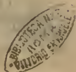
PETRI GYLLII
DE TOPOGRA-
PHIA CONSTAN-
TINOPOLEOS,
ET DE ILLIVS ANTI-
QVITATIBVS
LIBRI QVATVOR.

Ad Reuerendiss. & Illustriss. D. Georgium Cardinalem Armaignacum.

LVGDVNI,
APVD GVLIELMVM ROVILLIVM,
SVB SCVTO VENETO.
M. D. LXII.
Cum priuilegio Regis.

Extraict du priuilege du Roy.

PAR grace & priuilege du Roy est permis à Guillaume Rouille Libraire de Lyon, d'imprimer, ou faire imprimer vne foys ou plusieurs, ce present liure intitulé, *Petri Gyllij descriptio Constantinopoleos, en Latin & en Françoys.* Et fait defences depar ledict Seigneur, à tous autres Libraires, Imprimeurs, & personnes quelconques, de non imprimer, ne faire imprimer, vendre, ne distribuer, en ses païs, terres & seigneuries, ledit liure, si ce n'est par le consentement dudict Rouille. Et ce iusques au temps & terme de douze ans, à compter du iour & datte, que sera parache-ué d'imprimer ledict liure, sur peine d'amende arbitraire, & de confiscation des liures qu'ilz auroyent imprimez. Et afin qu'aucun ne puisse pretendre ignorance du present priuilege, ledict Seigneur veut & entend, que l'extraict d'iceluy estant mis au commencement desdictz liures, serue pour toute notification, sauf en demander copie audict Rouille (si bon leur semble) & ce à leur despens. Car tel est son plaisir, nonobstant oppositions & appellations quelconques, comme plus à plein est contenu & declaré par lesdictes letters de priuilege, sur ce données à S. Germain en Laye, le vinthuictiéme iour de Decembre, mil cinq cens cinquante huict.

Par le Roy, Maistre Iean Nicot, maistre des Requestes de l'hostel, present.

Signé, Guillaudet.

Errata in hoc volumine de Topographia Constantinop.

Pagina 35. lin. 28. lege cliuo. 64. 21. [illegible]. *205. 6. Ceratini.*

Quæ in altero de Bosporo Thracio.

Pagina 47. lin. 7. lege sexaginta. eadem pag. linea vltima, Proclus. 65. 9. [illegible] 68. 9. Minyeis. 72. 16. Machlenam. 118. 18. validissimos. 123. 3. χαράγγας. *141. 4. promontorio. 252. 4. Paiasiti.*

INDEX CAPITVM TOPOGRAPHIÆ CONSTANTINOPOLITANÆ.

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

De foro

LIBRI TERTII.

LIBRI QVARTI.

IN

In æde diui Marcelli, Romæ,

hæc ſunt inſcripta, vnà cum effigie vita functi: ſed dico ſimilia, aut in pariete affixa, vel in marmoreo lapide ſculpta.

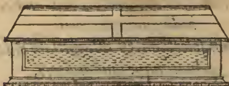

Petro Gyllio viro probo, vtriuſque linguæ doctiſsimo,
ex agro Albienſi apud Gallos nato,
ob ſingulares animi dotes, & indefatigabilem in inueſtigandis antiquorum monimentis,
componendis, interpretandíſque omnium diſciplinarum libris, totius orbis luſtrandis,
indagandíſque locis:
naturam, ſolertiam, & diligentiam publicè, priuatímque laudatiſsimo,

poſt

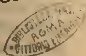
Post longas annorum plus xl. peregrinationes, terra,
marique peragratas,
Galliam, Italiam, Græciam, Asiam vtranque,
& Africæ partem,
ac miraculosam e manibus, & carcere Pyratarum,
Gerbeorum liberationem,
Romam quasi postliminio reuerso, & in recolligen-
dis, ordinandisque rerum celebrium narratio-
nibus, dies, noctésque occupato,
Febre violentissima per dies XL. *vexato, diem suum*
in Christo Iesu obeunti.
Georgius Cardinalis Armeniacus, patronus pien-
tissimus Clienti gratissimo
in spem resurrectionis mortuorum
benemerenti mœstissimus,
Non. Ian. M. D. LV.
Po. Cn.
Vixit annos LXV. *menses, dies* V. *hor.* IIII.

OSSA GYLLII.

IN DESCRIPTIONEM CONSTANTINOPOLEOS *Præfatio, vbi ſitum illius & commoditates oſtendit.*

ONSTANTINOPOLIS ſic in peninſula ſita eſt, vt totum Iſthmum occupet peninſulanum: ex tribus enim partibus mari alluitur, neque ſolum ex ſeſe munita eſt, ſed etiam ſuos ſuburbanos longos agros iter duorũ dierum latos ampliùs viginti miliaria munitos habet peninſula, quam efficiunt pontus, Boſporus, Propontis, olim ab Anaſtaſio muro clauſam, ita fit, vt ſitus vrbis duplici peninſula munitus, arcem ſe declaret totius Europæ, atque adeo principatum totius orbis præ ſe ferat, eminens in fauces Europæ, atq; Aſiæ: nam præter alias fœlicitates immẽſas hanc habet ſummam, quòd mari portuoſo ex tribus partibus cingitur, à Meridie quidem Propontide, ab Oriente Boſpori freto, ab Aquilone ſinu maximę portuoſo, qui non modo claudi catena poteſt, ſed etiam ſine catena hoſtibus infeſtus eſt Conſtantinopolis, & Galatæ muris ſtringentibus eius latitudinem in ſtadia paulò minus quatuor, vt & machinis, & igne liquido hoſtiũ naues ſæpe perierint. Adde quòd nihil munitiùs fieri poſſet, ſi accederet

ars muniendi nostra ætate vsitata, si quatuor portus, quos olim intra muros clausos habebat catenis, restituerentur: quorum duobus antiquum Byzantium ornatum triennium Seueri obsidionem sustinuit, nec nisi fame totius orbis viribus capi potuit. Nam præter commoditates, quas habet Propontidis, & Aegæi maris, sic totius ponti Euxini imperium habet, vt vno ostio id clausum teneat, scilicet Bosporo, quem transire nemo potest inuita Constantinopoli, quò fit vt totius ponti diuitiæ sint in eius potestate, siue importatæ, siue exportatæ. Exportatur autē tanta copia pellium cuiusuis generis, mellis, ceræ, seruorum, aliarúmque rerum, vt sufficiant magnæ parti, Europæ, Asiæ, Aphricæ: importantur vina, olea, frumenta, aliáque infinita Asiæ, Aphricę, Europæ, vt copiam sentiat Mysia, Dacia, Pānonia, Sarmatia, Meotis, Colchis, Iberia, Albania, Cappadocia, Armenia, Media, Parthia, vtraque Scythia. Itaque non modò omnes barbaræ nationes coguntur amicitiā huius vrbis amplecti, sed etiam oræ omnes maritimæ, & insulanæ, si ponti diuitiis frui velint. Adde, quòd nemo vltrò, citróque traiectiones Asiæ, Europæque facere potest inuito Byzantio, cùm sit velut pons, & porta vtriusque orbis, dicerem solum, nisi Hellespontus esset. Sed is infinitis partibus inferior censetur, nimirum longè amplior, & sinum non habens Byzantinū, quo vrbs peninsula fiat portuosa, ac si haberet, tamen Euxino ponto non vteretur inuitis Byzantiis, id quòd si ratione non capimus, exemplo assequi possumus. Constantinus in Sigæo promontorio eminenti in fauces Hellesponti Constantinopolim ædificare cœperat, sed ea relicta, in

promotorio Byzantino eam ædificauit. Troia quidem insignis vrbs, sed cæcorum, qui non præuiderint situm Byzantij, cæci omnes, qui ante Byzantium vrbes ædificarunt in ora Hellesponti, aut Propontidis, quę etsi aliquandiu floruerũt: funditus tamen, aut euersæ sunt, aut in vicos redactæ: ac si restituerentur, Constantinopolis, vt præstantior eis dominaretur. Quamobrem iure dicere possumus eam non modò ponti, sed etiam Propontidis, & maris Aegæi clauem esse. Laudatur Cyzicus, quòd duobus pontibus cõiungeret Insulam Continenti, & duos sinus contrarios inter se copularet, quam Aristides scribit esse vinculũ ponti, & Aegæi, sed quis non videt quàm laxum: inter Cyzicũ, & Europam Propontis lata intercedit: qua vt inuitis Cyzicenis transitiones in vtrunq; mare fieri poterant, ita Cyziceni inuitis Hellespontiis, & Byzantiis habere vtriusque maris commoditates non potuerunt. Prætereo Heracleam, Selymbriam, Chalcedonem, in Propõtidis ora sitas, olim quidem nobiles hominũ industria, & loci natura, sed principibus commoditatibus priuabantur portuum similium Byzatino portui, qui nullis viribus hostium obrui potest, illarũ iampridem portus obruti sunt, atq; adeo, carebant potestate Bospori, & Hellesponti, quibus vti non poterant sine voluntate Bosporanorum, & Hellespontiorum, at Byzantini iis omnibus inuitis vti poterant ponto, itaque ei accidere non potest, quod accidit suis vicinis, aliísque quàm plurimis maximis vrbibus, quæ tot annos iacentes in ruinis, aut excitatę non sunt, aut si restitutæ, non tamen in pristina sede: deletæ sunt vicinæ, & nondum restitutæ, deleta est Memphis, sed

adhuc iacet. Cùm Caïrica Babylonia ex castello magna vrbs euaserit in eius vicinia sita vtraque carens opportunitatibus Byzantij. Prętereo Assyriam, Babylonē, quę etiam cùm floreret vidit vicinam vrbem ædificari, sibi non cedentes de magnitudine, cur Alexādria non reædificatur, nisi quia hominū industria magis, quàm natura consisteret, Romam antiquā restituit Petri sanctitas, & Romani nominis authoritas, potius quàm naturalis situs mari carens portuoso. Sileo Athenas, & Lacedæmonem, quæ magis pertinaci hominum virtute, quàm situs commoditate excelluerunt. Omitto duos illos oræ maritimæ oculos Corinthum, & Carthaginem, quos eodem ferme temporum effossos, primùm Iulius Cæsar restituit, deinde rursus funditus erutos nemo instaurauit, quāuis Carthago sita in peninsula portuosa quidem, sed duo maria non coniungens, quamuis Corinthus bimaris, arx Peloponesi, clauis, & compes Græciæ nōminata sit, tamen duo maria ne duos quidem sinus proximos, quos circuitus peninsulæ cōiungit, nunquam coniungere non modò ipsa potuit, sed ne vires quidem imperij Macedonici atq; Romani, id quod artificio potuit Cyzicus, & natura Chalcis Euboïca, altera Græciæ clauis existimata, quarū omnium circuitus fieri breui declinatione poterant: at Constantinopolis clauis duplicis orbis, & maris Aegæi, & Euxini, quæ nulla nauigatione, nulla circuitione ne totius quidē orbis iungere possis, nisi ore Byzantio. Prętermitto Venetias, quæ magis clauduntur mari, quàm claudant maria, magísq; laborant maria seiungere, & repellere, quàm coniúgere. Sileo totius orbis omnes situs, qui vrbes habuerunt,

runt,habent,aut habituri ſunt,nullus vnquam inuenie tur,qui tot,& tantas commoditates habeat non modo ad imperandum,ſed ne ad priuatè quidem viuendum, caritatem annonæ nunquã,aut rariſſimè ſentit,cui con tinuus campus Thracius frumentarius amplus quoquo verſus plus minus ſeptem dierum iter, alicubi viginti dierum,& eo amplius. Prætereo Aſiam vicinam proximam vbertate agrorum frumentariorũ,& paſtionibus redundantem. Sileo ex vtroq; mari facilem vecturam, iam vini copiã præterquam quod ipſa fert,habet oram Boſpori,Propontidis, Helleſponti vinetis conſitam, & facili nauigatione infinita genera habere poteſt, cæteráſque delitias. Vt Theopompus ſcribit,ex eo,quòd Byzantium eſſet nobile emporiũ, populum omnem in foro,& portu, & cauponis verſari ſolitum dantẽ operam Baccho: Menander in comœdia nominata Aulitride, ait omnes mercatores temulentos facere Byzantiũ. Totam,inquit, noctem bibo, ſurgo habẽs quatuor capita, exagitant comici Byzãtios, quod cùm vrbs obſidione premeretur,non alia ratione eos exercitus Imperator in mœnibus cõtinere potuit, quàm cùm prope muros cau ponas collocaſſet, quod vt fuit popularis gubernationis vitium,ita loci virtutẽ,& copiam oſtentat omnium rerum, carnium quanta ſit copia, norunt, qui viderũt atq; ſi venatores eſſent, nuſquam copioſiores venationes,& aucupia. Fructibus autem omnis generis, omnis tẽporis fora abundant,quod ſi noſtrates negent,dicam conſiderent,quantum natio Mametana conficere poſſit leniẽs vini deſiderium pomis,piris, reliquíſq; omnibus fructibus,lignorum verò abundantiam habet tan-

tam, vt nullis seculis abundatura non sit, cùm ex Europa, tum ex Asia. Syluæ enim immensæ, perennes, longę, iter plusquam quadraginta dierum, continuatæ à Propontide ad Colchos, & longè vlteriùs: vt non modo sibi ac vicinis, verùm etiam longinquis atque adeò ipsi Aegypto, & sinui Arabico, atq; Aphricæ materiam suppeditet in ædium, nauiúmque ædificationem, soláq; ex maximis vrbibus est, quæ nunquā incidet in lignorum penuriam, non modo ad ignem faciendum, sed ne ad ædificia quidem & naues, in quam nostra ætate videmus incidisse maximas Europæ, Asiæq; vrbes. Piscium verò redundātia excellit Massilia, Venetia, Tarentum: sed omnia superat Constātinopolis, qua velut per portam pisces duplicis maris transeunt, neque modo per Bosporum transeunt, sed ad Byzātium feruntur relicta Chalcedóne, vt vno reti viginti nauigia impleas, atque sine retibus sæpe manibus ex continenti capias, atque adeo cùm verno tempore in pontum ascendunt densi greges iactu lapidis velut aues ferias, ex fenestris quoq; vrbis calathis ex corda appensis mulieres piscentur, hamísq; piscatores sine esca pelamydes capiant tot, & tantas, vt sufficiant toti Græciæ & magnæ parti Asiæ Europæque. Et ne numerem piscium genera, optimarum ostrearum tantam multitudinem capiunt, vt sufficiāt, vt tot dierum ieiuniis, quibus Græci piscibus sanguinis participibus non vescūtur, quotidie videas in piscariis foris multa nauigia ostrearum plena. Quòd si Byzātij non tanta esset carnis copia, si piscibus delectarentur, piscatorésque essent ea industria, qua Veneti, & Massilienses, liberéque piscari possent, non autem mediam partem

partem piscationis Regi Turcorũ tribuerent: profectò omnes angiportus quotidie implerentur piscibus. Iam nouæ Romę cælum quispiam damnabit, vt ponticum, ego expertus sum salubrius quàm antiquæ Romæ, atq; ex multis annis vix vnius, aut alterius anni hyemẽ perfrigidam, calores autem æstiuos temperatos esse anniuersariis septẽtrionibus, quibus assiduè ferè tota æstate aër serenus est, hyeme tepescit austris, quibus aër serenus fit, septentrionibus pluuius, cõtra quàm in Italia & Gallia fieri solet. Peste verò minùs acerba, minúsq; mortifera, nec frequentiori quàm magnæ vrbes laborare solent, rariúsque laboraret nisi plebis multitudine, & seruis sordidè pastis impleretur. Et ne videar laudare Rhetorum more, quæ vix Sophistarũ acerbitate reprehendi potest, hoc vno malo laborat, quòd barbaris frequẽtiùs, quàm excultis humanitate habitabitur, non quin sit apta ad molliendos homines etiã barbarissimos: sed quòd ob copiam humanarum rerum eius habitatores remollescent ad resistendum Barbaris, quibus longè lateque circundata est, vnde fiet, vt & si ad imperandum natura sit comparata, tamen educatione, & disciplina nequaquam vtentur illius incolæ, copiáq; rerum negligentes fient, & superbia loci rationem cõsuetudinis, & familiaritatis cum hominibus habẽdę negligent, vnde ob insolentiam odio hominum extrudentur, aut in dissentiones incident, quibus Christiani ciues laborantes amiserunt vrbem, & imperium. Sed dissentiant, quantumlibet, vrbémque, vt sæpe fecerunt, inflamment, & funditus euertant, tamen nunquam deerit, qui eam restituat ob loci opportunitatẽ, sine qua pontus Euxinus,

rursus

rurſus Axinus efficeretur,ob copiam Barbarorum pontum cingentium. Quis enim,niſi longo huius vrbis imperio caſtigati eſſent,ſiue mari, ſiue pedibus proficiſceretur ad oras ponticas latronibus plenas? quis Boſporũ, quem vtrinque accolunt Barbaræ gentes, penetraret, ac ſi quis penetraret, tamen Thracibus accolis põti rediens aberraret ab oſtio Boſpori falſa,vt olim facere ſolebant, lumina pro pharo prætendentibus. Non igitur modo nauigationem ponti, Byzantium impedire poteſt, ſed nemo ſine eius ſubſidio, nauigare illuc poteſt. Quare cùm totius Europæ Conſtãtinopolis ſit arx contra Ponticos, & Aſiæ Barbaros, etiam ſi ſæpe deleatur, ſemper non deerit aliquis, qui eam reſtituat, inuitatus loci opportunitate. Quis vnquam hoſtis acerbiùs vrbem aliquam euertit,quàm Seuerus? attamen cùm reſipuit ab iracundia contra Byzãtios,animaduertit ſe ab antiquis temporibus vrbem habitam communẽ quandam benefactricem omniũ,Romani imperij magnum propugnaculũ deleuiſſe contra Barbaros ponti & Aſię. Itaque reſtituere conatus eſt, nominéque filij Antoninam appellari voluit. Cæteræ igitur vrbes,vt ſint mortales,hæc ſanè quandiu erunt homines futura mihi videtur immortalis.

PET

PETRI GYLLII

DE TOPOGRAPHIA CONSTANTINOPOLEOS, ET DE ILLIUS ANTIQVITATIBVS,

LIBER PRIMVS.

De Byzantij conditoribus, & de eius varia fortuna.

CAPVT I.

YZANTIVM conditum fuisse Stephanus, atque Eustathius memoriæ prodiderunt à Byzante Ceroëssę, & Neptuni filio, vel ab eo, qui classis Megarensium coloniã deducentium Dux fuit nominatus Βύζας. Ego hunc etiam Byzanta appellatum arbitror; nam à Byze, Byzeum, potius quàm Byzãtium diceremus. Philostratus in vita Marci Sophistæ Byzantini, Ducem illum classis Megaricæ nominat Byzanta, cùm scribit Marcũ, quòd referret originem sui generis ad antiquũ Byzanta profectum Megaram, charum habitum fuisse Megarensibus coloniæ Byzantinæ deductoribus, quibus Pythium Apollinem consulentibus, vbi conderent vrbem, redditum oraculum est, quærerent sedem cæcorum terris aduersam. Ea ambage Chalcedones monstrabantur,

quod priores aducti illuc, præuisa locorũ vtilitate peiora legissent. Quod autem apud Iustinũ scriptum est à Pausania Spartano Byzantium conditũ, ita intelligendum existimo, vt qui Sycam, quam hodie vocant Galatam à Genuensibus conditam esse affirmant, & Constantinopolim à Constãtino, qui, aut reædificarunt, aut amplificarunt, non autem primi ædificarunt: nam cùm ex Herodoto intelligam Dario inuadente Thraciam Byzantios, & Chalcedonios ne expectasse quidem aduentũ Phœniciæ classis relictis suis vrbibus in interiora Euxini ponti discessisse, ibique Mesembriam cõdidisse, Phœnices autem Byzantiũ, Chalcedonem combussisse, arbitror Lacedæmonios Pausania Duce coloniã illuc deduxisse, & Byzantium, siue coloniam prius Megarensium, siue sedem ciuium à Byzante Neptuni filio conditam restituisse. Eustathius dicit Antoninam appellatam fuisse ab Antonio Bassiano Seueri Cæsaris filio: sed quandiu pater vixit, id nomen obtinuisse, deinde multis post annis nominata est noua Roma, & Constantinopolis, & Anthusa quasi Florẽtia, siue Flora à magno Constãtino, vnde Priscianus appellat nouam Romam Constantinopolitanam. Apollo fælices quidem prædixerat, qui eam incolerent, sed vtranque fortunam sæpe experta est. Primò magnis laboribus emersit impedientibus Thracibus, Bithynis, & Gallogræcis: in singulos enim annos octoginta talenta Gallis in Asia dominantibus diu pẽsitauit. Maioribus creuit, nec solùm externis, sed etiam domesticis frequenter vexata, nunc optimatiũ gubernabatur statu, nunc populari, variásque partes secuta est, sed diu floruit in republica, latéque in

Europa, atque Aſia dominata præſertim Bithynis, vt Philarcus tradat in ſexto libro hiſtoriarum, Byzantios ſic dominos fuiſſe Bithynorum, vt Lacedæmonij fuerunt ἀλώτων, quorũ fortuna media erat inter ſeruorum, & liberorum conditionem. Hæc Reſpublica Ptolomæorum Aegypti regum nomẽ coluit, vt Philadelpho honores diuinos tribuerit, templúmque illi excitarit in conſpectu ſuæ vrbis, nomen imperij Romani fouit, primò aduerſus Regem Macedonũ, cui vt degeneri impoſitum Pſeudophilippi nomen. Sileo miſſas copias in Antiochum, Perſeum, Ariſtonicũ, & piratico bello adiutum Antonium Mithridatis impetũ ægre repulſum, & ceruicibus interclusum ſuis ſuſtinuit: & ſimul Scyllę, Lucullo, Pompeio valde auxiliata eſt, quando ea loca inſideret, quæ tranſmeantibus terrã, maríque ducibus, exercitibúsque, ſimul vehẽdo commeatui opportuna forent. Tandem Nigri partes ſecuta contra Seuerum omni dignitate principatus ſpoliata eſt, & Perinthiis ſubiecta, & balneis, & theatris muris, quibus validis excelſisque munita erat, lapide quadrato, & molari conſtructis, potiùs quàm Mileſio, vt placet Politiano: nam neque ex illo antiquo Mileſio; neque Miletopoli exciſus fuit, cùm Miletum remotiſſimũ, & Miletopolis poſita iuxta Rhyndacum fluuium nullas nobiles lapidicinas habeat, quàm quidem vidi funditus euerſam lacui Apolloniati propinquã adhuc nomen retinentem. Muri adeò tenui iunctura fuerũt, vt Herodianus teſtetur, nemini compoſitum opus, ſed ex vno, perpetuóque lapide viſum fuiſſe, ruinas ipſorum, reliquiáſque Herodiani temporibus, qui videbãt, mirabantur eos, vel qui

cōſtruxiſſent, vel qui deleuiſſent. Dion, quem Zonaras citat, muros tradit munitiſſimos habuiſſe Byzantium, quarum lorica lapidibus tres pedes craſſis, & qui regulis æreis comprehenderētur conſtructa erat, interioráq; ipſorum ſic erant cōpacta, vt vnus murus craſſus omnis ſtructura eſſe videretur. Turres crebræ & magnæ, portas circū habentes alias aliis ſuperpoſitas. Muri ex parte Continentis valde excelſi, maritimi humiliores erant. Duos portus intra murū habebat, catenis clauſos, quorum brachia ſuſtinebant turres multum eminētes, ipſe cùm Græco Codice Xenophontis carerem, arbitrabar Xenophōtem de alterutro horum portuum intelligere ex Latina traductione, quæ ita habebat cùm ex Chryſopoli Byzantium traieciſſent, cúmq; ex Byzantio excluſi eſſent milites Xenophontei repagula perfringere conabantur, portáſque ſe effracturos minabantur, niſi eas Byzantini voluntate aperirent, atq; accurrerunt ad mare, & intra oppidum deſiliere muris ſuperatis, iuxta ipſius portus latera, quæ, quòd curuatis vtrinque molibus prominent, Chelas, id eſt, acceptabula Græci vocant: at poſtea incidens in Gręcum Codicem, vidi nullam ibi mentionem portus eſſe, ſed duntaxat τὴν, χηλὴν τοῦ τάχους, hoc eſt, ad crepidines muri, ſiue ad proiecturas fulcientes murum: ac ſi χηλὴ τοῦ λιμένος legeretur, brachium potiùs, aut crus vertendum fuiſſet. Dionyſius Byzantius tradit Boſpori primam circuitionē excipere tres portus. Byzantij quingenta habebāt nauigia, quorum quædam erant dicrota, quibuſdam erant gubernacula ex prora, & ex puppi, & gubernatores, & nautæ duplices, vt ſiue inuaderent, ſiue retrocederent, neceſſe

non esset eas conuertere: hostésque fallerent in accessu, & recessu. Byzantij Nigro viuente, & mortuo multa mirabilia ediderunt triennium obsessi, neque modò capiebant hostium naues prænauigantes, sed etiam triremes ex statione hostili abstrahebant: anchoras enim vrinatores sub aqua natantes abscindebant, & funiculis ad clauos pedum plantis affixos alligatis trahebant sua sponte adnare visas, nec primi Byzantij hoc egerunt: nam Tyrij assueti conchas, aliáque eiusmodi sub aquis legere profundo mari nantes ex improuiso anchoras hostium præcidebant, quod Alexander vbi animaduertisset, ferreas catenas pro funibus alligari ad anchoras iussit. Byzantij, cùm omnia consumpsissent, tamen resistebant lignis, quæ ex ædificiis detrahebant, & funibus ad naues vtebantur, quos ex capillis fœminarum suarum conficiebant, interdúmque statuas, & equos proiiciebāt in suos hostes. Vt verò omnibus esculentis destituti sunt, pelles aqua mollitas edebant, pellibúsq; consumptis alij in alios efferari cœperunt humanis carnibus vescentes, denique fame oppressi inuiti vrbem dederunt. Romani interfecerunt milites, omnésque principes ciues, vrbs tota funditus euersa, muri diruti, quorum ostentatione gloriabantur, simúlque theatris, thermis, omníque cultu, atque honore detractis in vici formam redacta Perinthiis adiudicata est. Ea capta Seuerus valde lætatus est, eíque libertatem abstulit, & dignitatem reip. tributo imposito, ciuium bonis publicatis Perinthiis Byzantium, eiúsque regionem largitus est. Seuerus postea Byzantium profectus, vt vidit ciues sibi obuiam egressos cum ramis oliuarum suppli-

ces deprecantes salutem, & excusationem afferētes, cur illi obstitissent, abstinuit quidem à cæde, sed Perinthiis subiectos reliquit, theatrū tamen illis dedit, & κυνηγίων porticus, & Hippodromum ædificandum curauit, eidémq; adiunxit thermas, quas ædificauit in templo Iouis, qui appellabatur Zeuxippus: renouauit etiam Strategium, quæ omnia Seuerus inchoauerat, Antoninus filius perfecit.

De magnitudine Byzantij. CAP. II.

Onstantinopolitani ciues huius ætatis dictitāt Byzantium comprehēsum fuisse primo colle, hoc est, septo regio, sed ampliùs fuisse liquebit ex his, quæ modò dicam: recentes scriptores ita describunt Byzantium incepisse à muro arcis, & pertinuisse ad Eugenij turrim, ascendisse vsque ad Strategium, & Achillis balneum, & portam Vrbicion terrestrem Byzantij, indè in chalcopratia & miliarium vbi altera porta terrestris Byzantiorum hinc ad columnas Zonarij, ex his descendisse, & flexū fuisse in Acropolim per mangan as, & thermas Arcadianas, quibus vt nonnullam fidem habeam non tantum facit eorum in aliis permultis mihi cognita fides, quàm Eustathius scribens Athenienses vsos Byzantio τῷ πολιχνίῳ, id est, parua vrbe ad seruandas pecunias, sed longè antiquior Zosimus Historicus Byzantium ita describit: In colle, inquit, situm fuisse occupans partē Isthmi, quem efficiunt sinus nuncupatus cornu, & Propontis, habuit portam in fine porticuum, quas Seuerus Imperator ædificauit, cùm iratus esse desiisset Byzantiis, quod Nigrum tutati fuissent hostem,

stem, Byzantij muris per collem procedebat à parte occidentali vsque ad Veneris templum, & ad mare oppositum Chrysopoli, à Boreali verò parte simili modo descendens vsque ad portum, quem vocant Neorium, & vlterius vsque ad mare, quod è regione iacet oris pontici per quod ad pontum Euxinum nauigatur. Hęc igitur, inquit ille, antiqua vrbis magnitudo, sed Dionysius Byzantius Zosimo multo antiquior, vt ex eius scriptis cognoscatur ante Seueri ruinā scripsisse, ait ambitum Byzantij circiter quadraginta stadia complexū fuisse, quæ longe maius spatium complectuntur, quàm illi tradiderunt. Herodianus Byzantium tempore Seueri vrbem maximam omnium Thraciæ fuisse dicit.

De Constantinopolis instauratione, eiusque magnitudine.

CAPVT III.

ZONARA Constantinum magnum scribit cupientem vrbē sui nominis condere primo Sardicum Asiæ agrum delegisse, deinde Sigæum promontorium post Chalcedonem & Byzantiū. Georgius Cedrinus dicit Constantinum primo Thessalonicam delegisse, ibíque biennium agentem loco delectatum admirabilia templa, balnea, aquæductus ædificantem peste interpellatum locum hunc reliquisse, & profectum Chalcedonē Bithynorum à Persis euersam restituere incipientem admonitum fuisse, vbi Constantinopolis cōdenda esset ab aquilis lapillos architectorum iterum, & sępius rapientibus, & Byzantium transportantibus. Zonaras idem scribit, lapillos non vocat, sed funiculos, quod commentitium videtur surreptum

ex Dio

ex Dionysio Byzantio tradente parum abfuisse, quin Byzas conderet Byzantium in loco semystra nuncupato sito ad ostia Cydari, & Barbysæ fluminum, nisi coruus rapiens ex media flamma partem victimæ, & deportans in promontorium Bosporium Byzantem admonuisset ibi condendum esse Byzantium: at mihi tam cæcus Constantinus non videtur fuisse, quàm Chalcedonij antiqui, quorum cæcitate omnibus literarum monumentis decantata edoctus prospicere potuit Byzãtium, potius quàm Chalcedonem commodius Romani imperij domicilium esse, quãtò melius sentiunt longè antiquiores, è quorũ numero est Sozomenus Salaminius, & Zosimus, qui scripserunt suam historiam tempore Theodosij minoris, hi omissa mẽtione Sardicę & Thessalonicæ, & Chalcedonis, tradunt Constantinum cogitantem vrbem condere sui nominis æqualis conditionis parísque honoris, Romæ deprehendisse locum inter antiquum Ilium & Hellespontum commodum ad vrbem condendam, fundamentáq; iecisse, & muri partem in altitudinem excitasse, quę in hunc diem videtur in promontorio Sigæo, quod Plinius appellat Aiantiũ, ex eo, quòd ibi Aiacis sepulchrum esset eminens in extremas Hellesponti fauces, vbi dicunt stationẽ nauium fuisse, & tentoria habuisse Achæos militantes contra Troiam, pòst Constãtino commodiorem sedem visam esse Byzantiũ, quod trecentesimo sexagesimo secundo anno ab imperio Augusti Constãtinus restituit, auxit, maximis muris circundedit, nuncupari'que nouam Romam Constantinopolitanam lege sanciuit, quæ incisa in colũna lapidea, & publica in Strategio prope Con-
stantini

ſtantini ſtatuam equeſtrẽ propoſita erat. Cùm autem indigenas ciues exiſtimaret non ſufficere magnitudini vrbis, iuxta fora ſparſim ædificauit domos, quas dedit habitandas Senatoribus, atque illuſtribus viris, quos ſecum duxerat ex vrbe Roma, atque ex aliis gẽtibus. Fora conſtituit alia ad vrbis ornamentum, alia ad vſum ciuium, Hippodromon ſacris ædibus, fontibus, porticibus inſtruxit, & Senatu, quem habere voluit eundem honorem, quem Senatores Romæ habere ſolebant. Regias ædes condidit non multo inferiores Romæ regiis ædibus. Denique in omni ornatu ſimilem, æqualémq; Romæ Italiæ efficere ſtudens in eam magnitudinem perduxit, vt Sozomenus tradat hominum multitudine & diuitiis maiorem Conſtantinopolim eſſe, quàm Romam. Cunapius Sardianus non ignobilis ſcriptor, quamuis Conſtantino infeſtus, tamen Conſtantinopoleos magnitudinem maximã deſignat his verbis: Conſtantinopolis, inquit, antiquum Byzãtium temporibus quidem antiquis præbuit Athenienſibus tranſmiſſionem frumenti, quod illinc copioſum efferri ſolebat: ſed temporibus noſtris, neque ab Aegypto multitudo onerariarum nauium, neq; ex omni Aſia, & Syria, & Phœnicia, & ex aliis gentibus importata, multitudo frumenti Conſtantinopolim implere & ſatiare poteſt populũ, quem Conſtantinus in vrbem Byzantium tranſtulit ex aliis vrbibus, quas hominibus ſpoliauit. Similiter Zoſimus & ſi Conſtãtino non æquus ob religionem, tamen fatetur eam auxiſſe in magnitudinem maximæ vrbis, atque vltra Byzantij muros quindecim ſtadia vrbem circumplexum eſſe muris intercipientibus Iſthmum ex.

mari in mare, quam Constantinus quamuis maximam effecit: tamen Imperatores, qui post Constantinum imperarunt, maiorem effecerũt, & propter multitudinem vndique confluentium in vrbem militiæ, vel mercaturæ, vel aliarum rerum causa, aliis muris multo maioribus, quàm Constantiniani essent: eam circundederunt, & habitationes ita angustas esse permiserunt, vt etiam habitantes in foris angustè habitarẽt, vt viatores cum periculo incederent propter hominum, animaliúmque multitudinẽ. Vnde factum fuit vt maris non parua pars circuentis vrbem exsiccata fuerit, & palis in circuitu defixis, & domibus supra palos impositis vrbs magna facta sit ad capiendam populi maximã multitudinem, & hæc quidem Zosimus ait de magnitudine, qua erat temporibus vel Arcadij, vel Theodosij. Agathius scribit temporibus Iustiniani adeò continentia, & perpetua fuisse vrbis ædificia, & coniuncta inter se, vt rarissimum videret quispiam locum sub dio apertum, & vndique liberum, vt rectis oculis cælum suspicere posset. Quàm etiam magna fuerit vrbs ante Iustiniani tempora colligere possumus ex antiqua vrbis descriptione incerti autoris, sed antiqui, & fidei pleni. Is dicit vrbis longitudinem fuisse à porta Aurea vsque ad littus maris directa linea pedum quatuordecim milia septuaginta quinque, latitudinem autem pedũ sex milia centum quinquaginta, neque tamen Iustiniani temporibus intra vrbem Blachernas fuisse colligere licet ex Procopio etiam si ante Iustiniani imperium vrbs aucta fuisset à Theodosio minore, qui, vt tradunt Zonaras atque alij, id negotij dedit Cyro vrbis Præfecto, is magno & prõ-

pto

pto ſtudio excitauit terreſtrem murum à mari ad mare ſexaginta diebus; vrbis populus hoc opere delectatus, & celeritatem admiratus exclamauit Cyrum, & publica voce in theatro coram Imperatore Theodoſio pronunciauit, vrbem Conſtantinus condidit, Cyrus renouauit: hinc inuidia Cyro conflata eſt, & ſuſpicio. Itaq; Theodoſij iuſſu inuitus tonſus, deinde Smyrnæ Epiſcopus conſtitutus eſt. Hunc nominant Epigrãmata Conſtantino, inſcripta in portis Xyloceri & regij nuncupatas his verbis:

Εἰς τὴν πύλην ξυλοκέρκου ἐν Βυζαντίῳ.

Θευδόσιος τόδε τεῖχος ἄναξ, καὶ ὕπαρχος ἑώας
Κωνσταντῖνος ἔτευξαν ἐν ἤμασιν ἑξήκοντα.

Εἰς τὴν πύλην τοῦ ῥηγίου ἐν Βυζαντίῳ.

Ἤμασιν ἑξήκοντα φιλοσκήπτρῳ βασιλῆϊ
Κωνσταντῖνος ὕπαρχος ἐδείματο τείχει τεῖχος.

Quæ autem cauſa mouerit Conſtantinum, vt Byzantium nouam Romam Reginã imperij Romani conſtituerit, Sozomenus atq; alij tradunt Deum noctu Conſtantino viſum oraculum dediſſe, vt ad Byzantium conderet vrbem dignam ſuo nomine. Alij tradũt, vt Iulius Cæſar euitare volẽs inſidias, cogitauit migrare Alexandriam, vel Ilium, tranſlatis ſimul opibus imperij, exhauſtáq; Italia delectibus, & procuratione amiſſis permiſſa; ſic Conſtantinus ſentiens ſe veniſſe in odiũ ſenatus, populíque Romani, exhauſta Roma migrauit primò Iliũ, deinde Byzantium. Zoſimus nomini Chriſtiano infeſtus cauſam affert maximè impiam. Conſtantinus, inquit, cùm ſuſtuliſſet Criſpum, atque alia ſcelera commiſiſſet, à ſacerdotibúsq; expiationem eorum peteret,

reſponſum ab eis accepit ſe tantam ſcelerum impietatem purgare non poſſe, ſed hanc Aegyptium quendam poſſe, qui ex Iberia Romam profectus allocutus Conſtantinum affirmauit omnium ſcelerum ipſum purgationem adepturum, ſi Chriſtianorum confirmaret opinionem; quæ hoc conſtitutũ profiteretur, impiè, & ſceleratè contaminatos, ſtatim pœnitentes veniam aſſequi omnium malefactorum ſuorum. Conſtantinus facilè ſermonem excipiens reliquit religiones patrias, & particeps factus eſt eorum, quæ ſibi communicauerat Aegyptius, impietatíſque principium fecit manticam habere ſuſpectam: inſtante autem feſto, in quo neceſſe erat in Capitolium aſcendere exercitum, & ritus religionis ſuæ implere, metuens Conſtantinus intereſſe feſto ex viſione ab Aegyptio ſibi miſſa improbãte aſcenſum in Capitolium à ſancto ſacrificio patrio deſciſcẽs ſenatum, populúmque Romanum excitauit, in odium ſui, qui non ferens omnium execrationes, & conuitia vrbem ſimiliter præſtantem, vt Romam quærebat, vbi Palatia regia conſtitueret, & ſedem imperij: cùm locum inter Troadem, & antiquum Ilium inueniſſet aptũ ad vrbis ædificationem, & Palatia regia conſtituenda fundamenta iecit, & muri partem excitauit: vbi verò huius loci Conſtantinum pœnituiſſet, opus reliquit imperfectum, & Byzantium acceſſit, admiratus vrbis ſitum, iudicauit hãc aptam maximè eſſe ad Regis domicilium excipiendum. Hæc quidem Zoſimus Iuliani ſtudioſus Conſtantino ob religionem infeſtus, à cuius ſenſibus, vt penitus abhorreo, vt ei nõ aſſentio de ſceleribus impiis, quæ falsò impingit Conſtantino, quæ alieniſſima

à men

à mente Constantini maximè pij, humanissimíque copiosè monstrare conarer, nisi hoc præsens institutum tantam digressionem non pateretur, nisi etiam satis Sozomenus & Euagrius ea redarguissent, & confutassent. Ita in describenda magnitudine incrementi vrbis ei assentire cogor, cùm ex eo, quòd etiam si Constantino infestus, tamen tantam, tam magnam, tam pulchram cógitur fateri Constantinum ædificasse: tum etiam magis ex eo ipso, quòd is viciníor multis seculis esset temporum Constantini, quàm recentes monachi, qui incertis libellis, quos ipsi inscripserunt de patria Constantinopolitana, Constantinopolim ita designant, Constantinum posuisse murũ à turre Eugenij, quæ finis erat antiqui Byzantij vsque ad diuum Antonium à topis nuncupatis ad sanctam Deiparam nuncupatam Rabdon, & ascendisse vsq; ad Exacionion, à milliario penetrasse ad portas antiquas Ioannis præcursoris, & transisse vsque ad cisternam nuncupatam ab homine bono, inde transisse ad Armation, atque vsque ad diuum Antoniũ, hanc descriptionem excuterẽ, nisi eorum autores mendaces in permultis expertus essem, vt prætereundos putem. Hoc ferre non possum, quòd ponunt Ioannis præcursoris templum intra muros Constantinianos fuisse, cùm etiam multis annis post Constantinum extra vrbem fuisset, atque alia sim infrà demonstraturus.

De forma, ambitu, latitudine, & longitudine, qua nunc est Constantinopolis. CAP. IIII.

Onstãtinopolis ex tribus partibus alluitur mari, ex Aquilone sinu Cornu nuncupato, quem in Europam insinuat Bosporus, ab Oriẽte cin-

gitur Bospori extremis faucibus, à Meridie Propontide ab Occidente terra Thracia. Forma illius est triangula, cujus basis est pars vergens ad occasum, vertex autem pars pertinens ad ortum, id est, ad initium peninsulæ, sed lateribus disparibus: latus enim spectãs ad occasum, ab angulo sinus lunatam curuaturam admittit, deinde postquam longo spatio processit, ex Aquilone flectitur ad Meridiem, latus verò vergẽs ad Meridiem, admittit flexum ea latitudine, vt si ab angulo ad angulum linea recta extenderetur, sinum maris interciperet in medio largum plus minus duobus stadiis, latus verò pertinens ad septentriones, & sinum Cornu nuncupatum: si ab angulo vno ad alterum angulum linea duceretur, totum sinum Cornu, & partem vrbis Galatæ interciperet: sic enim curuatur latus, vt eius duo extrema cornua arcum efficiant, duos arculos in medio flexu habentem, sed sic introrsus recedentes, vt duo extrema cornua arcus se includentis, non impediant quominus quis ex alterutro cornu cernens videat vtrunque cornu: magis igitur propriè Constãtinopolis tricornis, quàm triangula. Nam recti anguli non prominent extra latus, neq; recedunt, cornua verò prominent & recedunt, & incuruantur. Itaque si hæc tria cornua quatenus eminent extra truncũ vrbis abscinderentur, vrbs remaneret quadrata, oblonga, aliquantò plus miliari lata, ter tanto ferè longior, quàm latior: ac si cornu, quo scinditur Bosporus non flecteretur ad ortum solstitialem, sed ad æquinoctialem dirigeretur, vrbs trianguli formam tenere posset: nam vrbis latus vergẽs ad sinum ferè esset rectum, & Proponticum latus magis dirigere-

tur, &

tur,& pari prope anguli essent latitudine,sed tamē anguli absoluti figuram nōdum obtineret:nempe alij hebetiores,alij acutiores,& latera nondum rectis lineis dirigerentur: nos tamen,vt omnes existimāt,triquetram dicere possumus tribus grandibus angulis constantem, quorum vnum spectans Propontidem, alterum pertinens ad continentem Thraciam, eadem sunt longitudine, tertium sinui adiacens breuius est vno circiter miliario, ambitus vrbis non attingit tredecim miliaria: quanuis Laonicus Chalcondylus in historia, quam scripsit de Othomanis, tradit Constantinopolim circuitu complecti centum & vndecim stadia. Eius longitudo discurrens per dorsum promontorij sex colles efficientis,non longior est triginta stadiis:at si vrbs esset trianguli recti, non longè excederet nouem miliaria. Sed si eius situs collinus in planitiem explicaretur,in ampliorem dilataretur latitudinem:attamen nondum ad magnitudinem, quam vulgò Byzantini ei attribuunt, videlicet duodeuiginti miliariorum: neque tamen plura ædificia contineret,quòd sita in collibus, quàm si esset posita in librata planitie, propterea quòd ædificia non in solo inclinato,sed ad libellā plano ædificantur.Non enim eadem ratio domorum, & hominum:nam plures homines ambitus Constantinopoleos continere posset in collibus sita,quàm si esset plana,non item plures domos. Sedes enim hominum in cliuo consistere potest, non item domorum, quarum solum explanatum esse oportet.Eius latitudo varia ab Oriente ad mediam ferè vrbem nusquam strictior miliario,neque latior duodecim stadiis: deinde sensim dilatatur in duo cornua,

vbi tam larga est, quàm tota fere vrbs lõga, nec admodum dissimilis est aquilæ pandenti alas, obliquè intuenti sinistrorsum, in cuius rostro positus est collis primus, vbi Regis Palatium, in oculo templum Sophiæ, in capitis vertice posteriori fere est Hippodromus, in collo sunt duo colles, secundus & tertius reliqua vrbis pars alas, & cæterum corpus occupat.

Constantinopolis generalis descriptio.

CAPVT V.

Onstantinopolis occupat peninsulam septem colles complectentem, quorum vnum efficit vrbis angulus orientalis inchoans promontorium, quod Plinius appellat Chrysoceras, Dionysius Byzantius Bosporiũ. Hic collis primus est diuisus à secundo colle, valle lata, reliquos sex colles efficit idem promontorium Bosporium, ita ab exordio peninsulæ orientali ad Occidentem pergens perpetuo dorso leniterque conuexo, vt sex colles ex suo latere dextro in sinũ eminenteis porrigat, & valles quinq; emittat, sed nullas penetrantes dorsum excepta tertia, & quinta. Sed ita, vt suis iugis paululum depressis dorsum promontorij ferè æquum contineant, sinistro autem latere feratur perpetuo cliuo, vt colles non habeat, sed tumulos, & valliculas exigue depressas, procliuiores tumulis ipsis: & ita dorsum promontorij tendit aliquantum dispari planitie, & altitudine, ac curuatur duos flexus recipiens, primum prodiens ex iugo primi collis. Vnde leniter assurgit vsque fere ad alterum flexum, qui fit in iugo tertij collis, vbi exiliter deprimitur, dum vallis iugum intercedens

cedentis inter tertium,& quartum collem admittit. Inde mediocri interuallo cliuoso assurgit, deinde æquale fertur ad occasum vsque ferè ad murum terrestrem, vbi paululum eminet, promõtorij huius, quod dico efficere sex colles, planities varia: nam alia in dorso, alia in radicibus, vtraque inæqualis, in primi collis iugo librata, larga ducentos circiter passus, longa septingentos. Deinde prodiẽs ex huius collis fastigio, leuiter peruenit ad iugum secundi collis, vbi larga quingentos passus, sed tota fere leniter deuexa, in iugo vnde nascitur secunda vallis angusta, & exiguè prona, in tertio colle latior sexcentis passibus, sed æqualior eo loco, vnde oritur tertia vallis ampla sexcentos passus. Ex qua ascenditur breui cliuo in quarti collis iugalem planitiẽ non ampliorem ducentis passibus, in quinto dilatatur in passus circiter septingentos: in iugo, ex quo nascitur quinta vallis, restrictior, in sexto molliter attollitur. Iam vero ima planities inter mare & radices promontorij procurrẽs, & si totum promontorium perpetua ferè cingit, tamen varia est, nam minor est ad radices collium, dimidio latior ad valles: ita enim ab initio promontorium ambit, vt in valles tres insinuata pateat in latitudinẽ mille passuum, iuxta colles nusquam angustior iugere, excipio tertij collis radices & quinti, vbi est angustissima, in quartam vallem longè latéq; spatiatur. Ad radices sexti collis contrahitur, exceptis radicibus duorum tumulorum positorum à tergo primi & secundi collis, quorum alter eminet vsque ad littus, alter prope accedit. Sed vt his vt situs faciliùs explicetur, per partes describam valles & colles, quorum iucundus prospectus est:

ex eodem enim promontorij dorſo ſex colles naſcentes eminentes in ſinum, vt fratres dicere poſſis, ita per ordinem locati ſunt, vt alteri alterorum aſpectum non auferant, vt per ſinum nauigans omnes videat ita eminentes in ſinum, ex tribus lateribus vt ſinguli duo oſtendãt latera, primus eminet in ortũ ſolſtitialem ad claudendum ſinum, ſecundus tertiúsque interiùs recedunt verſus Meridiem, reliqui eminent in ſeptẽtriones tam ſenſim, vt vno aſpectu videre eorum omnium poſſis duo latera, neque vnius altitudo alterius altitudinem priuat aſpectu nauigantium per ſinum. Primus eſt ſecundo humilior, ſecundus tertio, quartus quintus, ſextus aut paulò editiores tertio, aut paululum cedũt, id quod aquæ ductus libella deprehendere licet. Primus enim collis inferior tertio & quarto deprehenditur ex turre librante aquæ ductum, per quam ampliùs quinquaginta pedes aqua in altum exprimitur. Atque clariùs vt res intelligatur, diuiſione vtar non quidem in longitudinem vrbis à Boſpori extremis faucibus ad mœnia circuitu maris carentia pergentem, ſed in latitudinẽ tendentem Propõtide ad ſinum Ceras nuncupatum: quòd autem latitudinem in ſex partes diuidam, naturalis ſitus promontorij me informat, qui diuiſionẽ in ſex colles vallibus diſtinctos in ſinum eminentes informauit, verùm non abſoluit, non enim dorſum promontorij tranſeũt. Romanos colles facile eſt ſecernere, quos Natura ſecreuit vallibus, at Byzantini adeo dorſo inter ſe cohærent, & promontorij eos procreãtis pars ſita à tergo collium non ſimiliter vt à fronte intumeſcat, vt aliter eos deſcribere non poſſim, quàm hos ſex colles eſſe

vnius promontorij dorsum perpetuum prominens inter valles alternas. Itaq; non aliter definiam, quàm primo describam partem promontorij dextram, hoc est, collem, aut vallem, postea partem sinistram positam à tergo collium, aut vallium.

Singularum partium situs. CAP. VI.

PRIMA latitudinis pars est frons peninsulani promontorij amplius mille passibus patẽs, vergens ad Orientem, adiacens extremi Bospori faucibus. Is enim ita secundum frontem promontorij discurrit littore curuato leniter in arcum, vt ab angulo, quo Bosporus scinditur in sinum Ceras, & fretũ extremarum faucium Bosporonarum, interuallo circiter quatuor stadiorum pertineat à Septentrione ad Meridiem, deinde spatio quatuor stadiorum ab ortu solstitiali se conuertat ad occasum brumalem, vsque ad initium Propontidis, cuius cum Bosporo coniunctio finit promontorij frontem, & flexum vrbis incuruat ad Occidentem æstiuum interuallo duorum miliariorũ: ipsa autem frons planitiem maritimam habet patentem in latitudinem ducentorum passuum, tam longam, quàm ipsa longa est, supra planitiem eminentes cliui omnes ferè molles, non excedentes altitudinem quadringentorum passuum, cliuorum pars sinistra exposita orienti brumali habet in iugo Hippodromum, pars dextra respiciens ad orientem æstiuum, efficit latus primi collis, in cuius summo est Regis Palatium: possem frõtem totam, cùm planicie & cliuo æqualiter procurrentibus continuata sit, & cohærẽs cum colle primo, dicere par-

tem primi collis, verùm vt dictinctius intelligatur, tractabo separatim.

De primo colle, & Regis Palatio, æde Sophiæ, & de Hippodromo. CAP. VII.

PRIMVS collis ab ortu solstitiali ad occasum brumalem proferens suam longitudinem, primo patet in latitudinem triginta passuum, sed subitò fit latior, deinde paulò minùs in latitudinē porrigitur, quàm in longitudinem, nascitur ex peninsulani Isthmi angulo efficiente verticem triangulæ vrbis, proiicit velut mucronem, seu linguam molliter in planum deuexam, seu rostrū, quo Bosporus in fretum sui canalis, & sinum Ceras nuncupatum scinditur: eminet vltra cæteros colles totus ferè in sinus ostium, aditúmque proiectus, & tanquam brachium immissum claudit sinum, vt lineam ab eius mucrone, si duceres ad angulum vrbis occiduum intra lineam totum sinum, maritimámq; Galatæ oppidi planiciē includeres, id quod magno naturæ munere, sinum protegēs à ventis tutiorem, & portuosiorem efficit, vndique procliuis prominet excepta ceruice, qua plana adnectitur reliquo dorso promontorij similiter plano, illius cliui spectātes ad ortum solstitialem, & septentrionem mediocriter supini, & molles, reliqui proniores, vt alicubi gradibus ascēdantur, sed omnes vbi elatiores nusquam quadringentos passus excedunt. Planicies maritima imos collis cliuos ambiens, varia est, eam quæ ad Orientem pertinet, latiorem facit littus intumescens incuruaturam lunatam, illius verò, quæ ad septentriones, & Solis occasum

contue

contuetur, latitudinem auget, vallis diuidens primum collem, à secundo colle: iugi planities librata est in passuum longitudinem circiter septingentorum, collem totũ non solum natura muniuit, quę ab Oriente ipsum Bosporo, à Septentrione sinu Cornu nuncupato, ab occasu solstitiali valle circũclusit, verum etiam regij claustri muris vndique clausus est, quibus frequentia pinnarum, & turrium distinctis nihílque à murorum vrbanorum forma differẽtibus à reliqua vrbe separatur. Maritimam planiciem, & cliuos imos occupant regij horti, ex collis supercilio longè latéque maria, campósque despicit Regis Palatium in summis cliuis partim sitũ, partim in iugi planicie, in qua duæ Palatinæ areæ vndique clausæ: prima patet in passuum longitudinẽ circiter septingentorum, in latitudinem verò ducẽtorum, quam subsequitur altera interior à prima muris & foribus diuisa quadrata longitudinis ducentos passus habens, vndique ambitur porticu multis, & variis colũnis marmoreis sustentata, in media area aliquot Platani, & Cupressi litigantium turbam adumbrãt, in angulo septentriones conspicienti forũ iudiciale est, quod Turci Diuanum appellant. In areæ latere vergente ad Solis ortum æstiuum collucet regia domus, in latere brumali consistũt thermę, & culinæ regiæ octo hemisphæriis caminatis constantes: earum enim vnumquodque hemisphærium concameratum paruæ ædiculæ similitudinem gerens, nihil aliud est, quàm luculentus caminus in summo vertice fastigiatus in figuram laternæ. Fores primæ areæ sitæ in media ceruice, in qua collis iugũ iungitur ad libellam plano dorso promontorij ferreæ du-

plices, & biualues inter se distant viginti passus, inter quas stant ianitores, ex vtroque vestibuli latere fulgent arma suspensa portarum limina & parastades marmoribus nitent, supra fores existit ædificium quadratum tegulis plumbeis tectum, vt cætera omnia palatij ædificia. Ex prima area patet aditus ad secundam interiorem aream per portas binas, & duplices, inter quas mediastinorum ianitorum statio, & arma appensa lucent, harum portarum pars exterior præ se vestibulum non habet; sed interior habet velut quoddam vestibulum egredientes excipiens, decem columnis varij marmoris sustinetur, cuius lacunaria auro, & ditissimis coloribus opere Persico elaboratis elatè superbiunt. Ad tertiam portam, qua patet intimus aditus ad ædes regias, stant intimi ianitores, & præfectus ianitoribus, & regio cubiculo. Hac nulli liberè ingrediuntur, nisi serui ministri regiæ domus: cæteri ingredi non possunt, nisi regio permissu, nisi Rege sedente intus prope fores, vt regij Satrapæ, cùm Regem salutare habent necesse, aut Legati osculo Regis manū venerantur sedentis in lectica quidem humili, sed superbè strata intra ædiculam marmoream, auro, argentóque, & gemmis fulgentem, circundatam porticu sustentata columnis egregij marmoris spiras & capitula inaurata habentibus. Præter quas commemoraui portas regium claústrum multas alias habet soli Regi, regiísq; intimis ministris patētes, equidem memini me duodecim numerasse ferreas omnes, ex parte vrbis septem, quarum duæ mari propinquiores vehem fœni transmitterēt, ex parte maritima quinque, prima ad Septentrionem, & sinum vergit, secunda

in collis mucrone sita ampla præ se vestibulum habens laqueatum auro, & pictura Persica illustratum, sustentatum columnis marmoris Ophitici, intuetur medium Bosporum venientem. Ab hac non procul tertia conspicit Chalcedonẽ, & Solis ortum, ante quam nauiculæ in clausa statione manent, quibus Rex ad venationes hortósq; nauigare solet. Quarta Solis exortum spectat hibernum non longè à ruderibus ædis Christo sacræ, cuius vestigia in muro inclusa apparẽtia Græci frequenti aditu venerari solent. Vltra hãc quinta videtur, apud quam tigna recta stant ad speculandũ pisces retia subeuntes, ex hãc regij piscatores prodire soliti sunt, amœnissimum (vt id obiter interponam) prospectum: cùm omnes Byzantij colles habent, tum longè amœniores, collis primus, in quo laxissimè habitat Rex. Is siue in hortis ambulet, siue domi iaceat, à frõte prospicit Bosporum, eiúsque vtraque littora virentia sylvis suburbanorum prædiorum, à dextera campum Chalcedonensem suis hortis consitum Propontidem insulas frequentes, nemorósos montes Asiæ, & longè retro respicit Olympum Asiæ perenni niue tectum, & prope nobilem vrbis partem ædem Sophiæ, & Hippodromum. A sinistra intuetur sex vrbis colles, & Thraciæ campos longè latéque patentes, circunspicit vndique, & quoquo versus nauigantes hos à ponto, vel ab Hellesponto, alios eósque diuersos ab omnibus Propontidis oris veniẽtes, alios sinum Ceras sursum deorsum nauigantes. Prospicit omni temporis momento infinitam multitudinem scapharum vltrò citróque traiicientium. Despicit sub oculos subiecta tria collis latera vestita omni genere

florum,

florum,arborum,herbarũ:neque enim modo hîc amœnissimis proſpectus eſt regiis ędibus,ſed etiam omnibus hortorum cliuis,in quibus permultæ ſpeculæ,ac potius collis triplex latus totũ ſpecula exiſtit,ac ſi propiùs mare contueri vult in medio littore faſtigiato in mucronem,quo Boſporum in duas partes diuidi diximus,porticus regia fulget marmoribus & colũnis habens aſpectum pulcherrimum amœniſſimúmque,cui omni æſtatis tempore afflant molles auræ, in qua vndique virgeis cancellis minutis, & velut reticulatis clauſa Regem ſedentem nemo introſpicere poteſt: itaque ille à nemine viſus alter Gyges videt omnes circumnauigantes adeò prope,vt qua quiſque facie ſit, internoſcere queat: & ſi fortè ſeruorum domeſticorum frequentem vſum faſtidit externorum liberorum, excitari poteſt ridicula dicacitate,non ſolùm remis, ſed etiam contis ad ċrepidines littoris firmatis contendentium ſuperare rapiditatem Boſpori Rhodano longe celeriorem. Extra regium clauſtrum excellit ædes diuinæ Sophiæ à valuis clauſtri regij diſtans paſſus circiter ſeptuaginta,ſita in primi collis ceruice, atque adeò in ſupercilio cliui eminentis ſupra hortum primæ vallis, ex qua gradibus lapideis aſcenditur ad portam clauſtri regij, in ædémque Sophiæ,quæ ab ortu Solis hyberno habet cliuos adeo molles, vt ſenſim, & latenter deſinant in ſupernam, & infernam planiciem. Denique omnes cliui à ſepto regio ad Hippodromum leniter proni ſunt, ab æde Sophiana pergit planicies inter Meridiem & Occaſum,ad finem Hippodromi patens in paſſuum longitudinẽ ampliùs ſeptingentorum. Hippodromi longitudo duo ſta-
dia

dia excedit, latitudo ſtadium æquat, eius planities ad libellam æquata eſt, ſed hominum opere potiùs quàm natura. Eius media pars pertinens ad Propontidem, ex triplici latere cliuis cingitur: lenibus quidem ab Oriente, ab Occidente verò pronis, & in magnam altitudinem depreſſis, à Propontide verò non modo procliuibus, & præcipitibus, ſed etiam ad perpendiculum directis altis plus minus quinquaginta pedes: tota enim Hippodromi frons ſubſtructis fornicibus conſtructa Hippodromum planum præſtat, & pulcherrimū proſpectum exhibet Propontidis, vt ex Hippòdromo non modò nauigantes, ſed etiam Delphini ſaltantes videantur. Eius gradus paucis ante annis ex latere vergente ad Septentrionem, extantes ab Abramo baſſa, dum ſuas ædes ædificaret, ſublati ſunt. Inter Hippodromum & Propontidem procurrit planities in paſſuum latitudinem quadringentorum explicata, in qua poſteà deſcribemus templū Bacchi & Sergij. Sub Hippodromo verſus Meridiem eſt porta Leonis marmorei extra vrbem ſiti in ruderibus Palatij Leonis Macelli, cuius feneſtræ antiquo opere laboratæ extant in muro incluſæ, Palatium poſitum erat in tumulo mare attingenti in altitudinem circiter centum paſſuum edito.

De prima valle. CAP. VIII.

EX PRIMA promontorij planitie, in qua dixi Sophiæ templum, & Hippodromum eſſe, molle dorſum ſecundi collis mille paſſibus leniter aſcenditur vſque ad columnam purpuream poſitam in ſummo vertice ſecundi collis, quem ab Oriēte

claudit prima vallis, quæ primum collem diuidit à ſecundo colle, naſcitur à planitie Sophiæ procedẽs à Meridie ad Septentriones, ſimilitudinem gerit circini diducti in crura rigentia, alterum quidem crus ad ortum ſolſtitialem, alterum ad ſeptentriones porrigit. Per hãc mediam incedit murus clauſtri regij, à reliqua vrbe ſegregans clauſtrum Turcicum, promontorij ima planities longè latéque ita in hanc vallem inſinuatur, vt à ſinu ad ædem Sophianã mille paſſus ambules plano ferè pede, primo maritima librata patens in quingentos paſſus, deinde in vallem inſinuata trecentos paſſus molliter aſſurgit, vt etſi leniter deuexa eſt: tamen lubrico lapſu aquæ decliuitatem ſentis, potius quàm pedibus, primùm laxa, & paululum prona, deinde preſſior, pòſt in duas valliculas ſtringitur, quarum vicina Sophiæ, & ſi longa eſt quadringentos paſſus, tamen molliter accliuis eſt, & perangusta, vt eius imam planitiem via publica occupet.

De ſecundo colle. CAP. IX.

PROMONTORII dorſum leniter intumeſcẽs, & duæ valles ſecundum collem efficiunt, prima à Solis ortu primum collem diuidit à ſecundo, altera ab occaſu ſecundum ſeiungit à tertio, à ſeptentrionibus maritima planitie clauditur, à Meridie dorſum ad ſeptentriones porrigit leniter deuexum in longitudinem mille paſſuum, in latitudinẽ verò quadringẽtorum. Totius autem collis latitudinem variam efficit varia vallium latitudo, valles enim, quibus intercluditur à ſummo, perangustæ ipſum ampliãt, ab imo latè

latè patentes astringunt, eius longitudinem producũt sui tumuli, quibus duobus prominet in sinum, triplici cliuo deprimitur in variam altitudinẽ: nam cliuus spectans ad ortum Solis hybernũ à summa valle ad summum collis verticem, ascensu circiter mille passuum æquabiliter & leniter prono effertur, deinde minuitur, vt vallis augetur, & laxatur, procliuiórq; fit duabus valliculis, quas emittit ipsa vallis pronis quidem, sed centum passus non excedentibus, cliuorum ad sinum vergentium altitudo, quàm varia sit quinqúe viæ demonstrant, ab imis radicibus ad summum iugum pertinentes. Prima in passuum altitudinem quingentorum assurgit, quorum ducenti exorientes à primis radicibus valde proni, trecenti supini, secunda via sexcentos passus alta, è quibus centeni per imam valliculam leniter surgunt, deinde centum maximè propendent, vt gradibus ascendantur: pòst quadringẽti: paulatim collis dorsum fastigiant vsque ad verticem latum sexaginta passus, à vertice dorsum prominet ad Meridiem centum quinquaginta passus ad viam vsque procedẽtem ab ædibus Sophiæ ad columnã porphyreticam. Reliquarũ trium viarum existũt à radicibus collis centum passus exiguè proni, ducenti multum procliues, vt anfractibus molliantur, quingenti leniter iugum collis ad culmen perducunt, præterea ex cliuorum latere, quos dixi vergere ad sinum, duo tumuli eminent, vnus in Septẽtrionem, alter ad Orientem, vterque in alterum inclinatus, valliculam efficit ab Oriente cinctam cliuio prono, alto octoginta passus placide deuexos: vnde fit, vt maxima pars cliuorum huius collis contueatur Orientem, latus

collis ſpectans ad Solis occaſum variam accliuitatem habeat. Nam eius cliui attingentes imam vallis planitiem in longitudinem trecẽtorum paſſuum ab imo ad medium præcipites, & penè directi ſunt. A medio ad ſummum leniter deuexi, qui vero eminent in ſummam vallem, non excedunt ducentos paſſus: ſed variè decliues, vt enim vallis aſſurgit, ita cliui molliuntur, duplici accliuitate deprimuntur, cliui omnes collis, vna in longitudinem, altera in latitudinem: qui enim deſident in Orientem & Occaſum, ita deſident, vt etiam deſideant in Septentrionem. Denique vniuerſa eius latera quantumlibet alta ſint, tamen eorum pars valde procliuis ſtadium non ſuperat, reliquæ partes molli cliuo ſubſident, radices ſenſim deducuntur in planitiem, ſummi cliui dorſum efficiunt ſemiplanum, planities maritima inter ſinum & collem intercedens ad radicem tumuli vergentis ad Aquilonem vbi ſtrictiſſima eſt, patet in latitudinem trecentorum paſſuum, ſed ſubito dilatatur ex vtroque tumuli latere in quadringentos paſſus, eóq; magis quò longiùs inſinuatur in valles. Venio nunc ad promontorij latus ſiniſtrũ à tergo ſecundi, & tertij collis duo colliculi eminent in Propontidem, inter quos decurrit vallis ex tribus procliuis imbrici ſimilis non ſupino quidem, vt eſſe ſolet in tectis: ſed valde prono, à qua media vterq; colliculus intumeſcit, orientalis quidem in paſſus amplius ducentos, occiduus verò in tantundem. Vallicula inter hos colliculos depreſſa exiguè concaua, ſub ſe habet portum manu factum intra murum clauſum, poſitum in maritima planitie, quæ excurrit vſque ad frontem Hippodromi, patens trecẽtos paſ-
ſus in

ſus in latitudinem, à ſinu Cornu nuncupato ad Propontidem latitudo ſecans collem laxatur in duo circiter millia paſſuum.

De ſecunda valle diuidente ſecundum collem à tertio.

CAPVT X.

VALLIS, quæ ſecundum collem diuidit à tertio, naſcitur à dorſo promontorij, deſinítq; in maritimã planitiem excipientem piſcatorium forum, & traiectum ſycenum, à quo ad vallis primas fauces planities in paſſuum latitudinem panditur quadringentorum, ita æquatam, vt aquæ delabi poſſint in ſinum à primis faucibus, vbi laxatur in paſſuum latitudinem ducentorum, ſenſim incipit aſtringi vſque ad mediam vallem, vbi premitur in quinquaginta paſſus: deinde coarctatur, vt dũtaxat admittat viam: vallis eſt ſimilis imbrici molliter reſupino, & ita inclinato, vt ſolet inclinari in ædium tectis. Eius longitudo ſexcentos paſſus excedit, quorum trecenti fermè plano pede ſubeuntur, reliqui proniores: ſed tamen paulatim aſſurgentes in iugum, quo ſecundi collis dorſum iungitur dorſo tertij collis. Per imam vallis planitiem via lata contra oppidum Galatam poſita vtrinque cincta tabernis mercatoriis tecta ſcãdulis, ſed interlucentibus exiguas feneſtellas admittentibus, Galatini mercatores aſcendunt ad forum, quod Turci vocant Bezeſten: id partim ſitũ eſt in iugo vallis, partim in cliuo tertij collis, quod anno Natalis Chriſti milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſexto totum fortuito incendio deflagrauit, exceptis duabus Baſilicis còncameratis lateritio opere,

quæ nocte claudi solent ferreis portis, & fenestris. Post incendium mihi licuit intueri aream fori viis distinctam rectis & transuersis: aduerti sic esse planam, vt tamen exiguè deuexa sit ab occasu ad ortum, à meridie in septentriones. Vidi fori circuitũ combusti ampliùs quinque stadia complecti, in quo summo ad occasum pertinente Nymphæum inspexi quadraginta quinque columnis marmoreis ornatum, sustinẽtibus lateritiam cameram. Basilicam veterem, quam antea non potueram perspicere ob tabernarum, officinarúmq; frequentiam circunspexi spoliatam circũuicinis tabernis, atq; animaduerti circa Basilicam esse appendices velut alas Basilicæ adnexas, diuisas in sexaginta fornices, tectos plumbeis tegulis, quibus pro tabernis & officinis vtuntur, in quibus intimis sunt conclauia, quæ clauduntur portà ferrea, his appendicibus Basilica circũsepta constat octo pilis, quatuor portis, quindecim hemispheriis concameratis lateritio opere tectis plumbo. Noua Basilica duodecim pilis sustinetur lapide quadrato constructis, ad pilas singulas adnituntur quatuor arcus sustinentes hemispheria viginti, tecta plumbo, hanc ambiunt appendices alariæ sexaginta fornicatæ & concameratæ, tabernas mercatorum continentes, intra Basilicam ducentæ & viginti tabernæ includuntur in hunc modum affabrefactæ: circum parietes, & pilas fornicum discurrunt suggestus lati, vbi sedentes mercatores exponunt merces, quas producunt ex loculatis armariis ligneis, quæ à tergo mercatorum sedentium disposita sunt iuxta parietes per se extantia, neque muris affixa, sed exemptilia valuulis clausa.

De ter

De tertio colle. CAP. XI.

TERTIVM collem duæ valles efficiũt, vna ad Solis ortum pertinens illum diuidit à secundo colle, altera, quæ ad occasum attinet seiungit à quarto, dorsum illius porrigitur in longitudinem mille ampliùs passuum, procedit à promontorij iugo, ex Meridie ad sinum in septentriones æquali fere altitudine contra, quàm secundi collis dorsum, quod à summo promontorij iugo ad imam maritimam planitiem demittitur in septentriones: illius dorsum extra iugum promontorij planum multum procedit, eiusdémque radices trecentis passibus in septentriones ampliùs eminent, quàm secundi collis intumescẽtis in dorsum promontorij, planities dorsi variatur. Summa quidem pertinens ad iugum promõtorij patet quoquouersus passus circiter octingentos, quorum partem occupant Gynæconitidum claustra; partem vergentem ad Solis ortum mercatorium forum, & Xenodochium, sepulchrúmque Paiaziti Regis, partem meridianam area vacua, & circum aream tabernæ, librariæ reliquam dorsi planitiem vergentem ad septentriones non modò naturalem, verùm etiam artificiosis substructionibus dilatatam occupant ædificia, quæ Rex Soleimanus præparat ad suum sepulchrum, & Xenodochium, ædemq; Mametanæ religionis sumptuosam. Hic collis desidet tribus lateribus in treis tumulos extumescentibus: nam ex lateris ad Solis ortum spectantis parte, in qua est turris Hirenæ, prominet tumulus in secundam vallem, longa dorsi porrectio longè proiiciens mucronem ad sinum versus, efficit tumulum cõspicientem septentriones:

nes:

nes: à latere autem ad Solis occaſum pertinente, intumeſcit in tertiam vallem tumulus, in quo ædes eſt diui Theodori, à medio collis dorſo ad maritimam planitiem. Duo enim latera duplici procliuitate deprimuntur vna recta, altera tranſuerſa, latus Solis ortum contuens, cùm extendatur in paſſuum longitudinem circiter mille & trecentorum, accliuitatem tranſuerſam paulatim remittit, à ſummo quidẽ latere remiſſiorem facit, at contentiorem & decliuiorem, quò propiùs deducitur in planitiem, cliui autem à ſummo collis dorſo directi ad vallem varij ſunt: nam eminentes in depreſſiorem vallem efferuntur in altitudinem quingentorum paſſuum, quorum imi trecenti valde procliues, ſummi ducenti dimidio remiſſiores, nimirum tectis imbricatis haud procliuiores. Cæteri cliui recta via deiecti ad vallem paulatim, paritérque minuuntur, vt vallis aſſurgit. Latus, quod attinet ad Solis occaſum, fermè ſimile & par exiſtit lateri vergenti ad Orientem: illud verò, quod ſubducitur à ſeptentrionibus, cliuorum altitudines varias habet: tumulus enim à dorſi mucrone proiectus demittitur in paſſuum altitudinem quingentorum, è quibus imi trecenti aguntur præcipites, vt ædificia ſubſtructionibus nitantur. Summi ducenti accliues quidem, ſed leniter, & ſenſim velut ab equi poſteris clunibus ad dorſum conſurgunt. Reliqui huius lateris cliui, quò magis contrahuntur à maritima planitie, hòc longiùs producuntur à reſidente in ſeipſos trãſuerſa decliuitate emiſſa à collis latere ad Solis ortũ pertinente, planities maritima à collis radicibus, & ſinu intermiſſa, qua parte attingit tumulum, quem iam dixi

demiſ

demissum à mucrone collis ducentos passus non excedit,qua verò alias collis radices contingit,sensim laxatur in vallium fauces. Claustrum Gynæconitidum regiarum situm in collis dorso, cùm primùm venissem Byzantium, paulò minus sex millia passuum circuitu complectebatur:at nunc id coarctant Regis Soleimani Xenodochia,& Mausoleum septi muliebris plus quàm mediam partem occupantia. Iam verò latus promontorij sinistrum à tergo tertij collis situm respiciens Meridiem & Propontidem duobus tumulis turgescit, ab horum altero, qui Solis ortui propior est latus promontorij sensim flectitur in occasum, vsque ad secundum tumulum paulò supra promontorij radices editum, à quo tumulo sexicollis promontorij latus statim admittit posticam depressionem vallis tertiæ,incipítque vergere ad septentriones. Duplicem igitur cliuum habet sinistra pars collis tertij, vnum ad meridianum cardinem editum in altitudinem sexcentorum passuum, alterum ad occidentem brumalem altum septingentos passus,tum ad æquinoctialem longè breuiorem.Planities interposita inter posticas tertij collis partes meridianas, & littus Proponticum nusquam angustior trecentis passibus,neq; longior septingentis: occiduas verò radices claudit planities vallis, quæ collē septimum separat à promontorio sexicolli, pertinens à planitie Propontici littoris ad murum vrbis circuitu maris vacantem ferè librata, vbique patens quingentos passus in latitudinem, tres iam commemorati colles propriè Bosporium promontorium appellari possunt: sic prominentes in mare, vt siue ex ponto, seu ex Propontide

nauiges Byzantium, eos procul videas proiectos in fauces Bosporі. Vallis tertia reliquos treis colles à mare in continentem recedentes, à primis tribus collibus separare videtur: nos tamen quia dorso & cliuis coniuncti, & iuxta sinum ex ordine dispositi sex colles in promontorio Bosporio posuimus. Planities explicata in tertij collis dorso leniter demittitur in planitiem, quæ eminet in tertiam vallem ampla ad longitudinem, sexcentorum & viginti passuum in latitudinem tantundem.

De valle tertia. CAP. XII.

VALLIS tertia inter tertium & quartum collem interiecta gemina esse videtur, nam hæc media in altum editur, vt dubiũ videatur num sit vallis pars, an promontorij: iugum esse vallis particulam ostendit altitudo fornicum procurrens ex vno vallis latere ad alterum latus. Vt verò dorsum promontorij videatur, præ se ferunt extremæ vallis partes valde à media valle demissæ in contraria latera, vna ad dextram, altera ad sinistrã. Dextra habet imam planitiem latam in faucibus trecentos passus, deinde sensim astrictam in ducentos ad libellam ferme æquatam in longitudinem quingentorum passuum, quæ etsi in æqualem altitudinem deprimitur, tamen eius latera non æqualiter in altũ efferuntur: vbi enim ipsa maxime concaua est, eius alterum latus in magnam altitudinem attollitur, alterum ter tantò summittitur. Ex hac depressa planitie ascenditur breui cliuo in iugum mediæ vallis, seu dorsum promontorij, quod planum leniter depressum inter tertium & quartũ colles, patet quoquouersus

sexcen

ſexcentos paſſus. Excipio particulam, per quam vallis media penetrare videtur, vbi latior nō eſt quadringentis paſſibus. Per hoc vallis ſeu promontorij iugum fornices aquæductus à quarto colle recta via pergunt ad tertium collem, quorum faſtigium æquat libella fornicum, qua deprehenditur quantopere deprimitur promontorij dorſum, vt enim fornices ſint æquali faſtigio, tamen inæquali altitudine exiſtunt, nam benè excelſi ſunt in plano iugo vallis, at in cliuis collium longè minus alti, ſpatio enim octingentorum paſſuum ferè in æqualem altitudinem eriguntur, reliqui fornices, quò altiùs cliui extolluntur vtriuſque collis, eò breuiores ſunt, ex iugo ſiue id velis eſſe vallis, ſiue promōtorij ſiniſtra vallis pars leniter cōcaua molliter propendet in ſeptingentos paſſus vſque ad planitiē, quę ſexto colle promontorium à ſeptimo colle ſecernit pergens ad Propontidem, vrbis latitudo à ſinu ad Propontidem ſecans tertiam vallem, patet ampliùs decem ſtadia.

De quarto colle. CAP. XIII.

QVARTVS collis, in cuius dorſo Mameti Regis, qui Conſtantinopolim cepit, Mauſoleum ſpectatur vnà cum amplis ædibus Mametanæ religionis, & ſimul cum Xenodochiis, & Thermis, circundatur duabus vallibus promontorij dorſo, & maritima ſinus planitie; eius ambitus circumplectitur ampliùs ter mille & ſexcentos paſſus, longitudo à ſummo dorſo ad ſinum Aquilonémque porrigitur vltra mille paſſus, latitudo ab ortu Solis ad occaſum explicatur in paſſus circiter octingentos, à iugo ad ſinum

collis procedens prope quadratus desinere perspicitur in duo cornua, sed imparia, quorum alterum vergens ad septentriones perpetuo dorso fertur vtrinque decliui, alterum spectans ad Solis ortum ita demittitur, vt ex hoc in alterum quasi gradus quidam iactus esse videatur, nimirum ex huius superiori parte planities excurrit, ex qua veluti gradu patet ascensus in alterum ab inferiori parte, in occasum deiicitur, vt valliculam efficiat, collis ab Oriente clauditur valle, qua ipse separatur à tertio colle, ab aquilone maritima planitie sinũ contingente, ab Occidente partim valle, qua is seiungitur à quinto colle, partim circuitur promontorij dorso perpetuo, quod adeò paulatim & placidè ex quarti collis iugo assurgit ad iugum quinti, vt acribus oculis, potius quàm tardis passibus vtriusque collis dorsum inæquale esse percipiatur. Ita enim cõtinenti iugo hi duo colles inter se coniuncti sunt, vt nullus sentiatur cliuus: sed perpetua planities, quæ fastigians quarti collis dorsum octingentis passibus longior non est, neque latior ducentis, deinde in quinto in septingentos dilatatur, quartus collis etsi nulli ex sex collibus perpetuo dorso coniunctis cedit de altitudine, tamen ascensus tam rectos, quàm transuersos molliores habet ob longum tractum leniter deuexum triplici decliuitate depressum. Prima decliuitas per collis lõgitudinem à regione cœli inter Meridiem & occasum, media ad septentriones decurrit ampliùs mille passus, quorum ducenti surgentes à maritima planitie mediocriter proni, reliqui adeò molliter supini, vt semiplano pede subeantur, è quibus centum vltimi attingentes iugi planitiem, decliuiores

cæteris

cæteris prominent. Decliuitas tranſuerſa collis latitudinem intercipiens duplex eſt, vna deiicitur ad Solis occaſum, altera ad ortum depreſſa varia quidem exiſtit, ſed tamen tota naſcitur à valle, quæ quartum collem diuidit à tertio. Ab huius quidem vallis iugo cliuus ducentis paſſibus aſcenditur. Paulò infra ſummam vallem aſcenſus eſt quingentorum paſſuum, quorum centum ab imis radicibus exurgentes cliuo prono eriguntur, reliquorum leniter deuexorum altitudinem oſtendit libella aquæductus. Ab ima eiuſdem vallis planitie cliui alleuantur in altitudinem quadringẽtorum paſſuum, ſed ita vt primùm centum octoginta prono cliuo aſcendas, deinde ducentos ambules leniter deuexos, & ferè planos. Poſt tranſeas lateris mediam partem eminentiorem centum paſſus latam ab imo colle ad ſummum in octingentos paſſus erectã. Ex hac deſcendis ducentos paſſus in occaſum ad imam vallem, quæ quarti collis, & quinti diuortiũ facit, tota anguſta eſt, ſed longa plus minúſve mille & quadringentos paſſus: primi ducenti attingẽtes oram ſinus plani quidem, ſed dubij ſint ne vallis an planæ oræ maritimæ. Sic enim hæc vallis cingitur duobus collibus, quarto quidem habente ſub ſe planitiem maritimam ducentos paſſus patentem in latitudinem, quinto verò fermè attingente littus. Conſequentes octingenti ſimiliter plani, ſed leniter deuexi: reliqui quadringenti attingentes iugum promontorij procliues, maritima planities ad libellam fere æquata inter ſinum & quartum collem intercedẽs variam latitudinẽ habet, nam quæ pertingit collis cornu ſpectans ad ortum ſolſtitialem eſt quadringẽtorum

passuum. Illa verò, quæ attingit cornu vergens ad septentriones in passus ducentos panditur, in summa situs quarti collis talis est, vt in sinu nauigantibus hîc esse videatur pars erectior tertiæ vallis. Nam huius collis iugum longè recedit in Meridiem, eiusdémque cliui in longam summissionem abiecti valde supini iacent, at iugũ quinti collis æquali excelsitate longè vltra quartum procedit ad septentriones. A tergo tertij collis vergentes cliui ad horam primam postmeridianam placidi, lenésque vsque ad planitiem vallis, quæ sexicolle promontorium diuidit à septimo colle, itaque postica collis pars intumescit in Meridiem, atque ex vtroque latere separatur à valle tertia, vt latus à tergo positum eius partem meridianam dicere possimus, quæ post tumulum eminentem in latus vallis tertiæ aliquantum contrahitur sub Xenodochio Regis Mameti: at enim à tergo quinti collis sub columna virginea magis subducitur.

De quinto colle. CAP. XIIII.

VINTI collis, in cuius fastigio extat Selini Regis Mausoleum, imæ radices contingentes partim sinum, partim duas valles ipsum claudentes altera ab ortu Solis, altera ab occasu passuũ millia complectuntur circiter quatuor, eius dorsum ita in sinum ad septentriones prominet, & quarti collis latus ad Aquilonem summittitur, vt collis quartus videatur esse vallis quædam inter tertiũ collem & quintum interiecta. Non enim vt aliorum collium quinti collis iugum vrget, & premit summum promontorij dorsum, sed

ſed totum extra promontorij faſtigium æquali altitudini longè procedit, ac non minus fermè in ſeptentriones promouetur, quàm radices quarti collis triplici latere deprimitur, vno ad ſeptentriones, quod quàm valde præceps, & directum ſit, colligitur ex eo, quòd etſi tam altè effertur fermè, quàm ſummum quarti collis iugum deſcenſum habentis longum plus mille paſſus: tamen illius ſummus cliuus minimè omnium collium recedens à perpendiculo eiuſdem infimi cliui, non amplius trecentis paſſibus aſcẽditur per valliculam, quam efficiunt duo tumuli attingentes ſinus oram, quam vt trecẽtis paſſibus ſubieris, offendis gradus lapideos aſtructos ad ſubſtructiones aream ęquantes, quibus aſcendis ad Xenodochiũ Selini, hoc quidem latus quod ſeptentriones intuetur, quatuor tumulis turget, tres valliculas deprimentibus à collis iugo exorientibus, adeò exiguã littoris planitiem intermittentibus, vt eorum duo murum vrbis ſitum in littore contingant. Reliqui duo planitiem centenum paſſuum relinquant, nuſquam enim littorea planities anguſtior eſt, quàm ad radices huius collis: nam in longitudinem mille paſſuum eius latitudo centũ paſſus non excedit, alicubi non attingit quinquaginta. Ex his quatuor tumulis duo ſunt prærupti, & præcipites, vt ædificia caſuris ſimilia ſubſtructionibus nitantur, vt iam videre liceat rupes præciſas fuiſſe ad molliendos viarum anfractus, reliqui duo minus abrupti minúſque præcipites deiiciuntur, eorúmque valliculæ minùs etiã procliues, collis verò latus conſpiciens Solis ortum, patet in mille & quadringentorũ paſſuum longitudinem, in altitudinem directam ducentorum,

lateris

lateris ad occasum vergentis accliuitas in variam altitudinem abiicitur, vt vallis deprimitur, quæ vbi in planitiem libratā depressissima est, erigit latus in passuum altitudinem aliam quingentorum procliuiū, aliam trecentorum placidè accliuium, vt non differant à semiplanis. Latus promontorij contuens Meridiem à tergo quinti collis positū, desinit in planitiem vallis sexicolle promontorium diuidentis à septimo colle, propendet aliàs contractius, aliàs remissius extumescens in tumulum crassum eminentem in vallem quintam, atque in vallem, quæ sexicolle promōtorium seiungit à septimo colle. Hæc postica pars quinti collis etiam incuruatur in valliculam exorientem à promōtorij supercilio, vbi paulò ante extabat columna virginea, à qua promontorij fastigium leniter eminens in summam quinti collis planitiem molliter deuexam ad septentriones nusquam angustiorem sexcētis, alicubi septingentis latiorem passibus. Sed extra huius collis dorsum longè latéque laxatur, hac continuatur cum planitie quarti collis, & reliqua promontorij planitie vsque ad murum vrbis vacantem circuitu maris procedens interiecto duntaxat breui submissione iugi in quintā vallem eminentis, producitur duo millia passuum in longitudinem.

De quinta valle. CAP. XV.

VALLIS quinta, quæ quintum collem diuidit à sexto, proficiscitur à sinu & septentrionibus, ad primam, aut alteram horam postmeridianam, longa quantum promontorium latum est, nempe circiter mille & ducentos passus, quorum primi octingenti

genti procedentes à littore ſinus nihil expreſſionis, nihil eminentiæ habent. Primæ vallis fauces in paſſuum latitudinem laxātur quadringentorum, deinde ſenſim in ducentos aſtringuntur. Sed ita, vt per longitudinem ſexcentorum paſſuum nuſquam ducentis paſſibus minus lata ſit, poſt in quingētorum paſſuum altitudinem erigitur. Inde inſequitur iugum vallis, ſeu dorſum promontorij patens in planam latitudinem ducentos paſſus. Ex hoc dorſo latus ſiniſtrum promontorij, ſeu vallis quingentos paſſus leniter deprimitur in vallem, quæ ſexicolle promontorium ſecernit à ſeptimo colle: vallis enim quinta penetrare videtur dorſum promontorij, id quod percipitur ex inclinatione dextra & ſiniſtra amborum laterum vtriuſque collis circumſurgentis. Nam ex vallis iugo aſcenſus exiguus patet in iugum vtriuſque collis.

De ſexto colle. CAP. XVI.

SEXTVS collis, cuius per & dorſum, & latus vergens ad Aquilonem muri vrbis vſq; ad littus diſcurrunt, tam longum eſt, quàm promontorium latum, quod in hoc colle dilatatur in paſſus circiter bis mille & quadringentos: cuius iugum intra vrbem in cliuos exprimitur. Extra plano pede continuatur cum continente ſuburbano campo, latitudo eius, vbi maxima, octingentos paſſus non ſuperat, vbi minima, quadringētos. Triplici decliuitate deprimitur, vna ad ſiniſtram promontorij partem inter Meridiem atque Occidentem molliter prona, ad dexteram altera verſus ſinum & Aquilonem, in longitudinem mille &

quingẽtorum paſſuum ſummittitur, quoad ex ſe duos exprimit tumulos vallicula intermedia diſiunctos, vbi exiſtit aquæductus in radice tumuli propiùs accedentis ad vrbis murum circuitu maris vacantem. Inter hunc tumulum & ſinum olim fuit ædes illa ſacra nobilitata multorum ſcriptis Blachernea nuncupata, cuius fundamenta etiam tunc extabant. Cùm primùm veniſſem Byzantium, ex imo cliuo tumuli eminenti ſupra ædem Blacherneam ſubterraneis cuniculis cõcameratis prodit aqua extrinſecus in vrbem ducta, quę iugi fluxu ſallit in labrum marmoreum. Collis latus Orienti expoſitum tam longum eſt, quàm collis ipſe longus, ſed decliuitate eadem non eſt: eam enim variat vallis varia deiectio, vbi depreſſa in libratam planitiẽ effertur in ſexcentos paſſus, vbi minùs demiſſa in quingentos, vbi minimè deiecta in quadringentos attollitur: neque modo hoc latus inclinatur ad Solis ortum, ſed etiam interea dum deiicitur ad Orientem, ſenſim demittitur à parte dextra ad ſeptentriones, ſiniſtra ad cæli regionem mediam inter Meridiem & Occaſum. Maritima planities interueniens inter imas radices collis & ſinum, ſtrictiſſima explicatur in paſſuum latitudinem plus minus octoginta, nempe vbi fuit templum illud nobile, & triclinium Blacherneũ. Deinde dilatatur in vallem quintam ſenſim inſinuata.

De valle, quæ diuidit ſexicolle promontorium à ſeptimo colle. CAP. XVII.

ALLIS, qua ſeptimus collis diuiditur ab aliis ſex collibus leniter caua exiſtit, producitur in millia paſſuum circiter quatuor, ſi planitiem mariti

maritimam ſimul adnumeres, ſin verò ipſam excludas, & numerare incipias à flexu ſeptimi collis, extenditur in longitudinem trium millium & trecentorum paſſuum, eius planities alicubi laxatur in latitudinem ſexcentorum, alibi aſtringitur in amplitudinem quingentorum paſſuum. Nihil illa quidem ima expreſſum nihil eminens habere ſentitur pedibus, ſed oculis acribus paulatim & ſenſim tam in longitudinem, quàm latitudinem pandi deprehenditur: ſic enim leniter aſſurgit, vt niſi ab eo, qui diligenter aduertit vallis imbrici valde ſupino ſimilis aſſurrectio non percipiatur: in eam deſinunt latera tertiæ & quintæ vallis, tum imi cliui quinti & ſexti collis: in ea continentur horti & prata, vbi milites ludicras pugnas exercere ſolent, per hanc mediam fluit riuulus, qui æſtiuo tempore exareſcere ſolet.

De ſeptimo colle. CAP. XVIII.

COLLIS ſeptimus nuncupatus Xerolophos, in cuius dorſo eſt columna Arcadij, plus minúſve duodecim millia paſſuum circuitu complectitur, ac plus quàm tertiam partem vrbis continet, reliquas duas partes ſuſtinet promontorium ſexicolle, quod ambitu circumplectitur ampliùs viginti millia paſſuum, intellige eos, quos conficere ſoleo in ambulando, vt intelligere oportet in omnibus antè ſcriptis paſſibus, quos in paſſus Romanos redigere auſus non ſum ob flexiones viarum, & varietatem paſſuum, qui inter ſe differunt in aſcenſu & deſcenſu infatigato, atq; integro, adde interpellatos inſolentis nationis occurſu proteruiori taurorum incurſu. Septimus collis efficiens

tertium vrbis angulum, quo Constantinopolis existimatur triangula, duplici decliuitate pendet vtraq; mollissima, vna ad vallem septimum collem diuidentem à promontorio sexicolli pertinet tam longa, quàm vallis ipsa. Cuius cliuus lenis, sed altus circiter quingentos passus, altera decliuitas deiicitur ad Propontidem, respiciens partim ortum brumalem, partim Meridiem molli cliuo, & vario, primo alto quingentos passus, deinde stricto, nunc in quadringentos, nunc trecentos, nunc centum, nunc quinquaginta, quo ad peruenit ad angulum vrbis tertium, vbi planities excurrit vsque ad mare, inter quod & antedictos cliuos perpetua procurrit littoralis planities, sed variæ latitudinis, quę incipiēs ab angulo vrbis strictissima est, deinde dilatatur in lateris curuitatem, velut vallem planam, vbi à mari ad cliuum excurrit, lata quadringentos passus, rursus stringitur in quinquaginta, postea dilatatur in centum, postrema per longitudinem mille passuum latior est quadringentis passibus, collis dorsum in longam & latam planitiem porrigitur, & ab occasu clauditur muro terrestri, in cuius iugo patet cisterna nuncupata Mocisia, spoliata columnis & cameris, cuius muri è lapide quadrato ædificati adhuc extāt cisternam ambientes, quorum circuitus complectitur noningentos & septuaginta passus, eius solum cultū est hortis in eo consitis. Hucusque de Topographia Constantinopoleos, quasi tanquam hypotyposi illam sub oculos subiicere conatus sum, vt in quo loco sint quatuordecim regiones vrbis, faciliùs percipiatur, longior quàm necesse est, censeri non debet, præsertim cùm nullius vrbis descriptio breuior

uior esse possit, quàm ea, quæ informatur oculorum sensu, quo nihil acrius, nihil volucrius: nam etsi Constantinopolis in altum sublata veluti specula vndique circumspicitur: tamen hanc singularum vrbis partium descriptionem multò celeriùs perlegeris, quàm volucribus oculis totam vrbem perlustraueris, aut pedibus eam concursaueris.

De muris vrbis. CAP. XIX.

MOENIVM Constantinopolitanorum partes, aliæ lapidibus quadratis, aliæ cæmētitiis, nonnullæ interpositorum laterum ordinibus constructę sunt. Muri circuitu maris vacātes duplices sunt, fossa cincti larga vigintiquinque passus cùm ex vtroq; latere parietibus munita, tum interiori ex latere, alter paries effertur aliquanto supra fossam pinnis crebris distincta. Spatium intercurrens inter duplicem murum, latum est duodeuiginti pedes, interior murus excelsus quidem, & latus plus viginti pedes, in quo ex continēti sunt plus ducentæ quinquaginta turres, in quas gradibus lapideis ascenditur vsq; ad summum, exterior murus dimidio minor, sed totidem turribus creber, quod autem ad munitionem attinet, spatium inter fossam & murum exteriorem altius est altero fossæ latere. Itē spatium inter duplices muros altius est iam dicto spatio. Regio verò exterior muris vicina nuda à tectis, partim plana, partim collina: sed ita plana, vt campi longè pateant, ex summísque muris longè quoquouersum panditur prospectus, neque dubium est, quin munitissima Constantinopolis fieri queat. Muri maritimi humilio-

res ſunt terreſtribus ſimplices quidem, ſed benè craſſi, & turriti: ex parte ſinus abſunt à littore plus minus quinquaginta paſſus ambulatorios, vt antè ſcripſi in tractatu Boſpori. Ex parte faucium Boſporicarum & Propontidis, muri quidem non abſunt à littore, ſed ſiti ſunt ſupra littoris crepidines, niſi vbi ſcalæ portuoſæ ſunt, vbi admittunt ſpatium inter ſcalas & murum. Zonaras tradit Theophilum Regem maritimos muros vrbis vetuſtate, & fluctibus maris aliiſq; caſibus labefactatos renouaſſe, & altiores erexiſſe, quàm prius fuiſſent, quos hodie extantes maritimos ab hoc Theophilo renouatos fuiſſe indicat in multis murorum partibus nomen Theophili Regis inciſum, atque inſcriptum magnis literis. Nicephorus Rex grauis Byzantiis, quod onus impoſuit ex muris conſeneſcentibus, vt exigeretur tributum appellatum Diceraton. Nouos muros & antiquos tempore Iuſtiniani fuiſſe colligere poſſumus ex eius nouis conſtitutionibus, cùm maiorem mercedem ſtatuit feretri baiulis, & funeri operam dantibus, qui efferunt funus extra nouos vrbis muros, aut traiectum Iuſtinianarum, ſiue alios traiectus: ex quo colligere poſſumus Iuſtiniani temporibus adhuc extitiſſe muros antiquos, quos Conſtantinus magnus poſuerat, & nouos, quos Theodoſius minor conſtruxerat, quales muri fuerint, cùm antiqui Byzantij reſpublica floreret, in principio demõſtraui, & ex Herodiano intelligere poſſumus, qui tradit Byzantium præualido & maximo muro circundatum fuiſſe facto ex ingentibus ſaxis, in quadrum redactis tanta cõmiſſura, vt nemo exiſtimaſſet opus compoſitum, ſed vnius lapidis totum eſſe. Atque ex Pauſania

nia colligere licet, qui libro quarto inquit, muros Babylonios, aut Memnonios non vidi, neque quenquam audiui, qui ipsos vidisset. Muri Byzantij, & Rhodi existimãtur munitissimi, at his munitiores, qui Messenem Peloponesiacam claudunt. In Thracico Byzantio historiæ proditum est diuitias seruasse Athenienses, ex eo quòd vrbs munitissima esset. Qui autẽ sint muri, quos Constãtinopolis duplices tradit antiqua descriptio regionum, hi ne, qui hodie extant, an verò qui à Theodosio fuerunt conditi, relinquo considerandum, hoc duntaxat dicã, mihi interim non videri totos esse, quos describit antiqua descriptio: nam templum Apostolorum ponit in regione vrbis vicina muris vrbis, atq; extra muros ponit decimamquartam regionem, quæ hodie intra muros, aut tota est, aut maxima pars. Adde, quòd Theodosius minor, qui ante Iustinianum fuit ne Blachernas quidem intra muros ponit, quas extra vrbem tempore Iustiniani fuisse ex Procopio assequor: nunc verò intra vrbem sunt, neque septem turres, neque turribus longè interiùs situm templum, quod Stadius ille illustris construxit.

De Constantinopolis portis, & septem turribus antiqui Byzantij. CAP. XX.

MARIS circuitu vacantes muri sex portas habent, vnam infra Palatium Constantini nuncupatum, alteram Adrianopolitanam, tertiam supra supercilium septimi collis, præter eas habet portam Auream, & Selymbriæ, siue Rhegij, & portam septem Turriũ. Ex parte sinus prima est porta Blacher-

nea,

nea, quam hodie appellant Xiloportã, sitam prope tertium vrbis angulum, deinde subsequitur Cynigos, siue Palatina, inde Phanaria, Agia, porta Iubalica, Farinaria, Lignaria, Seminaria, Piscaria, Neorij porta, inde Demetrij porta in mucrone primi collis sita, ex parte Propontidis sunt circiter quinq; singulæ habentes scalam proiectã in mare, qua portus pateat nauigiis, præter portas septi Regij, prima est Stercoraria, secunda Leonina, tertia Condescala, duæ sunt sub septimo colle. Apud scriptores celebrãtur hæ portæ Cynegos, tum Regij, & Eugenij portæ, & Xyloceri, & porta Aurea, Myriandros, Condescala, Carsiana. In antiquo Byzantio fuit porta Thracia, apud Dionem scriptum est, vt septem turres à portis Thracicis nuncupatis pertinerẽt ad mare. Georgius Cedrinus declarat ad mare pertinuisse septentrionale, hoc est, ad sinum Cornu appellatum, harum si quis in primam vocem immisisset, aut lapidem proiecisset, ipsa similem vocẽ resonabat quadam machinatione, & secundæ dabat repetendam, itaque per omnes vox procedebat, neque alia aliam turbabat, sed singulæ vocem explicatam excipiebant. Plinius hoc ipsum attribuit Cyzico. Eadem, inquit, in vrbe, iuxta portam, quæ Thracia vocatur, turres septem acceptas voces numerosiore repercussu multiplicant, noménque huic miraculo Echo est à Græcis datum. Apud neminẽ, pręter Plinium, legi Cyzici portas Thracias, quanquam fuisse Cyzici existimo ex portu Cyzici nuncupato Thracio, cuius meminit Apollonius libro primo Argonauticorum, cùm ait:

Λυσάμενοι ἱερῆς ἐκπείσματα πέτρης·

ἤρεσαν

ἤρεισεν ἐν λιμένα Θρήκιον. --

Fuisse etiam prope Cyzicum vicum nuncupatum Θρά-κιον, liquet ex Plutarcho in vita Luculli. At Byzantij non modò recentiores, sed etiam Dion & Xenophon, hîc quidem scribit Alcibiadem Byzantios intromisisse apertis portis, quæ Thraciæ appellantur.

De muris longis. CAP. XXI.

SVBVRBANA prædia Cõstãtinopoleos muris longis claudebantur iter duorum dierum, quos à ponto Euxino ad Selymbriam sitam in littore Propontidis distantes ab vrbe quadraginta millia passuum latos viginti pedes Romanos. Anastasius Imperator condidit contra impetum Bulgarorum & Scitharum eos muros à Barbaris sæpe captos, & multis locis euersos Iustinianus restituit, & vt faciliùs milites præsidiarij muros tueri possent, exitus turrium patentes in alias turres obstruxit, singulísq; ascensum à solo reliquit patentem vnicum, quem solum singularum turrium milites contra hostes etiam intra muros versantes tueri possent. Euagrius sacræ historiæ conscriptor murum longum nũcupatum tradit excitasse Anastasium, qui distaret à Cõstãtinopoli ducenta & octoginta stadia, vtrunque mare attingens longus quadringenta & viginti stadia, velut fretum quoddam efficiens, & Constantinopolim paruam Insulam pro peninsula reddẽs, volentes transire ex ponto in Propontidem tutos præstans & prohibens, excurrẽtes Barbaros ex Euxino ponto, & Colchis, & Mæotide, & Caucaso effusos in Europam.

LIBER SECVNDVS.

De ædificiis & monumentis antiqui Byzantii, & nouæ Romæ Constantinopolitanæ. CAP. I.

ORMA vrbis expreſſa,& magnitudine explicata, naturalíque ſitu ſeptem collium patefacto, relinquitur, vt declarẽ, quæ ædificia, quæ've alia monumenta olim habuerit, & nunc habeat Conſtantinopolis, & in quot regiones, cùm appellaretur noua Roma, diuideretur:in totidem enim quot antiqua Roma diuidebatur,equidem cùm in huius diuiſionem regionum ante mille annos à nobili magis, quàm noto Authore ſcriptam incidiſſem:ſperabam me facilè aſſecuturum antiquam vrbem, ſed barbari homines antiqua illa,& planè heroïca vrbis ornamenta,quibus viles caſas exornarent, ſic labefactarunt, & barbaricis oppreſſere ædificiis, vt veterum fundamentorum paucis in locis reſtent veſtigia: adde incendia, & ruinas,quas cùm alij barbari,tum poſtremam Turci ediderunt,qui iam centum annos non ceſſant funditus antiquæ vrbis veſtigia delere. Ita enim ab imis fundamentis ædificia priſca demoliuntur, atque in aliam formam immutãt, vt ne illi quidẽ, qui ea viderint, agnoſcere queant. Adde Græcorum inertem inſcitiam, qui videntur totum obliuionis flumẽ ebibiſſe. Illorum enim nemo iam reperitur, qui vbinam eſſent veſtigia antiquorum monumentorũ ſciat,aut ſcire curet,vt ne ſacerdotes quidem vlli recognoſcant loca, vbi paucis ante annis ædes ſacræ deletæ ſunt, & valde mirentur ſiquis talia inquirat.

Ipſe

Ipſe tamen, ne otio conficerer, dum à Rege conſtitutos nummos in veterum Codicum conquiſitionem expectabam, quibus potui indiciis, deprehendere conatus ſum per multa antiquitatis monumenta, quòd ille cognoſcet, qui ſimilia inuenire nitetur. In deſcribẽdis monumentis eo ordine partium vtar colliũ, quo vſus ſum in eorum ſitu explicando, partim regionũ, quibus quatuordecim olim diuidebatur.

De monumentis primi collis, & de prima regione vrbis.

CAPVT II.

PRIMVM collem, quem Plinius appellat modò Chryſoceras, modò Auri cornu. Sed haud rectè, vt declaraui in libris, quos ſcripſi de Boſporo Thracio, Dionyſius Byzantius nominat promontorium Boſporium. De promõtorio, inquit, quòd Boſporium nominamus, duplex vulgatur ſermo: alij dicũt Bouem œſtro ſtimulatam, ad ipſum illatam tranſiſſe meatum medium: alij fabuloſiùs commemorãt Io Inachi filiam illinc in Aſiam traieciſſe. Idem cùm loquitur de Semyſtra loco ita nuncupato, ait Semyſtram locum parum abfuiſſe, quin Byzantium ibi conderetur à coloniæ deductoribus, niſi coruus rapuiſſet ex media flamma partem victimæ, eámque in promontorium Boſporium tuliſſet, quod ſignum illi ſecuti Byzantium condiderunt in promontorio Boſporio. Idem alio loco loquens de promontorio Metopo nuncupato, oppoſito primo colli Cõſtãtinopoleos, excipit Oſtreodem locum appellatum Metopum; hoc enim, inquit, iacet contra vrbis faciem: ſpectat enim ipſum promontorium

Bosporium. Deinde idem Dionysius addit paulò suprà promontorium Bosporium fuisse aram Mineruę Ecbasiæ, id est, Egressoriæ appellatę, ex eo, quòd illinc egressi colonię ductores statim tanquam pro patria terra pugnassent, quam hic appellat Ecbasiam, possemus etiam Ecbateriam appellare, vt Dianam in Siphno appellatam fuisse, & cultam tradit Hesychius. Deinde adiungit Dionysius supra promontorium Bosporium fuisse templum Neptuni antiquum, atque sub templo Neptuni fuisse stadia, gymnasia, curricula iuuenum in planitiæ. Post mucronem promontorij Bosporij sinum Ceras appellatum immisisse tres portus turribus, & molibus munitos, in quo fuit etiã Acropolis Byzantij, cuius Xenophon meminit, cùm scribit Byzantium vi ingressis militibus, quorum dux ipse erat ciues, quasi capta vrbe extrema omnia metuentes alios in promõtorium proximum, alios ad mare confugisse, ac piscatorio nauigio nonnullos circumuectos in arcem ascendisse, atque inde ex Chalcedone auxiliarios accersisse, neque modo antiquorum Byzantiorũ Acropolis fuit in primo colle, sed etiam regum Constantinopolitanorum, quos scriptores tradunt ad hostes ab ingressu portus arcendos catenam ab Acropoli ad castellum Galaticum obtendisse: atq; etiam hac ætate reges Turcorum in hoc promontorio arcem habent circundatam magnis muris longos latósq; Regis hortos claudentibus. In veteri Byzantio fuit campus Thracius appellatus ad aciem instruendam totius vrbis maxime idoneus, vt qui planus, & domibus vacuus esset, in quo exercitum Græcorum Xenophon redegit in ordinem militarẽ. Hunc locum fuisse

fuiſſe prope portã Thraciã ex Xenophonte percipitur, cùm ait lib.1. Hellinicorum, ἀνοιξάντων τὰς πύλας τὰς ἐπὶ τὸ θράκιον καλούμενον. Idem lib. 7. de expeditione Cyri, loquens de loco intra Byzantium ſito, vbi milites redegit in aciem. τὸ δὲ χωρίον οἷον κάλλιστον ἐκτάξασθαι ἐστὶ τὸ θράκιον καλούμενον ἔρημον οἰκιῶν καὶ πέδιον. Anteà diximus apud Dionem ſcriptum eſſe vt Byzantij ſeptem turres à portis Thraciis pertinerent ad mare. Georgius Cedrinus declarat ad mare pertinuiſſe ſeptentrionale, hoc eſt, ad ſinum nuncupatum Cornu. Aram Dianæ Orthoſiæ, & templum Bacchi fuiſſe in antiquo Byzantio, Herodotus ſcribit; Darius, inquit, vbi cõtemplatus fuit, pontum ad pontem redit, & ſuper Boſporum duos Cippos erexit è candido lapide, in vno quidem incidens literas Aſſyrias, in altero Gręcas. Byzantij poſtea in vrbem ſuã tranſtulerunt ad aram Dianæ Orthoſię, quibus vſi ſunt excepto vno lapide, qui iuxta Bacchi delubrũ Byzantij relictus eſt literis Aſſyriis plenus. Orthoſiam Laurentius vertit Erectam, rectiùs vertiſſet Erectoriã, vel Erectricem dictam, παρὰ τοῦ ἐπορθοῦν τὰς τικτούσας· μαιεύτρια γὰρ ἡ θεός, ab erigendo, & ſubleuando, quòd non modò parientibus opem fert, ſed etiam profugis. Id quod cùm ex aliis, tum ex Plutarcho de fluminibus aſſequor. Teuthras, inquit, Rex Myſorum perſequebatur aprum cum ſuis ſtipatoribus haſtatis, caper vt ſupplex fugit in templum Dianæ Orthoſiæ, vi irrumpentibus omnibus in templum aper humanam vocem exaudibilem vociferatus eſt, parce Rex alumno deæ, elatus Teuthras interfecit animal. Dianá ægrè ferẽs factum, aprum in vitam reſtituit, Regem, qui eum occiderat impetigine, &

insania affecit, is non ferens morbum in montibus versabatur. Lysippa eius mater cùm factum resciuisset, ad syluam accurrit comite vate Polyido, à quo omnem veritatem edocta, sacrificiis boum deam placauit, & cùm filium ad sanam mentem rediisse vidisset, aram excitauit Dianæ Orthosiæ, atque aprum fabricata est aureum habentem humanum caput. Hæc quidem, antequam Byzantium Seuerus euertisset, erant in primo colle & valle prima. Postquàm Constantinus reædificauit, & nouam Romam Constantinopolitanam vocauit, diuisáque est in quatuordecim regiones, primus collis obtinuit primam regionem continentem Placidiæ domum Augustæ, domũ nobilissimæ marinæ, thermas Arcadianas, antiqua quidẽ diuisio tradit hæc, sed non docet à qua vrbis parte incipiat prima regio, neq; nunc ex vestigiis ædificiorum in ea comprehensis, quæ nulla restant, cognosci potest: sed ex Procopio colligere possumus tradente nauigantibus ex Propontide ad partem vrbis vergentem ad Solis ortum thermas esse publicas, quæ Arcadianæ nominarentur, vbi ait Iustinianum aulã construxisse vrbi prętensam, maríq; quieto circumfusam, vt in hac inambulantes cum nauigantibus colloqui possent ob maris propinquitatẽ, aulam aspectum pulcherrimum habuisse, amœnissimúmque, cui afflarent molles auræ, ornamentóque essent columnæ, & marmora elegantissima, quibus omne solum aulæ tegeretur, quorum splendor candidissimus æquè, vt Sol fulgeret. Præterea eam ornasse permultis statuis æneis, atque marmoreis politè elaboratis spectaculum præbentibus plenum maximæ dignitatis, existimasses

esse

esse opus Phidiæ Atheniensis, aut Lysippi Sicyonij, aut Praxitellis, ibidem etiam Theodoram Reginam in columna excelsa & purpurea fuisse positã ab vrbe, vt pro beneficio aulę gratiam illi referret. Formosam quidem columnam, sed formosiorem Reginam, cuius venustatem oratione declarare, aut imagine exprimere in nullius mortalis facultate positum fuisse. Ex quibus Procopij verbis, cùm assequor columnam, quæ etiam nũc extat in cliuo regij septi vergente ad ortum æstiuum non esse illam, qua Theodora excitabatur, vt quidã putant: nam hæc neque purpurea, & ab aula remotior est, tum ex antedictis Procopij intellige primam regionem vrbis complexam fuisse mucronem primi collis, quẽ mare circumfluit ex tribus partibus, apud plerosque non modò Historicos, sed etiam apud Grãmaticum Suydam inuenio Arcadiæ secũdæ vxoris Zenonis statuam fuisse in thermis Arcadianis propè loca nominata Bathra à gradibus: item Verinę vxoris magni Leonis duas statuas, vnam in vrbis parte maximę boreali ad diuum Agathonicum post ascensum graduum thermis Arcadianis vicinorum: alteram ex parte diuæ Barbarę, illam quidem positam fuisse viuẽte Leone, hanc verò eodem defuncto Leone, quando Basiliscum fratrem suum coronauit fugiente Zenone genero suo. Secundæ regionis partem inclusam claustro regio colligo cùm ex ordine regionum, tum ex eius situ, quam antiqua descriptio tradit post æqualitatem sui latenter molli sublevatam cliuo mox ad mare præcipitiis descendisse, præcipitia fuisse arbitror, vbi nunc regis culinæ, & thermæ regiæ, aut si alibi fuerunt, præcipitia illa hominũ manu

 mol

mollita fuerunt intra regium ſeptum hodie templum antiquum, quod vulgò appellãt paruam Sophiam. Senes quidam affirmant eſſe ædes Hirenem, quam Conſtantinum magnum condidiſſe ſcribit Socrates. Hanc exiſtimo, quam ſecunda regio appellat eccleſiam antiquam: partem alteram ſecũdæ regionis extra ſeptum regium aſſequor ex ædibus ſacris, & thermis Zeuxippi, quas ſecunda regio complectitur & Zonaras, aliíq; Hiſtorici declarant magnam eccleſiam appellatam, poſtea nominatam fuiſſe Sophiam ædem, quam extra regium ſeptũ eſſe nemo neſcit. In ſepto item regio olim fuiſſe domum Maximini nobilitatam Poëtarum verſibus, coniicio ex Epigrammate Cyri viri conſularis & patritij:

Δῶμα τὸ Μαξιμῖνος νεοπήγιος ὧδε ξάμενς.
Αὐταῖς ἠιόνεσσι θεμείλια καρτερὰ πήξας:
Ἀγλαΐην δέ μοι ἀμφοῖς ἀπειρεσίην τε τανύσας.
Τῇ καὶ τῇ καὶ ὄπισθεν ἔχω, πτόλιν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν
Πάνθα ὁρῶ γαίης Βιθυνίδος ἀγλαὰ ἔργα·
Ἡμετέροις δ' ὑπένερθεν ἐρειδομένοισι θεμέθλοις
Πόντος ἁλὸς προχυῦσι κυλίνδεται ὡς ἄλα δ' ἂν
Τόσσον ὑπερκύψω, ὁπόσον χθονὸς ἄκρα δινῦναι
Πολλάκι δ' ἐζόμενός τις ἑὸν μέγα θυμὸν ἰαίνει
Βαιὸν ὑπερκύψας, ἐπεὶ εἰσίδεν ἄλλοθεν ἄλλα
Δένδρεα, δώματα, νῆας, ἅλα, πτόλιν, ὄρεα γαῖαν.

De templo Sophiæ. CAP. III.

RECENTES ſcriptores Græcorum templum diuæ Sophiæ primò conditum ab Imperatore Conſtantio filio Conſtantini magni tradunt

non

non quidem lateritio opere,ſed ligneo cōcameratum, tempore magni Theodoſij, cùm ſecunda ſynodus haberetur ab Arrianis exuſtum ad ſeditionem excitatis, quod magnus Theodoſius poſtea texit cameris cylindricis,deinde iidem ſcriptores addunt iterū conflagraſſe tēpore Iuſtiniani. At Sozomenus certus, & antiquus ſcriptor tradit tempore Theodoſij minoris, cùm orta eſſet ſeditio in magno templo de expellendo Chryſoſtomo,repente templum vndique deflagraſſe igne iniecto ab iis,qui Chryſoſtomi fautores in templo incluſos comburere vnà cum templo cupiebant. Procopius tradit etiam deflagraſſe cùm Iuſtinianus imperaret,qui in eam formam, quam nūc videmus, ipſum reædificauit: ſed eo ne loco ſit,in quo erat ante Iuſtinianum non explicat Procopius,itaque dubium videtur ex incerto ſcriptore commemorante nomina eorum,à quibus domos emerit Iuſtinianus ad ſolum eius conſtituendum, antiqua vrbis deſcriptio ante Iuſtiniani imperiū facta alio loco ponere videtur:nam eccleſiam magnam,& eccleſiam antiquam ponit in ſecunda regione,in quarta Auguſteum forū,quod infrà monſtrabo fuiſſe iuxta ædem Sophiæ. Zonaras tradit Iuſtinianum multo maiorem à fundamentis innouaſſe,ſed Iuſtinianum ſuſpicari poſſumus domos proximas emiſſe ad augēdum templum, quòd autem in diuerſis regionibus ponantur magnum templum, & forum Auguſteum, id non impedire quin vicina eſſe potuerint.Cùm igitur Iuſtinianus ædem Sophiæ priſtina magnitudine præſtantiorem effeciſſet,& formæ decore,& metallorum varietate ornaſſet, parietésque & cameras cocto latere, & calce conſtruxiſſet,

atque plerisque in locis ferro colligasset, nulláq; tigna interposuisset, ne in posterum incẽdiis pateret. Tamen vt in hunc diem euaserit incolumis ab igne, sæpe experta est varietatem casuum, ídque statim à principio: cùm arcus ad Orientem spectans nondum esset perfectus sua magnitudine onerabat pilas, quæ non sustinentes arcus magnitudinem subitas ruinas egerũt, & quàm mox casuræ videbantur, nisi architecti accelerassent absoluere arcum; qui in suam curuaturam perfectam incumbens minus grauis pilis fuit seipsum sustinentibus. Arcus verò duo, quorum alter ad Meridiem, alter ad Boream spectat, pilas suas, & structuram inferiorem sic premebant, vt columnæ structuram contingentem imam arcuum curuaturam, lapillos quosdam exiguos veluti ramenta quædam iacularẽtur, & ruinas ædituræ viderentur, nisi architectorum ingenio summæ partes mole laborantes, quæ attingebant arcus pro tempore demoliri studuissent, & paulò pòst restituissent, cùm structuræ humor exiccatus esset. Deniq; templum hoc Iustinianus cùm ingenti sumptu, & labore perfecisset, aliquótque annos incolume permansisset, terræmotu concussum est etiam tunc viuẽte Iustiniano. Quo quidem terræmotu scribit Agathius labefactatam partem tecti mediam eminentem supra omne fastigium rursus Regem instaurasse, firmiorémque effecisse, & in maiorem altitudinem erexisse, quanquam Anthemius, qui ædem Sophiæ architectatus erat iampridem mortuus esset: tamen Isodorum iuuenem, aliósque architectos, vbi considerassent priorem formam, vbi vitium deprehendissent, orientalem quidem, & occidẽtalem arcum

in suo

in suo loco consistere fuisse. Septentrionalis verò, & occidentalis arcus structuram, quæ efficeret arcus curuaturam ad interióra subduxisse, sensímque ita amplificasse, vt reliquo ædificio plurimum congrueret: vt faterentur spectatores æquabilem habere dimensionem latera in hemisphærium desinentia, vacuíq; vastitatem illam architectos in angustum contraxisse, pusillámq; oblongi portionem subduxisse eatenus, quoad vndique congrueret forma. Supra arcus sic dispositos rursus collocarunt in medio supereminentem circulum, siue hemisphærium, vndique congruens, sed angustius, & in acutum porrectius, & tutius cõtra omnes impetus. Zonaras magna, inquit, ædes sacra perfecta, & dedicata euenit, vt terræmotu caderet magna sphæra pertinens ad Orientem, frangerétque sacram mensam, & pulpitum, quam Iustinianus vigintiquinque pedibus excelsiorem, quàm prius esset excitauit. Georgius Cedrinus tradit Iustiniani tempore laborante hemisphærio magni templi, & rimas agente ex crebris terræmotibus cecidisse partem orientalem, & contriuisse ciborium & sacram mensam, & pulpitum. Iustinianus excitauit alias pilas, quæ exciperent hemisphærium sublimius viginti pedibus quàm antea fuisset, extráque templum contra pilas quatuor interiores erexit cochlias, seu muros velut alas, per quas anfractibus multis graduum ascenditur in supernam partẽ templi, quæ ab imo solo surgentes vsque ad hemisphærium fulciunt arcus & pilas. Alij authores, sed obscuriores tradunt superiori terræmotu cecidisse hemisphærium Sophiæ, quatuor arcus non cecidisse, sed incolumes permansisse, hemisphærium Re-

gem restituisse, sed humilius, quàm prius fuisset vigintiquinq; pedibus, quos ferrem, si aliis terræ motibus traderent rursus concussum fuisse, & ita humiliùs restitutum fuisse. Nam cùm Euagrius tradat Iustinianum in tantam altitudinem excitasse, vt internè ex solo suspicientes assequi vix possent summum hemisphærij tholum, & ex eius culmine nemo auderet despicere, solum verisimile videtur in pristinam altitudinem restituisse. Basilius Rex eiusdem Sophiæ arcum magnum vergentem ad occasum ex terræmotu multas ruinas agentem, & casum minitantem peritia architectorum constringens, firmum & stabilem reddidit, teste Georgio Cedrino. Nicephorus in Reginam Annam, quæ tempore tyranni Catacosmi thesauros Sophiæ expilabat, acerbè inuehitur atque exclamat propter tyrannides & varias religionis sectas ædem Sophiæ ruinã edidisse sine vllo terræmotu. Nam, vt ipse adiungit, cùm ad vesperã cœlum serenum esset, circiter mediam noctem vnum ex quatuor arcubus ad ortum Solis spectantem cecidisse, secúmque traxisse hemisphærium, quod sustineret, & contriuisse tribunal templi, & imaginum ornatum, & sacras columnas, & medias aulas. Post hæc Nicephorus adiungit à multis tum dictum fuisse, quòd nisi crepidines, & fulcimenta ad Orientẽ pertinentia diligenter prius cõstructa extitissent ab Andronico Rege, multo maior fuisset casus, & quidẽ vnus ex insanabilibus. Euagrius scribit ædis Sophianę longitudinem hanc esse, nempe à concha, vbi incruentum sacrificium litatur ad portam conchæ aduersam esse centum nonaginta pedes, latitudinem verò à borea ad nothum centum &

quinde

quindecim, altitudinem à pauimento ad centrum hemiſphærij pedum centũ octoginta, longitudinem verò ab Oriẽte ad Occaſum eam ipſe metiri auſus non ſum, ſed metiendam curaui per hominem Turcum, qui mihi retulit latitudinem templi eſſe ducentorum & tredecim pedum, longitudinem verò ducentorum & quadraginta pedum. Altitudinem à ſumma curuatura arcuum vſq; ad pauimentum centum quadraginta duorum pedum hemiſphęrium non menſus eſt: qui ſi rectè menſus eſt altitudinem, parum diſcreparet ab altitudine, quam tradit Euagrius. Qualis olim fuerit ædes Sophiæ vide Procopium, Agathium Paulum Florũ, Euagrium: qualis autem hodie ſit, adiungam huc, quatenus cognoſcere mihi licuit.

Deſcriptio templi Sophiæ quale hodie viſitur.

CAPVT IIII.

EIVS parietes, & cameræ coctis lateribus conſtructi ſunt. Parietum interior pars cruſtis marmoreis veſtita excellentibus, & variis fulgurat, & permiſcet cùm ſummas naturę vires, tum mẽtes ſpectantium, cameræ calculis, & teſtellis vitreis inauratis fulgent etiam ad oculos Barbarorum, ſumma arte elaboratis, concameratio octo pilis ſuſtinetur. Quarum quatuor maiores, & excelſiores in ordinem quadrum diſpoſitę ſuſtinent ingẽtes quatuor arcus fulcientes hemiſphærium, quorum quidem duo ſeptentrionalis, & meridianus curuaturam ſuam imam ſubſtructam habent tenui pariete feneſtellis vitreis pleno ſuſtẽtato columnarum duplici ordine inferiore & ſuperiore. Infe-

rior habet octo columnas ad ſolum nitentes, ſuperior ſex ſuſtinentes parietem ſubtilem, & ſubiectam imæ ar cus curuaturæ. Reliqui duo arcus orientalis & occiden talis intra curuaturam ſuam nihil ſubſtructum habent, ſed apertum & vacuũ à parietibus & columnis, vt horum vacuitate templũ efficiatur capacius. Nam ad eorum imam curuaturam committuntur extremæ partes vltra pilas proiectæ in ſpheræ quartã partem recedentes, quę nituntur quatuor arcubus, qui ſuſtẽtantur duabus pilis minoribus, & duabus maioribus. Quatuor enim pilæ maiores non ſolùm ſuſtinẽt quatuor arcus ma iores, ſed etiam earũ ſingulæ duos arcus minores, vnum pergentem in longitudinem, alterum in latitudinem, quibus templum longè porrigitur, & latè dilatatur: ſic enim ab Oriente & Occidente quarta pars ſpheræ applicatur hemiſphærio, vt intus vna, & eadem concame ratio eſſe videatur, foris verò ſeparata, apparet ornatius efficiens hemiſphærium altè eminens ſupra duas quartas ſpheræ partes. Latitudo verò dilatatur vltra pilas ar cubus & columnis, & parietibus ex vtroque latere ſeptentrionali ſcilicet, & meridionali ſex velut aulas capiens, tres inferiores, & totidem ſuperiores vario marmore veſtitas, concameratas calculis inauratis, & figuratis ornatas: ita enim ex ſingulis pilis duplices arcus naſcuntur in templi latitudinem porrecti, vt eorum alterum cornu conquieſcat in muro extrinſecus obnitente maioribus pilis, à quibus quatuor arcus in vtrunque pa rietis latus emittuntur, duo quidem inferiorum trium aularum concamerationem ſuſtinentes. Reliqui duo ſu periorum totidem aularum teſtudines, quarum latera

ſing

ſingularum partim adnituntur ad arcus, partim ad parietes, partim ad columnas. Vnde fit, vt pars ædis interior, & media illa ingens vacua, ſi ſola cóſideretur comprehenſa intra pilas & columnas, ſit forma ouata: ſi verò tota tam intra, quàm extrà pilas perſpiciatur, ſit quadrata. Ita enim ex vtroque latere velut alæ appẽſæ ſunt tres aulæ inferiores, & totidem ſuperiores, vt ab imo pauimento procedat quadrata vſque àd curuaturam ſuperiorum aularum, deinde intra octo pilas in ouatam formam contrahatur vſque ad curuaturam quatuor arcuum ſuſtinẽtium hemiſphærium. Forma aularum, ſeu cellarum, quas dixi cingere vtrunque latus talis eſt. Ex tribus lateribus aulæ quadratæ ſunt, ex quarto latere, quod intuetur interiorem ædis partem figuram, templi ſequitur, quam obrotundam efficit pilarũ, & columnarum diſpoſitio. Suſtinetur arcubus & columnis concameratio aularum, quarum deſcribã duntaxat treis: quibus cognitis ceteræ omnes ſimili forma eſſe cognoſcentur. Incipiam à tribus ſuperioribus ſitis in latere templi ſeptentrionali, quarũ prima eſt in angulo intuenti Septentrionem & Orientem, eius duo latera exteriora ſunt iuncta muro, & deſinũt in arcum, in laterum medio columnæ tres ſunt quadratæ loco parietis, nempe feneſtrarum paraſtades, quarum ſcapus habet perimetrum quinque pedum, & vnius dodrantis. Supra eaſdem eminent aliæ tres quadratæ, hæ omnes ſunt marmoris albi in colorem glaucum vergentis, latus pertinens ad interiorem ædis partem, habet ſex columnas virides ſubiectas arcui ſuſtinenti quartam partem ſpheræ orientalis, quarum imus ſcapus ambitum habet ſeptem pedum, &

octo

octo digitorum. Earum intercolumnia, diastyli dispositione distincta lata septem pedes & vndecim digitos, pluteis muniuntur marmoreis, altis quatuor pedes, quibus incumbentes vident interiorem ædis partē tam infernam, quàm supernam. Latus interiectum inter primam aulam & secundam à pariete exteriori vergente ad Septentrionem vsque ad pilam magnam sustinentem arcum hemisphærij, largum est quadraginta quatuor pedes, quorum partem possident pilæ, partem arcus surgens à tergo pilæ sustinens hemisphærium, quo toto patente lato iuxta pauimentū viginti pedes transitur à prima aula ad secundam aulam; reliquam lateris inter primam & secundam aulam intermedij partem latam viginti quatuor pedes occupant pilę arcus, & murus surgens velut ala vsque ad concamerationem hemisphærij, secundæ aulæ concameratio extrema sustinetur arcubus & parietibus: media verò nititur quatuor columnis albis ad glaucum colorē accedentibus. Quarum scapus in ambitu circūplectitur septem pedes, secunda siue media aula quadrata est, cuius duo latera sustinentur partim muris, partim arcubus, quorum alterum cornu nascitur à tergo duarum magnarū pilarum sustinentium magnum hemisphærium, alterum sustinetur pilis orientibus ex interiori parte murorum alariorum fulcientium pilas maiores. Huius secundæ siue mediæ aulæ latus exterius loco parietis habet octo columnas quadratas, quarum perimeter est sex pedum, in earum medio est magna pila inter columnas eas parastadum vicem præstantes sunt fenestræ. Præterea supra easdem columnas existūt pilæ parastadum vicem præ-

bentes

bentes superioribus fenestris, quæ tam superiores, quàm inferiores numero sexdecim aulam hanc mediam illustrant, cuius latus vergens in templum interius sex viridibus columnis ornatur. Harum intercolumnia habēt pluteos similes pluteis primæ aulæ, camera media sustinetur columnis colorem medium inter album & glaucum præ se ferentibus, in quadratum ordinem dispositis, quarum duæ stant non longè à latere exteriori. Reliquæ duæ parum absunt ab interiori latere ornato sex columnis, ex hac media aula exitus patet in tertiã per arcum tam latè patentem, quàm alterum, per quē aditus est à prima aula in secundam. Tertia aula similis est primæ aulæ longitudine fenestris parastadibus columnis: quibus quatuor sustinetur eius camera, & latus interiùs sex viridibus: iam verò inter pilas duas, quibus sustinetur quarta pars sphæræ occidentalis, extãt quatuor columnæ virides, eædémque binæ inter se coniunctæ, inter has intercedunt sex columellæ virides, Ionicæ. Tēpli verò valuæ occidentales loco vestibuli duas porticus habēt, inferiorem quà aditur templum plano pede, superiorem quà Gynæconitides aulæ adeuntur, ambas tam longas, quàm templum latum, largas viginti octo pedes, porticus superior supra porticum inferiorem sita est inter pilas sustinentes quartam partē sphæræ occidentalē, & fenestras. Nam à parte interiori octo pilis, ab exteriori totidem sustinetur, inter quas fenestrę tam inferiores, quàm superiores illucent cinctę columnis quadratis. Inter hanc porticũ & aulas fœminarum, nihil interest, nisi pilæ sustinētes porticus cameram interiorem: pauimentum enim porticus æquale est aula-

rum pauimento, porticus inferior est duplex, interior clauditur vtrinque muris marmorum iucundissima varietate vestitis: tegitur cameris figuratis ornaméto tessellato calculorum inauratorum. Ex huius porticus latere orientali nouem portis patet aditus in templum, ex latere occidentali quinque portis æneis, duplicibus patet exitus ex interiori porticu in exteriorem porticum, ex qua proditur in aream, vbi perennes saliunt aquæ, ad quas ex area descenditur multis gradibus, per capita harum porticuum aditus patet vnus à Septentrione, alter à Meridie sex valuis olim æneis omnibus, iam dũtaxat tribus æneis egregio opere elaboratis. Aedes Sophiana ex parte Orientis habet duas portas, eásque duplices, in lateribus sunt aliquot clausæ, quæ nunc non aperiũtur, ædis interiora fulgent clarissima luce ob multitudinem luminum, summus murus, qui in orbem fertur inter quatuor summos arcus & hemisphæriũ, quadraginta fenestris lucem intromittit, muruli arcubus subiecti illuminantur viginti sex fenestris. Aulæ intermediæ triginta duabus in singulis extremis aulis orientalibus lucent plus viginti, prętereo duas occidentales, & quatuor inferiores aulas, tum duas quartas partes sphæræ, tum sacram ædis parté solis sacerdotibus olim patétem: sileo superiorem porticum etiam in medium templum clarum lumen emittétem, quorum omnium lumina ob multitudiné numerare omisi, maximus Sophiani tépli aditus est ab occasu plano pede: non enim, vt Pantheon Romanum gradibus, vt olim ascenditur, aut vt nunc descenditur, nisi ab ortu, vnde quinq; gradibus descẽsus patet in ædem, sed in superam ædis partem

tem

tem ascẽsus existit quatuor cochleis, quas antè dixi oppositas ad fulciendas quatuor maiores pilas. Georgius Cedrinus cochleas appellat, sed non satis propriè, cùm magis in anfractuum normalium, quàm cochlearum modum gradus surgant: quinque enim anfractibus ab imo ascenditur, non exasperatis in gradus, sed in mollem cliuũ substructis ex amplis mensis marmoreis, horum quinque anfractuum singuli alti vndeviginti pedes, & sesquipedem lati. Quinq; pedes, his anfractibus succedunt alij anfractus vsque ad templi tectum non cliuis molliti, sed in gradus fracti, quibus adeuntur aulæ, & porticus superiores, & summæ tẽpli partes. Si quis ea, quæ antè dixi de templo Sophiæ, conferat cum descriptione Procopij & Agathij, cognoscet de illo, quod Iustinianus condidit non tantam diminutionẽ factam esse, quantam ciues Constantinopolitani prædicant, iactantes longè maius extitisse, multáque illius membra à Barbaris diruta esse, decimámque partem vix hodie extare: quorum opinionem ferendam putarem, si intelligant domos regum, sacerdotum, senatorum circum ædes constructas à Barbaris, & incẽdiis deletas esse. Sin membra ædis Sophianæ à Iustiniano cõditæ, longè errant, omniáque eius fere constare video tradita à Procopio, præter porticum alteram. Nam cùm, teste Procopio, vtrinque porticus haberet, nunc duntaxat ex vna parte, eáque occidentali habet, orientalis non extat, sed cecidisse aliquo terræmotu verisimile est, ipsiúsque in locum excitatam fuisse molem illam, quæ hodie extat lapide quadrato constructa velut crepido cliuosa obiecta ad fulciendã partem ædis orientalem: verùm iam

tam excelsam ob terræmotus non arbitror, quàm primò fuit, sed tamen tāta altitudine nunc attollitur, quanta ferè traditur ab Euagrio, atque adeò post terræmotus ad fulciendas pilas laborātes, vel terręmotu, vel pondere hemisphærij aucta est quatuor muris longis plus viginti pedes, latis plus octo in altitudinem maiorum pilarum assurgentibus, quos alares appellare possumus à similitudine alarum architectonicarum, vel potiùs ἐρείσματα, id est, obnitentia firmamēta, quibus latus ædis pertinens ad Septentrionem & latus austrinum præfulciuntur, atque præmuniuntur. Extant templi extremitates vltra octo pilas proiectæ in spheræ quartam partem recedentes ex supera parte quiddam Lunæ curuatæ in cornua simile præ se gerentes, extant cellę, siue aulæ inferiores quidem Andronitides. Superiores Ginæconitides extant infinita varietate marmorum pręstantissimorum vestiti parietes & pilæ, & tota concameratio tecta tessellis inauratis, & non modò Moseaci operis ratione iam peruulgata, sed antiqua illa recondita amussi dimensis egregiè in hunc diem eminētibus, nisi quà offensiones intercedunt, quas intulerunt imaginū oppugnatores. Denique vt corpus & membra Sophiæ ædis ferè omnia extant, sic nihil exēptile, nisi exiguum quiddam ex infinitate metallorum. Extat templi pars pura olim & sacra solis sacerdotibus attributa, sed nihil gemmarum hodie apparet omnium nationum bellica direptione spoliata, non modò mensa illa, quā nemo imitari poterat à Iustiniano refecta ex auro argento, omníque genere lignorum gemmarum, quæ producit mare & cunctus orbis, sed etiam donis aliis infinitis

denu

denudata, quibus reges Constantinopolitani & pontifices & principes eam ornarant, atque etiam mulieres cùm aliæ permultæ tum Pulcheriam Archadij filiam Theodosij minoris sororem scribit Sozomenus ex auro & lapidibus pretiosis pulcherrimum & mirabile quoddam spectaculum mensam dedisse sacræ ædi Constantinopoleos. Neque dum vectigalibus, quibus erat immensis locupletata priuantur Maumetani sacerdotes, neque mille & centum tabernis, siue officinis, quas vectigales, & liberas possident sitas in pulcherrimis foris Constantinopoleos.

De statuis inuentis in latere ædis Sophianæ.

CAPVT V.

EX LATERE templi Sophiæ Suydas (quem cito velut receptum in primam classem Grammaticorum) refert, statuas repertas fuisse deorum Græcorum plusquàm septuaginta & duodecim signorum Zodiaci, & regum Christianorum octoginta, quas Iustinianus, vrbi cùm distribuisset, magnũ templum ędificauit, possem huc adiungere nomina harum statuarum ex incerto scriptore, qui scripsit de patria Constãtinopolitana, nisi in aliis permultis mendacem deprehendissem.

De Pharo promontorij, & Mangana.

CAPVT VI.

AMMIANVS Marcellinus scribit promõtorium Ceras prælucentem nauibus vehere constructam celsius turrim, quæ Pharus appellaretur,

hæc alibi rectiùs esse non potuit, quàm propè templum Sophię. Vnde nam commodiùs, & latiùs illucescere potuisset nauigantibus ex Bosporo & Propõtide. Promontorium Ceras Dionysius Bosporium appellat, & dicit ex eo Inachi filiam ira Iunonis stimulatam traiecisse in Asiã. Mangana locus ita appellatus, vbi machinæ bellicæ seruabantur, erat in claustro regio, aut prope claustrum iuxta Bospori fauces extremas. Rex Cõstãtinus monomachus splendidum, & amplum à fundamentis monasteriũ condidit in nomen magni martyris Georgij, quod Mangana appellant. Alexius Comnenus cùm podagra laboraret, in magnum Palatium, quod ad Solis ortum est, gestatur: ac cùm Palatij hùius aër medicis non satis commodus videretur, in Palatium Manganorum transfertur.

De thermis Zeuxippi, & de eius statuis.

CAPVT VII.

THERMAS Zeuxippum nuncupatas, à Ioue Zeuxippo, ait Cedrinus in eius templo ædificatas. Quod Eusebius confirmare videtur: Ex Zeuxis, inquit, pictoris imaginibus, quas plurimas fecit lauacrum Byzantiorum quidam appellatum arbitrantur fuisse vicinas Sophiæ ædibus, assequor non modo ex antiqua descriptione, quæ ponit in eadem regione templum Sophiæ & thermas Zeuxippi, sed etiã ex incendio facto tempore Iustiniani, quo deflagrasse templum Sophiæ, & vicina ædificia, vt balneũ Zeuxippum appellatum, & regiæ vestibulum, quod Chalca appellatur, testatur Procopius, & Zonaras: qui Seuerum Impera

peratorem ſcribit id Hippodromo coniunxiſſe, & ædificaſſe in templo Iouis. Leontius antiquior & grauior teſtis non coniungit Hippodromo, ſed vicinum facit ſuis verſibus inſcriptis in domum ſitam inter Zeuxippum & Hippodromum:

Ἐν μὲν τῇ Ζεύξιππον ἔχω πέλας ἡδὺ λοετρόν
Ἐκ δ' ἑτέρης ἵππων χῶρον ἀεθλοφόρων
Τὸς ῥὰ θεησάμενος καὶ ἐῦ δ' ἐνὶ χρῶτα λοέσσας.
Δεῦρο καὶ ἄμπνευσον δαιτὶ παρ' ἡμετέρῃ
Καίκε πάλιν σαδίυς ποτὶ δείελον ὥριος ἔλθῃς
Ἐγγύθεν ἐγγὺς ἰὼν γείτονος ἐκ θανάτυ.

Cedrinus, inquit, variam in hoc balneo contemplationem, & ſplendorem fuiſſe artium, marmorum, calculorum, ſtatuarum ex ære factarum, hominũ antiquorum, quibus nihil deerat præter animas, ad verè repræſentandum eos, quos imitantur: inter quos erat Homerus mentem contrahens & contendens, & manus ſub imum pectus coniungens, barba eius ſimpliciter demiſſa erat, capillus ſimilis ex vtraque parte caluariæ rarus, facies tetrica ob ſenectutem & commentationem, naſus per omnia mediocris. Oculi cõciliati palpebris, velut de ipſo fama eſt, cæcum præ ſe ferunt, ſupra tunicam geſtabat pallium, lorum quoddam æreum pedibus ſubiiciebatur. Erãt præterea ſtatuæ ex ære factæ omnium ſapientum ſublimium, & Poëtarum, & Rhetorũ, & Heroum fortitudine celebrium, tum ex marmore permultæ adeò antiquo opere elaboratæ, vt ſpirare viderentur, quas omneis conſumpſit incendium: inter quas fuerunt ſtatuæ Deiphobi, Aeſchinis, Demoſthenis, Ariſtotelis, Euripidis, Heſiodi, Theocriti, Simonidis, Anaximenis, Chal

Chalcâtis, Pyrrhi, Amyniones, Saphous, Apollinis, Veneris, Chrysæ, Iulij Cæsaris, Platonis, Hermaphroditi, Herinnæ, Terpădri, Pericles, Pythagoræ, Stesichori, Democriti, Herculis, Auroræ, Aeneæ, Creusæ, Heleni, Andromachi, Menelai, Helenæ, Vlyssis, Hecubæ, Cassandræ, Polyxenæ, Aiacis, Paridis, Oenoæ, Milonis, Darctis, Entelli, Charidemi, Melampi, Panthoi, Demogerontis, Isocratis, Amphiarai, Sarpedonis, Achillis, Mercurij, Apuleij, Dianæ, Phoerecidis, Heracliti, Cratini, Menandri, Amphytrionis, Thucididis, Herodoti, Pindari, Xenophontis, Alcmeonis, Pompeij, Vergilij. Aliꝗque plures statuæ versibus descriptæ à Chrystodoro Poëta Thebęo, siue, vt alij tradunt, nato ex vrbe Copto Aegyptiaca, cuius versus explicarem, nisi id longum esset, & satis sit digitos intendere ad fontes. Fuit propè thermas Zeuxippi balneum paruum celebratum versibus Leontij:

Μὴ νεμέσα ζεύξιππε παρ' ἀνατέλλοντι λοετρῷ;
Καὶ μεγάλῳ παρ' ἄμαξαν ἐρδύτιλος ἡδὺ φαίνει.

Nunc nulla Zeuxippi vestigia restant, neque aliorum permultorum balneorum, etsi de illis scripta Epigrammata extant, vt illud celebratum ab Agathio, in quo Venus erat. Item alterum Didymum, in quo mulieres, & viri lauabantur decantatum versibus Pauli silentiarij, & aliud illustratum Epigrammate Leontij Scholastici, atque illud nuncupatum Cupido descriptum à Mariano Scholastico, quæ vel perierunt, vel à Mametanis ita immutata sunt, vt non agnoscantur.

De Xenodochijs Sampſonis & Eubuli.

CAP. VIII.

ERAT quoddam, vt Procopius inquit, Xenodochium hominibus attributum inopibus & ægrotantibus, hoc quidam vir pius nomine Sampſon ſuperioribus tẽporibus ædificauerat. Sed non manſit intactum ab incendio, quod excitauit ſeditioſa plebs, quo illud vnà cum tẽplo deflagrauit. Hoc reædificauit Iulianus pulchritudine quidẽ ſtructuræ dignius, & multitudine domuncularum amplius reddidit, vectigalíque annuorum nummorum magno dotauit, vt pluribus ſubueniret affectibus, ac nondum hac erga Deum obſeruantia ſatiatus, duo præterea Xenodochia è regione illius adiunxit, ea excitans in domibus, quæ Iſodori & Arcadij nominantur, adiutus à regina Theodora. Hæc quidem Procopius, ex quo cólligitur Xenodochium Sampſonis, quod perierit eodem incendio, quo magnum templum non longè à Sophia fuiſſe, hoc hiſtoria incerti authoris docet fuiſſe è regione ædis Sophianæ, cui, vt credam me adducit Zonaras, ſimiliter tradens à ſeditioſa plebe immiſſum fuiſſe incendium, quo magnum templũ, & ſancta Hirene, & Eubuli Xenodochium, & Chalca, & Seueri balneum appellatum Zeuxippus, aliáque permulta deflagrarunt. Cui conſentit Georgius Cedrinus loquens de eodem incendio: Magna, inquit, pars vrbis, magnúmque templum, & ſancta Hirene, & Xenodochia Sampſonis, & Eubuli, vnà cum ægrotis exuſta ſunt, atque etiam veſtibulum Baſilicæ Augusteum, Chalca, duæ porticus vſque ad forum & octogonum, & balneũ appellatum Zeuxippus. Poſt-

quam ſuperiora ex Procopio edito ſcripſiſſem,incidi in Procopij manuſcriptum Codicem declarantem Xenodochium Sampſonis fuiſſe medium inter ædes Sophiæ & Hirene.

De ſtatua Eudoxiæ Auguſtæ,ob quam Chryſoſtomus eiectus in exilium. CAP. IX.

SOCRATES & Sozomenus ſacræ hiſtoriæ ſcriptores tradunt Eudoxiæ Auguſtæ ſtatuam argenteam ſupra columnam purpuream ſecundum latus meridianum ædis Sophianæ via duntaxat lata intercedente excitatam fuiſſe ante domum magnæ curiæ,cui à populo plauſus dari,& ludi publici ſaltatorum, & mimorum edi ſolebāt de more, qui iamdudum inualuerat colēdi regias imagines, quod Ioānes Chryſoſtomus contra religionem Chriſtianam fieri exiſtimans pro concione reprehendit eos,qui tale quippiam factitarent. Quibus Eudoxia ſe præſtrictam putans, in exilium proiecit Chryſoſtomum.Huc adderem miliarium,& Baſilicam, vt vicina templo Sophiæ, niſi nunc mallem regionum ordinem ſequi, quàm ædificiorum vicinitatem.

Quam vrbis partem complexa fuerit tertia regio.
CAPVT X.

VBI Hippodromus eſt, & domus Abrami baſſæ,& porta Leonis, & portus,quem vulgò Byzantij appellant Caterga limena, quaſi triremium portum, dorſúmque ſecundi collis vſque ad forum Conſtantini olim tertia regio fuiſſe deprehēditur,
non

non modò ex ordine suo, sed etiam ex sua descriptione, quæ declarat hanc planam in superiori parte in ea circi spatio longiùs explicato, sed ab eius extrema parte nimis prono cliuo ad mare vsque descendere complectentem tribunal fori Constantini, circum maximum, domum Pulcheriç Augustæ portum nouum, porticum semirotundam, quæ ex similitudine fabricæ sigma Græcò vocabulo nuncupatur.

De Hippodromo & de eius obelisco & columnis & statuis. CAP. XI.

SEVERVM reconciliatum Byzantiis recentes Historici, vt Zonaras & alij plerique tradunt Hippodromum ædificasse, Zosimus antiquus Historicus scribit Constantinum magnum Hippodromum elaborasse, omniq; cultu pulcherrimo adornasse, partémque eius fecisse templum Castoris, & Pollucis, quorum simulacra vsque in suam ętatem, hoc est, Theodosij minoris in Hippodromi porticibus extantes videre liceret in medio circo, quē Græci Hippodromum appellant obeliscus ex Thebaico lapide factus extat, cuius cùm non meminerit antiqua regionũ descriptio, & meminerit obelisci Thebæi quadrati, quem ponit in quinta regione, arbitrarer hunc terræmotu euersum translatum fuisse in Hippodromum à Theodosio post æditam descriptionem regionum. Nisi hæc Theodosiacorum multorum meminisset operum, nisi præteriret nonnulla in commemoratione regionum, quorum posteà meminit in generali descriptione vrbis. Habere igitur plures obeliscos Constantinopolis potuit, ex qui-

bus nôn superest ille Thebæus, quem in quinta regione ponit antiqua regionum descriptio, duos adhuc extantes vidi cùm primùm venissem Byzantium, vnum in circo maximo, alterum intra claustrum regium, in latere primi collis vergente ad septentriones, quadratum ex lapide Thebaico factum erectum iuxta domum vitreariarum officinarum regiarum. Sed paulò pòst euersum. Et extra claustrum, elatum vidi iacentem longum triginta quinq; pedes, cuius singula latera, si benè memini senos pedes, lata perimetrum illius efficiebant viginti quatuor pedum. Hunc Antonius Priolus nobilis Venetus emit Venetias exportaturus in foro diui Stephani locaturus. Alter verò in medio Hippodromo pro meta in hunc diem extat supra quatuor tesseras æneas latas quoquo versus sesquipedem altas tãtundem sustentatas basi & stylobate. A solo duos gradus habet stylobates, quorum inferior à terra altus est pedẽ vnum, cuius latitudo pedalis, superior gradus altus duos pedes, proiectus extra stylobatem quatuor pedes, & totidem digitos gradus subiecti non sunt stylobatę, sed adiecti, & astructi velut suggestus, vt apparet ex commissura, supra quos latus quoquo versus duodecim pedes stylobates eminet in altitudinem quatuor pedum, & octo digitorum, & extra basim proiicitur sesquipedẽ. Præter hos quatuor pedes, & sex digitos, stylobates pedalem altitudinẽ excedit non extra basim eminentem: nam ex summo stylobatæ eminet striatura alta pedem & tredecim digitos quadrilatera, nẽpe ex perpetuo vno eodémque lapide constans, quo stylobates. Nam stylobates emittit suam supremam partem, non solum sesquipe

quipe

quipede ſtrictiorem, quàm infimam, ſed etiam angulis mutilatam, locóq; quatuor angulorum diminutorum exiſtunt quatuor lapides quadrati marmoris Thebæi rubentis, ſinguli alti ſeſquipedē, nempe quantum ſtriatura ſtylobatæ, his quatuor angularibus lapidibus interclusa, qui cum intermedia parte ſuprema ſtylobatæ ſuſtinent baſim altam pedes ſeptem, & tredecim digitos proiectam extra imum ſcapum obeliſci ſeſquipedē, quoquo verſus patentem nouem pedes, totidemque digitos, quæ tota inſculpta eſt, vt ſtylobates, qui ſtatuis emittentibus omnia latera inciſa habet: ex ſeptentrionali quidem latere expreſſæ ſunt ſtatuæ, duobus ordinibus ſcalptæ, quorum inferior continet duodeuiginti ſtatuas & duas ergatas, earum ſingulas quaterni homines verſant vectibus, quibus funes ductarij circum ergatas voluuntur obeliſcum iacentem trahentes. Tum in eodem ordine ſcalptus eſt obeliſcus rectus, vt nunc eſt, tum ſtatuæ tres, quarum Conſtantinopolitani prædicant vnam eſſe magiſtri, alteram diſcipuli, quem magiſter, niſi interpoſita tertia perſona retentus fuiſſet, caſtigare conatur, quòd ſe abſente obeliſcum erexiſſet, in ſuperiori ordine binæ ergatæ connituntur cum ergatis inferioribus obeliſcum iacentem trahere, verſatæ ſingulæ à quaternis hominibus circumuoluentibus validos funes benè eminentibus toris expreſſos. Quòd ſi ſtylobatæ amplitudo capere rationem potuiſſet, qua erectus eſt: non dubito, quin talem ſculpſiſſet, qualem deſcribit Marcellinus. Sola, inquit, reſtabat obeliſci erectio, quæ vix, aut ne vix quidem ſperabatur poſſe compleri, id eſt, vſque ad periculum altis trabibus, vt machi-

narum cerneres nemus, innectuntur vasti funes, & longi ad speciem multiplicium liciorum cœlum densitate nimia subtegentes: quibus colligatus obeliscus paulatímque per arduum inane protentus, diúq; pensilis millibus multis tanquam molendinarias metas rotantibus cauea locatus in media, hunc obeliscũ posse etiam Byzantios machinatores in alium locum transferre incolumem aduerti ex columna sita in dorso quinti collis Constantinopolitani, quæ parum cedebat obelisco. Hanc à suis sedibus deiici in terram vidi in hunc fere modum, circum columnam aliquo tamen interposito spatio trabes ingentes crebras in quadrum dispositas in solo defixas columna ipsa excelsiores erexerunt paribus interuallis inter se distantes, supra trabes imposuerunt transuersa tigna omnia inter se firmissimè reuincta, ex quibus Trochleas creberrimas appenderunt, per quas traiecerunt validos funes ab imo columnæ scapo ad summum surgentes ad columnam strictissimè alligatos densis funibus, vt se contingerent, & transuersis rectos velut tramis stamina secantibus formam textilis operis repræsentãtibus extra quadraturam trabium similitudinem turris quadratę gerentium. Ergatæ vtrinque multæ in terram defixæ erant versatæ à multitudine robustissimorum iuuenum funes illos validos, quibus columna cingebatur trahentes tandiu, quoad columnam, à sedibus subtraxerunt, deinde sensim detrahentes in terram deiecerũt, & curribus impositam firmissimis, quos rotę crassissimis ferris cinctę sustinebãt, traduxerunt incolumem in collem tertiũ ad Soleimani Regis ædem ornãdam. Iam verò in latere stylobatæ

occidentali obelifci incifum eft hoc Epigramma:

Κίονα τετράπλευρον ἀείχθονι κείμενον ἄχθος
Μοῦνος ἀνασήσας Θεοδόσιος βασιλεὺς,
Τολμήσας πρόκλος ἐπεκέκλετο, καὶ τόσος ἔστη
Κίων ἀλίοις ἐν τριακόντα δύο.

In latere orientali infcriptum eft hoc Epigramma incifione literarum Latinarum, fed paululum exefa: fed vt legere potui, fic habet,

Difficilis quondam dominis parere serenis
Iuffus, & extinctis palmam portare tyrannis,
Omnia Theodofio cedunt: fuboliq; perenni
Terdenis fic victus, duobúsque diebus
Sub iudice Proclo fublimes elatus ad auras.

In meridiano latere duplex ordo ftatuarũ exprimitur, inferior quatuor currus partim biiuges, partim quadriiuges habet, quorum vnumquenque vnus regit auriga. Superior ordo continet duos equites, tres pedites, togatos tres, obelifcos duos, quatuor columnas in quadrum difpofitas epiftylia fuftinentes. Iam verò ex boreali bafis latere fcalpti funt quatuor ordines continentes triginta quinq; ftatuas togatas. Ex latere occidentali eminent duo ordines, quorum inferior habet nouẽ ftatuas fupplices offerentes munera Regi, qui ftat in fuperiori ordine cum ftatuis decem & fex. Latus meridianũ duobus ordinibus diftinguitur, inferiore decem ftatuas togatas exprimente, fuperiore viginti togatas omnes exceptis quatuor clipeatis. Latus orientale habet in parte inferiori tres ordines, infimus cõtinet decem & fex perfonas, alias viriles, alias muliebres faltantes, alias organa pulfantes, fupra quas eminent duo ordines capite

tenus:

tenus: puto ſpectatores. Superior ordo reddit viginti ſtatuas, harum ſex ab aliis diſtinguuntur columnis, media coronam tenet manu, ſupra baſim extant quatuor teſſeræ æneæ, quibus in quadrum diſpoſitis totus Obeliſcus ſuſtinetur, cuius quidem quadrati ſingula latera ima lata ſunt circiter ſex pedes ab imo ad ſummũ ſcalpta notis Aegyptiacis.

De Coloſſo ſtructili. CAP. XII.

IN MEDIO Hippodromo etiamnum extat ſtructilis Coloſſus ex lapidibus quadratis factus, olim vt quidam imperitus in lucem prodidit marmoreis cruſtis, vt verò Epigrãma in eius baſi inciſum teſtatur æreis tabulis veſtitus ferro colligatis, vt apparet ex foraminibus nõ modò in ſcapo, ſed etiam in baſi remanentibus, in quæ quidem foramina regulæ ferreæ inſitæ erant plumbo confirmatæ, nunc ſpoliatis reſtat ſtructuram interiorem lapideam prodens barbarorum auaritiam expertus, qualem prius periclitatus eſt Rhodius, quem regnante Conſtante nepote Heraclij Agareni diſtraxerunt põſt mille & trecentos annos ex eo tempore, quo erectus fuerat. Quem Iudæus quidam emeſenus emit, & eius æs diſtractum noningentis camelis exportauit, in illius Conſtantinopolitani baſi inciſi ſunt verſus ſubſequentes,

Τετράπλευρον θαυμάτων μεταρσίων
Χρόνῳ φθαρὲν, νῦν κωνσταντῖνος
Δεσπότης ὁ ῥωμανὸς παῖς δόξα τῆς σκηπτουχίας
Κρεῖττον νεουργέτης πάλαι θεωρίας
Ὁ γὰρ κολοσσὸς θάμβος ἦν ἐν τῇ ῥόδῳ,

ῥόδῳ, καὶ χαλκὸς οὗτος
θάμβος δὴρ ἐνθάδε.

Tres gradus imæ huius basi adiūcti sunt, primus à terra altus est duos pedes, secundus pedem & duos digitos, tertius tantundem. Basis est marmor quadratum altum septē pedes & tres digitos, cuius latera singula lata decem pedes & dodrantē: hic Colóssus excelsior est obelisco, in cuius cacumen cum festo quodam die, qui celebrabatur ob circuncisionē Principis Boldaniæ ascendere vidi circulatorem quendam bene peritum, & descendere incolumē, quem subsecutus alter imperitior ascēdit quidem similiter in cacumen, sed excelsitas ita præstrinxit eius oculos, vt desperās descensum se quantum contendere potuit longè à Colosso proiecerit, ne decideret in Colossi crepidines, itaque rectus cadens pedibus altè defixis in terrā statim mortuus spectatus est.

De columnis Hippodromi. CAP. XIII.

IN ORDINE obeliscorum directo in mediam longitudinem Hippodromi septem columnæ extant, quarum vna ex marmore Arabico facta, perimetrum habet decem & septem pedum & octo digitorum, in qua Abramus bassa Herculem ex ære factum de Vngaricis manubiis statuerat, sed illo extincto, Hercules, qui non modò viuus in domandis monstris orbem peragrauerat, sed etiam mortuus huc illuc gestatus fuerat, tot clades euaserat tandem euersus: & distractus est à Turcis acerrimis hostibus statuarum, & totius artis Vitruuianæ Hercule præstantioribus, qui tertiodecimo proposito certamine Herculē

vicerunt, fortiùs quàm qui primi vicerunt, longis ante temporibus, ex eo, quòd Herculem ligneū summa arte factum cōbussissent, vt Diagoras impius in publicum diuersorium profectus cum lignis egeret ad lentem coquendam, inuenisset qui Herculem ligneum pulcherrime, & summa arte laboratū eum in frusta dissectum in ignem congessit, addens hæc verba: O Hercule, qui duodecim certamina subiisti, age, & tertiumdecimum certamen subeas: & lentem nunc coquas. Extat etiam in eodem ordine altera columna ænea, striata non quidem canaliculis, rugas matronalium, stolarum, referentibus: sed spiris trium serpentum, inter se circumplicatarum non sursum versus directis, sed tortis in modum tororum. Quos valde eminentes exprimunt magni funes, & desinentibus in caput triceps trium serpentum, quarum capita in triquetram formam disposita longè eminent, supra columnæ torosum scapum. Quamobrem fuerit hæc columna posita, Constantinopolitani multa fingunt, sed nugatoria omnia, ignorantes maiorum suorum historias. Inter quos Zosimus scribit Constantinum magnum in Hippodromo statuisse, Apollinis Delphici tripodem in seipso habentē ipsius Apollinis statuam. Sozomenus Salaminius adiungit, Constantinum non modo tripodes Delphicos in Hippodromo posuisse, sed etiam celebratissimum tripodem, quē Pausanias Lacedæmonius, atque vrbes Græcæ post bellum medicum Apollini Delphico consecrarunt. Eusebius clariùs tradit Cōstātinum in quadam Constantinopolis parte Sminthium Apollinē statuisse, in Hippodromo autem constituisse Pythium tripodem, circa

quem

quem ſerpens in ſpiras volueretur, ex quibus veriſimile videtur tripodem illum ſtatutum fuiſſe ſupra hanc columnam æream tricipitē, vt erat apud Delphos ex Herodoto, qui tradit ex decimis manubiarum Perſicarum tripodem aureum factum in Delphis collocatū fuiſſe ſupra ſerpentem tricipitem æream, atque idem affert Perſis ad plateas victis tripodem aureum ibi repertum redditum fuiſſe deo Delphico, inſiſtentem ſupra triplicēm ex ære colubrum proximè aram. Similiter errant, qui putant hanc columnam nunc æream olim inauratam ſpoliatam auro fuiſſe à Turcis: cùm multis ſeculis ante Turcos aurum detractum fuerit, vt liquet ex Pauſania. Commune, inquit, fuit Græcorū de platenſi prælio donum aureus tripous ſuſtētatus æneo dracone æsque Pauſaniæ ætate manſit ex eo donario integrum, auri quod fuit, duces Phocenſium amouerunt: deinceps quinque columnæ inſequuntur tenentes eundem ordinem, quem tenent Obeliſcus, Coloſſus, & ænea columna procedentem recta via per mediā Hippodromi longitudinem. In frontē Hippodromi ſpectāte ad Propontidem decem & ſeptem columnæ marmoris albi etiam tum extabant, cùm veni Byzantium cum ſpiris, & capitulis, & epiſtyliis digeſtæ in ordinem ambiētem Hippodromi partem ſitam inter Meridiem & Occaſum, quarum ſtylobatæ alti duos pedes, & decem digitos ſuſtentati ſubſtructionibus fornicatis, æquatíſque ex interiori parte cum Hippodromi planitie, ex parte exteriori plus minus altis quinquaginta pedes, poſiti ſinguli ſunt ſupra murulum proiicientem duos gradus, vel plinthos quadratos, inferiorem quidem non ex vno la-

pide factum, altum pedem, & digitum, superiorem verò altum pedem & digitos sex, proiectum extra stylobatem octo digitos, quorum singula latera lata pedes octo, & dodrantem. Stylobatæ lati quinque pedes & septem digitos, quoquo versus, eorum eminentiæ imæ positæ pro toris reliquísque modulis sunt alti sex digitos & semidigitum, superiores eminentię positæ pro coronidibus tantundem spiræ plinthus crassus vndecim digitos, torus inferior septem digitos & dimidium digitum, scotia quatuor digitos, torus superior sex digitos, calcaneum scapi altum quinque digitos, diameter scaporum est trium pedum, & quinque digitorum, eorum altitudo viginti octo pedum, nunc scapi prostrati iacent cum capitulis & basibus nuper euersi ad ædificandum Xenodochiū Regis Soleimani. Dolui eorum casum, non tam ex eo, quòd proiecti humi iacerent, quàm quòd eorum nonnulli secarentur in tabulas solum constraturas balneorum, quódque capitula ex antiqua artis ratione commutarentur in barbaricos modulos, aut in pilas excauarentur pistrinarias, epistyliáq; & spiræ exscinderētur in murorum ædificationem, intercolumnia inter scapos lata erāt vndecim pedes diastyli compositione lubrica, ex qua aduerti propter interuallum magnū epistylia fracta esse, capitula omneis modulos habebant operis Corinthij, & trabeatio egregiè expressa præter echinos, qui scalpti non erant, annuli ferrei ex epistyliis pendebāt. Vnde vela suspendebantur, supra harum ordinem columnarum extabat alter ordo columnarum etiam aliquantò post, quàm Othomani ceperunt vrbem. Antequàm Galli & Veneti cepissent

pissent Constantinopolim, extabant in Hippodromo cùm alij permulti equi lapidei & æreï, tum quatuor inaurati mira arte elaborati, quales hodie extãt supra vestibulum ædis Marcianæ Veneticæ; quos deportatos aiunt ex Constantinopoli præterea non modò permultorum regum, principum, statuas in circo statutas, inter quas Iustiniani Regis statua celebratur peruulgatis versibus; sed etiam eunuchorum maximè valere solitorum apud Imperatores Constantinopolitanos. Inter quos fuit statua Platonis eunuchi cubicularij regij, qui imperante Basilisco exustus est. In cuius quidem statuę pectore etsi inscriptum Suydas testatur fuisse, qui hanc statuam in alium locum transtulerit, laqueo suffocetur, tamen ex templo Procopij, in quo prius erat, cùm id reficeretur traducta est in Hippodromum. Iam verò quid commemorem infinitas statuas pugilum, luctatorum, aurigarum, in Hippodromo sitas, quæ etsi dudum perierunt, tamen recens eorum memoria non perit, retenta plusquàm trecentis versibus etiamnum extantibus, quibus nonnulli aurigæ decantantur, sed permultorum memoria extincta est, vt Thomæ aurigæ præstãtissimi, quæ ne funditus pereat me admonet lapidis fragmentum, quod vidi Byzantij cum hac inscriptione, θωμᾶ ἡνιόχου. qui fortassè ille est, de quo ad Faustũ Romæ præpositum Theodoricus Rex scribit, dudũ Thomati aurigę ex Orientis partibus aduenienti annonas rationabiles consideratio nostra largita est, donec eius artem probaremus, & animũ. Sed quoniam in hoc agone primatum dicitur obtinere, eiúsque voluntas patria derelicta nostri sedes fouere delegit imperij, menstrua eum

duximus largitate solidandum, ne adhuc redderemus, quem Italiæ dominatum elegisse cognouimus: is enim frequenter victor per diuersorum ora volitauit, plus vectus fauore, quàm curribus, suscepit partem populi protinus inclinatam, & quos ipse fecerat tristes, laborauit iterum facere lætiores, modò agitatores arte superans, modò equorum velocitatem transcendens. Frequentia palmarum eum dici faciebant maleficum, inter quos magnum præconium videtur esse ad talia crimina peruenire. Necesse est enim ad peruersitatem magicam referre, quorũ meritis non potest applicari, spectaculum expellens grauissimos mores, inuitans leuissimas contentiones, euacuatio honestatis, fons irriguus iurgiorũ, quod vetustas habuit sacrum, sed contentiosa posteritas fecit esse lubricum. Ex quibus Theodorici verbis assequi possumus hunc Thomatem, qui forte Byzãtium reliquerat ob factiones partium, periclitatum fuisse Romæ ob partes diuersis coloribus in diuersa studia distractas, quæ non modò Romã, sed etiam Constantinopolim grauissime afflixerunt, quibus non modò ciues, sed etiam imperatores magni in grauissimum discrimen imperij inciderunt. Nunc verò circus Constantinopolitanus friget omnibus ornamentis spoliatus, nuperq; exædificari cœptus est, quod me spectantem dolore affecit, quem augebat Belisarij primùm de Rege Vandalorum in Hippodromo triumphãtis, deinde ob virtutem summã maximè periclitantis recordatio, quam mihi dabat numisma, quod tum forte habebam in manibus, in cuius vno latere scalptus erat Iustinianus, Belisarium excipiens triumphantem, in altero Belisarij

imago

imago cum hoc elogio: Gloria Romanorũ Belisarius. Procopius scribit in Hippodromo fuisse portam appellatam Cochliam ob descensum in orbem procedétem. Itémque aditum fuisse quendam qui appellaretur mortuus, idem etiam dicit in Hippodromo fuisse porticum appellatam Venetiam à Veneta parte ibi sedere solita, ex qua colligere licet fuisse etiam porticum prasinam, aliásque porticus aliorum colorum. Partésque non promiscuè, sed porticibus distinctas spectauisse.

De templo Bacchi, & de aula Hormisdæ, & de Iustiniani domo. CAP. XIIII.

REGIS aulam, & domũ Iustiniani, antequam imperaret fuisse inter Hippodromum, & Propontidem percipitur ex templo Bacchi, & Sergij, quód etiam nunc extat in planitie inter Propontidem & Hippodromũ explicata, de quo Procopius hæc scribit: Petro & Paulo Iustinianus ædificauit templum iuxta Regis aulam, quæ Hormisdę olim nominabatur. Hanc enim domum suam propriam effecerat, vt Palatiũ structuræ decore sumptuosum videretur. Post verò quàm Imperator factus est, eam aliis regiis adiũxit: vbi sane etiam templum aliud construxit illustribus diuis Sergio & Baccho, horum templorum neutrum alteri cedit de pulchritudine, neque de magnitudine, neque vlla alia de re, simpliciter vtrunque splendore lapidum fulgorem Solis superat, similiter auri copia vndique satiatur, & donis ornatur, vna duntaxat re differunt, nam vni longitudo in rectum procedit, alteri columnæ in semicirculũ ex maxima parte dispositæ stant, Ita enim

ambo

ambo admirabilia videntur, cùm vt toti vrbi, tum maximè regiis ædibus præclara ſint ornamenta. Procopius paulò infrà adiungit Iuſtinianum domum appellatam Hormiſdæ, quæ ſita erat proximè regias in illuſtriorem formam commutaſſe, Palatióque adiunxiſſe. Hormiſdam hunc, quem vocat regalem, arbitror Perſarũ Regis filium, quẽ Marcellinus ſcribit Conſtanti filio Conſtantini per giganteos contextus, cùm Romam veniſſet circumferenti mentem, omni ſpe talia conficiendi ablata. Traiani equum ſolum locatum in foro Traiani imitari ſe velle profitenti reſpondiſſe, ſtabulum prius tale condas, oportet. Georgius Cedrinus explicatiùs oſtendit, quàm prope templũ Bacchi fuerit domus Iuſtiniani. Aedem, inquit, Sergij, & Bacchi vicinam palatio ex parte maris, & propinquum huic templum ædificauit Iuſtinianus, quod ante fuerat propria domus Iuſtiniani, omnémq; ſuam priorem facultatem his duobus templis largitus eſt, & monaſterium addidit, quod illuſtribus viris impleuit. Templum Petri & Pauli non extat, ſed Sergij & Bacchi adhuc ſupereſt, cuius nomen duntaxat Græci etiam nunc retinẽt, vſum verò & fructum Turci habent. Eius figura rotunda hemiſphærio laterïtio tecta, octo pilis nitens. Inter pilas columnæ Ionicæ diſpoſitæ ſunt duplici ordine, inferior ordo decem & ſex columnas habet pauimenti ſolo ſuſtẽtatas, quarum ſex virides, decem albæ maculis rubris diſtinctæ: ſuperior duodeuiginti complectitur, quarum octo virides, decem albæ maculis rubris variæ. Capitula inferiorum echinos habent circundantes imam partẽ, reliqua pars eſt tota veſtita foliis, ſuperiorum volutæ ex quatuor angulis

gulis capitulorum eminent,echini verò ex latere promi nent. Reliqua pars folia egregiè expressa continet. Supra inferiorum capitula existunt epistylia affabrè scalpta. Et Zoophorus grādibus literis versuum Græcorum scalptus ambientium totius ædis circulum, pilarū summæ partes adumbrantur foliis vitium interpositis racemis designantibus ædem Baccho sacram esse.

De portu Iuliani,& Sophiæ, & de porticu nominata Sigma,& de regijs Sophianis. CAP. XV.

PORTVM Iuliani fuisse prope ædē Bacchi, incendium declarat excitatum regnante magno Leone,quod Euagrius in latere vrbis vergente ad Aquilonem scribit grassatum esse à portu nuncupato Bosporio vsque ad antiquum Apollinis templum, in latere autem meridiano à portu Iuliani vsque ad domos vicinas templo Cōcordiæ. Zonaras explicat portum Iuliani fuisse prope templum Sergij & Bacchi,describens idem incendium,quod tradit ex Aquilone extitisse à Bosporio vsque ad ædem diui Ioannis Calybitæ, ex Austro ab æde diui Thomæ vsque ad ædem magnorum martyrum Sergij & Bacchi. Templum Thomæ fuit prope templum Concordiæ. Zonaras latus incendij australe incipit narrare ab Occidente ad Orientem, contrà Euagrius ab Ortu ad Occasum. Cedrinus dicit idem incendium à mari pertinēte ad septentriones ad templum Sergij & Bacchi vicinū mari Austrino vrbem cinxisse, portum Iuliani Anastasius Rex munitione & mole lapidum tutiorem effecit,hunc postea appellatum Sophię demonstrat Georgius Cedrinus.In Iu-

liani, inquit, portu Iustinus Iustiniani nepos ædificauit Palatium, portúmq; purgauit, in quo medio duas statuas excitauit suam, & vxoris suæ Sophiæ nominatæ, & commutato nomine appellauit portū Sophiæ. Epigramma in statuam Iustini positam in portu,

Τοῦτο παρ' αἰγιαλοῖσι ἐγὼ θεόδωρος ὕπαρχος
στῆσα φαεινὸν ἄγαλμα ἰουστίνῳ βασιλεῖ,
ὄφρα καὶ ἐν λιμένεσσι ἑὴν πετάσειεν γαλήνην.

Procopius tradit Theclæ martyris ædem fuisse apud vrbis portum nominatum Iuliani. Quidam recentes scriptores tradunt ex hoc portu Belisarium soluisse ad bellum Vandalicum, quod nescio vnde assequantur, nisi fortasse ex verbis Procopij scribentis Iustinianum nauem prætoriam ad littus iuxta ædes imperatorias deduci iussisse, tum Epiphanium vrbis Episcopum classi de more bene precatum fuisse, sicque Belisarium cum vxore Antonina soluisse. Fuerūt quidem ædes regiæ vicinæ huic portui, sed & aliæ regiæ fuerunt iuxta sinum portuosum, à quo longè non fuit domus Belisarij. Suydas dicit Anastasium Regem Iuliani portui molem apposuisse, eúmque muniuisse. Zonaras huc adiungit Iustinum regias construxisse, Sophianásque nominasse à nomine vxoris Sophiæ, quam vehementer amabat. Plerique putāt has regias fuisse iuxta portum Sophiæ, quibus ne assentiar non modò ratio dissuadet, sed etiā eruditorum hominū autoritas, inter quos Zonaras tradens illum regias contra vrbem ædificasse Sophianas, eóque longè antiquior Agathius Scholasticus, qui vixit ea ætate, qua regiæ Sophianæ conditæ sunt, in hísque inscripsit Epigramma, quo percipitur illas non fuisse secun-

dum

dum Propontidem, iuxta quam erat portus Sophiæ, sed contra vrbem apud Bosporum: vbi terra diuiditur in duas partes:

Εἰς παλάτια Σοφιανῶν ἀγαθίου σχολαστικοῦ.

Ὁππόθι τεμνομένης χθονὸς ἄνδιχα πόντον ἀνοίγει
Πλαγκτὸς ἁλικλύστων πορθμὸς ἐπ' ἠιόνων·
Χρυσέῳ συλλέκτρῳ τάδε ἀνάκτορα θῆκεν ἀνάσσῃ
Τῇ πολυκυδίστῃ θεῖος ἄναξ Σοφίῃ·
Ἄξιον ὦ ῥώμη μεγαλοκρατὲς ἄντια σεῖο
Κάλλος ἀπ' Εὐρώπης δέρκεαι εἰς ἀσίην.

Codex Zonaræ habet δέρκεται. Ex his versibus Palatium Sophianum intelligitur non modò iuxta Bosporũ, sed etiam extra vrbẽ fuisse, quòd historiæ confirmant non modò Cedrini, sed aliorum describentium acerrimam frigoris vim sub Leone Copronymo factam, qua conglaciauit tam vehementer Bosporus, vt quicunque vellet à regiis Sophianis ad vrbem & à Chrysopoli ad diuum Mamantem, & Galatam in Bosporo tanquam in sicco ambularet sine vlla offensa. Cùm ex his tum ex aliis colligo Sophianas regias fuisse trans Bosporũ contra vrbem. Iam verò portus Sophiæ priusquam appellaretur Iuliani, videtur esse ille, quem nouum portum antiqua regionum descriptio ponit in regione Hippodromi, sed siue ille nouus, siue Iuliani, siue postremò Sophię appellaretur, hodie exaggeratus est, seu sit ille, quẽ ædes Bacchi habet ab Occidente, iam magna ex parte obrutum intra muros clausum, cuius pars duntaxat restat velut lacus, quo mulieres pannos lauare solent. Dicuntur videri triremes in illum demersæ, Byzantij huius ætatis vulgò appellant Caterga limena, quasi por-

tum triremium, ſiue fuerit ab Oriente Bacchianæ ædis iuxta portam vrbis, quam vocant Leonis, vel à Leone lapideo, qui etiam nunc prope extat, vel à Leone Imperatore, quem habuiſſe ibi Palatium aiunt Conſtantinopolitani. Nicephorus recens Hiſtoricus ait Regem Conſtantinopolitanum obſeſſum à Latinis congregaſſe multitudinē fabrorum in Morion, quod erat circum Hippodromum. Vbi fuerit Conſtantinopoleos locus appellatus Pyctacia nondum intellexi. Hoc tamen addam ex Cedrino, atque aliis recentibus hiſtoriis tradentibus. In loco, quem vocant Pyctacia columnam fuiſſe ſuſtinētem Leonis ſtatuam Regis Verinæ mariti, quam quidam ſcribunt eius ſororem Euphemiam excitaſſe prope domū ſuam, quo Leo omnibus hebdomadibus proficiſcebatur ad ſororem ſapientem & caſtā, omnes iniuria affecti illic in gradibus columnæ ſua ſupplicatoria Pyctacia ponebant, quæ apparitores cuſtodiebāt, regíq; illuc profecto dabant, qui ſtatim reſponſum ſingulis dabat. Budæus Pyctacia, ſiue vt ipſe ait, Pyctacia dicit eſſe breuia à Gallis Borderelos vulgò appellatos, ſed etiam ſupplices libellos appellare poſſumus. Nam Pyctium liber, Pyctacion libellus. Pyctacium hodie vulgò Græci epiſtolas appellant Pyctacia. Hiſtoria ignoti authoris ait Eudoxiam ſuam ſtatuam totā argenteam poſuiſſe ſupra excelſam columnam in loco appellato Pyctacio, qui ſi rectè ſcribit, fuit hæc ſtatua prope templum Sophiæ, iuxta quod fuiſſe Eudoxiæ ſtatuam antè monſtrauimus, ædem diuæ Euphemiæ, tradit libellus de patria Conſtantinopolitana Conſtantinū magnum excitaſſe apud Hippodromum, eámq; poſtea Conſtan-

tinum Copronymum Iconomachum fecisse armamen tarium, reliquiasq; diuę Euphemiæ in profundum mare proiecisse. Suydas scribit Euphemiæ, quæ vxor Iustini Thracis erat, statuam fuisse statutam in æde diuæ Euphemiæ ab ipsa condita, scriptores recentes patriæ Constantinopolitanæ tradunt tempore Basilij Imperatoris terręmotum magnum fuisse, quo diui Polycleti cecidit templum, & oppressit omnes, qui intus essent, ex eóque tempore appellatum fuisse Sigma, ego potius ita appellatum fuisse existimarē à porticu, quam ante hunc terræmotum multis seculis Sigma à similitudine literæ appellatam antiqua descriptio ponit in regione Hippodromi. Georgius Cedrinus meminit loci, quem appellat Sigma. Michaëlem, inquit, Imperatorem monachi vestitu indutum ex monasterio appellato studio correptum per forum pedibus traxerunt, & supra monasterium Periblepton nūcupatum ipsum ducentes in loco appellato Sigma excæcarunt. Idem Cedrinus ait Basilium Macedonium ædem virginis Mariæ restituisse à fundamentis nominatam Sigma. Eunuchus Chrysaphius Zomas excitauit statuam Theodosij minoris in loco nominato Sigma, ędem diui Stephani positā prope locum nuncupatum Sigma Constātinum magnum excitasse scribunt nonnulli, itaque hoc Sigma alio loco fuisse in vrbe, quàm illud, quod dixi in tertia regione fuisse, & scribendum esse per e, literam Segma, ex eo quòd dicunt ideo sic appellatum fuisse, quod ædis Polyecti in eo situ terræmotu concussa oppresserit omnes, qui in eo essent.

De quarta regione. CAP. XVI.

EX ANTIQVA regionum descriptione, quæ declarat quartam regionem vrbis à miliario aureo, collibus lęua, dextráque surgentibus, ad planitiem vsque valle ducente perductam fuisse. Facilè ipsa perciperetur fuisse in valle prima, & dorsi iugo eminente supra vallem, si miliarium aureum maneret, aut eius memoriã Constantinopolitani retinerent. Ex quibus edoceri possemus, vbi fuisset, aut si vlla extarẽt vestigia Augustæi, Basilicæ, Nymphæi, & reliquorum ædificiorũ, quæ traduntur fuisse in hac regione: sed cum nulla hodie appareat. Primùm dubitabam, an vallis, quam continet quarta regio esset illa prima à me ante descripta: non quin hæc collibus læua, dextráq; surgentibus ad planitiem vsque ducatur, sed quòd & aliis vallibus hæc conueniant. Deinde postquàm ex aliorũ scriptis percepissem, loca vbi fuerunt monumẽnta, quæ traduntur fuisse in hac regione, facilè cognoui regionem quartam fuisse in prima valle, eiúsque lateribus, & iugo vicino ædi Sophianæ, vt cognosces legens, quæ subiiciam.

De foro Augustæo, & columna Theodosij, & Iustiniani, & de Senatu. CAP. XVII.

PROCOPIVS forum, quod Constantinopolitani Augustæum nominãt, declarat ante regias situm fuisse columnis circundatum, nunc nomen non modò amisit, sed ne forum quidem extat, totum fere exædificatum. Regiæ dudum deletæ sunt, fuisse tamen Augustæum, vbi nunc cernitur aqua saliẽs

non

non longè à Sophiæ angulo ad Occasum vergente, aſſequor ex ſtylobata paulò ante extante columnæ Iuſtiniani à Turcis ſublatę, quam Procopius tradit Iuſtinianum in Auguſtæo foro, Zonaras in aula ante ædem Sophiæ excitaſſe. Suydas addit Iuſtinianum cùm Sophiæ templum condidiſſet purgaſſe aulam, & marmore ſtrauiſſe appellatam priùs Auguſtæum forum, ibíque columnam ſuam ſtatuiſſe. Procopius tradit forum quoddam ante Senatum fuiſſe à Byzantiis appellatum Auguſtæum, vbi cõmiſſi lapides non minus quàm ſeptem in quadrangulum diſpoſiti in baſi ſiti omnes, quorum quiſque eouſque contrahitur, & ſubducitur extra inferiorem, vt lapidum vnuſquiſque proiectus, vel contractus efficiatur gradus, & ſedes hominibus. Hanc Procopij deſcriptionem ſtylobatæ eò libentiùs adiunxi, quòd ea in æditis Codicibus non habetur. Deinde addit Procopius ſupra ſeptem iam dictorum lapidũ ſupremam partem extare, inquit, ingẽtem columnam, non ex vno lapide, ſed ex lapidibus permultis ingentibus compoſitam, quos vndique æneæ tabulæ & coronæ circumueſtiebant, ipſóſque firmitate colligabant, & ornatu contegebant, eius quidem ęris color debilior auro puro, ſed æſtimatio non multum cedebat argento. In ſumma columna extabat ingens equus æneus Orientem intuens, dignum ſpectaculum præbebat: ſimilis enim erat gradienti, & vltra procedere cupienti. Pedum anteriorum ſiniſtrum erigebat, vt terram ante iacẽtem calcaturus: alterum ad lapidẽ adnitebatur, vt iter ingreſſurus. Poſteriores ita contrahebat, vt prompti eſſent adgreſſum, equo inſiſtebat ænea Regis ſtatua Coloſſo ſimilis, veſti-

ta mo

ta more Achillis, calceata arbylis, thorace heroïco induta, galea illius caput tegebat fulgore corruſcans: ſpectabat Orientem, iter arbitror contra Perſas ſuſcipiẽs, ferebat manu ſiniſtra globum, quo deſignabat fictor vniuerſum orbem illi obedire, enſem non habebat, neque haſtam, ſed crux ex vertice eius eminebat, qua imperium adeptus eſt, & bellorum ſecundas pugnas, prætendebat manum dextram ad Orientem, digitiſq; porrectis iubebat Orientis Barbaros domi ſe continere, & non vltra progredi. Qualis autem fuerit Iuſtiniani galea declarat Tzetzes in varia hiſtoria. Tiara, inquit, apud Perſas tegmen capitis fuit, poſtea ex victoriis coronam adeptorum capitibus Romæi impoſuerunt tiaras, ſiue tiphas, cuiuſmodi fert equeſtris ſtatua Iuſtiniani ſupra columnam ſtatuta. Procopio addit Cedrinus argentea manu globum continuiſſe Iuſtinianum. Zonaras decimoſeptimo anno ſui imperij eam columnã excitaſſe, eo loco, vbi antea ſtabat altera colũna Theodoſij magni, geſtans ſtatuam ex argento factam ab eius filio Arcadio, ponderans ſepties mille & quadringentas libras, quam ſimul cum colũna Iuſtinianus, vbi demolitus eſſet, argentũmq; detraxiſſet, columnam ſuam cum ſua ſtatua erexit. Præterea maximo plũbi pondere, quod ex illa detraxit, aquam in vrbẽ induxit. Vtinam vt iniuriam, quam intulit Iuſtinianus Theodoſio, Barbari vlti ſunt, ita humaniter eruditi libris Iuriſconſultorum, quos mutilauit repertis, euerterent in digeſta Commentaria malè digeſtarum legum. Barbari enim omni æreo veſtitu, & equo, & ſtatua columnam Iuſtiniani ſpoliarunt, aliquótque annos nuda remãſit. Tandem

dem ante triginta annos euersa est tota vsque ad stylobatem, quem anno superiore funditus vidi excindi, ex cuius crepidinibus aqua saliebat fistulis in magnū labrum, nunc stylobatæ loco, castellū aquæ latiùs constructum est, & fistulæ auctæ, equestrem Iustiniani statuam, quam modò dixi supra hanc columnam fuisse collocatam, seruatam diu in claustro regij Palatij deportari nuper vidi in caminos, quibus metalla funduntur in machinas bellicas, inter quæ erat Iustiniani crus proceritate meam staturam superans, & nasus dodrāte longior. Crura equi ad terram proiecta metiri non potui, pedis vngulam mensus sum occultè, & deprehendi dodrantalis esse altitudinis. Augustæum forum appellatum fuisse recentes Historici, atque etiam Grammaticus Suydas, docent ex eo, quòd decimoquinto die Octobris regionum curatores, & Sebastophori in Augustæo velut in foro rerum venalium saltarent in honorem Augusti. Vel ex eo, quòd in fornicæ cameræ huius fori, statuæ magni Constantini, & Helenæ matris statutæ essent. Zosimus antiquior Procopio tradit Constantinum in loco, ad quem erat quondā Byzantij porta terrestris forum condidisse rotundum, ídque porticibus duplicibus nēpe vnis supra alias impositis circumplexum arcus duos marmoris Proconnesij inter se contrarios fabricatum fuisse, per quos licet ingredi in Seueri porticus, & ex antiqua vrbe exire incertus scriptor designat id esse Augustæum, cùm ait Constantinum construxisse forum ad Oceani similitudinē circulare. Idem Zosimus alio loco dicit, cùm esset Byzantij forum maximum quatuor porticibus circundatum, ad quarum

vnius,in quam ſurſum ducunt non pauci gradus,extremas partes duas ſtatuas Conſtantinum collocauiſſe,in altera quidem parte vnam matris deorum Rheę,quam cum Iaſone nauigantes collocarunt in monte Dindymo,eminenti ſupra vrbem Cyzicum. Aiunt autem, vt hæc ob negligentiam circa cultum diuinum mutilata fuit,ſublatis vtrinque leonibus, & forma manuum immutata fuerit.Nam olim leones continere viſa nunc in formam precantis tranſlata eſt, vrbem intuens & ornans,in altera porticus parte fortunam Romę collocauit Conſtantinus.Suydas dicit fortunam vrbis fuiſſe in fornice miliarij, quæ ſi verè à Conſtantino poſita fuit. Vtrunque forum à Zoſimo deſcriptum,vnum & idem eſt,ſed mihi diuerſum videtur,ex eo,quòd primum Zoſimus dicit Conſtantinum condidiſſe duabus porticibus circumpoſitis,alterum poſt paulò infra dicit fuiſſe quatuor porticuum, niſi fortaſſe ibi adnumeret porticus Seueri & Conſtantini, ex quarum vtriſque licebat exire in alteras. Ad Auguſtæi fori plagam orientalem Procopius Iuſtinianum ait condidiſſe curiam,in quam conueniens Romæorum ſenatus anniuerſarium ineuntis anni feſtum celebrabat.Ante curiam ſtant columnę ſex, quarum duæ murum curiæ, qui ad occaſum Solis vergit in medio ſuſtinent, quatuor viri paulò exterius pertinēt. Omnes hæ columnæ albæ ſunt,magnitudine eas primas puto totius orbis, porticum autem faciunt hæ columnæ, quæ quidem porticus tectum in Tholo circũuoluit: partes porticus ſuperioris omnis venuſtate marmorum columnis æqualium ornatæ ſunt, ſtatuarúmq; multitudine. Ego arbitror Iuſtinianum non hãc

curiam

curiam condidiſſe, ſed refeciſſe antiquum ſenatum, qui deflagrauit incendio, quo Sophia, & thermæ Zeuxippi deflagrarūt. Nam Sozomenus tradit Conſilium, quod Senatum vocant, Conſtantinum magnum ædificaſſe, quem eundem honorem & ordinem, & feſtum Calendarum habere voluit, quos antiquæ Romæ ſenatus habere ſolebat, idem declarat, vbi fuerit illa curia, cùm ait ſtatuam argenteam Eudoxiæ Auguſtæ in colūna purpurea ſtatutam fuiſſe ad Meridiem templi Sophiani ſupra excelſum ſuggeſtum ante domum magnæ curiæ. Socrates addit neque prope, neque longè à Sophia ſtatutam fuiſſe, ſed vltra latam viam intermediam, inter vtranque, cuius Suydas meminit. In Tribunali, inquit, Palatij columna fuit Eudoxiæ vxoris Theodoſij. Antiqua regionum deſcriptio in eadem regione ponit ſenatum & Tribunal purpureis gradibus extructum, & Baſilicam. Prçterea Sozomenus clariùs declarat, in qua parte ſenatus fuerit, inquiens: Cùm ſeditio orta eſſet de expellendo Ioanne Chryſoſtomo, ignem repente iniectum vndiq; templum magnum cōbuſſiſſe, & omnem ambulationem, & huic adiacentem ex parte Meridiei maximam domum ſenatus: adhuc extant muri ſenatus ab angulo Sophiæ intuenti Meridiem, ſed interpoſita via, quę pergit à porta clauſtri regij ad forū Cōſtantini.

De regia & Baſilica, & Palatio Conſtantini, & de domo nuncupata Chalca. CAP. XVIII.

NON longè ab Auguſtæo foro Procopius ſcribit regiam domum eſſe, cuius vim ita, vt aiunt, ex vnguibus leonem cognoſcimus. Percipient

hæc lecturi. Hoc vestibulum, inquit, quod vocant Chalcam, tale est, Quatuor directi muri in ordinē quadrangulum dispositi in sublime ferūtur circum horum angulum, cuiusque proiicitur, prætenditúrque excitatio quædam lapidum exactè elaboratorū, quæ simul cum muro assurgit à solo ad summum, non intersecans loci pulchritudinem, sed addens quiddam harmonię. Supra hos efferuntur octo arcus sustinentes tectum medium in globatam excelsitatem incuruatū, præclarè laqueatum: totum enim lacunar non picturis cera compactis, sed tenuibus calculis omni genere colorum ornatis fulget, cùm aliorum, tum hominum effigies exprimentibus. Quæ depicta essent declarat Procopius, bellum, & pugnas, vrbes permultas captas Italiæ, Africæ, vincit Iustinianus Rex Duce Belisario, redit Dux ad Regem habens exercitum alacrem, qui Regi tribuit spolia reges & regna, & cętera, quę sunt mortalibus pretiosa. In medio stant Rex, & Regina Theodora, ambo similes lætis festum agunt victoriæ de Rege Vandalorum, & Gothorum, & de captiuis ad se perductis. Circunstat ipsos Senatus cunctus fęstū agens; hoc enim calculi demonstrant, qui exprimunt facies, ex quibus hilaritas, atque lætitia efflorescit, omnes igitur cum Rege gloriantur, & rident diuinis honoribus fruentes. Vt enim Papinius in syluis Basilicam Pauli appellat regiam Pauli, sic domum, quam Procopius appellat βασιλεῖον, etiam appellatam fuisse Basilicam, & Palatium, colligo ex Cedrino describente incēdium excitatum temporibus Iustiniani, quo combustum dicit vestibulum Basilicæ, & Augustæum, & tectum æreum Palatij Constantini magni,

quod

quod ex eo tempore vſque in hunc diem Chalca appellatur: quod tectū eſſet tegulis æreis inauratis. Quam Cedrinus vocat Baſilicam, Procopius de ædificiis Iuſtiniani appellat τὰ βασιλεῖα, cùm eodē incendio ſcribens ait cōbuſta fuiſſe veſtibula τῶν βασιλείων, & appellatam Chalcam. Idem de bello Perſico tūc templum Sophiā, & balneum Zeuxippū, καὶ τῆς βασιλέως αὐλῆς, τὰ ἐκ τῶν προπυλαίων, vſque ad domum Martis. Idem paulò infrà, Iuſſit Rex, inquit, Beliſarium ad nuncùpatam Chalcam, & ad veſtibula illic ſita ire, ex quibus videtur Procopius diſtinguere regiarum veſtibulum à Chalca, cùm tamen prius appellauerit Chalcam veſtibulum regiæ. Equidem arbitror primò Regis domum appellatam fuiſſe Baſilicam, poſtea cùm etiam magnæ domus, vbi negotiatores verſabantur, Baſilicæ vocarentur, βασιλεῖον appellatam fuiſſe Regis domum, deinde Palatiū, quod ſi Baſilica diſtinguebatur à regia domo, tamen illa, aut pars fuit regiarū, aut vicina regiis, vt percipitur ex antiqua deſcriptione, quæ in eadem regione Auguſtæum, & Baſilicam ponit. Hæc cùm in commemoratione locorum huius regionis non meminit, neque Palatij, neque regiarum, ſed duntaxat Baſilicæ declarare videtur Baſilicam fuiſſe Palatium ipſum, ſed ſiue Baſilica in Palatio, ſiue extra Palatium fuit. Vicinam fuiſſe Palatio incendia oſtenderunt, cùm ambo ob vicinitatem deflagrarint, & propinquam eſſe debuiſſe foro, cui vicinas dixi regias, ratio docet architectonica præcipiens Baſilicarum loca adiuncta foris, quàm calidiſſimis partibus oportere conſtitui, vt per hyemem ſine moleſtia tempeſtatum ſe conferre in eas negotiatores poſſint, à

qua non dissentit Iulius Pollux prope theatrum tradẽs Hippodromum, stadia, Curiam, forum, regiam aulam, regiam porticum, regium Tribunal, debere esse. Georgius Cedrinus tradit Chalcæ splendidam domum ædificasse Aetherium architectum consilio sapientis Anastasij, cui consentit Epigramma olim in ea inscriptum, quod Græcum addam, vt clariùs intelligatur:

Εἰς οἶκον τὸν λεγόμενον χαλκῆ ἐν τῷ παλατίῳ.

Οἶκος ἀναστασίοιο τυραννοφόνου βασιλῆος.
Μοῦνος ὑπερτέλλω πανυπείροχος ἄστεσι γαίης
Θαῦμα φέρων πάντεσσι ἐπεὶ κοσμήτορες ἔργων
Ὕψος ὁμοῦ, μῆκός τε, καὶ ἄπλετον εὖρος ἰδόντες
Ἄσκεπες ἐφράσσαντο πελώριον ἔργον ἐᾶσαι.
Ἀλλὰ πολυμήτιος, λαχὼν πρωτήια τέχνης
Αἰθέριος πολύιδρις ἐμὴν τεχνήσατο μορφὴν
Ἀγχαύτου βασιλῆι φέρων πολυάγρια μόχθων
Ἔνθεν ἀπειρέσιον μέγεθος περὶ παντὶ τιταίνων
Αὐσονίων νικῶσα βοώμενα θαύματα γαίης
Εἶξον ἀρειοτέροισι χάρις καπετωλίου αὐλῆς
Εἰ καὶ χαλκείων ὀρόφων μαρμαρύγματα πέμπεις
Κρύψον ἀμετρήτων μεγάρων στεφόμενον αὐλαῖς
Πέργαμε. φαιδρὸν ἄγαλμα τεὸν ῥουφίνιον ἄλσος.
Μηδὲ τανυπλεύροισιν ἀειρόμενα κυζίκου πέτροις,
Ἀδριανοῦ βασιλῆος ἀμεμφέα νηὸν ἀείσῃς.
Οὐ μοὶ πυραμίδων ἴκελη κρίσις, οὐδὲ κολοσσοῦ.
Οὐδὲ φάρου μεγάλην μοῦνος δ' ὑποδέχομαι αἴγλην.
Αὐτὸς ἐμὸς σκηπτοῦχος ἰσαιροφόνος μετὰ νίκην,
Χρυσοφαὲς μ' ἐτέλεσσεν ἐδέθλιον ἠριγενέτης,
Παύσας τετρακέρων ἀνέμων πεπεδασμένον αὔρας.

Historici quidam, sed recentes tradunt Constantinum magn

magnum primum ædificasse Palatium Chalcæ, quibus non crederem, nisi mouerer verisimilitudine illa, qua existimo Constantinum ad ornandam suam nouā Romam conatum fuisse æmulari tegulas illas æreas inauratas capitolinas antiquæ Romæ, habētis etiam forum tectum ære. Quis verò, nisi incendio perierint, illas Palatij Byzantini tegulas, abstulerit, nondum legi. Capitolij Romani, scribit Procopius, tegularum ærearum, auratarúmque partem dimidiam Gensericū diripuisse, vt Constantinus tertius Heraclij nepos, laminas argenteas, quibus Pantheon tegebatur. Sustulit, prope latus ædis Sophiæ vergens ad regionem cœli mediam inter Meridiem & Occidentem, exiguo interuallo distantes à fistulis aquæductus prodeuntis ex castello posito in loco, vbi antea fuisse columnam Iustiniani in foro Augustæo diximus, adhuc extant septē columnæ Corinthiæ, in quarum vnius scapo nomen incisum est Constantini magni, & eius signum visum in cœlo cum inscriptione, ἐν τούτῳ νίκα. Earum basis, & imus scapus terra obruti sunt in altitudinem sex pedum, quod deprehendi, cùm fortuitò incidissem in fundamenta parietum, quæ tum ponebantur inter has columnas, basis plinthum videre non potui terra obrutum, sed tamen vidi torum inferiorem octo digitos crassum septem altum, basis præter plinthum alta est duos pedes, & dodrantem, imi scapi calcaneum latum dodrātem. Vna quæque columna est alta triginta pedes & sex digitos. Denique tota colūna cum spira & capitulo alta circiter quadraginta sex pedes & semipedem: imi scapi, quē mensus sum supra calcaneum: perimeter est vndeuiginti pedū, intercolumnia

nia lata viginti pedes & decem digitos. Constantinopolitani aiunt has columnas fuisse intra Palatium Constantini: alij dicunt sustinuisse pontem, quo ex Palatio iretur ad ædem Sophiã: quod vtrunque falsum est, cùm ex antedictis liqueat fuisse in foro Augustæo. Itaq; mihi potiùs videntur sustinuisse fornices porticuum, in quibus statuæ Constantini magni, & eius matris Helenæ, aliorúmque statuæ fuerunt statutæ. Cùm ex antedictis ædium regiarum excellentiam cognoscere possumus, tum ex Zosimo, qui tradit Constantinum regias ædes Byzantij condidisse, non multò inferiores Romanis Palatiis, tum ex Eusebio, qui eum testatur, non modò cęteris ornamentis illustrasse nouam Romam & Palatium: sed etiam in ædium regiarum locis excellentibus, & in medio lacunarium inauratorum symbolum crucis ex variis & pretiosis compositum lapidibus, & multo auro ornatum inserendum curasse Constantinum, id existimãtem sui regni tutelam esse: tum etiam ex diuo Hieronymo cognoscere possumus quantopere ornarit nouam Romam Palatiis, omnes illum, inquit, penè vrbes nudasse, vt suam nouam Romam exornaret. Addit Eusebius Constantinum musas Heliconides posuisse in Palatio. Sozomenus scribit Cõstantini iussu omnia antiquorũ templa & statuas, quæ essent sub imperio suo ablatas esse, ligneas quidem crematas fuisse, æreas egregiè ęlaboratas vndique Constantinopolim transtulisse ad vrbis ornamentum, quas sua ætate etiam extitisse dicit in viis, in Hippodromo, in Palatio, neque solus magnus Constantinus, sed pleriq; reges Constantinopolitani orbem spoliarunt ad nouam Romam or-
nan

nandam, ex quibus vnus fuit Constantinus tertius Heraclij nepos, qui ex antiqua Roma omnes statuas ex ære & marmore factas, omniáque templorum ornamenta præstantiora sustulit, nauibúsq; ad id præparatis imposita asportauit, plúsque septem dierum spatio vnus vrbi detraxit, quàm Barbari ducētorum quinquaginta annorum spatio: tot enim anni fuerunt à prima inclinatione imperij ad fœdam illam deprædationem. Iordanes non omnino malus author historiæ Geticæ tradit Theodoricum Byzantium profectum adoptatum, Consulémq; factum fuisse ab Imperatore Zenone, atq; equestri statua ornatum ante Palatiū collocata. Tzetzes variæ historiæ conscriptor tradit etiamnum sua ætate caput Apollinis, quem similem soli Phidias fecit, in ipso Palatio extitisse. Suydas scribit Pulcheriæ Arcadij filiæ statuam positam esse in Chalca prope ambulationē Ariadnes primæ vxoris Zenonis, simúlq; ipsius Zenonis statuas positas fuisse in regia porta Chalcæ, itémque duas pedestres in breui columna extitisse cum elegiis secundi Philosophi. Historia ignobilis, sed nota Constantinopolitanis addit in sinistra parte Chalcæ Iustinianum cognatorum suorum statuas septem locasse, alias ex ære, alias ex marmore, duos equos excitasse in fornice ante Chalcā, & capita inaurata mulierum Gorgonæ speciem gerentium: aliásque addit, quas prętereo propter historiæ ignobilitatem. Suydas tradit in Tribunali Palatij statuas fuisse Eudoxiæ, & Theodosij mariti, & Marciani, & Cōstātini, vbi saltationes duarum partium exerceri solebant, vsque ad tempora Heraclij.

De Basilica & regia ambulatione.

CAP. XIX.

ASILICAM, quam antè dixi vicinam fuisse foro Augustęo, quatuor arcus habuisse Epigrammata designant in eis olim inscripta:

Εἰς τὴν ἁψῖδα τὴν ἐν τῇ βασιλικῇ ἐν Βυζαντίῳ.

Τετραπόροις ἁψῖσι πόλιν Θεόδωρος ἐγείρας
Ἄξιος ἐστὶ πόλιν καὶ τετράδων ἡνιοχεύειν.

Εἰς ἕτερον μέρος τῆς αὐτῆς ἁψῖδος.

Ἔπρεπε σοὶ Θεόδωρε τύχης εὐκίονα νηὸν
Ἔργου κοσμῆσαι θαύματι βοσπορίου
Δῶρα τε κυδήεντα φέρειν χρυσάσπιδι Ῥώμῃ
Ἢ ὕπατον τεύχειν πρὸς ἔπαρχον ὁρᾶν.

Calliades exercitus Imperator Byzātini statuas Byzantis, & Phidaliæ in Basilica posuit, cū hac inscriptione,

Τὸν κρατερὸν Βύζαντα καὶ ἱμερτὴν Φιδάλειαν
Εἶν ἑνὶ κοσμήσας αὖθις Καλλιάδης.

Εἰς Φιδάλειαν.

Ἱμέρτη Φιδάλεια δάμαρ Βύζαντος ἐτύχθη
Εἰμὶ δ' Βυπάλεως δῶρον ἀεθλοσύνης.

Plinius inter artifices imaginum cōmemorat Anthermum Chium, eiúsque filios Biopalum, & Anthermum, Dionysius Byzantius scribit Byzantem, à quo Byzantium nomen habet, fuisse maritum Phidaliæ, à qua portus Bospori appellatur Phidaliæ, de quo plenius scripsi in tractatione Bospori. Recentes scriptores, & Suydas Grammaticus dicunt in Basilica à tergo miliarij aurei fuisse statuam inauratam viro similem, vbi etiam fuit exammon Heraclij Regis & Gonyclines Iustini tyranni, illic Terbelis concionatus est: in his etiam elephantus

tus stabat maximus à Seuero factus ob hanc causam, quòd ibi cùm maneret elephantus cum multis custodibus, atque prope argentarius artem factitaret staterarũ, cuius domus cùm esset direpta, mortem argẽtarius minitabatur custodi elephanti, nisi elephantum contineret, quem minas suas contemnentem, interfecit, próque pabulo ipsum elephanto obiecit; quo facinore elephantus exacerbatus interfecit argentarium. Seuerus id factum intelligens, elephanto sacrificauit, ibíq; elephantum, eiúsque rectorem ex ære factos locauit, vbi etiam Suydas tradit fuisse Herculis statuam, quæ colebatur, eíque multa sacrificia fiebant, eámque postea in Hippodromum traductã Iuliano Consule, ab antiqua Roma Byzantium vnà cum decem statuis deportatã partim vehiculo, partim naui, qui si ille est, quem ex Vngaria Abramus Bassa Byzantium vexerat, & collocauerat in Hippodromo, non minus mortuus, quàm viuus orbem peragrauit. Suydas item tradit in Peripato regia equestres statuas fuisse positas Traiani, Theodosij, Valentiniani, Gibbi, Firmiliani ridiculi. Præterea alias permultas non modò regum, sed etiam eunuchorum, inter quos excellebat statua Eutropij, qui Arcadij cubiculo præfectus fuit. Cuius potentia ex statuis aureis vbique illi positis, & domibus totius vrbis splendidioribus ab eodem constructis illustrata incitauit eunuchorum nationem, eousque, vt quidam etiam prima lanugine vestiti vltro eunuchi fierent, sperantes se fore similes Eutropio. Adeò vicina Basilica fuit miliario & Augustæo, vt horologium quod Iustinus fecit. Georgius Cedrinus ponat in miliario, alij in foro Augustæo,

alij in Basilica, id quod declarat Epigramma:

Εἰς τὴν βάσιν τοῦ ὡρολογίου τοῦ εἰς τὴν ἀψῖδα
τὴν εἰς Βασιλικήν.

Δῶρον ἰουστίνοιο τυραννοφόνου βασιλῆος
Καὶ ζαθέης ἀλόχου φέγγος ἐλευθερίης,
σιράων σκοπιάζει σοφὸν σημάντορα χαλκόν
Αὐτῷ ἐκ μονάδος μέχρι δωδεκάδος
Ὄφρα συληθέντα δίκας θρόνον ἡνιοχεύων
Εὗρε ἰουλιανὸς χερσὶν ἀδωροδόκοις.

De Bibliotheca Basilica, & de regia porticu, & de Basilica cisterna. CAP. XX.

DOMVS regia, inquit Zonaras, fuit in nuncupata Basilica prope ærarias officinas. In qua libri externæ sapientiæ, & generosioris doctrinę diuiniorísq; multi seruabantur. Fuerat autem hæc domus superioribus temporibus, disciplinis præstãtis præceptoris, quem œconomicum vocabant. Domicilium is duodecim secum habebat habitantes, ratiocinationis eruditione summa præditos, quibus victus ex publico præbebatur, hos adibant studiosi ratiocinatricis sapientiæ, atq; etiam reges in rebus agendis consiliarios adhibebant. Regnante Basilisco Constãtinopolim incendium maximũ afflixit, ex officinis ærariis incipiens, quod deuorauit officinas ipsas, earúmque vicinitatem, in cinerémq; redegit platearum ædificia cum alia, tum Basilicam nuncupatam, in qua erat Bibliotheca sexies centena millia voluminũ continens, inter illa erat draconis intestinum longum centum & viginti pedes, habens inscripta literis aureis Homeri poëmata Iliadem,

& Od

& Odyſſæam. Malchus Byzantius Sophiſta ſcripſit hiſtoriam ab imperio Conſtantini vſq; ad Anaſtaſium, in qua incendium Bibliothecæ publicæ, & ſtatuarum. Auguſtæi fori vehementer, & tragicè deplorat, de eadem Bibliotheca Georgius Cedrinus. Ad nuncupatam, inquit, Baſilicā ciſternam, Palatium dignitatis plenum fuit, in quo ex inſtituto antiquo œconomicus præceptor habitabat habens duodecim diſcipulos, ſermone, & vita graues, omnis ratiocinatricis diſciplinę ſcientes, cum celeritate & magnitudine naturæ præditos, tum maximè participes diuinæ Philoſophiæ: quorum ſine ſententia quidquam agere nefas videbatur etiam regibus ipſis. Incendium accidit Conſtantinopoli imperante Baſiliſco, quod florentiſſimam vrbis partem conſumpſit, ex mediis ærariis officinis prodiēs ambas ipſas porticus conſumpſit, & omnem viciniam appellatam Baſilicam, in qua erat Bibliotheca habens voluminum ſexies centena millia, inter quæ erat inteſtinum draconis pedum centum & viginti, in quo erant ſcripta Homeri poëmata Ilias, & Odyſſæa literis aureis. Inerant etiam in hac Bibliotheca hiſtoriæ heroū res geſtas continentes, multis poſt ſeculis quàm deflagrauit hæc Bibliotheca ſub Baſiliſco, cùm Leo Conon Rex Baſilicæ eruditos in ſententiam ſuæ hæreſis trahere non potuit, combuſſit illos vnà cum Baſilicæ Palatio, & Bibliotheca: quæ pulchris libris poſt incendium iterum ornata fuerat, Baſilicæ Romæ iudiciis conſiliis negotiationibus attributæ erant, Conſtantinopoli etiam Bibliothecis, & literarum Gymnaſiis: id quod cùm ex antedictis, tum ex Epigrammate inſequenti liquet:

Εἰς τὴν βασιλικὴν τῶν παιδευτηρίων τῶν ἐν
Βυζαντίῳ ἀδέσποτον.

Χεῦμος ἐγὼ θερμοῖσιν ἀνειμένος ἐνθάδε πηγὰ
Ἄφθονος αὐσονίων ἐκκέχυται νομίμων
Ἣ πᾶσι τέταται μὲν ἀγαθὸς ἠιθέοις ἢ
Ἐνθάδ᾽ ἀγειρομένοις πάντα δίδωσι ῥόον.

Qualis fuerit locus vbi Bibliotheca continebatur, scriptores recentes tradunt Octogonum fuisse, vbi essent porticus concameratæ, & locus, vbi œconomicus præceptor cum suis accessoribus versaretur. Georgius Cedrinus, incendio, quod editum est tempore Iustiniani, affirmat ædem magnam, & Xenodochium Sampsonis vestibulum Basilicæ, Augustæum, Chalcam, porticus vtrasque vsque ad forum Constantini, & Octogonum, & thermas Zeuxippi deflagrasse, ex quo colligo oportuisse esse duo Octogona inter se propinqua. Si enim Octogonum, quod tradit Cedrinus fuisset illud continens Bibliothecam non præteriisset Bibliothecã illam etiam deflagrasse tempore Iustiniani. Ego potiùs existimo locum illum, vbi Bibliotheca fuit, tetragonum fuisse, aulámq; illam esse, quam columnis in quadrum dispositis circundatam esse tradit Procopius, quæ nam fuerit Basilica continens Bibliothecam Zonaras non explicat, sed duntaxat proximam dicit esse Chalcopratiis, hoc est, officinis ærariis. Cedrinus Basilicam vocat Cisternam, quam à magno Constantino conditã quosdam falsò tradere arbitror ex Procopio scribente ad regiam porticum, vbi oratores, & qui actiones informare solent aulam esse maximam longitudine, & latitudine amplam, columnis in quadrum dispositis circũdatam,

non

non in terreno solo, sed saxeo ædificatam, cámque Iustinianum Regem in magnam altitudinē effodisse ad conseruandas aquas in æstatis tempus, quæ tubulis subterraneis ex aquæductibus hyeme impleta copiam aquarum indigentibus suppeditaret. Menander cognomine protector ait primùm sibi nō placuisse subire certamen iudiciorum, neque in regia porticu versari, orationísque vehementia conciliare hominū mentes. Vranium natione Syrum Agathius ridet artem medicam profitentem, sed Aristotelicæ disciplinæ prorsus ignarum, vociferantem tamen, & insolentem permulta se callere iactantem cùm in aliis plerisque locis, tum maximè in porticu regia. Idem Agathius semetipsum profitetur in porticibus regiis libellos multos forensiū causarum, & negotiorum plenos à matutino tempore ad occasum Solis contemplari, ex quibus intelligere possumus regiam porticum, & Basilicā cisternam in eodem loco fuisse. Porticus regia non extat, cisterna incolumis permanet, quæ cùm negligentia ciuium ignoraretur, à me peregrino diligenter quæsita venit in cognitionem multorum. Cisternæ ignorationem auxerāt superædificatæ domus, quarum nonnullos incolas deprehendi ignorare cisternam infra ædes suas positā, cùm tamen quotidie aquam huius haustam puteis potarent intra ædes suas sitis in cisternam penetrantibus, denique incidi in domum, qua in hanc descensus patebat, scafam conscendi, quam agens dominus domus funalibus accensis huc illuc per medios ordines, velut per syluam columnarum maxima ex parte demersarum aqua, vbi omnia perlustraui, ille ad capiēdos pisces, quibus cisterna abun

na abundat, se conuertit, nonnullósque tridente cepit ad lucem funaliũ: lux enim exigua apparet intromissa per ora puteorum velut per spiracula, quo pisces etiam congregantur. Cisternæ longitudo est trecentorum & triginta sex pedum, latitudo cẽtum octoginta duorum pedum, eius ambitus ducentorum & viginti quatuor passuum Romanorum, cameræ & fornices lateritio opere similiter parietes constant, tectorio signino nihil vetustate offenso benè vestiti, concameratio sustinetur trecentis triginta sex columnis marmoreis, inter se distantibus duodecim pedes, singulis altitudinẽ quadraginta dodrantum superantibus, in longitudinem dispositis per duodecim ordines, in latitudinem verò per viginti octo ordines. Capitula earum partim opere Corinthio laborata, partim illaborata. Supra singulorum capitulorum abacum lapis magnus, velut maior alter abacus positus est. Ad quem adnituntur quatuor arcus. Multi in eam penetrant putei, per quos ex cisterna hauritur aqua. Hyberno tẽpore impletur aquæductu. Vidi cùm media hyeme impleretur, riuum ex magno tubo salire in cisternam magno murmure non cessantem eatenus, dum columnas omnes & media capitula obruisset. Hæc à templo Sophiæ versùs occidentem æstiuum distat circiter octoginta passus Romanos.

De Chalcopratijs. CAP. XXI.

HALCOPRATIA, quæ Latinè vertere possumus loca, vbi æraria opera exercentur, fuisse prope Basilicam, ex antedictis manifestum est. Georgius quidem Çedrinus ait Theodosium paruum ædifi

ædificasse templum Chalcopratiorum, & dedicasse virgini Mariæ, alij adiungunt Iudæos, qui à tempore Constantini magni habuerant domicilium in Chalcopratiis illinc expulisse paruum Theodosium, templúmq; Deiparæ virgini ibi ædificasse, terræmotúque postea labefactatum Iustinum Curoplaton reædificasse, à quo dissentire videtur Zonaras. Theodosio, inquit, magno peregrè profecto in Occidentis regiones Iudæos Honoratum Constantinopoli præfectum, sibi conciliasse. Sibíque ab eo potestatem permissam construendi synagogam sumptuosam in Chalcopratiis, eóque facto vrbis populum indignatum synagogam combussisse. Theodosium huius incendij certiorem factũ mulctam irrogasse his, qui talia patrassent, facultatémque Iudęis dedisse reædificandi synagogam. Ambrosium episcopum Mediolani id intelligentem Theodosio demonstrasse iniquũ esse Iudæos in media vrbe regina vrbium synagogam excitasse. Theodosium Ambrosij admonitu Byzantiis remisisse mulctam, synagogámq; Iudæos intra reginam vrbium habere interdixisse. Nunc ærariæ officinæ illic non sunt translatæ in aliam vrbis partem, quas nonnulli mihi dixerunt aliquot ante annis fuisse prope ea loca, in quã diximus fuisse olim Chalcopratia. Ignotus scriptor informans veteris Byzantij circunscriptionem designat non procul à miliario fuisse Chalcopratia. Muri, inquit, Byzantij ascendebant in Chalcopratia vsque ad miliarium. Alij scribunt prope Sophiam illa fuisse. Ex antedictis vidimus Hippodromum, curiam, aulam regiam, porticum regiam, Basilicam fuisse vicina, eáque, vt antè dixi ratione archite-

ctonica. Strabo regię Alexandrinæ partem, inquit, fuisse Musæum, quod porticum haberet, & Exedram, & maximam domum, in qua domicilium esset hominum in disciplinis versantium.

De porticibus sitis inter Palatium, & forum Constantini, & de domo appellata Lampterum.

CAP. XXII.

PRAETER regiam porticum, prope quam fuit Bibliotheca, alias porticus fuisse parum remotas à porticu regia pertinentes à Palatio vsque ad forum Constantini incendia declarant, primùm factum tempore Iustiniani Procopius scribit Palatium & ædem Sophiam combussisse, & vtrasq; porticus magnas vsq; ad forum Constantini. Cedrinus idem incendium tradit consumpsisse Chalcam, Sophiam, Augustæum, & porticus duas vsque ad forum Constantini. Deinde Basilisco imperante incendium exortũ à Chalcopratiis consumpsisse ambas porticus, & omnia ædificia vicina, & Basilicã, in qua erat Bibliotheca, & vtrasque porticus medias inter Palatia: tum Lausi pulcherrima ornamenta. Hæ porticus sæpè combustæ, sæpè restitutæ sunt, primùm à Iustiniano, deinde ab aliis, postremò refectas puto à Domnino ex recenti Historico tradente, cùm vrbs capta esset à Gallis & Venetis, Domnini porticus tectas viam vtrinq; cingentes à miliario ad forum Constantini pertinentes deflagrasse. Quidam tradunt tempore Constantini magni Eubulum quatuor porticus duplices singulas condidisse à Palatio ad murum vrbis terrestrem pertinentes testudinatas,

vnas quidem perrexisse vsque ad ædem diui Antonij sitam in fine vrbis, alteras verò à Daphne, & portu Sophiæ vsque ad templum nominatū Rabdon, alias duas à Chalca, & miliario vsque ad forum Constantini, & Taurum, & Bouem æreum stratas omnes marmoreis mensis, ornatas infinitis statuis. Hæc etsi ab ignotis scriptoribus traduntur, quos in permultis rebus aliis mendaces deprehendi: tamen verisimilia videntur, cùm ex grauibus scriptoribus cōstet omnes vrbes spoliasse Constantinum, vt suam nouam Romam ornaret, cùm ex antiqua regionum vrbis descriptione manifestum sit Constātinopolim habuisse publicas porticus quinquaginta duas, quarum quinq; ponit in regione quarta, in qua diximus fuisse Basilicā, & porticum regiam, & nuncupatam Fānionis. Præterea porticus magnas quatuor in regione sexta porticum magnā, vnam à parte dextera Constantini vsq; ad forum Theodosij. Addit regionem septimā continuis extensam porticibus, octauam verò porticum sinistram habuisse Taurum vsq; præter hanc habuisse porticus maiores quinque, nonam porticus maiores duas, decimam porticus maiores sex, vndecimam porticus maiores quatuor. Ex quibus verisimile est à Palatio Chalce ad murum terrestrem porticus frequentes fuisse: at continuas asserere nequeo, nisi Taurum vsque.

De miliario aureo, & eius statuis, de fortuna vrbis, eiúsque statua. CAP. XXIII.

MILLARIVM aureum fuit columna aurea, ex qua principium itineris ad omnes portas erat. Plinius in capite Romani fori statutam fuisse

ait, an verò miliarium Constantinopolitanum simile fuerit miliario Romano, nullus Grecorum scriptorum non modò non declarat: sed ne nomen quidem nouit, nisi mutilatum million, in cuius testudine statuarum positarũ nonnulli meminerunt: verisimile tamen mihi videtur Romano fuisse, in similiq; loco situm fuisse nouæ Romæ, quæ, quantum potuit, Romam antiquam æmulabatur, & autoritate probare possumus in foro fuisse, aut prope forum. Antiqua enim regionum descri ptio id ponit in regione fori Augustæi, & Basilicę, quibus vicinum fuisse colligitur ex incẽdio, quod regnante Iustiniano excitasse seditiosam plebem Zonaras tra dit apud miliarium, quo incendio Procopius ostendit Sophiæ ædem, & balneum Zeuxippũ, & regiæ ædis vestibulum, & porticus magnas vsque ad forum Constan tini. Qui scribunt res gestas ab Alexio Comneno, aiũt ex magno Palatio illucescente iam die Alexij milites duce Sabatio profectos ingressos fuisse templum Ioannis Theologi, atque cùm ascendissent in partem superam templi effudisse voces cõtumeliæ plenas, prælium circa tertiam horam inchoatum fuisse, populúmque in foro frequentem læsisse, qui pugnabant ex fornice miliarij, & ex æde diui Ioannis Theologi, quam Constan tinopolitani dicunt eam esse, vbi iam leones Regis stabulantur, vicinam Hippodromo, & foro Cupedinis sito prope Sophiam, olim Augustæo appellato. Ex quibus apparet miliarium proxime forum. Sed quid remo tiora repeto? cùm propius Suydas explicet: In Basilica, inquit, à tergo miliarij statuam viri similitudinem gerentem auro illitam, elephantíque, & eius curatoris statuas

tuas fuiſſe ſtatutas, alij clariùs dicunt has ſtatuas poſitas à tergo Baſilicæ prope miliarium. Tum Suydas addit in miliario ſtatuam Theodoſij fuiſſe, quam cùm erigeret Theodoſius multa frumenta largitus eſt. In ſtatuam Theodoſij equeſtrem, nunc non extantem, hi verſus extant:

Ἔκθορες ἀντολίηθεν φαέσφορος ἥλιος ἄλλος
Θεοδόσιε θνητοῖσι πόλου ἀπιόθυμε,
Ὠκεανὸν παρὰ ποσσὶν ἔχων μετ' ἀπείρον γαῖαν.
Πάντοθεν αἰγλήεις κεκορυθμένος ἀγλαὸν ἵππον
Ῥηιδίως μεγάθυμε, καὶ ἐσσύμενον κατερύκων.

Tum Suydas adiungit in miliario fuiſſe ſtatuas Sophię vxoris Iuſtini Thracis, & Arabiæ filiæ huius, & Helenæ neptis eiuſdē, tum Arcadij, & Theodoſij eius filij equeſtres ſtatuas prope Theodoſij maioris ſtatuam poſitas. Cedrinus ſcribit ſupra fornicem miliarij ſtetiſſe duas ſtatuas, vnam magni Conſtantini, alteram Helenæ matris, habentes crucem intermediā, ponè ipſas fuiſſe Traianum equeſtrem, eíq; propinquū Aelium Adrianum ſimiliter equeſtrē. Suydas dicit in fornice ſimiliter ſtatuas Conſtantini & Helenæ, & crucē inter eas mediam fuiſſe, hanc inſcriptionē habentem: Vna ſancta, & duo celeres curſores. Idem ponit in fornice fori Auguſtæi eaſdem ſtatuas Conſtantini, & Helenę, & crucem, eandem inſcriptionem gerentes, ex quo intelligitur adeò vicina fuiſſe forum, & miliarium, & Baſilicam, vt non modò à diuerſis eadem ponantur in diuerſis locis, ſed etiam ab vno eodémque. Item in miliario Suydas ponit currum quatuor equis fuluis ductū ab antiquis temporibus, duabus ſtelis ſuſtētatum in eo loco, vbi Fauſtis

exercitus acclamationibus exceptus est Constantinus, postquàm vicit Azotium:quoniam etiam ibidem laudatus fuerat Byzas fundator Byzantij.Deportatum autem currum à Sole vectum in Hippodromum ferētem statuam paruam à Constantino confectam. Hæc erat fortuna vrbis,quæ maximis festis,& in Natali die vrbis ponebatur in senatu,quoniam in capite suo crucem gereret, quam Constantinus scalpēdam curauerat. Iulianus Christianę religionis desertor ipsam fossa obruit in eo loco,vbi periit Arius,non longè à senatu.Vbi etiam pius Theodosius Arij, Macedonij, Sabellij, Eunomij statuas marmoreas scalpendas curauit humi desidētes ad notandam eorum perfidiā, vt à prætereuntibus stercore, & lotio, execratione contaminarentur. Alij tradunt vrbis fortunę statuā ex Roma à magno Constantino vectam,& statutam fuisse in fornice Palatij. Zosimus tradit Constantinum fortunam Romæ cōstituisse in parte vnius porticus ex quatuor porticibus circundantibus maximum forū.Verisimile videtur Constantinopolitanos eam celebrasse festo die, vt in antiqua Roma celebrabatur, tam ab indigenis, quàm externis in eodem die,& templo,in quibus olim parilia nuncupata celebrari solebāt.Socrates narrat,vt Iulianus cùm sacrificaret publicè fortunæ Constantinopoleos in Basilica,vbi Fortunæ collocata erat statua Mares Chalcedonis episcopus manu eò ductus: nam ob senectutem oculis laborabat,multis contumeliis Regē affecit,eum impium religionis Christianæ desertorem appellans. Iulianus cōtumelias verbis vlciscebatur, cæcum ipsum appellāns.Dicebat,Nū Galilæus Deus tuus te curabit?

Galil

Galilæum ſolebat Chriſtum appellare. At Mares, liberiùs Iuliano reſpondit, Deo, inquit, qui me excæcauit, gratias ago, ne videam faciem tuam prolapſam in tantam impietatem. Ad hæc nihil reſpondit Iulianus. Zonaras eóque antiquiores hiſtoriis ſuis mandarunt, temporibus Anaſtaſij Regis ſtatuam Fortunæ, quæ ex ære facta, muliebri ſpecie alterum pedem intra nauem ſimiliter ex ære factam ante ſe ſtantem haberet, ſtatutam fuiſſe in aliqua parte vrbis, cùm autē huius nauis æreæ ſimulacrum temporis vetuſtate laboraſſet, vel inſidiis illius membra quædam fracta, ſublatáque eſſent, acci-diſſe, vt naues onerariæ Byzantium non appellerentur, ſed vbi prope vrbem acceſſiſſent, ventorum violentia ingredi portum prohiberentur, ac ſi naues longæ multis remis actæ onera illarum in vrbē adueherent, tamen citò ob penuriam conſumebantur. Hoc cùm aliquandiu viguiſſet, curatoribus reipub. maximæ curæ fuit inquirere cauſam. Denique cùm veniſſet in ſuſpitionem cauſa huius facinoris, & nunciata eſſet iis, qui curam vrbis gererent, tum hi fragmēta illius æreæ nauis diligenter inquiſita inuenerunt, illíque reſtituerunt & accommodarunt, nauigatióque aperta fuit & libera, & mare plenum nauium in vrbem adnauigantium, atq; vt exactè noſcerent, an cauſa fuiſſet nauis fortunæ fragmentum, cur naues non applicarentur, ſuſtulerūt rurſus partes illas nauis æreæ, tum quæcunque naues in vrbem adnauigarent, ventorum vi iterū retroceſſerunt. Inde prorſus firma habuerunt, ex eo, quòd nauis hæc ærea fracta eſſet naues onerarias prohibitas fuiſſe adnauigare in vrbem. Itaque nauem illam curæ habuiſſe, eámque renouaſſe.

uasse. Eunapius Sardianus in volumine, quod scripsit de Vitis Philosophorum & Sophistarum, tradit populum Byzantinum imperante Constantino aliter interpretatum fuisse difficultatem nauigandi Byzantium. Contigit, inquit, sitiui Byzantij adnauigationem in vrbem Byzantium incommodam esse, nisi ventus notus solidus spiret, hoc cùm sæpè accidisset, populus fame pressus conuenit in theatrum incitatus in Constantinum. Præfecti aulæ regiæ inuidentes Sopatro Philosopho detulerunt Constantino. Sopatrus, quem in honore habes, ventos alligauit excessu Sophiæ, quam etiam ipse laudas, & in regiis thronis sedere facis. His auditis Cōstantinus, persuasus Sopatrum, securi feriri iussit.

De templo Neptuni, & de æde Minæ, & de stadijs, & scala Timasi. CAP. XXIIII.

COGNITIO templi Minæ, ideò mihi videtur prætereunda non esse, quoniam ostēdit in qua parte vrbis regio quarta fuerit continens Basilicam, Augustæum, ædem diui Minæ. Historia incerti authoris tradit in Acropoli olim templū Neptuni prope mare Byzantem excitasse, vbi ait suo tempore fuisse templum Minæ martyris: alio loco idem inconstanter dicit templum Minæ fuisse olim Iouis, ex eóq; habuisse marmoreos fornices sustentatos duabus magnis columnis. Itaq; ex huius inconstantia nihil aliud assequi possum, nisi mihi verisimiliùs videtur templum Minæ in his partibus Acropoleos, in quibus olim fuit templum Neptuni, cùm ex Dionysio Byzantio antiquissimo scriptore tradente paulò supra promontorium Bosporium fuisse

fuiſſe egreſſoriæ Mineruæ aram, & templum Neptuni, & ſub templo Neptuni, intra muros fuiſſe ſtadia & Gymnaſia, vt planiùs demonſtraui in Boſporo, tum aſſequor ex hominum memoria viuentium, aſſerentiũ intra clauſtra regia olim Acropolim appellatã fuiſſe nobile templum diui Minæ, antiqua deſcriptio regionum vrbis in regione Minæ prodit fuiſſe ſcalam Timaſi & ſtadia. Procopius ad locum, inquit, mari vicinum ſtadium nuncupatũ, ex eo, quòd ibi olim certamina quædam exercerentur, Iuſtinianus Rex & Theodora Regina hoſpitia maxima ædificarunt.

De Lauſo nuncupato, & de eius ſtatuis Veneris Cnidiæ, Iunonis Samiæ, Mineruæ Lindiæ, Cupidinis alati, Iouis Olympij, Saturni, Monocerotum, Tigridum, Vulturum, Camelopardalium, & de Xenodochi ciſterna nuncupata Philoxeno, de Chryſotriclino.

CAPVT XXV.

LAVSVS celebris eſt locus vrbis ſcriptis permultorum, quorum aliqui ſcribunt domum fuiſſe Patricij Lauſi appellati, qui multos magiſtratus geſſit regnante Arcadio filio Theodoſij magni, domúmque inſignibus monumentis ornaſſe. Heraclidæ epiſcopi Cappadociæ ad Lauſum præpoſitum liber extat inſcriptus Lauſaicus. In qua autem parte vrbis Lauſus fuerit, non hi declarant, ſed fuiſſe inter Palatium & Conſtantini forum aſſequi poſſumus ex incendio, quo Zonaras & Cedrinus dicunt temporibus Leonis Imperatoris deflagraſſe ædificia ex latere vrbis vergente ad Septentrionem, à Boſporio portu vſq; ad tem-

plum diui Ioannis Calybitæ, ex latere meridiano à tem plo diui Thomę Apoſtoli ad ædem Sergij & Bacchi. In medio verò vrbis à Lauſo vſque ad Taurum, Euagrius deſcribens idem incendium, eo loco, quo alij dicunt in media vrbe illud incendium extitiſſe à Lauſo vſque ad Taurum, ipſe dicit à foro Conſtãtini ad Taurum, quò percipitur Lauſus vicinus fuiſſe foro Conſtantini. Sed verſus Orientem, & inter Palatium, & forum Conſtantini, patet ex incendio, quo Cedrinus regnãte Baſiliſco teſtatur deflagraſſe florentiſſimam partem vrbis Chalcopratia. Vtraſque porticus, & continentia omnia ædificia, & nuncupatam Baſilicam, in qua Bibliothecam illam inſignem antè dixi, & pulcherrima Lauſi ornamenta vſq; ad forum Conſtantini: multæ enim ſtatuæ in Lauſo erãt, inter quas Cedrinus excelluiſſe tradit ſtatuam Lindiæ Mineruæ longam quatuor cubitos ex lapide ſmaragdo factã opus Scyllidis, & Dipœni ſtatuariorum, quam olim Seſoſtris Aegypti Rex dono miſit ſapienti Cleobulo Lindio tyrãno, à qua fortaſſe Laouſus locus appellatus eſt. Nam nomen Mineruæ Laoſſos. Theophraſtus tradit Aegyptiorum Commentariis reperiri Regi eorum à Rege Babylonio miſſum ſmaragdum munere quatuor cubitorũ longitudine, & trium latitudine. Si Seſoſtris Rex & Dipœnus & Scyllis eodẽ tempore fuiſſent, exiſtimarem legendum in Codice Pliniano ſmaragdum Mineruæ: at Dipœnus, & Scyllis in marmore ſculpendo primi omnium claruerunt, geniti in Creta Inſula, etiamnum Medis imperantibus priuſquàm Cyrus in Perſis regnare inciperet, hoc eſt, Olympiade circiter quinquageſima. Simulachra perfecerunt

Apol

Apollinis, Dianæ, Herculis, Mineruæ, quod ex cœlo postea tactum est. Dipœni quidem Ambratiã, Argon, Cleonem, operibus refertas fuisse tradit Plinius, at non meminit Mineruæ Lindiæ. Præterea adiũgit Cedrinus in Laouso statutam fuisse Venerem Chidiam omnium mortalium scriptis celebratam ex marmore albo factam, nudam, manu tegentem solam corporis verecundam illam partem. Praxitelis opus, & Samiam Iunonem opus Lysippi, & Bupali Chij, & Cupidinẽ alatum sagittas habentem ex myndo allatum, & Phidiæ elephantinum Iouem. Quem Pericles posuit in templo Olympio, & Saturni existimatam statuam capitis posticam partem caluam habentem, anticam verò comatam, opus Lysippi, & Monocerotes, & Tygrides, & Camelopardales, & Taurelephantos, & Vultures. In Codice Cedrini legitur Taurelephas, rectiùs legeretur Taurelaphos, id quod colligo ex Cosma Indopleute antiquo & nobili scriptore, qui ponit Taurelaphos, id est, tauros ceruinos. Historia patria nuncupata incerti authoris ait etiam in Lauso fuisse suó tempore aquilas lapideas, cui eatenus credo, qua dicit sua etiã ætate fuisse: sed qua aquilas dubitare potiùs possum, sint'ne illæ aquilę, quos Vultures appellat Cedrinus, quam pleraque ab eo tradita longè minus conuenientia. Cedrinus scribit in partibus Laousi fuisse ædificia varia, & Xenodochia quædam, vbi esset illa celebrata Philoxenos, quæ hospitaliter suppeditabat aquã, quidam declarant Philoxenon cisternam fuisse conditam à Philoxeno, eam ipse existimo, quam Heraclium terra obruisse positam inter Triclinium & Lausiacum: scribit Menander no-

minatus protector, tradens Macedonium Regem plerasq; cisternas purgasse, quas terra obruerat Heraclius Rex, quòd si etiam purgauit illam positam inter Lausiacum & Triclinium, illa esse videtur, quæ in Abrami domus parte subterranea vergente ad Septentrionem visitur, cuius concameratio quadringentis & viginti quatuor colūnis marmoreis sustinetur duplicatis, nempe ducentis & duodecim, supra se ducentas & duodecim columnas habentibus, quarum vnam mensus sum, cui reliquas similes puto, & deprehēdi perimetrum sex pedum & dodrantis esse. Altera cisterna est iuxta latus eiusdem domus vergens ad Occasum, cuius fornices sustinentur triginta duabus columnis Corinthiis in quatuor ordines dispositis, singulos cōstantes octo columnis, quarum scapi in ambitu continent duodecim dodrantes. Iam vero Triclinium, inter quod & Laousum diximus sitam esse Philoxenon cisternam: arbitror esse, quod Zonaras scribit Iustinianum tertiū ædificasse in regiis ędibus, ídq; à suo nomine Iustinianęū appellasse. Tiberium Regē Cedrinus addit Chrysotriclinium à Iustiniano tertio conditum ornatius reddidisse, Chrysotriclinij porta occidentalis illa fuit, cuius meminit Leo quintus, cùm prædixit Andronico tyrannidē meditāti per portā Chrysotriclinij occidentalem Andronici caput in Hippodromo abscindendū ad se allatū iri. Chrysotriclinij crebra est mētio etiā apud scriptores, qui scripserunt paulò ante, quàm Constantinopolis caperetur, túmq; oēs ciues Chrysotriclinij nouerāt nomē & locū, nūc nemo est, q̄ sciat, aut scire curet: ac potiùs negligat, & contēnat, vt cætera oïa, quæ pertinēt ad disciplinas.

LIB

LIBER TERTIVS.

De locis regionis quintæ, & secundi collis, de Nauali, & portu nuncupato Bosporio, & de Strategio, & foro Theodosiaco. CAPVT I.

EGIONEM quintam fuisse in collis secundi latere vergente ad septentriones, & in planitie attingente eius radices, à dorso promontorij, pariter, & coniunctè cum quarta regione descendentem ad sinum Cornu nuncupatum non percepissem ex antiqua regionum vrbis descriptione, quamuis tradente non modicam partem suam in obliquioribus positam locis planitie excipiente productam fuisse. Nam ea descriptio aliis etiam regionibus vrbis conuenit, neque ex eius ædificiis cognouissem, quæ traduntur in ipsa contenta fuisse, quorum nulla neque vestigia extant, neque hominũ memoria. Sed ex portu Phosphorio, siue Bosporio nuncupato, atque ex scala Chalcedonensi mihi aliqua lux affulsit, quæ nomen non habet, ex eo, quòd sita sit in ea vrbis parte, quæ vergit ad Chalcedonem & ortum Solis: non enim cò vergit, sed ad septentriones. Sic Bosporius portus non à Bosporo freto, sed à consuetudine deprauata Byzantiorum ipsum Bosporium vocantium immutatione literæ, cùm debuissent eum appellare Phosphoriũ, Stephani & Eustachij testimonio, qui tradunt Phosphorium fuisse portum Byzãtij, ex eo nomen adeptum, quod Philippo Macedone Byzãtium obsidente, occultũ ingressum cùm milites effodissent, vnde occultè ingressuri erant in vrbem. Hecate Phos-

phoros præsens lumen nocte ciuibus attulerit, insidiásque detexerit. Itaque obsidione liberati Phosphorium locum illum nominarunt, sed vt lucẽ afferunt, cùr Bosporius & Phosphorius idem portus vocetur, ita non declarant: situs ne hic esset in parte vrbis vergente ad Meridiem, an ad Septẽtriones, an ad Orientem: sed ex scala Chalcedonensi, quam regionum descriptio ponit in regione Bosporiani portus, existimare possumus fuisse in septẽtrionibus vrbis non oriẽtalibus portubus, quãuis sitis cõtra Chalcedonem. Nam fluxus rapidus Bospori freti nauigationem à Chalcedone ad partes Constantinopoleos orientales & meridianas difficilem prębet, ad septentrionales verò perfacilem, vt planè intelligunt, qui rapiditatem Bospori nouerunt, & viderunt eos, qui exercent nauigationem inter Chalcedonem & Byzantiũ, applicare naues ad septentrionales vrbis partes, vel ab illis soluere. Adde huc antiquam regionum descriptionem, quæ contra Chalcedonem nullam scalam ponit, ac si poneret, eius mentionem faceret in prima, aut secunda regionibus aduersis Chalcedoni & Orienti, aut in tertia regione exposita Meridiei, in qua portum nouum positum antè diximus. Sed quid longa ratiocinatione opus est, cùm nominatim, & breuiter testimonia ex scriptorum monumentis proferre possumus, ex quibus planè perspicitur portum Bosporium, & scalam Chalcedonensem esse non modo in parte vrbis septentrionali, sed etiam in quo septentrionis loco, è quibus primùm profero Dionysium Byzantiũ, qui statim extra murum Byzãtij antiqui ponit templum Telluris supra sinum Bospori, & paulò suprà ipsum templa

paria

paria Cereris & Proſerpinę,quam etſi Phoſphoron non nominat,ſed duntaxat κόρην, id eſt, virginem, ſic enim Proſerpina interdum nominatur,tamen illã intelligere poſſumus ex loci ſitu Hecaten fuiſſe, cuius tripodẽ Cedrinus ponit in Strategio , vbi veriſimile videtur ex Dionyſij Byzantij deſcriptione templum fuiſſe Proſerpinę,aut non lõgè ab Strategio.Sed clariùs ſcribit Euagrius,cùm ait regnante Leone in parte vrbis vergẽte ad boream, in qua eſſent Neoria vrbis,incendium extitiſſe,quod à Boſporio portu graſſatum eſt vſque ad antiquum Apollinis templum, in parte verò meridiana à portu Iuliani ad templum Omonoæ, id eſt, Cõcordiæ. In parte vrbis media à foro Conſtantini vſque ad Taurum,Zonaras hoc incendium ait à mare ſeptentrionali ad mare meridianum vrbem intercepiſſe, in longitudinem quidem à Boſporio ad templum diui Ioannis Calybitæ, ex Meridie à templo diui Thomæ Apoſtoli, ad templum Sergij & Bacchi, in media vrbe à Lauſo ad Taurum. Georgius Cedrinus tradit id incendium ortum à Neorio, hoc eſt, à Nauali, perrexiſſe vſque ad ædem Ioannis Calybitæ, ex quibus cognoſco Neorium & Boſporium vicina fuiſſe, quanquam ab antiqua regionũ deſcriptione Boſporius portus in quinta regione,& Neorium in ſexta ponantur.Nam cùm hæc vtraque regio ſimul coniuncta à collis dorſo ad mare deſcendat, nihil impedit, quin vicinus fuerit portus Boſporius Neorio,quod in qua Byzãtij parte fuerit,apertè deſignat Zoſimus iam Hiſtoricus antiquus,deſcribens antiquum Byzantium,quod dicit fuiſſe in colle ſitum, occupans partem Iſthmi,quem efficit Propõtis & ſinus

Ceras

Ceras nuncupatũ, Byzantiiq; murum addit per collem demiſſum fuiſſe à parte occidentali vſque ad templum Veneris,& maris poſiti contra Chryſopolim,à parte boreali pari modo deſcendiſſe vſque ad portum, quem vocant Neorion,quod prope portam,quam Græci appellant Oreiam, corruptè quaſi Neorij portam, aut non longè ab ea fuiſſe exiſtimo,hodie inter mare & portam Oriã,quam Turci appellant Siphont,id eſt,Iudæorum eam accolentium ſpatium latum velut forum maritimum,cui adiunctam videre licet ſcalam Chalcedonenſem,ſiue Scutaricam, qua quotidie traiectus fit in Scutarieum,aut Scutaricum, olim Chryſopolim nuncupatam Emporium, & portum Chalcedonenſium. Scalæ Chalcedonenſi vicinus eſt traiectus in Galatã olim Sycenus appellatus,quem antiqua deſcriptio vicinum ponit Neorio & Boſporio,quorum ſitus paululum immutatus eſt,vt horreorum ibi olim ſitorum, nunc in alium locum traductorum, ſiue ob Regis clauſtrum longiùs promotum, ſiue quia primam Neorium manufactum eſſet:deinde terra obrutum fuerit. Non enim eo tempore cùm Philippus cuniculos egit veriſimile eſt portum fuiſſe,quem poſtea Byzantij Phoſphorion appellarunt: nam impeditus fuiſſet ſcaturigine aquarum, ſed deinde locum appellatum Phoſphorium portum manufactum fuiſſe,vt quidam tradunt de Neorio,quod dicunt clauſum à Conſtante, in eóque fuiſſe forum rerum maritimarum, deinde regnante Iuſtino tranſlatum fuiſſe in portum Iuliani:alij ſcribũt Leontium Imperatorem, qui regnauit poſt Iuſtinum, purgaſſe portũ Neorium: alij addũt in lacu Neorij Bouem æreum ſtatutum fuiſſe ingen

ingentem. Boui æreo in vndecima regione sito similē, quem recentes scriptores tradunt semel in anno mugire, túmque vrbi accidere detrimenta, quod commentitium puto & subreptum ex Callimacho & Pindaro scribentibus Rhodium montem esse nomine Atabyrium habentem æreos boues, qui mugitum emittere solebant impendēte Rhodo calamitate. Ex quibus liquet Neorium fuisse manufactū, quod nunc non extat. Iam igitur Bosporiano portu, & scala Chalcedonēsi cognitis, cognoscimus quintam regionem fuisse in collis secundi latere, atque in subiecta sub ipsum planitie ibidémque fuisse thermas Honorianas, Prytaneum, thermas Eudoxianas, horrea Valentiniana, horrea Constantiaca, Thebæum Obeliscum, portum Bosporianū, scalam Chalcedonensem, cisternam Theodosiacam, Strategium, in quo fuit forum Theodosiacum. Qui describunt antiqui Byzantij ambitum, dicunt eius muros incepisse ab Acropoli, & perrexisse ad Eugenij turrim inde ascendisse vsque ad Strategium, & Achillis balneū, cuius meminit Iustinianus in suis constitutionibus de aquæductibus, cùm inquit: Plumbeas fistulas ducentes aquā ad thermas, quæ Achilleæ nominantur, quas prouidentiæ tuæ magnificentia factas fuisse cognouimus, eandem formam seruare censemus, quam Theodosius & Valentinianus constituerunt, item memoratas fistulas thermis tantum, & Nymphæis, quibus eminentia tua deputauerit, volumus inseruire facultate præbenda tuæ sublimitatis apparitoribus circumeundi sine formidine domos, & suburbana balnea, ad inquirendum nequa deceptio, vel suppressio sit contra publicam vti-

litatem. Initio dixi ex Socratis hiſtoria, Conſtantinum magnum Conſtantinopolim ſecundam Romam habendam eſſe lege ſanxiſſe, quæ in columna inciſa publica eſt, quam in nũcupato Strategio ſtatuit prope ſuam ſtatuam equeſtrem. Ex antiqua regionum deſcriptione vrbis triplex forum à Theodoſio nominatum reperio, primum in quinta regione Theodoſiacum nominatum, quod fuiſſe in Strategio dixi, alterum in ſexta regione, quod Theodoſij appellat, tertium in duodecima, quod Theodoſiacum nominat. Duo hæc poſtrema rerum venaliũ fuiſſe infrà monſtrabo, primum prętorium forum coniicere poſſumus ex ipſa regionũ deſcriptione tradente id fuiſſe in Strategio, quod Latini Prætorium appellant, quod poſteà etiam à Græcis appellatum eſt Prætorium ob diuerſa fora, mihi veriſimilius videtur, quàm certo ſciam, an hoc Theodoſiacum forum ſit illud magnum Prætorium, quod pulchrius effectum à Iuſtino Rege & Domnini opera intelligitur ex verſibus Pauli Silentiarij, quos ſubiungam, vt clariùs liqueat Prætorium Græcis vſitatum fuiſſe, vt alia pleraque Latina:

Εἰς τὸ μέγα πραιτώριον καλλωπισθὲν
παύλου σιλεντιαρίου.

Κόσμον ἰουστῖνος βασιλεὺς ῥυπόωντα καθήρας.
Καὶ τὰ μέγιστα δίκης ἤγλαισεν τεμένη·
Σοῖς δὲ πόνοις Δομνῖνε κατηφέα νύκτα διώκεις
Ἐκ θέμιδος μεγάρων ἐκ βιότου μερόπων.

De

De regione sexta, & de reliquis ædificijs antiquis secundi collis. CAP. II.

REGIONEM sextã fuisse in parte vrbis septentrionali, potiusquàm meridiana non nouissem ex colũna Constantini in hunc diem extante, neque ex Constantini foro, neq; ex antiqua descriptione, quamuis tradente columnam purpuream Constantini, quamuis describente regionem sextam breui peractam planitie, reliquam in deuexo constitisse: nisi addidisset à foro Constantini scalam vsq;, siue traiectum vsque Sycenum porrectam fuisse. Sycenus traiectus appellatus fuit à Syca olim nominata, quæ nunc Galata, siue Pera appellatur, vt pleniùs declarabo in regione decimatertia, sextam regionem cõiunctam fuisse cum quinta paulò ante significaui ex vicinitate Neorij, scalæque Chalcedonensis, & traiectus Syceni, & Bosporiani portus. Cognita igitur Syca assequor iuxta planitiẽ maritimam subiectam sub secundi collis radices fuisse Neorium, traiectúmque Sycenum situm fuisse, vbi hodie traiectus est Galatinus, columnámque purpuream nunc extantem esse illam, quam antiqua descriptio in sexta regione tradit fuisse: sed quàm prope columnam, & forum Constantini Senatus fuerit, ex sextæ regionis descriptione quamuis Senatum continente intelligere nõ possum. Verùm paulò infra ex aliis scriptoribus Senatum ostendã fuisse in fori Constantiniani parte vergente ad boream. Deniq; regionem hanc partim fuisse in secundi collis dorso, in quo columna purpurea hodie visitur, & forum gallinarium, quod nunc Turci appellant Taubasar, officinæque telas tingentium, & do-

mus Aenobarbi præfecti Classi Turcicæ, & templum Alibassæ, partim in secunda valle, eiúsq; latere dextro, partim in planitie littorali subiecta sub hanc vallem, & radices secundi collis, quæ à frequentissimis habitatur Iudæis.

De columna purpurea, & foro Constantini, & Palladio.

CAPVT III.

QVI à magno Constantino res gestas cōscripsere runt, tradũt illum columnam porphyreticam cycloterem, hoc est, teretem, & circulis laureatis cinctam, quam regionum vrbis descriptio appellat purpuream ab vrbe Roma, vt fama est, aduectam, statuisse in foro nuncupato Placoto, ex eo, quòd planis & latis lapidibus, quos Græci placas appellant, constratum esset, & simul supra hanc columnā collocasse statuam ex ære factam admirabilem: siue propter artem, siue ob prægrandem magnitudinem. Antiquo enim opere, summóque artificio perfecta erat, vt spirare videretur, quam dicunt olim, Apollinis Iliaci fuisse imaginem, eámque diuinum Imperatorem suo nomini dedicasse, eiúsq; capiti nonnullos clauos eorum imposuisse, qui corpus Domini affixissent salutari Cruci, atque in hac statua scalpenda curasse hæc verba:

σὺ κύριε κόσμου κοίρανος καὶ δεσπότης.
Σοὶ νῦν προσῆξα τὴν δὲ σὴν δούλην
πόλιν, καὶ σκῆπτρα τάδε, καὶ τὸ
τῆς ῥώμης κράτος φύλαττε, ταύτην
σῶζέ τε ἐκ τῆς πάσης βλάβης.

Cedrinus adiũgit sub columnam duodecim cophinos

illos

illos literis sacris illustres subiecisse. Hæc columna porphyretica non gradibus peruia est, sed solida. Itaq; falsò tradit Fuluius antiquarius coclidē esse. Zonaras scribit etiamnum in suam ætatem statuam Constātini extitisse supra columnam, regnantéq; Alexio Comneno verno tempore, cùm alia permulta cecidisse vento vehementissimo perflante, tum Constantini magni statuam supra columnam porphyreticam collocatam detractam, & pessundatam, diffractámq; in multa frusta multos obuios interemisse. Scriptor rerum gestarum ab Alexio Comneno addit fulmine non modo statuam dirutam, sed etiam tres zonas columnæ deiectas fuisse, quæ nam hæ zonæ fuerint, intelligitur ex his, quæ mox adiungam. Hæc quidem columna etiam nunc extat in culmine secundi collis aliquantum quidem diminuta, non tam vetustate, quæ vetustissima est, quàm incēdiis & terræmotibus ventorum turbinibus: non enim iam habet vllam statuam, imo etiam tribus zonis, siue spondylis supremis, siue circulis, ob quos Historici cycloterem columnam hanc dicunt quasi circulis distinctam. Priuata fuit turbine vētorum temporibus Alexij Comneni, locóque spondylorum aucta fuit accessione structuræ superædificatæ teretis eiusdem crassitudinis, & æqualis reliquo scapo, cuius supra excelsum stylobatem marmoreum quadratum quoquo versus latū vndecim pedes & dodrantem, altum duodeuiginti pedes statuta est, spira dorica marmoris porphyretici constans plintho, toro inferiore & superiore, & intermedia scotia, supra spiram scapus columnæ perimetrum habēs pedum circiter triginta triū structilis, non enim ex vno lapide

ſcapus conſtat, ſed ex octo lapidibus velut ſpondylis, quorum ſinguli vna corona, ſeu zona, ſeu toro, ſeu nodo laureato cinguntur iuxta commiſſuram lapidũ, quę nulla apparebat cùm integra erat tecta nodis eminentibus: ita enim nodi intertexti laurinis foliis & baccis ſinguli ſcalpti in ſumma parte ſingulorum lapidũ, ſeu ſpondylorum eminenter expreſſi ſunt, vt commiſſurã videri nequeat. Ac ſi nulla ex parte læſa eſſet vno ex lapide facta videretur nō modò vulgo, ſed etiam quibuſdam Hiſtoricis, qui falſò prodiderunt eam columnam ex vno lapide factam eſſe, atque adeò irrident eos, qui non credunt eſſe vnius lapidis, vt idiotas deceptos zonis æreis, quibus tum cingebatur & ſpondylis ornatus cauſa, vt ipſi aiunt, additis. Nunc zonas æreas non habet, ſed aliquot ferreos circulos aſtringẽtes columnam partim incẽdiis corruptam. Loco zonarum deiectarum turbine ventorũ ſuperædificatus eſt ſpondylus ex multis lapidibus, in quo ſummo eſt Græca inſcriptio nomen Regis illius continens, qui poſt caſum ſtatuæ Conſtantinianæ ſupremum ſpōdylum ſtructilem ſuperimpoſuit, huius columnę ſimilitudinem gerebant columnæ, quas deſcribit Athenæus in hanc ſentẽtiam. In Aegypto excitatas fuiſſe columnas teretes, & rotundas, variis ſpondylis conſtantes, aliis nigris, aliis albis, alternatim ſitis, earũmque capitula ſimiliter rotunda extitiſſe, quæ ambiret ſcalptura vniuerſã ſimilis roſis paululum apertis, calathum nũcupatum non elices, quemadmodum in Græcanicis operibus, neq; folia aſpera circundant, ſed lotorum, & palmarum recenter natarum fructus, atque interdum plurimorũ florum genera ſcalpta

ſunt,

ſunt:hoc verò ſub radice ciborium, quod eminet ſupra ſpondylum ad commiſſuram capituli floribus & foliis diſtinctum ſimilem diſpoſitionem habet. Ita Aegyptij columnas conficiunt, parietéſque albis,& nigris lateribus alternatim ſitis conſtruunt. Hanc Athenæi rationem adhuc Aegyptios Syros,Perſas ſeruare vidi, parietes alternis ordinibus colorũ conſtruentes, diuites quidem, lapidibus, aut laterculis naturaliter variis mediocres arte & pictura variatis, has zonas dicunt quidam ſcalptas fuiſſe ad præſagiendam bonam præſignificationem annorum Conſtantini, ſeu victoriarum multitudinem:equidem ipſe potiùs arbitror eſſe deſignatrices coronarum laureatum, quibus Apollo delectatur, hancque columnam antiquam Coloſſæi Apollinis ſuſtinuiſſe ſtatuam,quam Conſtantinus, Apollinísq; ſtatuam ſibi attribuit,ſiue ſemper victori,ſiue quòd Apolline delectaretur, vt cum cæterorum ſtatuas deorum euerteret, Delphici Apollinis ſtatuam, & tripodem in Hippodromo ſtatuerit: id quòd ſignificat Rhetor ille Belga,qui dixit panegyricũ Conſtantino.Cùm,inquit, vbi Conſtantine deflexiſſes ad Apollinis templum toto orbe pulcherrimum,vidiſti credo,Apollinem tuum coronas tibi offerentem, quæ tricenum ſingulæ ferunt omen annorum,hic eſt humanarum numerus ætatum, quæ tibi vtiq; debent vltra pyliam ſenectutem, & imò, quod credo, vidiſti, téque in illius ſpecie recognouiſti, cui totiùs mundi regnum deberi vatum carmina cecinerunt.Quod ego nunc demũ arbitror contigiſſe,cùm tu ſis, vt ille iuuenis & lætus, & ſalutifer, & pulcherrimus Imperator. Si Turcus, quem appoſueram, vt conſcenſa

scensa basi metiretur, quæ ipse designauerã, & præsens dissimulanter respiciebam rectè perticam tenuit, qua metiebatur, spondylum imum deprehẽdi ex nota perticæ, quam ille inciderat spondylum altum esse nouem pedes & quatuor digitos, tori verò latitudinem sesquipedalem, eiúsque expressionem extra spondylum proiectam esse sex digitos: torum voco eius calcaneũ. Itaq; singuli lapides, quos spõdylos nominaui alti decem pedes & dodrantem. Est igitur altitudo octo spõdylorum circiter octoginta sex pedum & dodrántis, adde superstructum spondylum cum Abaco, adde spiram, & stylobatem, & gradus quatuor sub stylobatem subiectos marmoreos, quorum imus altus à terra pedem & sex digitos, secundus tantundem, tertius sesquipedem, quartus tantundem. Huius columnę, seu potiùs colossi, cùm sustineret ingentem illam statuam Constantini locus, quo nomine appellaretur olim, ex ante scriptis nõdum plane cognosci potest: nam Placotum forũ, in quo Zonaras & alij recentes Historici docent sitam illam fuisse, cùm non meminerit Procopius, neque quisquam illorum temporum, dubitabam primùm num esset forum Constantini, etsi mihi verisimile videbatur Constantinum suam columnã statuisse in suo foro, vt Traianus suam Cochlidem statuerat in foro sui nominis. Sed quàm mox Socrates dissensionum Christianarum historicus me admonuit forum Placotum esse forum Constantini, tradens Arium cùm prope forũ Constantini, in quo columna purpurea locata esset, accessisset, vehemẽti alui deiectione periisse: sed clariùs liquet Placotum fuisse, quod olim appellaretur forum Constantini,

tini,ex Palladio Mineruæ,quod Zonaras tradit à Troia Constantinum transtulisse in forum Lacotum. Procopius in forum Constantini: Maleuenti, inquit, ferunt Diomedem conuenisse. Aeneam ex Ilio venientem,eíque ex diuino responso dedisse simulacrum Mineruæ, quod ipse quondam Vlysse auxiliante ab Troia abstulisset,cùm ambo ad explorandum eò profecti fuissent, quàm à Græcis Iliũ caperetur. Præterea huc adiungunt Diomedi ægrotanti,& suscitanti de ægritudinis euentu prædictum fuisse ex oraculo,non prius illum è morbo liberatum iri,quàm viro Troiano id simulacrũ tradidisset.Vbi tamen illud esset,Romani se scire negant, imaginem duntaxat ex lapide scalptã monstrant, quæ in hoc tempus in templo Fortunæ ante Mineruæ statuam collocata est,in ea quidem templi parte,quæ spectat ad Orientem.Illa quidem imago,quam dixi ex lapide scalptam,gerit præliantis similitudinem, vibrantísque velut in acie hastam, habens vestem oblongam, cuius facies non similis est simulacro Mineruæ, quale insculpitur à Græcis, sed ab Aegyptiis, Byzantini asserunt Constantinum in foro sui nominis hanc statuam posuisse sub terra defossam: ex quibus Zonaræ & Procopij verbis patet forum Placotũ & Constantinianum forum idem esse. Cuius quidẽ cognitio non negligenda, sine qua vrbis regiones quatuor, vrbísque incendia perspicuè cognosci non possunt:nam tertia cõtinet tribunal fori Constantini.Sexta à foro Constantini vsque ad scalam Sycenam porrigitur continens columnam Constãtini.Septima à parte dextra columnæ Constantini vsq; ad forum Theodosij cõtinuis extenditur por-

ticibus. Octaua, continet partem fori Constantini, incendia excitata sub Iustiniano & Basilisco, vsque ad forum Constantini grassatá sunt, sub Leone à foro Constantini vsq; ad Taurum incendio ædificia conflagrarunt. Iam verò memor quorundam curiosorum, quibus à me aliquando percontantibus, vndè Constātinus Palladium illud adeptus fuisset, respondi mihi dubium videri. Nam quòd Zonaras tradit à Troia, quomodo potuit tot ante seculis deleto Ilio, vt etiam Strabo ipse sedem multis cartis inuestigare conetur? Quid quòd sublatum à Diomede & Vlysse? nam ab antiqua Roma tollere qui potuit toties incensa? præsertim Romanis ipsis ignorantibus, vt ait Procopius, vbi illud esset. Scriptores tamen Latini tradunt à Diomede datum Aeneæ seruatum fuisse Lauinij, postea translatum Romam asseruatum fuisse in æde Vestæ. At Græci aliter tradunt, inter quos Pausanias tempore Adriani scribit in arce Mineruæ illud fuisse Athenis omnium sanctissimū, quod iam inde ab initio de communi omnium curiarū consilio dedicatum esset in Acropoli delapsum de cœlo. Quale autem id fuerit, ligneum ne, an æneum, signum an scutum, controuersum est. Quidam scribunt fuisse scutum, vt Romæ ancilia: aliter sentiunt Dion & Diodorus, qui scribunt fuisse signum ligneum & tricubitale, cœlo lapsum in Pessinunte vrbe Phrygiæ, dextra tenens hastam, læua colū & fusum: verisimilius est fuisse simulacrum ex nomine Palladis, cuius statua vbicunque fuerit, appellatur Palladiū. Procopius testatur statuam Mineruæ, quam Romani demonstrant in æde Mineruæ, non esse qualem Græci scalpunt: illam enim di-

cit lapidem esse gerentem imaginem præliantis, & hastam vibrantis: sed & etiam Græci dicunt eius statuam hastam tenere ob robur. similiter & clypeũ, ex eo, quòd sapientia omnes insidias repellit, galeatã esse, propterea quòd sapientiæ fastigium est inuisibile, oleam gerere, quæ est materia lucis, & Gorgonem in pectore habere, ob mentis celeritatem. Minerua in sua Aegide habuit ad pectus pictam Noctuam, & Gorgonem, Noctuam quidem profunditatem indicans consiliorum: omne enim tenebrosum prudentia intelligit, & absconditum. Sed plura de Palladio quàm necesse sit præsenti instituto dixi, idque fortasse vt Palladij notas velut tesserã darem, admonerémque eos, qui post me inter Barbaros peregrinari volent, primùm accedant Constantinopolim, Palladiúmque à Constantino sub terra defossum effodiant, vt eo armati insidias, ærumnas incredibilia discrimina repellere queant. Quod ipse oblitus effodere, mecúmq; ferre, incidi in omnia pericula, quo si munitus fuissem, vt cæteras insidias euitassem, ita admissus fuissem, in arcem Mineruæ, à qua me Turci reiecerunt, cùm diu versatus essem Athenis, cupiens propius spectare templum Mineruæ, etiam nunc extans dorico opere confectum Peristylio circundatum quadraginta octo columnarum. Sed extra iocum, Minerua illa diuinitus de cœlo delapsa, quæ existimatur sapientia patris, prorsus non carui, quæ me non modò in sua æde Sophia nuncupata semel periclitantem, sed sæpissimè procul apud barbaras gentes abiectum, funditus perditum excitauit, erexit, recreauit.

De Senatu & Nymphæo, statuis fori Constantini Philadelphio, Musæo, de Labaro & suparis, de morte Arij, & de templis Telluris, Cereris, Persephonæ, Iunonis, Plutonis. CAP. IIII.

ANTIQVA descriptio in eadem regione ponit columnam purpuream, Senatũ, atq; in quinta Nymphæum. Quàm autem hæc ipsa propinqua inter se sita essent non explicat, sed proxima inter se illa fuisse non aliunde cognoscere potui, quàm ex incendio excitato regnante Leone Verinæ marito, quo deflagrasse Zonaras & Cedrinus narrant, in fori Constantiniani parte ad boream vergente domum maximam nuncupatam Senatum, æneis statuis, & lapidibus porphyreticis ornatam, in qua fuit porta Dianæ Ephesiæ Traiani donum de manubiis Scytharum continens Gygantum pugnas, Iouis fulmina, Neptunum cum tridẽte, Apollinem cum sagittis in parte portæ infera Gygantes in dracones impetum facientes, manibus glebas iactantes, oculis truculentis suspicientes. In hanc domum Senatus, principésq; ciues conuenientes consilia capiebant, dabántque, atque eandem Rex ipse adibat, cùm vestem consularem capiebat. Opus præclarum & persplendidum, tum eodem incendio iidem illi testantur consumptam fuisse alteram domum sitam è regione Senatus, appellatam Nymphæum, ex eo, quòd in ea domo nuptias hi celebrarent, qui domos non haberent capaces multitudinis, iidem dicũt etiam in huius fori parte occidentali statuam fuisse Mineruæ Lindiæ, quæ gerebat galeam, habebátq; Gorgonium monstrum, & collum circumplicatum serpẽtibus, sic enim

Miner

Mineruæ ſimulacrum antiqui conſignant. Fuiſſe etiam in parte fori oriẽtali Cedrinus tradit Amphitriten vnã ex Sirenibus habentem forcipes cancri in capitis temporibus, ignotus ſcriptor aſſerit in eadem parte fori Sirenas fuiſſe, quas quidam appellarent equos marinos, earum treis etiam ſua ætate extitiſſe ad diui Mamantis locum ſuburbanum. In fori Conſtantiniani parte vergente ad boream fuiſſe crucem illam pergrandẽ à Conſtantino excitatam ſupra columnam excelſam, quam viderat in cœlo. Cùm omnes teſtantur, tum Euſebius etſi nominatim non dicit in foro, tamen in media vrbe regia cùm illum excitaſſe teſtatur. Roma antiqua par eſt, vt etiam in media noua Roma eandem conſtituiſſe, cùm idem teſtetur in omnibus regiis ædibus, atque aliis inſignibus locis Conſtantinopoleos ipſam ſtatuiſſe, qualem viderat in cœlo, in cuius ſymbolum Sozomenus Salaminius ſcribit Conſtantinũ tranſmutaſſe nuncupatum à Romanis Labarũ inſigne bellicũ omnium honoratiſſimum, quod Regem antecedere, & à militibus adorandum eſſe lege ſancitum erat: quod Romani imperij ſignum nobiliſſimum Conſtantinum arbitror præcipuè in Chriſti ſignum commutaſſe, vt conſueto aſpectu & cultu deſueſcerent à ritibus patriis. ſubditi, de quo Prudentius: Chriſtus purpuream gemmãti textus in auro ſignabat Labarũ, clypeorum inſignia Chriſtus ſcripſerat, ardebat ſummis crux addita criſtis. Quod Euſebius æqualis temporum Conſtantini teſtatur ſe ſuis oculis vidiſſe in hanc formam confectũ, procera, inquit, haſtã cornu habebat tranſuerſum in crucis formam facta, in cuius ſuprema parte corona ex lapi-

dibus pretiosis, auróque affabrè facta erat, in qua salutaris nominis nota Christi nomen duabus primis literis designabat, quas coronæ circulus complectebatur, in quo medio r, litera designabat figuram illam, quæ Chiasmos Græcè appellatur: ex cornu transuerso quod secabat hastam, velum appensum erat. Ex qua quidem Eusebij descriptione quid sit Labarũ intelligere licet, quid Syparum, quod Labari partẽ esse, quam Eusebius dicit velũ appensum ex cornu crucis transuerso ex Tertulliano colligere licet, qui longè antè Eusebiũ & Constantinum Labarum expressit crucis similitudinem gerere in hanc sententiam, Qui crucis nos religiosos putat, consacraneus noster erit, cùm lignum aliquod propitiatur viderit habitus, cùm materiæ qualitas sit eadẽ, viderit forma, dũ ipsum Dei corpus sit, & tamen quantò distinguitur à crucis stipite Pallas Attica, & Ceres far rea, quæ sine effigie rudi palo, & informi ligno præstat. Pars crucis est omne robur, quod erecta statione defigitur, nos sic fortè integrum, & totum Deo colimus, sed & victorias adoratis, cùm in trophæis crucis intestina sint trophęorum. Religio Romanorum tota castrensis, signa veneratur, signa iurat, omnibus diis præponit, omnes illi imaginum suggestus insignes, monilia crucium sunt, Sypara illa vexillorum, & Labarorum stolæ crucium sunt, laudo diligentiam, noluistis nudas & incultas cruces consecrare. Arnobius siue Minutius Felix eadem tradit. Cruces, inquit, nec colimus, nec optamus; vos planè, qui ligneos deos consecratis, cruces ligneas, vt deorum vestrorũ partes forsitan adoratis: nam & signa ipsa & Labara vexilla castrorum, quid aliud,

quàm

quàm inauratæ cruces ſunt, & ornatæ? Trophæa veſtra victricia non tantùm ſimplicis crucis faciem, verùm & affixi hominis imitantur. Ex quibus patet Sypara eſſe vela, quæ appenſa erant ex Labaris, hoc eſt, ex inſignibus militaribus & trophæis, quę inſculpta Romæ in fornicibus Imperatorum etiam Labara appellare poſſumus, & vexilla inſculpta cùm alibi, tum in Cochlide Traiani quadrata, vt nauiũ vela, Sypara appellare poſſumus. Denique omnia inſignia Romanæ militiæ, omniáque trophæa, quæ ſculpta Romæ videntur crucis ſimilitudinem gerũt. Seneca ſignificat Sypara, ſiue Supara eſſe velum inſigne nauium Alexandrinarum, quibus ſolis licebat Suparum intendere, quod in alto non omnes naues habent. Lucanus Supara velorum dixit, aliâs Suparum, ſiue Syparum veſtimentum puellarum eſt lineum, de quo Affranius: Puella non ſum, ſi Suparo inducta non ſum. Prætereo quòd ad hoc inſtitutum non pertinet Feſtum & Donatum ſcribentes Syparium ſcenicum eſſe velum, quo Mimi Scenicíque artifices vtebantur ad ſcenam velandam, quod populo obſiſtebat, & hæc Syparia pro auleis ætas poſterior vſurpauit, de quo intellexit Satyricus Poëta: Conſumptis opibus vocem Damaſippe locaſti Sypario. Apuleius ait, Auleo ſubducto, & complicitis Sypariis ſcena diſponitur. Seneca nuncupat verba, & coturno, & Sypariis fortiora, quæ grandia ſunt, & ſupra ſublimitatem tragicam extolluntur. Vnde nos etiam appellare poſſumus Sypara crucium & velorum ob eorũ excelſam ſublimitatem. Iure quiſpiam me iam dicet egredi paulò longiùs extra inſtitutum, fateor. Sed quid faciam, niſi paululum

respirem, coactus in tantas angustias ruinarum nouæ Romæ? Ex qua etiam cùm floreret, ciues liberi cœlum suspicere non poterant ob illius angustias. Ego verò peregrinus quid videre possum, vbi nemo indigena quicquam mihi monstrare potuit, itaq; vel argumenti exilitate augenda, vel respirãdi causa respondebo his, qui crucem in cœlo visam à Constantino, putant à monachis introductam. Nullum miraculum extare mihi videtur in monumentis literarũ pluribus testimoniis probatum oculatis, quod Eusebius illorum temporũ æqualis tradit non modò visum à Constantino, sed etiam à toto exercitu in ipsa die media, quod non modò Christiani homines illius ætatis, sed etiam dubij quãuis crucem detestarentur professi sunt. Tanta fuit huius rei fama, vt Romani testentur in arcu triũphali, quem Constantino dedicarũt instinctu diuinitatis vicisse Maxentium: etsi modò Maxentiani & parum religioni Christianæ conciliati, adeò vt in arcu Constantini non immutarint in eam crucis figuram, in quam immutauerat Constãtinus: sed talia insculpenda curarint, qualia Traianus, Seuerus, reliquíque imperatores gestasse videntur ex antiquis monumentis etiamnum Romæ extantibus. Nazarium Christianũ fuisse ex eius filia Euphemia virgine Christiana suspicor magis, quàm ex panegyrico perspicio, quẽ dixit Constãtino, vbi ait: In ore omnium Galliarum visos esse, qui se diuinitus missos præ se ferrent, & quamuis cœlestia sub oculis hominum venire non soleant, quod crassam & caligantẽ aciem simplex, & inconcreta substãtia naturę tenuis eludat: illi tamen, inquit, auxiliatores tui, aspici, viderique patientes, vbi meri

meritum tuum testificati sunt mortalis visus cõtagium refugerunt. Sed quæ'nam illa fuisse dicitur species? qui vigor corporis,quæ amplitudo membrorum? quæ alacritas voluntatum? flagrabant verendum nescio quid, vmbone corusci, & cœlestium armorum lux terribilis ardebat: tales enim venerant, vt tui crederentur. Hæc ipsorũ sermocinatio,hoc inter audientes ferebant:Constantinum petimus, Constantino imus auxilio. Habẽt profectò & diuina iactantiam,& cœlestia quoque tangit ambitio, illi cœlo lapsi, illi diuinitus missi, gloriabantur,quod tibi militabant. Omitto cætera pleraque. Quidam scribunt locum, in quo erexit hanc grandem crucem supra columnam auratam fuisse in Philadelphio, collegio eorum, qui Musis studerent, quod fuisse prope columnam purpuream ostendit Epigramma in id inscriptum:

Ἐν τῷ πορφυρῷ κίονι εἰς τὸ φιλαδέλφιον.
Εὔνους μὲν βασιλεῖ μουσόλιος ἔργα βοῶσι
Δημόσια, στρατιῶν πράγματα πίστιν ἔχει
Μουσεῖον ῥώμη δ' ἐχαρίσατο, καὶ βασιλῆος
Εἰκόνα θεσπεσίην φωτὸς ἔγραψε δόμων
Τιμὴν μουσοπόλοις πόλεος χάριν ἐλπίδα κυριῶν
ὅπλα δὲ ταῖς ἀρεταῖς χρήματα τοῖς ἀγαθοῖς
Ταῦτα λόγοις ἀνέθηκεν ἑκὼν μουσόλιος ἔργα·
Πιστεύων καθαρὸς θεὸς ὅτι λόγος.

Iulianus præfectus vrbis ante Musarum domum Anastasij statuam auream posuit nobilitatam versibus geminis,quibus etsi ingeniosis,& multis tamẽ in qua parte vrbis illa domus fuerit,nõ intelligitur. Cùm Manueli Regi denuntiatum esset in fori Constantiniani parte

occidentali ſupra fornicem, iam inde ab antiquis temporibus ſtare muliebres ſtatuas ex ære factas, vnam Romæam, alteram Vngaram, ac Romanam à ſua baſe excedentem propendere: Vngaram ſtare rectam in ſua ſede, Regem ea denuntiatione permotũ, miſiſſe fabros, qui erigerent Romæam, & demolirẽtur Vngaram: exiſtimantem ſtatuarum mutatione Romæas res mutari, extollíq;. In eodem foro cùm aliorum inſignium virorum ſtatuæ erant, tum Longini Præfecti vrbis, in quem Arabius Scholaſticus inſcripſit hos verſus,

Νεῖλος, πέρσις, ἴβηρ, σόλυμοι, λύσις, ἀρμένις, ἰνδός,
Καὶ κόλχοι, σκοπέλων ἐγγύθι καυκασίων,
Καὶ πεδία ζώοντα πολυσπερέων ἀγαρηνῶν
Λογγίνου ταχινῶν μάρτυρές εἰσι πόνων.
ὡς δὲ ταχὺς βασιλῆι διάκτορος ἦεν ὁδεύων
Καὶ ταχὺς εἰρήνην ὤπασε ἐλευθερίην.

Prætereo Themiſtium Philoſophum, quem Conſtantinopoli præfecerat Valentinianus & Valens ſuis ſcriptis nobiliorem, quàm ſtatua vlla, vrbíſque præfectura prope forum Conſtãtini. Socrates narrat Arium illum Arianæ ſectæ principem periiſſe. Arius, inquit, cùm eſſet Conſtantinum magnũ allocutus, ex aula regia egreſſus, ſtipatus Euſebij ſatellitibus, per mediam vrbem circunſpectatus incedebat, poſtquàm prope forum Conſtantini veniſſet, vbi purpurea colũna extat, metu quodam conſcientiæ animi ſui ſic perterrefactus eſt, vt valde alui deiectione commoueretur, ac cùm percuntatus eſſet, vbínam prope ſeceſſus eſſet, didiciſſétque ponè forum Conſtantini ſeceſſum, eo acceſſit: animi defectio hominẽ vrget, inſimul cum vehementi alui deiectione

inte

inteſtinũ excidit, & ſanguinis copia ſequitur, & ſimul cum ſanguine tenuia inteſtina, & iecur, & lien: ibíque ſubita morte periit. Socrates adiũgit hunc ſeceſſum ſua ætate monſtrari ponè forum Conſtãtini, & macelli in porticu, iam verò eorum, quæ traduntur fuiſſe in foro Conſtantini, excepta porphyretica colũna nihil extat: ne forum quidem, nempe totum exędificatum, adeò vt columnæ porphyreticæ aſtructum ſit Xenodochium, & prope ædes religionis Mametanæ ab Alibaſſa ædificata. Cuius veſtibulum benè amplum marmoreum ſex columnis luculentis ornatum eſt, quatuor quidem marmoris albi, duabus verò Thebaici, quarum imus ſcapus habet perimetrum ſeptem pedum & quatuor digitorũ, quæ etſi benè proceræ ſunt: tamen habent binas baſes, inferiorem marmoream, ſuperiorem æream, vt habere ſolent pleræque Turcorum, qui hoc didicerunt, vt pleraque à Gręcis ſolitis colũnas augere ſpiris æreis. Prope hanc ædẽ via duntaxat intermedia ſchola eſt profitentium Mametanam theologiam, vbi eſt atrium quadratum circundatum pòrticu ſuſtentata duodeuiginti columnis, partim viridibus, partim albis. Paulò infra Alibaſſæ ædem eſt altera ædes religionis Turcicę poſita in ſupercilio vallis ſecundæ, quę veſtibulum marmoreum habet ſex columnis nitens, quarum duo ſunt marmoris pyropœcili, duæ albi, vndis glaucis varij, duæ marmoris miſti obſcurè virentis, & maculis albis diſtincti. Ex his, quæ antè ſcripſi fuiſſe in ſecũdo colle explorata eſt pars regionis tertiæ, in qua Tribunal fòri Conſtantini conſiſtebat, & tota ferè regio quinta & ſexta. Præterea in ſecundi collis partim cliuis, partim in planitie litto-

rali ſub ipſum ſubiecta, Dionyſius Byzãtius ponit ædes Telluris, Cereris, Proſerpinæ, Iunonis, Plutonis, Telluris quidem ſupra ſinum extra mœnia antiqui Byzantij templum non tectum, deſignans antiquæ Telluris vim liberam clauſum parietibus lapide expolito cõſtructis. Supra Telluris templum ait fuiſſe Cereris, & Proſerpinæ templa paria, in eíſque picturas copioſas prioris ſeculi inſignes reliquias, ſtatuáſque exactæ artis non inferiores, ſumma arte elaboratas, ad exitũ ſiue abſceſſum maris fuiſſe duo templa Iunonis, & Plutonis, eorúmq; nihil ſuperfuiſſe ſua ætate, niſi nomina, Iunonis quidẽ Perſas combuſſiſſe in expeditione Darij cõtra Scythas vlciſcentis ea, quæ Byzantini accuſabantur in Regem moliti eſſe, Philippum verò Macedonem cùm Byzantium obſideret, materiáque egeret Plutonis templum euertiſſe: ſed hominum memoriã cognomina illorum retinuiſſe. Hoc enim Plutonis Acram, illud æream Acram, id eſt, Iunoniam appellatam eſſe, ibíque iuuenes quotannis hoſtias mactaſſe anno deſinẽte & incipiente. Has Acras fuiſſe in cliuis ſecundi collis potius, quàm in planitie littorali ſub ipſum ſubiecta veriſimiliùs videtur ei, qui vidit hanc maritimam planitiem, in qua nulla Acra eſt, itaque Dionyſium cùm ait Plutonis & Iunonis Acras eſſe, κατὰ ἀπόβασιν τῆς θαλάττης. Has Acras fuiſſe in parte collis attingẽte mare cùm fortè tum portus clauſi, & naualia manufacta in planitie maritimà attingerent collis radices, portúſque cornua efficerent Acras, aut ſi aliter res habet, Acræ interpretandæ ſunt oræ maritimæ. Sed de his copioſiùs in tractatione Boſpori.

De

De septima regione. CAP. V.

ANTEQVAM venissem in rem præsentem facilè existimabam me percepturum situm septimæ regionis ex antiqua regionum descriptione, quæ dicit eam in comparatione superioris planiorem, quamuis & ipsam circa lateris sui extremitatem abire in mare decliuiorem, quis ex his eam agnosceret, cùm aliç regiones vrbis abeant in mare decliuiores circa sui lateris extremitatẽ? Nam quod addit hanc à parte dextra columnæ Constantini vsque ad forum Theodosij continuis extensam porticibus, & de latere alio quoque pari ratione porrectis vsque ad mare velut seipsam inclinare, & ita deduci, habere autem Ecclesias tres: Hirenem, Anastasiam, & sancti Pauli. Columnam Theodosij intrinsecus vsque ad summitatem gradibus peruiam, partémque eiusdem fori, quod cùm neque extet, neque eius memoriam retineant nostræ ætatis homines, in quo loco fuerit, neq; vlla, quæ tradantur fuisse in hac regione supersint, mihi primùm videbatur dubium, quæ pars columnç esset dextra, à quo quidem dubio non me liberabat Titus Liuius, scribens Romulum regiones ab Oriẽte ad Occasum determinasse dextras ad Meridiem, partes leuásque ad Septentrionem: nam eo modo vergeret hæc regio ad Meridiem, cùm tamen postea sim demonstraturus vergere ad Septentrionem. Neque Geographi me expediebant, qui septentrionalem plagam respicientes vbi altitudinem poli quærũt, orientalem partem habẽt dextram. Varro Astrologorum Orizontem distinguentium rationem secutus non nihil lucis mihi afferebat, cùm definit partes cœli qua-

tuor, ſiniſtram ab Oriente, dextram ab Occaſu, antiquam ad Meridiem, poſticam ad Septentrionem. Hac Varronis diuiſione iudicabam ſeptimã regionem eſſe ad occaſum columnæ, ſed certus non eram an Romuli cœli diuiſionem, an Aſtrologorum ſequeretur antiqua deſcriptio. Itaque adhuc hæſitabam quoad tãdem magna inquiſitione deprehendi vbi fuiſſet Theodoſij columna, & veſtigia quædam templorum Anaſtaſiæ & Hirene: ex quibus cognoui ſeptimã regionem vergere à ſummo dorſo promontorij ad ſinum, clariúſque antiquam deſcriptionem potuiſſe loqui, ſi ita deſcripſiſſet ab Oriente ad Occaſum pergenti à parte dextra, ſeptimam regionem à columna Conſtantini vſque ad forum Theodoſij continuis extẽſam eſſe porticibus. Hæc regio continebat loca vbi hodie maximum totius vrbis forum, quod Turci Bezeſten appellant, vbi omnia pretioſa à mercatoribus vendi ſolita aſſeruãtur, vt temporibus regum Chriſtianorum in domo Lampterum. Hanc alibi, quàm vbi hodie eſt forum Turcorũ coniicio ex incẽdio incitato ex miliario aureo ſub Rege Iuſtiniano, quo Cedrinus tradit conflagraſſe magnã partem vrbis, & magnam ſacram ædem, eiúſque Carthophilacium, & duas porticus vſque ad forum Conſtantini, atque Octogonon, & Seueri balneum appellatum Zeuxippum, ſimúlque inſignem domum appellatam Lampterum à luminibus veſpertino tempore lucere ſolitis, tectum ligneum habentem, in qua mercatorum facultates aſſeruabantur, vt ſerica, & auro contexta, aliáque pretioſa: denique omnia pulchra vrbis ornamenta eo incendio exarſerunt, quæ reliqua ſuperfuerant ex

priore illo magno incendio. Potuissem reddere Lampteras, Latinè Lucernas, nisi nomina propria traduci non debere existimarem, nisi Titus Liuius Lamptera vsurpasset. In sinu, inquit, maris intimo posita vrbs Phocæa est, oblonga forma duum milliũ & quingentorum passuum spatium, murus amplectitur totidem ex vtraque parte in arctiorem velut cuneum, Lamptera ipsi appellant mille & ducentos passus, ibi latitudo patet, inde in altum lingua mille passuum excurrens medium ferè sinum velut nota distinguit, vrbs cohæret faucibus angustis, duos in vtranque regionem versos portus tutissimos habet, qui in Meridiem vergit Nausthamos ab re appellatus, quia ingentem vim nauium capit, alter prope ipsum Lamptera est. Vnde verò mihi proximum videtur Massilienses Phocensium colonos appellasse Lamptera stagnum in ora Prouinciæ Narbonensis situm, quod Laternam vocat Plinianus Codex in lucem editus.

De Tauro, & foro Theodosij, & columna Cochlide Theodosij, & de Thetrapylo, & Pyramide ventorum, de statuis Arcadij & Honorij, de templis Hirenæ & Anastasiæ, & de Scironijs petris.

CAPVT VI.

CVM existimarem me non planè assequi posse septimam regionem, neq; Taurum, qui vt cognosci non potest, nisi cognita Theodosij Cochlide columna, ita sine Tauro non cognoscitur octaua regio. Magno studio inuestigaui illorum vestigia, cúmq; diu vbi columna fuisset Theodosij intrinsecus vsque

vſque ad ſummitatem peruia inueſtigaſſem, tandem à paucis accepi, iíſque ſenibus ſitam fuiſſe in ſupercilio dorſi continentis planitiē iugalem tertij collis vergente ad occaſum hybernum prope balneum nouū, quod ædificauit Paiazitus Rex, qui eam columnam, vt commodius balneum cōſtrueret ante quadraginta annos, quàm ego Byzantium veniſſem euerterat. Supra id balneum verſus boream eſt via lata habēs tabernas librarias, & ciſternam antiquam à borea autem clauſtrum regiarum Gyneconitidum, quę quidem via lata dilatatur in aream magnam verſus Orientem, in qua extrema orientali eſt ſepulchrum Regis Paiaziti, cum templo & Xenodochio. Hanc Theodoſij columnam Cedrinus, inquit, ex omnibus partibus fuiſſe ſimilem illi, quam Arcadius erexit, in hūc diem in Xerolopho colle extantem, eam nos ſuo loco deſcribemus. Zonaras ait columnam Tauri à magno Theodoſio excitatam trophæa, & pugnas Theodoſij habentem bene pugnatas contra Scythas & Barbaros, tum viam intus ſurſum ferentem, tum Theodoſij ſtatuam in ſummo faſtigio ſtatutam, quæ cecidit terræmotu eo anno, quo Roma antiqua capta eſt. Anaſtaſius Rex multa opera ex ære facta, inter quæ erat magni Conſtantini ſtatua fudit, effecítque ſui nominis, ac tituli ſtatuam æneā equeſtrem inauratam, eámq; ſupra columnam Tauri, in qua prius fuerat Theodoſij magni ſtatua collocauit. Ex his cognoſcimus Taurum fuiſſe, vbi colūna Theodoſij fuit, quibus cognitis cognoſcimus in tertij collis dorſo, & cliuis eiuſdem ſeptimam regionem fuiſſe, habentē porticus continuas à columna Conſtantini ad forū Theodoſij,

dosij, quod etsi septima regio continet, etsi non addit, quàm prope columnā Theodosij id fuerit: tamen proximè fuisse colligere licet, non modò ex æmulatione fori Traiani Hispani, qui Romæ in medio foro sui nominis habuit similem columnam ei, quam Theodosius Hispanus in noua Roma postea erexit: sed etiā ex Euagrio assequimur, tradente incendium sub Leone ædificia combussisse à foro Constantini vsque ad forū Tauri. Constātinopolitanus senex mihi narrabat etiam sua ætate forum Tauri extitisse vbi columnam Theodosij dixi non minus Hippodromo plenū innatis arboribus, & quoniam ibi latrocinia fierent Mametem Regē, qui vrbem cœpit exædificandum dedisse volentibus ædificare. Iam verò partem fori Theodosij occupasse forum Pistorium, aut vicinum illi fuisse, coniicio ex Zonara tradente Nicephorum Phocam Regem ex Palatio ad fontem aureum, & prope portam auream sito redeuntem à populo conuitiis exceptum fuisse apud forum τῶν ἀρτοπωλίων, vsq; ad columnam Constantini. Ignotus scriptor tradit Taurum fuisse in columna prope forum ἀρτοπωλίων, in aula lapidibus strata, atque illic etiam fuisse portas quatuor in structura quadrilatera, & quatuor porticus in circuitu, quod appellat Thetrapylum, ídq; dicit prius Quatriuium nominatum. Georgius Cedrinus ponit Thetrapylum non procul à Tauri foro, cùm inquit incendium regnante Leone exussisse in Tauro duas sacras ędes maximas omni genere lapidum ornatas, vnam quidem non longè à Thetrapylo, alteram incumbentem foro Tauri. Idem loquens de incendio altero incitato sub Leone id dicit, obuia quæq; consum-

psisse ab æreo Thetrapylo vsq; ad templum quod non nominat: antiqua regionũ descriptio vrbis, tradit Constantinopolim habuisse vnum Thetrapylum aureum; sed nõ scribit in qua regione fuerit; nescio an vrbs duo Thetrapyla habuerit, vnum aureum, alterum æreum, an duntaxat vnum, quod fuerit primò aureum, deinde auro sublatò æreum remanserit. Ioannes Rhetor sicut citatur ab Euagrio, narrat temporibus Zenonis Regis Mamianum insignem senatorem Constantinopoli fecisse regias porticus structura decoras, illustríque splendore ornatas, atque inter duas porticus tanquam quoddam confinium excitasse Thetrapylum, columnísq; & ærea materia ornasse: ac sua quidem ætate porticus regium nomen obtinuisse prioris ornaméti reliquias marmorum Proconnessiorum humi stratorum gestantes, sed structuram insignem non retinentes: at Thetrapyli ne tenue quidem vestigium remansisse. Ignotus author dicit in Thetrapylo fuisse cubiculum supra columnas, vbi defuncti Regis consanguinei, & Regina exodion exciperent, & flerent mortuum intro abditi velis, vsque ad sextam diei horam. Tum defunctum prætereuntem exciperent, & comitarentur vsque ad templum Apostolorum, vbi mos erat sepelire reges. Thetrapylũ mihi videtur fuisse templum olim quadrifrontis Iani non longè à Capitolio Constantinopolitano, vt olim fuit Romæ quatuor portis ornatum quatuor anni tempora designans. Ianus enim appellatur ab eundo, ideóq; transitiones peruiæ Iano sacræ, & fores ædium ianuæ nominantur. Quidam scribunt in foro Pistorio fuisse Tetrasceles pyramidatũ. Georgius Cedrinus ait Tetrasceles

eſſe machinam quadricrurem, quam dicit ventorum δῆριν, hoc eſt, pugnam appellatam magnum Theodoſium excitaſſe pyramidis figuram gerentem, animalibus ſcalptis ornatam, & plantis, & fructibus, & corymbis aureis punicorum malorum ſimilitudinem gerentibus, & nudis cupidinibus, quorum alij inter ſe arridebant, & ſuperiores inferioribus illudebant, alij ſaltabāt, iuuenes tubis æneis ventos inſpirabant, in ſumma pyramide ſimulacrum æreum volucre ſitum flatus ventorum indicabat, ſtatuæ Arcadij & Honorij erant prope columnam Thedoſij patris, Arcadij quidem in fornice orientali, Honorij verò in fornice occidentali. Socrates populi Chriſtiani hiſtoriæ concionalis ſcriptor, traditex aquæductu, quem Valens in vrbem induxerat, & conſtruxerat ex ruinis Chalcedonis Clearchum vrbi præfectum ὑδρεῖον maximum conſtruxiſſe in foro, ſua ætate appellato Theodoſij, quod vulgari ſermone dictum eſt aqua liberalis, & abundans, propter quam populus hilarem feſtum egit: quod Socrates appellat ὑδρεῖον, hoc eſt, Ciſternam, ſiue Lacū. Zonaras & Cedrinus appellant Nymphæum, quod ſimiliter dicunt præfectum vrbis ex aquæductu Valentis conſtruxiſſe in Tauro, feſtúmque maximum celebraſſe, omnémque populum conuiuio excepiſſe. Ex quibus aſſequimur, quòd Socrates forum Theodoſij appellat, Zonaras & Cedrinus appellant Taurum, idémque eſſe forum Tauri, & forum Theodoſij: Nymphæúmque Tauri aliud eſſe, & diuerſum à Nymphæo, quod prope forum Conſtantini ſitum è regione Senatus, antè vidimus domum magnam fuiſſe ex eo ſic appellatam, quòd in ea nuptias hi celebrarēt,

qui domos non haberēt capaces multitudinis. At illud Tauri Nymphæum fuiſſe,ſiue lacum,ſiue piſcinam, ſiue ciſternam,quam fuiſſe intra clauſtrum Gyneconitidum regiarum occupans partem fori Theodoſij veriſimile eſt, in quas penetrat aquæductus Valentis, ex quo multa caſtella aquæ ſita, cùm in lateribus tertij collis, tum maxima in clauſtro mulierum regiarum. Thermas Caroſianas à Caroſa filia Valētis Regis nominatas fuiſſe in tertio colle liquet ex antiqua regionum vrbis deſcriptione, ſed in qua parte non explicatur, neque ipſe definire poſſum an funditus perierint,an in earum fundamentis ſint ædificatæ thermæ,quas maximas à Turcis ædificatas videmus partim in dorſo tertij collis, partim in lateribus. Antiqua deſcriptio regionum ponit in hac ſeptima regione ædes Hirenæ,& Anaſtaſiæ, ſed in qua parte fuerint,non declarat,neque nunc ex veſtigiis cognoſci poteſt,ſed ex hiſtoria deprehendi poteſt ædes Hirenæ,in qua parte collis tertij fuerit, quæ tradit cùm vrbs caperetur à Frācis, & Venetis incendium exortum fuiſſe à Synagogio Saracenorum in parte inclinata ad mare, & vergēte ad boream proxima templo diuæ Hirenæ. Id fuiſſe intra ſeptum regiarum mulierum primò intellexi à ſenibus neſcio quibus,deinde aduerti turrim excelſam extra clauſtrum mulierū, ſitam in latere tertij collis vergente ad ortum æſtiuum, quadratam Hyrenem etiamnum vulgo appellatam, neſcio an ab æde diuæ Hirenæ, an à Regina Hirene. Tria Hirenæ templa Conſtantinopoli fuiſſe reperio ex literarum monumentis, primum antiquæ Hirenæ nuncupatum, quod Socrates tradit magnum Conſtantinum ædificaſſe, id

prope

prope Sophiam fuisse ante demõstrauimus, secundum quod iam dico positum in tertio colle, quod antiqua vrbis regionum descriptio tradit fuisse in septima regione, tertium ponit Procopius tradens Iustinianum ædificasse ad ostium sinus Cornu nuncupati templum Hirenæ martyris, iam verò templum Anastasiæ dicunt alij fuisse eo loco, vbi est Bezestannum nouum, hoc est, Basilica noua. Alij vbi visitur hodie cisterna multis columnis marmoreis sustentata, sita inter fori Basilicas, & sepulcrum, & Xenodochium Paiaziti Regis. Sozomenus ait Gregoriũ cùm ex Nazianzo migrasset Constantinopolim conciones habuisse in ædicula à studiosis suarum concionum structa, quam postea reges perillustrem structura & amplitudine maximã effecerunt, Anastasiámque nominarunt: siue ex eo, quòd illa ipsa, quæ in concilio Nycæno constituta fuissent, & iamdudum Constãtinopoli intermortua iacerent, in hac æde iterum emerserint, & reuixerint, Gregorij Nazianzeni concionibus, siue, inquit, cùm esset in hanc ædem multitudo populi congregata, muliérque grauida ex superiori porticu cecidisset, eóque casu interiisset, communi facta omnium prece reuixit, ex eóque ædes appellata est Anastasia. Ex his Sozomeni verbis patet errare recentes hanc ædem diuæ Anastasiæ Romanæ attribuentes, descriptio regionum vrbis duntaxat appellat ecclesiam Anastasiam (quam ego arbitror esse) vnam fuisse ex his duabus, quas maximas & ornatas omni genere lapidum Cedrinus scribit incendio excitato regnante Leone conflagrasse, vnam non procul à Thetrapylo, alteram incumbentem foro Tauri. Cùm de Bosporo

Thracio scripsi, demonstraui, vt in cliuis infimis tertij collis vergentibus ad Septentrionem sitæ essent petræ Scironides, à Megarensibus & Corinthiis deductoribus coloniæ Byzantinæ ita nominatæ ob similitudinem difficilis loci, quam habent cum petris Scironiis sitis inter isthmum Corinthiacum, & Megaram. Iam verò quid tertius collis præcipuum contineat, dicam. Est in eius dorso sepulchrum Paiaziti Regis cum Xenodochio, & ampla æde Mametana ab eo excitata ad similitudinē Sophiæ ædificata, quæ concamerata opere lateritio & tecta plumbo vestibulum habet amplum, stratum marmore albo, circundatum quatuor porticibus, quas sustinent insignes colūnæ exquisitissimi marmoris, in quo medio exilit aqua in sublime, deinde decidit in magnū craterem emittentem aquam salientem multis siphunculis. Aedes cum vestibulo circundata ex tribus partibus magna area, clausa partim muris, partim Xenodochio, ex quarta parte contiguo horto, in quo medio est sepulchrum Paiaziti Regis, ædicula Cylindri medij similitudinem gerenti circundatū. Præterea in tertij collis dorso sunt Palatia Gynæconitidum regiarum clausa excelso muro, qui cùm venissem Byzantium ambibat plusquā duo miliaria. Nuper Soltanus Soleimanus occupauit mediā partem ingentibus substructionibus sui futuri sepulchri & Xenodochij, quæ nunc excitantur luculentis marmoribus conquisitis ex multis regionibus imperij Turcici, vt videas humi iacētia infinita genera marmorum, non quidem nuper excisa ex lapidicina, sed infinitis antè seculis vagantia per diuersa regnantium ædificia non modò Byzātij, sed totius Græ-

ciæ,

ciæ, atque adcò Aegypti. In regione septima, tres vidi cisternas antiquas, quarum non meminit antiqua vrbis descriptio, vnam in foro Tauri, alteram inter Regis Paiaziti sepulchrum, & forum Bezestannum, vtrasque columnis marmoreis sustentatas: tertiã in tertij collis cliuo vergente ad Septentrionem, ad quam adhuc extant sex columnæ Corinthiæ marmoris Arabici affabrefactæ, benè proceræ & crassæ. Sub columnarum stylobatis est tubus aquæ testaceus, ex quo aqua defluebat in cisternam lateritiam, cuius concamerationem similiter lateritiam sustinent viginti pilæ lateritiæ. Supra cisternam olim erat area ædis religionis Christianæ, quam reges Turcorum demoliti sunt, eiúsque rediuiuis lapidibus ædificia sua adornarunt. In latere eiusdem collis pertinente ad occasum templum Mametanum extat, quod habet vestibulum sustẽtatum duodecim columnis, quarũ sex Arabici marmoris. Paulò supra hoc templum est aliud templum olim dicatum diuo Theodoro, ornatum columnis, id non illud quidem est, quod Procopius tradit Iustinianum ædificasse ante mœnia vrbis in loco nuncupato Rhessio: alia ædes olim Christiana nunc Mametana extat inter septum mulierum & sepulchrũ, quod excitauit Rex Soleimanus filio suo Mametho, vestita crustis varij marmoris.

De octaua regione, & de postera parte tertij collis.

CAPVT VII.

OCTAVAM regionem fuisse à tergo tertij collis vergente ad Meridiẽ, non assequor ex antiqua regionum vrbis descriptione, quæ tradit

octa

octauam regionem ex parte Tauri nulla maris vicinitate conterminam angustiorem, quàm latiorem spatia sua in latitudinem compēsare: ex hac enim descriptione nescio vergat ne ad Meridiem, an ad Septētrionem: sed ex eo octauam regionem agnosco, quòd tradit eam continuisse partem fori Constantini, & porticum sinistram Taurum vsque iam edoctus septimam regionem continuisse porticum dextram à columna purpurea ad forum Theodosij. Ex quibus intelligo partem promon torij, à mari pertinentem ad mare sitā inter columnam porphyreticam, & Taurum, in dorso diuidi in septentrionale latus, & meridionale porticibus dextris, & sinistris perpetuis à columna purpurea ad Taurum vsq; por rectis, diuidentibus septimā regionem ab octaua, illam continere porticus dextras, hanc sinistras. Harum porticuum nulla hodie vestigia extant, sed duntaxat via lata, quæ per medium promontorij dorsum à Sophia ad muros terrestres discurrit. Hæc regio continebat etiam Capitolium, & Basilicam Theodosianam, quæ ambo verisimile est fuisse prope Theodosij forum, eiúsq; columnam, atque etiam ex Zonara & Georgio Cedrino colligere possumus, tradentibus incendium illud impe rante Leone excitatum consumpsisse in Tauro domum maximam, & maximè illustrem accommodatam consiliariis, & regi: illis quidem ad simul conueniendum, & consultandum de rebus agendis, huic verò cùm esset Consul ad præsidendum consilio, quam iidem addunt habuisse duodecim colūnas varias ex marmore Troico factas, altas viginti quinque pedes, cuius tectum sustineretur quatuor arcubus, huiúsque domus longitudinem

dinem adiungunt fuisse plus minus ducentorũ & quadraginta, latitudinem verò centum quadraginta pedũ, hanc domum fuisse Basilicam Theodosianam, aut Capitoliũ. Ex his, quæ iam antè dixi existimare licet, quæ quidem ipsa post incendium quoquo modo fuerint refecta nomen amisisse colligo ex recentioribus scriptoribus, tradentibus in Tauro fuisse Palatium & Xenodochium, à quibus non dissentiũt quidam senes Constantinopolitani, qui testãtur etiam sua memoria circa domum, vbi hodie cuditur moneta, vicinam foro Theodosij fuisse Palatium magnum, quod aliqui dicunt Mamethem Regem, qui cœpit Constãtinopolim prius incoluisse, quàm construxisset ingens illud claustrum Palatij siti in primo colle, ex illiúsque ruinis reges Turcorum sua ædificia ornasse. Xenodochiũ, seu potiùs templum, quod erat ad occasum æstiuum Tauri vidi dirui, ipsiúsque columnas transferri in ædificationem Xenodochij, quod Rex Soleimanus in monumentum Chari filij construxit. Videant sacerdotes Græci, an hoc templum fuerit diui Pauli, quod septima regio continebat, ipse nunquam eorum quenquam inuenire potui, à quo id intelligere potuerim.

De nona regione, & de templo Concordiæ, & de horreis Alexandriæ, & Theodosij, & thermis Anastasianis, & de domo Crateri, & Modio, & de templo Solis & Lunæ. CAP. VIII.

REGIONEM nonam fuisse à tergo tertij collis partim in cliuis subiectis sub dorsum, in quo Taurum dixi, partim subditis iugo, in quo vi-

demus partem aquęductus orientalem, & templū, quod filio dedicasse Regem Soleimanum antè dixi, partim in planitie littoris Propontici extēsi vsque ad Blanchæ hortos, vbi olim portus Theodosiacus, cùm ex aliis scriptoribus colligo, tum maximè non modò ex antiqua descriptione, quæ tradit regionem nonam pronam omnem, & in Nothum deflexam extēsi maris littoribus terminari: sed etiā ex octaua regione, quæ cùm ex parte Tauri nulla maris vicinitate terminetur, assequor octauam regionem occupasse planitiem dorsi, in qua dixi Taurum fuisse, non autē sub hanc planitiem subiectos cliuos, nonámque regionem sub octaua partim subiectam fuisse ex ea parte, quæ tēdit à Tauro ad Nothum, & littus Proponticum, partim positam fuisse in cliuis duplici inclinatione deuexis, vna à Tauro ad occasum hybernum, altera ab ædibus Genisarorū ad Meridiem: tum etiam ex æde Concordiæ percipitur, vbi nona regio fuerit: sed in qua parte huius regionis templū Concordiæ, horreáque Alexandrina, & Theodosiana fuerint, nona regio, quæ illa continet, non declarat: sed vel ratione, vel aliorum scriptorum testimonio consequi possumus. Euagrius vbi tēplum Cōcordiæ fuerit (quam regionum descriptio ὁμονοίαν vocat) designat, describēs incendium imperante Leone excitatum in parte vrbis ad boream vergenti sæuisse à Bosporio portu vsque ad Apollinis templum antiquum, in parte verò vrbis meridiana à portu Iuliani vsque ad domos non longè sitas ab æde Concordiæ. In media autē vrbe à foro Constantini vsque ad Taurum, ídque incendium per longitudinem vrbis extensum fuisse in quinque stadia. Ex quibus

quibus percipiemus id fuisse in ea parte regionis nonæ suppolita lineæ porrectæ à foro Tauri ad littus Propon ticum, id quod clariùs liqueret, siquis à foro Constantini ad forum Tauri quinque stadia ambularet, ibíque signum figeret. Deinde ex portu Iuliani per maritimam planitiem quinque stadia versus Occidētem pergeret, ibíque alterum signum poneret, & cum altero ad Taurum fixo conferret: non longè aberraret à vestigiis ędis Concordiæ, quæ hodie non extat, neque templum Thomæ Apostoli, quod fuisse prope ædem Concordiæ noscitur ex iis, quæ anteà scripsi de portu Iuliani. Horreū Theodosianum non longè à portu Theodosiaco posito olim in hortis, qui nunc Blanchę appellantur, verisimile videtur nō modò ratione architectonica, quę præcipit horrea esse facienda iuxta portus, qui nulli sunt, neque in octaua, neque nona regionibus: sed in duodecima regione vicina nonæ regioni ex ea parte, vbi fuit portus Theodosiacus: sed etiam vero proximum apparet Theodosium adornasse portum Theodosiacū horreo & foro à suo nomine appellatis. Sed de portu Theodosiaco plenius loquemur infrà. Supra hortorum Blanchæ nuncupatorum, olim portum Theodosiacū continentium extremam partem ad ortū Solis pertinentem cliuus à Septentrione eminet, in quo est templum vulgò nominatum Myreleos, habens intra se cisternā, cuius camera lateritia sustinetur columnis marmoreis circiter sexaginta, vbi horreum olim fuit, quod deprauatè Suydas appellat horeium. Statua, inquit, Maimi, qui duxit exercitum contra Scythas, stabat in nuncupato horeio, ante domū Crateri, quæ nunc est Myrelei, & prope

manus æreas,propéq; modium æreum,modium autem fuiſſe iuſtam menſuram,quo pleno frumentum emeretúr & venderetur Valētinianum Regem lege ſanxiſſe, vt numiſmate duodecim modij venderentur nemine contradicente,quendam nautam hoc non facientem dextra manu mulctatum fuiſſe. Hinc manus æreas ibi ſtatutas eſſe,modium æreum poſitum fuiſſe in fornice Amaſtriani inter duas manus æreas à Valētiniano: alij tradunt ex eo,quòd Valentinianus ſanxiſſet,vt modius non ad regulam, ſed ad cumulum venderetur, cuidam contrafacienti manus præciſas fuiſſe. Georgius Cedrinus loca Amaſtriani fuiſſe,inquit,appellata à quodam vili homine,cuius patria eſſet Amaſtrum ob paupertatem Cōſtātinopolim profectò,ſiue ab infamia,quod omnes malefici & homicidæ ibi perſoluerent pœnas, nomen turpiſſimum adeptum fuiſſe execrādorum cauſa Paphlagonum.Idémq; ſcribit ibidem templum fuiſſe maximū Solis & Lunæ, Solis quidem in curru albo, Lunæ verò vt ſponſæ ductæ in quadriga mariti, Phidaliæ opus. Infrà autem iuxta fundamenta ſediſſe in throno ſceptrigerum populis præcipientē regnantibus obediendum eſſe, ibidémque iuxta ſolum fuiſſe Iouis ſtatuā ex marmore albo,ſimilis iacenti in lecto,opus Phidiæ. Quòd ſi Crateri antè nominata domus fuit Crateri Sophiſtæ, in ea fuit eius ſuggeſtus verſibus Iuliani Aegyptij celebratus. Præterea nona regio continebat thermas Anaſtaſianas, quas Marcellinus ait appellatas ab Anaſtaſia ſorore Conſtantini. Sozomenus narrat Marcianum Grammaticum docuiſſe filias Regis Valentis,Anaſtaſiam & Caroſam, ab earúmque nomini-

bus

bus appellata balnea, vsque ad suam ætatem Constantinopoli fuisse.

De tertia valle, & decima regione, de domo Placidiæ, & regia Placidiana, de aquæductu Valentiniano, & thermis Constantianis, & de Nymphæo.

CAPVT IX.

DECIMAM regionem vergere ad Septentrionem, & sitam fuisse in valle tertia, eiúsq; latere orientali, & in promontorij supra tertiam vallem eminenti dorso, per quod ab Occidente ad ortum aquæductus, tam fornicati supra terram, quàm concamerati subterranei feruntur, ex regionum vrbis descriptione liquet, tradente nonam regionem pronam omnem, & in Nothum deflexam, extẽsi maris littoribus terminari: decimámque in aliud ciuitatis latus à nona regione platea magna velut fluuio interueniente diuidi, esséque tractu planiorem, nec vsquam præter maritima loca, inæqualem longitudini eius, latitudine non cedente contineri templa sancti Acacij, thermas Constantinianas, domum Augustæ Placidiæ, Nymphæum maius, aliáque plura, quorum nulla nunc extant, neque quantumlibet diu & diligẽter vestigarim, à nemine viuentium intelligere potui, in qua parte regionis decimæ fuerint, duntaxat nonnulla excerpsi ex mortuorum scriptis. Ex quibus deprehendi erratum esse in libello antiquæ descriptionis regionum tradente decimã continere thermas Constantinianas, quas nullas fuisse Constantinopoli inuenio, sed duntaxat Constãtianas, quarum meminit Sozomenus Salaminius loquens de his,

qui quod Ioanni Chryſoſtomo fauiſſent ex Conſtantinopoli effugiebant. Sentiẽtes, inquit, populi impetum, poſtridie templum magnum reliquerunt, & Paſcha celebrarunt in publico balneo multæ multitudinis valde capaci, nominato à Conſtantij Regis nomine. Suydas dicit Elladium Alexandrinum tempore Theodoſij parui ſcripſiſſe Ecphraſin thermarum Conſtantianarum. Socrates tradit Valentem Regem muros Chalcedonis iuſſiſſe euerti, & lapides ad Conſtãtinopolis publicum balneum ædificandum tranſportari, cui nomen eſſet Conſtantianæ. Addítque in vno lapide, ex his, qui trãſportati eſſent, inciſum fuiſſe oraculum, quod iam inde ab antiquis temporibus in occulto fuerat, tunc manifeſtum factũ eſſe, ſignificans cùm in vrbe foret abundans aqua, tunc quidem murum balneo fore vſui. Sed infinitas gentes barbarorum in terram Romæorum excurſuras, multa mala parraturas, tandémque & ipſas perituras eſſe. Socrates addit oraculum quale fuerit,

ἀλλ' ὅτε δὴ νύμφαι δροσερὴν κατ' ἄσυ χορείην
τερπόμεναι σήσωνται ἐϋσεφέας κατ' ἀγυιάς,
Καὶ τεῖχος λουτροῖο πολύστονον ἔσσεται ἄλκαρ.
Δὴ τότε μυρία φῦλα πολυσπερέων ἀνθρώπων
Ἄγρια μαρμαίροντα κακὴν ἐπιειμένα ἀλκὴν
Ἴσρου καλλιρόοιο πόρον διαβάντα σὺν αἰχμῇ,
Θρηικίης δ' ἐπιβάντα σὺν ἐλπίσι μαινομένῃσιν.
Αὐτοῖς κεν βιότοιο τέλος, καὶ πότμον ἐπίσποι.

Zonaras & Cedrinus ſimiliter hoc vaticinium ponunt: ſed eo loco, quo Socrates dicit δροσερὴν, ſcribunt ἱερὴν, aliáſque voces ponunt differentes, nempe pro λουτροῖο, λουτροῖσι: pro ἄγρια μαρμαίροντα, ἄγρια μαργαίνοντα: pro καλλιρόοιο,

κύμα

λιμνοφίοιο. Socrates ſic interpretatur oraculi verſus. Hoc vaticinium,inquit, contigit poſtea, cùm Valens aquæductum conſtruxiſſet, aquámque copioſam vrbi præbuiſſet,tum barbaræ gentes inuaſerunt agros Romæorum. Hoc vaticinium alio modo poteſt interpretari, poſtea enim quàm Valens aquæductum in vrbem induxiſſet,Clearchus vrbis præfectus ex aquæductu deriuatum maximum ὑδρᾶον conſtruxit in foro nunc nuncupato Theodoſij, quod voce populari decantatum eſt aqua abundans,in quo feſtum hilarem vrbs egit. Hócque eſſe prædictum à vaticinio, τὸ χορείην τερπόμεναι στεφάνοις εὐστεφέας κατ' ἀγυιάς. At quædam ſecundũ vaticinium paulò pòſt facta ſunt, cùm murus Chalcedonis euerteretur Byzantij,& Nicomedenſes,& Nicenſes,& Bithynenſes obſecrabant Valentem Regẽ, vt deſiſteret euertere muros.Rex iratus vix ſuſcepit eorum preces,itaque vt ſe à iuramento exſolueret quo ſe obſtrinxerat demoliturum,muros Chalcedonis ſimul demoliri iubebat,& ſimul implere demolita alteris lapidibus longis, & nũc licet videre in quibuſdam muri partibus, vt maximis & admirabilibus ſaxis ſtructura vilis ſuperędificata fuerit à Valente.Similiter Zonaras & Cedrinus dicunt Valentem mulctâtem Chalcedonios, quòd tutati fuiſſent Procopium ſuum hoſtem ex ruinis murorum Chalcedoniæ ſaxa traduxiſſe ad ſtructuram aquęductus,quem Zonaras appellat Valentem,Cedrinus modò Valẽtem, modò Valẽtinianum: quo copioſam aquam in vrbem induxit,tum ad vſum alium, tum ad balnea:ex quo vrbis præfectus effecit in Tauro Nymphæum vrbis magnitudine dignum, ſolenníque feſto indicto omnem popu

populum conuiuio excepit: ac non multo pòst (vt prædictum fuerat) barbarę gentes in Thraciã incursarunt, quæ postea deletæ sunt. Aquæductus Valẽtinianus adhuc extat excelsis fornicibus, à cliuis quarti collis ad cliuos tertij collis, pergens per decimam regionem, cuius non meminisse antiquam vrbis regionum descriptionem mirarer, cùm meminerit horreorum Valentinianorum, nisi etiam permultorum sua ætate extantiũ monimentorum non meminisse scirem, regnante Constantino Leonis filio Iconomacho anno à Christi humano Natali die septingentesimo quinquagesimo nono tanta fuit siccitas, vt ne ros quidem de cœlo caderet, exaruerı́ntque Constantinopoli cisternæ & balnea, & fontes, qui prius iuges fluebant, quod intuens Constantinus Imperator, aggressus est renouare aquæductum Valentinianum, quem cùm vsque ad Heraclium incolumis permansisset ab auaribus dirutum, restituit accersitis fabris ex diuersis locis ab Asia quidẽ, & ponto mille ædificatores, & ducẽtos albatores, à Gręcia quingentos figulos laterculorũ, ex Thracia quinq; millia operariorum, & baiulum, & ducentos fabros tegularũ: quibus omnibus præfecit principes, executorésq; operum, ac patricium vnum. Itaque opere perfecto, aqua introiuit in vrbem, discurrens per confinia nonæ regionis, & decimæ. Multi enim aquæductus per dorsum sex colliũ discurrunt subterranei, & vnus supra terram Valentinianus, quem qui scripserunt de rebus gestis Andronici tradunt per magnum forum euntem, & ferentem aquam dulcem, & puram Andronicum Regem renouauisse, & auxisse, addidisséque ei fluuiũ, quem nominant

Hydr

Hydralem: ad cuius fontem turrim & Palatium construxit, quo æstate recrearetur, ex eodémq; fluuio aquá duxit in vrbis locum, quem vocant Blachernam: sed turrim Andronici odio Isacius successor euertit. Procopius dicit Iustinianum Acacij ædem exolescẽtem restituisse, & columnis vndique albis illam circũdedisse, similibúsq; marmoribus ædis solum constrauisse, ædémque lapidum candore vestiisse, vt omne templum niuibus tectum videretur. Porticus autem ædi adiectæ sunt duæ, quarum altera vergẽs ad forum columnis circundata est. Iam antedicta verba Procopij desunt Codici ædito, itaq; eo studiosiùs addidi. Acacij templum Georgius Cedrinus ait fuisse in loco appellato Heptascalo, alij scriptores dicunt diui Acacij ædem appellatam in Scala, quam iam nulli vbi fuerit, cognoscunt: sed qui diligentiùs inquirere volet, dabo ei hanc notulam. Inuestiget domum maximam, quam Cariam historiæ appellant, ex eo, quòd nux esset in area illius: vnde aiunt Acacium martyrem suspensum interiisse, & delubrum inde ei consecratum fuisse, quod aliqui putant in Neorio situm fuisse, ex eo, quòd legerint apud plerosq; scriptores Acacij imaginem ex calculis vitreis inauratis factam, positam in templo ad Neoriũ sito fuisse. Sed hic Acacius alius est, quem non modò Historici, sed etiam Grammaticus Suydas tradunt, Episcopum Constantinopoleos fuisse regnãte Leone Macello adeò ambitiosum, vt multi Acacij imagines ponerẽt in tẽplis etiamnum viuentis. Inde existimatũ Doxomanem, iam verò Placidiæ domum vidimus in prima regione, itaque vide an rectè legatur in hac decima regione domus Pla-

AA.

cidiæ, an potiùs legendum sit Placillæ, an Placidæ: nam Agathius meminit regiarum Placidæ, siue Placidi his versibus, quos cum inscriptione mox addam:

Εἰς εἰκόνα ἀνατεθεῖσαν ἐν τοῖς πλακίδου, ὑπὸ τῶν
τοῦ σκρινίου ἀγαθίου σχολαστικοῦ.

Θωμᾶν παμβασιλῆος ἀμεμφέα κηδεμονῆα
ἄνθεσαν οἱ πρὸν τάγμα μετερχόμενοι
Θεσπεσίης ἄγχιστα συνωρίδος, ὄφρα καὶ αὐτῇ
εἰκόνι χῶρον ἔχῃ γείτονα κοιρανίης
αὐτὸς γὰρ ζαθέοιο θρόνου ὕψωσε μελάθρου,
πλοῦτον σὲ ζῆλος, ἀλλὰ μὲ εὐσεβέης.

Post Scironides petras, quas antè dixi fuisse in latere septentrionali collis tertij, Dionysius Byzantius in planitie maritima tertiæ vallis, & quarti collis, dicit esse littus longum non deterius vllo optimorum ad capturam piscium: nam maximè profundū est etiam iuxta oram maris, & quietum, vbi olim locus Cycla nominatus, ex eo, quòd Græci barbaros ibi interclusissent: vbi etiam est ara Mineruæ dissipatoriæ, designans dissipationem barbarorum interclusorum. Cycla locum sequitur Melias sinus piscationi aptus siquis alter, elatis promontorij lingulis, atque vtrinq; saxis occultis conclusus, nunc in hac valle sinus non est vetustàte obrutus, & exædificatus, quod non modò ex sinu Melia, sed etiam ex Strabone coniicere liceat, cùm ait sinum Ceras ideo appellari, quòd multis recessibus velut cornu ceruinum ramosus sit, nunc recessus illi non sunt, nisi perpauci. Zosimus, qui scripsit historiam temporibus Arcadij & Honorij, testatur sua ætate tantam fuisse Constantinopoli multitudinem incolarum, vt non modò imperatores

muros

muros vrbis longiùs Constantinianis muris promouerint, sed etiam non paruam partem maris ambientis vrbem obruerint palis circunfixis, & ædificiis supra palos impositis, quid ex tẽpore Arcadij & Honorij, & quantum obrui potuit, ex tot & tantis ruinis vrbis proiectis in mare. Meliam sinum, inquit Dionysius, excipit locus appellatus κῆπος, à terra inter paucas apta ad hortensem culturam: post hortum sequitur locus Apsasius appellatus, ex ea re quam diximus in Bosporo.

LIBER QVARTVS.

De vndecima regione, & de quarto & quinto collibus.

CAPVT I.

NDECIMAM regionem vix agnouissem ex vrbis regionũ descriptione, quæ eam dicit spatio diffusam liberiore, nulla parte mari sociatam esse. Verùm eius extensionem tam planam, quàm etiam collibus inæqualem: nisi addidisset illam continere in se martyrium Apostolorum. Quod etsi hodie non extat, tamen ex memoria senũ Constantinopolitanorum inuestigaui fuisse in dorso quarti collis deuexo in iugũ tertiæ vallis prope officinas Ephippiorũ, & sepulchrum Mamethi Regis: quo cognito, assequor regionem vndecimam in quarti collis fuisse dorso, eiúsque lateribus tam vergentibus ad boream, quàm sitis in eius tergo: hánceque regionem attigisse vrbis muros terrestres vndecimam regionem diuidentes à decimaquarta regione, quæ spatio interiecto diuisa erat ab vrbe muro pro-

prio vallata, quam in ſexto colle extra Conſtantiniana mœnia infrà oſtendam, incluſámque poſtea fuiſſe à minore Theodoſio. Conſtantiniani muri traduntur ab Eugenij turri perrexiſſe vſque ad templum diui Antonij, & ædis Marianæ, quæ nuncupabatur Rabdos, inde aſſurrexiſſe vſque ad Exacionion terreſtres, murũ, quod dicunt appellatum fuiſſe ex eo, quòd extra muros terreſtres eſſet columna ſuſtinens Conſtantini magni ſtatuam. Recentes ſcriptores tradunt Conſtantinum excitaſſe ædem diuinæ Trinitatis in loco nuncupato Exacionio, nunc nominatum ædem diuorum Apoſtolorũ, qui, ſi rectè exiſtimo, Conſtantini muros fuiſſe conſtructos in confinio quarti collis & quinti, prope Exacionion. Georgius Cedrinus ait terræmotu horribili cecidiſſe partes vrbis ad Exacionion ſitas, vt muros vrbis, vt templa decora, vt ſplendidas domos, iidem authores recentes non ſibi conſtantes alio loco dicunt porticus à miliario pertinuiſſe ad Taurum vſq; & Bouem æreum, & portas Ioannis Hippodromi, quæ diſtant à templo Apoſtolorũ plus mille paſſibus Romanis, tantundemq; fere à muris à Conſtantino poſitis: id quod coniici fortaſſe poteſt ex Sozomeno. Theodoſius, inquit, contra Eugenium educens exercitum, egreſſus vnum miliare extra Conſtantinopolim in æde diui Ioannis Baptiſtæ, quam ipſe conſtruxerat in Hebdomo ſuburbio, adeò precatus eſt, vt ſibi exercituíq; feliciter exitus belli eueniret: ita enim Græcus habet Codex Sozomeni, Θεοδόσιος δὲ κωνσταντινοπόλεως ἐκδημῶν πρὸς τῷ ἑβδόμῳ μιλίῳ γενόμενος προσηύξατο τῷ θεῷ ἐν τῇ ἐνθάδε ἐκκλησίᾳ ἣν ἐπὶ τιμῇ ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἐδείματο αἰτῶν τε αἰσίαν αὐτῷ καὶ τῇ στρατιᾷ, καὶ ῥω-

μαίοις

μαίοις γενέσθαι τῇ ἐκβάσει τῆς πόλεως. Qui neſciunt Hebdomũ eſſe ſuburbanum Conſtantinopolitanũ, interpretarentur ſeptimum miliare Theodoſium extra vrbem egreſſum: at Hebdomum ſuburbium eſſe ex eodẽ Sozomeno liquet, cùm alibi dicit Theodoſium caput Ioannis Baptiſtæ ex vico Coſlao nuncupato, qui Pãtichio Chalcedonis vicinus erat, tranſtuliſſe, & poſuiſſe ante Conſtantinopolim in loco Hebdomo nũcupato, quem nos ſuburbium olim fuiſſe, nunc verò intra muros vrbis eſſe in ſexto colle declarabo: infra quod ſi colũna, à qua dicunt appellatum locum Exacionion fuit, illa, quæ in dorſo quinti collis bene excelſa vndique procul longè eminere ſupra omnes domos paulò ante videbatur, facilè intelligeremus muros, quos poſuit Conſtantinus non proceſſiſſe vltra hanc columnam diſtantem à templo Apoſtolorum circiter quatuor ſtadia. Hãc columnam transferri vidi in ædificationem ædis, quam Rex Soleimanus conſtruere aggreſſus eſt. Cuius ſcapus eſt marmoris Pyrropœcili, altus circiter ſexaginta pedes, eius perimeter eſt tredecim pedum & dodrantis capitulum Corinthium quidem, ſed marmoris albi. Eius ſtereoma & ſtylobates, & baſis ſunt etiam marmoris albi, ſtereoma altum, vt id ſcalis aſcendere habuerim neceſſe, ſtylobates altus quatuor pedes & nouẽ digitos, plinthus pedem & ſex digitos. Græci & Turci vtrique ſua lingua hanc appellabant columnam Virginis, quã puto fuiſſe illam celebratã recentiorum ſcriptis ſupra collem poſitam, ſuſtinentem Veneris ſtatuam lapideam, quæ virgines ſuſpectas de ſtupro diſcernebat ab integris: nam ſi integræ & puræ ad eam prope acceſſiſſent,

incolumes discedebant, sin corruptæ, inuitæ, & nolētes se denudantes sua pudenda ostendebant. Cùm regionū vrbis descriptio ait vndecimam regionem nulla parte mari sociatam fuisse, existimare oportet planitiem sitam inter sinum Ceratinum, & radices collis quarti extra vrbem fuisse, cùm etiam eadē descriptio regionum dicat vrbis latitudinem continuisse pedum sex millia centum quinquaginta, hoc est, vnum miliare, & ducentos triginta passus, latitudo autem Isthmi pergens per collem quartum & septimum, per quos antiquus murus pergebat, exeedit præscriptam latitudinem. At Zosimus antiquus historicus tradit Constantinum magnum muris vrbem cinxisse, qui omnem Isthmum à mari ad mare interciperent. Itaque oportet in decima regione ponere planitiem sitam inter sinum & radices quarti collis.

De templo Apostolorum, & sepulchro Constantini magni, de cisterna Arcadiaca & Modestiaca, de Palatio Placilliano, & Boue areo.

CAPVT II.

EVSEBIVS scribit Constantinum magnum templum Apostolorum ædificasse in altitudinem immensam, ídque vestiuisse omni genere marmorum variorum, & fulgentium ab imo solo ad tectum, quod totum tenuibus lacunaribus auratis ornauit, tegulísque æreis texit multo auro perlitis splendorem eiaculantibus etiam in eos, qui vel procul illas intuerentur. Structura templi superior ex ære & auro eminenti expressione elaborata cancellos & fenestras habens,

habens,templum circundabat.Circa templum aula illuſtris erat in aërem purum & apertũ patens,cuius porticus diſpoſitæ in quadrum circundabant aream ſub dio expoſitam.Iuxta porticus diſtendebantur regiæ ædes,& balnea,& ἀνακαμπτήρια, aliáque permulta domicilia æditimorum,aliorúmq; miniſtrorum templi commodè ædificata. Hæc omnia Pius Rex in memoriam Apoſtolorũ Seruatoris noſtri poſteritati tradidit, duodecímq; ibi loculos velut ſtellas ſacras memoriæ Apoſtolorum conſecrauit, atque arcam, in quam ipſe poſt mortem includeretur, in medio Apoſtolorum poſuit, vtrinq; ſtipatam ſex Apoſtolis. Socrates adiungit corpus Conſtantini aureæ arcę impoſitum,in vrbem Conſtantinopolim tulerunt eius neceſſarij, & ſepeliuerunt in templo Apoſtolorum. Zonaras Euſebium videtur non legiſſe,cùm ait id ſepultum in ęde Apoſtolorum in porticu,quam ad ſepeliendum patrẽ Conſtantius condidiſſe traditur.Secundum viam latam, quæ tendit per dorſum promontorij ab æde Sophię ad portam Adrianopolitanam prope locum,vbi fuiſſe templum Apoſtolorum antè dixi, hodie monſtratur ſolium ex Porphyretico marmore factum,ſed vacuum,& carens operculo,longum decem pedes, altum quinq; pedes & ſemiſſem, quod Græci & Turci dicunt eſſe magni Conſtantini:ſed quàm verè,ipſi viderint.Mihi verò dubium videtur ex Euſebio & Socrate, tradentibus in arca aurea ſitum fuiſſe,niſi fortaſſe arcam auream in ſolium illud Porphyreticũ incluſerint. Zonaras dicit Theodoram vxorem Iuſtiniani ædem nuncupatam Apoſtolorum conſtruxiſſe.Fuerat,inquit,ibi ante Apoſtolorum tem-

plum à Constãtino ædificatum, non quale nunc est, sed minùs pulchrum, & multò inferius. Procopius iam inde ab antiquis temporibus ait fuisse Constantinopoli templum omnibus Apostolis sacrum, vetustate iam dirutum, ac casui obnoxium, quod Iustinianus totũ demolitus non modò renouare, sed & pulchriùs, & maius efficere studuit in figuram crucis: cuius pars recta ad orientem & occidentem Solem existit. Transuersa verò altera ad vrsam & vẽtum austrum, muris quidem vtraque extrinsecus septa, intrinsecus verò circumornata columnis supra, infráque stantibus. Euagrius videtur ignorare à magno Constantino id constructum fuisse, cùm ait id à Iustiniano conditum fuisse, qui profectò, vt pleraque alia non primus condidit, sicut asserit Procopius adulans rhetorum more: sed renouauit vetera, aut collapsa restituit, aut incensa reædificauit. Huius ædis nulla restant vestigia, iam ne fundamentorum quidem: nisi fundamenta quædam Cisternæ, quæ aquam suppeditabant ædi Apostolicæ, in cuius quidem cisternæ solo sunt officinæ, & tabernæ Ephippiorum circiter ducentæ, vbi fiunt, & venduntur non modò Ephippia, cæteráq; equorum ornamenta Turcica: sed etiam vasa ex corio ad hauriendam aquam scitè facta, tum pharetræ, arcæ corio tectæ. Supra hanc cisternam ædes Mametana cum Xenodochio sita est in planitie, quã Mamethes, qui vrbem cœpit ex ruinis cùm aliarũ ædium Christianismo sacrarum, tum ædis Apostolorum vicinæ ædificauit ad similitudinem ædis Sophianæ, ex lapide quadrato: testudinéque semicircula texit lateritio opere facta, plumbo tecta, vt sunt omnia Turcica ædificia

ficia publica: vestibulóque ornatissimo eam illustrauit quadrato, tam lato, quàm ædes ipsa, marmoreis pauimentis nitēti, & porticibus in quadrum dispositis: quarum arcus sustinentes concamerationem earundem columnæ ingentes exquisitissimi marmoris sustinent. In medio vestibulo, seu atrio est Enneacrunos, desiliens in magnum craterem marmoreū circa ædem, ingens area partim parietibus, partim longis ædificiis cincta, quorum partem possidét sacerdotes, & literarum doctores, partem orientalem hortus muris clausus, in quo medio est sepulchrum Mamethi Regis, quod constructum est in figuram cylindri, velut delubrum hemisphericū ex marmore candidissimo: tectum plumbo, fenestris cancellatis, & porta cum vestibulo ornatum. In huius medio solo est solium Mamethi holoserico tectū, solum stratum stragulis Attalicis, in quibus desident perpetui flamines, sodales illud noctes & dies seruantes. Extra aream viam duntaxat inter media Xenodochia ingentia sunt lapide quadrato similiter ædificata, areas in medio habentia, & porticus columnis marmoreis circūdata. Xenodochiis adnexi horti magni, muris clausi, denique ædis hæc cum circunuicinis ædificiis claudentibus Ariam, & cum Xenodochiis continet in ambitu circiter sex stadia. Sub horum ædificiorū claustro idem Mamethes thermas construxit totius vrbis maximas in solo cisternæ antiquæ, quam arbitror aut Arcadiacā, aut Modestiacam, quas regionum vrbis descriptio ponit in vndecima regione. Hæ thermę duplices & geminæ sunt, nempe viriles & fœmineæ, inter se quidē coniunctæ, sed portis diuisę contrariis, quibus ingressus non

patet ex thermis alteris in alteras thermas: describam duntaxat viriles, cui similes sunt fœmineæ. In primo aditu habent Apodyterium, ex quo patet introitus in Tepidarium, ex Tepidario in Caldarium, quibus tribus membris thermæ constant inter se aditu cóiunctis, sed tecto & pariete diuisis in rectum ordinem dispositis. Apodyterium est ædificium quadratū lapide quadrato constructum vsque ad cōcamerationem rotundam opere lateritio factam, cuius ambitus interior continens ducentos & quadraginta pedes, & octo digitos, circundatur suggestu lapideo lato plus sex pedes, alto tres pedes. Paries Apodyterij à pauimento ad imas radices concamerationis altus triginta septem pedes. In medio Apodyterij solo marmoribus strato Crater magnus marmoreus in ambitu continens triginta septem pedes, altus tres pedes plenus aquis salietibus. Ex Apodyterio duabus portis patet aditus in Tepidarium ędificium in ambitu interiori continens centū pedes, constans quatuor arcubus sustinentibus tectum hemisphericum efficientibus octo cellas, quarum vnam dimidio cæteris minor habēs à tergo latrinas, in quas totius balnei aquæ confluunt ad eas purgandas. In huius pariete fistula aquæ defluit, qua Turci, vt solent, ab excrementis redditis lauantur. Ex his octo cellis sunt sex singulæ habentes labrum, sed ita dispositæ, vt ex duobus arcubus singuli in medio habeant vnam cellam, ex qua ad dextram & sinistram ingressus patet in aliam cellam. Alij duo arcus sic cellas habent, vt is, qui est versus portas, ex quibus dixi aditum Apoditerio in Tepidarium, habeat cellam tam magnam, quàm ipse amplus est, in

quo labra sunt vbi in pauimento marmoreo pannos Turci lauant. Quartus arcus substructo muro diuidit Tepidarium à Caldario. In medio Tepidarij est Crater cum Siphonibus salientibus. A Tepidario vna porta aditum præstat in Caldarium tertium membrũ, quod constat octo arcubus sustinentibus hemisphærium, efficientibus octo cellas extra magnũ hemisphærium recedentes circundantibus Caldarium in ambitu continens circiter nonaginta pedes, habens solum marmore stratum, quod medium efficit velut suggestũ octogonum in circuitu continentem quinquaginta septem pedes & dodrãtem, altum duos pedes & quatuor digitos, quem circundat alueus discurrens inter octogonum & pauimentum, quo aditur in cellas, tam altum, quàm octogonum. Cellæ quatuor interiores positæ in quatuor angulis, quoquo versus sunt latæ vndecim pedes & tres digitos, vsum præstantes Laconicorum, quorum sicco calore sudor elicitur, eadem est mensura duarum cellarum extra duos arcus recedentium. Aliæ sex cellæ semicirculæ, quas efficiunt sex arcus, sitæ sunt in ambitu hemisphærici Tepidarij largæ inter imas pilas arcuum vndecim pedes, latæ quinque & dodrantem. Singulæ cellæ habent labrum marmoreum, præterea in vna est solium marmoreum magnum in parietibus Caldarij & Tepidarij, & cellarum, nullæ fenestræ sunt, sed duntaxat in tectis hemisphæricis, quæ tota ferè plena sunt foraminibus, quæ clauduntur vitreis supra tectum eminentibus, lampadis inuersæ similitudinem gerentibus. Extra thermas est hypocausti præfurniũ, largum duos pedes & semissem, totidem altum. Perenni igne milia-

rium æreum inuerſum calefacientis,& flammarum vaporem eiaculantis in cuniculos rectos, & tranſuerſos ſubterraneos calefacientes pauimentū thermarum ſuperimpoſitum. Riuus ductus ab agro ſuburbano non longè à præfurnio,canalem efficit largū ſex pedes. Ex hoc deriuantur cuniculi ſiue tubuli diſcurrētes per medios parietes circum thermas, quorum vnus tranſiens ſupra patinam miliariam calidam aquam intromittit ſalientem in labra epiſtomiis clauſa,alter ſupra concamerationem primi canalis tranſiens frigidā in eadem labra miniſtrat altioribus fiſtulis,quas epiſtomiis clauſas reſerant,quóties lauantes calidam temperare volūt, ſed de vſu lauandi Turcorum, & de ratione ædificandi balnea ſeparato locò tractandū eſt. Nunc redeo ad inſtitutam regionem vndecimam, quæ Palatium Placillianum continebat,cuius Procopius meminit:Cùm,inquit, Regem Iuſtinianum Theodora Regina conſolabatur his verbis,Habemus regias alias, quæ Helenæ appellantur, & Placillianæ à Placilla vxore magni Theodoſij, quem vt Iuſtinus Sophiam coniugem illuſtrauit regiis Sophianis nuncupatis, ita veriſimile videtur Placillam nobilitaſſe Palatio Placillano, quam vehementer amaſſe Theodoſium toti orbi patefecit Theodoſij ira,qua ille exarſit in Antiochenos, quos in Laodenſium trādidit poteſtatem, quod Placillæ ſtatuas in foro ſuo poſitas euertiſſent ob nouum vectigal impoſitum.Non addam iam cur Chryſoſtomus Andriantes ſcripſerit.Poteſt etiam legi Palatium Flacillanum,à Flacilla,de qua Claudianus,

Sola nonum Latijs vectigal Hiberia rebus

Contu

Contulit Augustos, fruges æraria miles
Undique conueniunt, totóque ex orbe leguntur
Hæc genera, qui cuncta regant, nec laude virorum
Censeri contenta fuit, nisi matribus æquè
Vinceret, & gemino certatim splendida sexu
Flaccillam Mariámque daret, pulchrámque Serenam.

Bos æreus in vndecima regione fuit, sed in qua parte, coniicere possemus ex magna cisterna, quam recentes Historici tradunt conditam fuisse prope Bouem ęreum à Niceta Eunucho temporibus Theophili Regis, si hęc extaret: aut si extat, eius nomē retineretur: aut si forum extaret, quod nonnulli scriptores appellant Bouis forū. Ioannes Tzetzes in sua historia idem esse dicit forum Bouis & Bouem locum ex æreo Boue sic appellatum. Is qualis fuerit, intelligitur ex Zonara, Phocæ, inquit, tyranni corpus infelix combustum fuisse ad locum nuncupatum Bouē, vbi caminus fuit ex ære factus figuram Bouis maximi gerens, ex Pergamo aduectus. Cedrinus scribit in hunc Bouem inclusum martyrem Antypam exustum fuisse. Quanta autem crudelitate laborarint aliquot tyrāni Constantinopolitani, qui maleficos hoc tormento excruciarent, ex Tauro Agrigentinorū osten ditur, quem Phalaridi tyrāno fecit Perillus à Plinio vocatus, ab aliis rectiùs Perilaus, Atticus faber ærarius mu gitus hominis pollicitus igne subiecto, primus illū expertus cruciatum iustiorem sęuitia artificis: cuius opus, vt Plinius aït, nemo laudat, & diu olim seruatum est, vt quisquis illud viderit, odio persequeretur artificis manus. Quæ causa artificē incitare potuerit, vt caminum effingeret in formam Bouis, non aliam veriorem repe-

rio, quàm vsum linguæ Græcæ, quæ caminos appellare solet Boues bonis lateribus, & robore præstãtes. Vt enim camini habent præfurnium in latere velut portam, ita Perilaus portam in latère Tauri effecit. Bouem hunc æreum traductum Constãtinopolim fuisse ex Sicilia, aut Italia, potiùs quàm ex Pergamo, coniicio ex direptionibus regum Constantinopolitanorum, qui totum orbem spoliarunt vt suam nouam Romam ornarent. Iam verò vbi hic Bos æreus fuerit, à permultis ciuibus percunctatus sum, sed à nemine intelligere potui: quàuis non ignorent Bouem quendam fuisse Constantinopoli æreum, quamuis à maioribus suis, quasi per manus oraculum de hoc Boue æreo traditum iactitare soleant. Quamuis eius interpretationem suis temporibus attribuant rectiùs, quàm Ioannes Tzetzes vir quidem eruditus, qui in sua varia historia ante trecentos & septuaginta annos scripta ita id interpretatur. Oraculum, inquit, Constantinopoli iactabatur eiusmodi, βοῦς βοήσεται καὶ ταῦρος δὲ θρηνήσει. Bos mugiet, taurus lugebit. Ex hoc Constantinopolitani imaginati sunt fore calamitates, & metus, vt innumerabiles exercitus Alemannorum, atque aliarum gentium contra Constãtinopolim venturi essent, omnésque, quòd expectarent vrbis euersionem, direptionémque obstupefacti erant, atque insomniis perturbabantur. Tum vxor Megaletærarchi perterrefacta prænuntiatione exercituum illorum innumerabilium, & peruulgatis versibus fabulosè compositis, effigente animo ea, quę metuebantur, existimauit se videre per insomnium illa, quæ in sermonem hominum venerant. Constãtinopolim primò quidem habere

bere murum lateritium, circa verò Bouis forum, siue ad Bouem, locum visa est videre exercitum, atque copias armatas, circa Taurum hominem mœstum, percussu manuum & lugubri voce dolorem testantem. Hoc insomnium mulier conspicata præsignificare extremam calamitatem impēdere vrbi arbitrata indicauit Tzetzæ, qui interpretatus est murum lateritium prædicere frugis abundantiam, atque annonæ copiam Constantinopoli. Scitis, inquit, qui adestis, vbertatem annonæ, quæ tum fuit, illud verò exercitum, & multas copias armatas circa Bouem esse, atque mœstum hominem ad Taurum sedere, dixit finē esse oraculi peruulgati: illius dico, quod prænūtiat Bouem clamaturum, & Taurum eiulaturum. Sed non vt imaginati sunt ij, qui metus cogitant, sed finem esse ad vtilitatem omnibus nobis ciuibus. Itaque audi Augusta, & doce etiam alios, & dic
" Tzetzes ita me docet, Bouem nos Græci fœminam Bo
" uem nuncupamus quanquam interdum Taurum, &
" Vitulum Bouem appellamus, Taurum autem propriè
" Bouem marem nominamus, Taurum autem hunc Ita-
" lum vocant Latini. Bos igitur nostra nempe vrbs Con-
" stantini ex Tauris Italis Romanis condita omni gene-
" re armorum plena, & commeatibus, & exercitibus clas-
" sicum canet contra hostes, Taurus verò Italus exercitus
" Latinorum expallescet multo metu, & lugebit, si Rex
" non seducatur potentis sermonibus. Arguta quidē hæc Tzetzis interpretatio, vt hominis adulantis Reginæ, & sibi facile persuadentis, quæ cupiebat: vt est ingeniosa hominum imbecillitas ad se circunscribendū. Sed longè verior erat illa, quam redarguere Tzetzes conatur,
peruul

peruulgata oraculi interpretatio, quæ tum per animos Constantinopolitanorum peruaserat, exercitum Latinorum expugnaturum esse Constantinopolim, vt reuera paulò post expugnauit, diripuit, incendit, vrbísque tyrannos alios ex Tauri summa colũna Theodosij præcipitauit, alios ad Bouem æreum combussit. Similiter idem Tzetzes argutulus videri cupit coniector alterius oraculi, quod ipse narrat & interpretatur, sed frigidè & ridiculè: vt postea docuit exitus, ὐαὶ σοὶ ὦ ἑπτάλοφε ὅτι οὐ χιλιάσεις. id est, Væ tibi Constantinopoli, septem colles incolenti, mille annos non ages. Id oraculum fuit alterum Constantinopolitanis, vt illud quod antè dixi, Bos clamabit, & Taurus eiulabit. Postquam, inquit, illud ipsum pulchrè & commodè dissoluissem meæ interpretationi, alterum obiectum est: scilicet, O Constantinopolis, quæ septem colles incolis, non mille annos ages. Sic interpretatus sum, non esse intelligendum, vt vulgò intelligunt ὐαὶ aduerbium luctuosum non esse vnã partem, sed duas partes orationis, nempe οὐ negationem, at αἰ significare siue: & ita aptandas esse, siue ô Constantinopolis mille annos non ages. Sed intra mille annos etsi euertaris, tamen non væ, & luctus tibi, sed gaudiũ erit, vt maior extruaris, vt amplius splendeas. Dissolueris enim ad bonum eorum, qui te dissoluent. Occultè adulatur principibus ciuibus factionũ de imperio contendẽtium: nam si de hostibus externis intelligeret vrbem dissoluturis, delira esset illius interpretatio, sed quoquo modo intelligat, delirat. Nam siue à ciuibus, siue ab externis dissoluta est, non gaudium fuit Constantinopoli, neque modò diuinis oraculorum prænuntiationibus
prædi

prædictum est Constantinopolim mille annos non duraturam, sed etiam Astronomorum præscientia. Quidam, sicut ait Suydas, historiarum monumentis prodiderunt Constantinum magnum postquam vrbem absoluisset vocasse Astronomum nuncupatum Valētem, illius temporis hominum (qui Astronomiæ darēt operam) præstantissimum, eíque præcepisse, vt vrbis sydus natalitium & horoscopum obseruaret, vt nosceret quot annos esset permansura. Valens in sexcentos & nonaginta annos ipsam duraturam esse vaticinatus est: at hi iam multò antè præterierunt. Itaque, inquit Zonaras, oportet Valentis prædictionem mendacē esse, artémq; Astronomię aberrare ab horoscopo, aut illos annos Valentem dicere conuenit, in quibus politici mores obseruabantur, & tranquillitas, & Senatus honorabatur, & Constantinopolitani ciues florebant, & legitima erat regij principatus administratio, non tyrānis dominantium, communia existimantium propria sua bona, hísque ad suas libidines explendas abutentium. Iam verò vt absoluam oracula, quę à magnis viris tradita sunt de hac vrbe, venio ad Zosimum antiquum authorem, si cum Ioanne Tzetza & Zonara conferas. Ille enim, inquit, Constantinopolim in tantam magnitudinem creuisse, vt nulla vrbs alia esset cum ipsa conferēda, neque magnitudine, neque fœlicitate: sed tamen ait, cùm diu multúmq; considerassem nullam ex deis prędictionem maioribus nostris datam esse de Constantinopolis incremento in meliorem fortunam, multos Historicos, multáque oracula perlegi, ac cùm in his dubitationibus longum tempus consumpsissem, incidi tandem in

oraculum Sibyllæ nuncupatæ Heritreæ, siue Phaellis, siue Phaennus Epirotidis: nā & hæc diuino afflatu percita oracula edidisse dicitur, cui obtemperantem Nicomedem filium Prusiæ, & ad ea accommodantem, quæ sibi vtilia viderentur bellum suscepisse contra patrem Prusiam Attalo obtemperantem. Oraculum autem Sibyllæ habet sic,

Ὦ βασιλεῦ θρῃκῶν λείψεις πόλιν ἐν προβάτοισιν.
Αὐξήσεις δὲ λέοντα μέγαν γαμψώνυχα δεινόν.
ὅς ποτ' ἐκινήσει πατρίας κειμήλια χώρας.
γαῖαν δ' αἱρήσει μόχθων ἄτερ, οὐδέ σέ φημὶ
Σκηπτούχοις τιμαῖσιν ἐπαγάλλεσθαι μάλα δηρόν,
Ἐκ δὲ θρόνων πέσεειν οἵους κύνες ἀμφὶς ἔχουσιν.
Κινήσεις δ' εὕδοντα λύκον γαμψώνυχα δεινόν.
οὐδ' ἐθέλοντι γὰρ ἔσσεται ὑπὸ ζυγὸν αὐχένα θήσει.
τότε Βιθυνῶν γαῖαν λύκοι οἰκήσουσι
Ζηνὸς ἐπιφροσύνῃσι τάχυ δ' ἐπιβήσεται.
Ἀρχὴ ἀνδράσιν οἱ Βυζαντὸς ἕδος κατανάσσουσι
Τρισμάκαρ ἐφετμαῖς ἦν λύκος αἰνόλυκος πτήξει κρατερὰς
ὑπ' ἀνάγκης οἱ μὲν γὰρ ἔασασιν τι ἐμὸν ναιόντων ἐθέλον
οὐκ ἔτισι γῆς οἱ πατρὸς νόον ἀλλὰ
Ἀναδέξω ἀθανάτων λογίων θνητοῖς δυσδαίμονα
οἶδεν. θρῆσσα κύων μέγα πῆμα. τόκος δὲ οἱ
οὐκ ἔτι τηλοῦ: πεῖραι παῖδα κακὸν καὶ τῇδε
φρούσαι: τρηχὺ παρ' ἀπείρου πλωτὰς ἐπεναίσι
Ἕλκος: καὶ μέγαν οἰδήσει ταχὺ δὲ ῥαγὲν αἱμορροήσει.

Hoc oraculum, inquit Zosimus, vt ita dicam, reuera ostendit, & ænigmaticè dicit omnia futura Bithynis mala ob tributorum postea ex ipsis exactorū grauitatem, & præsignificat, vt principatus celeriter perueniet ad

viros,qui Byzantis sedē incolunt,ac si longo pòst tempore hæc prænuntiata non acciderint, ne quisquam putet excessisse:omne enim tēpus breue Deo semper consistenti,& futuro:& hæc quidem,inquit, ex oraculi verbis, & rerum euentu coniectaui, sin alia sententia oraculi cuipiam videatur,eam sequatur: deinde vt confirmet suam opinionem de hoc oraculo scribit, vt Constantinus magnus eiúsque filij summis tributis Bithyniam,& totū orbem oppresserint,vt vrbes desertæ manserint.Ioannes Tzetzes nobilis Grammaticus, & Historicus, multis seculis post Zosimum oraculum aliter interpretatur,edoctus tempore rerum inuentore.Quidā, inquit,hoc oraculum dicunt esse Sibyllæ,alij verò Epirotidis Phaennus.Epirotis,inquit,Phaenno tot antè seculis prædixit facta paulò ante nostram ætatem, quomodo Regem Romanum vincent Persæ,supráque collum eius calcabunt velut seruituti addicti, & suus populus & Proceres quomodo hunc ab imperio deiiciēt, & quomodo Persæ obtinebunt omnem Bithyniam, & Scythæ quomodo bellū conflabunt,& suscipiēt contra genus Romanorum: καὶ ἔπος λέγουσα ταύτῃ σοφῷ διεξμελῶ.
Supradictum oraculum, quod de Turcis vaticinatur. Cæteros eius,inquit,versus prætereo,dicam paucos,

Δὴ τότε Βιθυνῶν γαῖαν οἰκήσουσι ζῶες ἀθιφρεσιώνσι
Κακὸν ἢ ὑπεβήσονται ἄνδρας οἱ Βύζαντος ἕδος κατεναιετάουσιν.

Oraculum hoc etsi antiquissimum, tamen in tot vrbis ruinis nunquam adeò liquidè patuit, quàm nunc sub imperio Turcorum. In supercilio quarti collis vergente ad Solis ortum visitur templum Pantocratoris illustre memoria recentium scriptorum, cuius parietes in-

teriores vestiti crustis marmoreis varij, quod duplices porticus habet, & plura tecta hemisphærica tecta plumbo, quorum maximum sustentatur quatuor columnis Pyrropœcilis, quarum perimeter habet septem pedes: alterum Hemisphærium sustentatur quatuor arcubus, quos fulciunt quatuor columnæ marmoris Thebaici. Est item in quarti collis latere meridionali, columna par, & similis ei, quam dixi in Exocionio paulò ante stantem nuper traductam in Basilicam Regis Soleimani. Habet in basi circulum illum laureatum, radiatum, similitudinem crucis labaricæ gerentem, qualis in Xerolophi columna cochlide Arcadij videtur. Ad radices quinti collis est duplex murus intra se claudens vicum domorum, quem nunc vulgò appellant Phanarium, ex eo, quòd vna nocte ad lucernam constructus fuerit instante obsidione. Vbi ex Dionysio arbitror fuisse locũ, qui Mellacopsas appellabatur, cur ita appellaretur ostendi in Bosporo. In dorso quinti collis est ædes Regis Selini cum Xenodochio, eiúsque sepulchro: ibi etiam prope est cisterna ingens in pratum conuersa, spoliata columnis & cameris.

De sexto colle, & decimaquarta regione.

CAPVT III.

VRBIS descriptio regionum, tradit decimamquartam regionem licet in vrbis parte numeretur, tamẽ quia spatio interiecto diuisa esset, muro proprio vallatam alterius quodã modo speciem ciuitatis ostẽdere, esse verò progressis à porta modicum situ planam, dextro autem latere in cliuum surgente

vsque

vſque ad murum ferè plateæ ſpatium nimis pronā continere in ſe Eccleſiam, Palatium, Nymphæū, Thermas, Theatrum, Pōtem ſublicium, ſiue ligneum. Quiſpiam fortaſſe, qui Conſtantinopolim non vidit, ex hac deſcriptione facilè putauerit ſciri poſſe, in qua parte ſit decimaquarta regio, præſertim iam vndecim cognitis, & tertiadecima, & duodecima, quammox cognoſcendis: at cùm nulla extent, quæ traduntur in ea fuiſſe, ne pons quidem ſublicius, neque aqua, quæ hoc ponte traiiceretur facilè cognoſcatur, diſceptatio relinquitur inquirendi in quo loco fuerit: nam neſcio, quæ illa porta fuerit, à qua dicit progreſſis modicum planam, quod verò ait dextro latere in cliuum ſurgente, facilè intelligeretur, ſi ſcirem quid appellet dextrum latus. Iam verò in quinto colle fuiſſe hæc non videtur, ex eo, quòd dicit interiecto ſpatio diuiſam, quo exiguo diuiſa fuiſſet, inconſultúmque fuiſſet, iam muro proprio diſtinguere à propinquis vrbis muris. Huc accedit, quòd nullus pons fingi poteſt fuiſſe in quinto colle, neque in ſexto aut ſeptimo collibus vrbis, neque extra vrbem vllus pons extat, neque vallis intercedens intra quintum & tertium collem pontem vllum habet, neque aquam, niſi cogitemus ſinum aliquem, qui nūc obrutus ſit habuiſſe, qui ponte tranſiretur. Iam ſi exiſtimamus vltra ſextum collem, vbi vicus hodie Aiuaſarius nuncupatus, faciliùs quidem conſtabit illic pontem fuiſſe, quo traiiceretur ſinus Ceratinus. Vbi prope fundamenta pilarum pontis videntur, at veriſimilius videtur collem ſextum vicinum habitatum fuiſſe propter commoditatem viarum à Thracia, priúsque vicinum, quàm longinquum

censendum inter regiones vrbis, præsertim cùm plerique scripserint sextum collem habitatum fuisse suburbio Hebdomo appellato, quod aliáq; suburbana ædificia, vt intra vrbem includeret, propinquitas loci inuitauit Theodosiũ minorẽ ad promouẽda vrbis mœnia.

De Hebdomo suburbio Constantinopoleos; & triclinio Magnauræ, & Cyclobio, & de statua Mauritij, eiúsque armamentario, de loco nuncupato Cynegio.

CAPVT IIII.

SVBVRBIVM Hebdomum appellatũ in sexto colle fuisse, qui nunc est intra vrbem, ostendit ædes diui Ioannis Baptistæ, quam etiam nunc Græci vulgò vocant Prodromi, ea in latere ad Solis ortum pertinente sita est, à Turcis maxima ex parte diruta, vbi aliquot columnæ marmoreæ extremã rapinam metuẽtes supersunt, sed paucę ex multis ablatis. Quàm autem illa sumptuosa fuisset, cùm alia vestigia indicãt, tum cisterna Boni nuncupata (ex eo, quòd eam Patritius appellatus Bonus condiderit) paulò supra eã ipsam sita longa trecentos passus, columnis & concameratione spoliata, in qua nunc horti virẽt. Sozomenus ait Regem Theodosium maiorem caput Ioannis Baptistæ ex vico nuncupato Coslao, qui vicinus erat Pantichio loco Chalcedonis, traduxisse & posuisse ante vrbem Constantini in Hebdomo nominato, maximúmque & pulcherrimum Deo ibidem excitasse templum. Idem tradit Theodosium cùm educeret exercitum contra Eugenium ex vrbe Constãtini egressum, vt sibi exercituíq; bene & feliciter exitus belli eueniret à Deo precatum fuisse

fuiſſe in æde,quam in honorē Ioannis Baptiſtę in Hebdomo ædificauerat. Procopius nimium rhetoricè adulatur Iuſtiniano,quem inſtauratorem huius ædis tradit ædificaſſe eam in ſuburbio appellato Hebdomo. Zonaras ait regnante Conſtantino Pogonato Agarenos graui claſſe vrbem obſediſſe, quæ ſtationem habebat à promontorio Hebdomo ſito ad Occaſum vſq; ad Cyclobion.Similiter hiſtoriæ aliæ tradunt à promontorio nuncupato Hebdomo ad Occaſum pertinente, ſiue à domo Magnaura vſque ad Palatium Cyclobion ſpectans ad Orientem ſtetiſſe claſſem Agarenorū,ex quibus obiter colligo Magnauram fuiſſe in Hebdomo. Cedrinus Magnauræ ſolarium rotundum ſcribit condidiſſe Philippicum Regem, illícque in atrio ſuam ſtatuam armamentariúmq; collocaſſe. Alij ſcribunt Mauritium Imperatorem Magnauræ triclinium ædificaſſe, in eiúsque atrio poſuiſſe ſuam ſtatuam, armamentariúmque ibidem conſtituiſſe, in triclinium Magnauræ hi verſus extant incerti Poëtæ:

ὁ στραλέως τὸ λέπτυσαν, τόνδε δόμον βασιλῆος
Αἰχμὴν ὀλβοδότειραν ἀπὸ σταυροῖο λαχόντος
Αὐτὸς ἄναξ ἡρακλῆς σὺν κωνσταντίνῳ υἱεῖ.

Ciſternam Magnauræ, quæ erat in Palatio Heraclius obruit,quam,vt ait Cedrinus,Macedonius Rex purgauit,in priſtinúmque ſtatum reſtituit.Quidam ſi minus vere,tamen aptè tradunt triclinium Magnauræ nominatum,ex eo,quòd Anaſtaſius Rex cùm ibidem ob horrendam tempeſtatem ventorum & tonitruum, & fulminum extingueretur,clara voce dixerit: Magna perimus aura.Pulcheria Theodoſij minoris ſoror ab adminiſtra

niſtratione imperij remota ſeceſſit, & apud ſe vixit in Hebdomo. Nicephorum Phocam, Zonaras, inquit, appropinquantem vrbi à populi factione Praſina appellata exceptum magno applauſu, eúmque in Hebdomo coronatũ à Patriarcha Conſtantinopolitano. Cur verò id ſuburbium nominetur Hebdomum, exiſtimo à ſeptenario numero ſuburbiorũ, quæ nomina retinuerunt etiam incluſa in vrbem. Procopius tradit Iuſtinianũ in regione vrbis, quæ appellaretur ſecunda, ædẽ diuæ Annæ ædificaſſe, ignotus ſcriptor patriæ Conſtantinopolitanæ rationem affert, cur appelletur ſecunda. In loco, inquit, appellato ſecundo, ſtabat Iuſtiniani Rhinotometi ſtatua, hanc demolitus eſt Bardas Cæſar Michel auus Theophili, & confregit. Appellatus eſt ſecundus locus ex eo, quòd Iuſtinianus in exilium proiectus in Cherſonem à patritio Leone rerum potiente, vbi cùm decem annos exul mãſiſſet, profectus eſt ad Terbelum Regem Bulgarorum, cuius filiam nomine Theodoram duxit, eíque exercitus datus eſt, quem duxit contra Conſtantinopolim ad repetendum ſuum principatũ, quem ciues cùm noluiſſent recipere, ingreſſus eſt per cuniculos aquæductus in vrbem, ad locum vbi reſtabant fundamenta columnæ ſuæ, quam aduerſarius euerterat: & ſecundo regnum adeptus. Secundã columnam ibidem reſtituit, ædémq; ibidem diuæ Annæ ædificauit, ex eóque locus appellatus ſecũdus. At, vt iam dixi, Procopius tradit magnum Iuſtinianum eam condidiſſe in regione ſecunda, quam ante Theodoſium minorem, qui muros vrbis promouit, exiſtimo ſuburbium fuiſſe ſeptimi collis, hoc eſt, duodecimæ regionis ex Cedrino, & aliis.

Fue

Fuerunt,inquiunt,terræmotus horribiles,qui murũ vrbis in Exacionio euerterũt,& templa magnifica,& domos ſplendidas in porta vrbis aurea victoriæ ſignum proſtrauerunt,& in ſecunda regione ad diuam Annam loca tremuerunt. Hæc pluribus dixi,ne quis δεύτερον χώριον putet eſſe in numero regionũ, quas antiqua deſcriptio tradit quatuordecim fuiſſe vrbis. Procopium miror in tot ædificiis vrbis deſcribendis nunquam earum meminiſſe,cùm Iuſtinianus in ſuis cõſtitutionibus meminerit. Inter Palatium Conſtantini, & portam vrbis Adrianopolitanam, extat ædes in ſeptimo colle, quæ etſi iam tot ſecula ſit intra vrbem, tamen etiamnum χισὸς χώρας appellatur,ex eo, quòd olim eſſet extra vrbẽ ex tribus partibus, vt mos eſt Græcarum ædium ſacrarũ:porticu cingitur,parietis eius intrinſecus veſtiti cruſtis marmoris varij quadratis,ita inter ſe coniunctis, vt diſtinguantur ab imo ſurſum verſus modulis aſtragalorum,aliorum baccatorum,aliorum teretium ſine baccis. Supra quadratas cruſtas diſcurrũt tres faſciæ,& tres velut aſtragali, quorum duo teretes ſupremus quadratus velut regula,ſupra faſciam denticuli,ſupra denticulos folia Corinthia, deniq; marmor ſic menſulis diſtinguitur, vt in commiſſuris eluceat labor Corinthius:ſed is plenior apparet in æde Sophiæ. Iam verò ex his, quæ poſt addam, cognoſcetur Hebdomũ ſuburbium fuiſſe in decimaquarta regionum vrbis continente in ſe Palatium. Nunc ex tot antiquis Palatiis nullius nomẽ extat,niſi Palatij in ſeptimo colle ſiti,quod etiamnum appellant Conſtantini,ex cuius ædificiis reſtat vnum cum aliquot columnis, & ciſterna, in qua elephanti ſtabu-

lantur. In planitie littorali posita ad radices sexti collis vergentis ad ortum solstitij æstiui, est porta Palatina, siue Cynegion appellata, vbi Platani extra portã. Prope portam extant intrã murum tres arcus magni, nunc substructi, olim patentes, per quos ingrediebantur triremes in portum manufactum intra muros clausum ad commoditatem propinqui Palatij, nunc obrutum, & conuersum in horti culturam. Cynegion celebre est scriptis recẽtium, vt etiam Suydas non alienum putarit in suum Lexicon hãc historiam inserere. In Cynegio, inquit, appellato proiiciebantur mortis condemnati, erãt quædam illic statuæ. Theodorus Anagnostes eò profectus cum Imerio Chartophylace vidit illic statuam paruam quidem longitudine, sed crassitudine magnam, me autem contemplante, inquit Imerius. Contemplare, quis condidit Cynegion. Cui respondi, Maximinus condidit, Aristides dimẽsus est, statim cecidisse columnam, & afflixisse Imerium, vt e uestigio moreretur: ego metu perculsus ad templum fugi, & quod acciderat denuntiaui. Id autem hominibus minimè credentibus, iureiurando asserui, domestici defuncti, & quidam Regis ministri, ad locum mecum profecti sunt, qui cùm admirarentur casum viri, & columnæ, Ioannes quidam Philosophus dixit se inuenisse ab animalculo præclarum virum interiturum, à quo persuasus Philippus Rex, hoc animalculum in eodem loco terra obrui iussit. Iustinus tertius Tyberium & Leontiũ, qui triennium imperauerant è vinculis eductos per forum & theatrum simul iunctos rapi ab equis, atque ad eius pedes detractos cùm eorũ ceruices calcasset, in Cynegio spectante populo

populo interfici iussit. Id theatrũ, per quod dicit simul iunctos raptos, existimo fuisse theatrum venatorium: nam, vt Romæ fuit θέατρον κυνηγετικόν. Ita fuit Byzantij ex Procopio, qui tradit Iustiniani auaritia theatra, Hippodromos, Cynegesia maxima ex parte omissa fuisse.

De Blachernis, & de Triclinio Blachernæo, & Palatio, aquaductu, & de multis locis antiquissimis.

CAPVT V.

ANTIQVA regionum descriptio dicit quidem decimamquartam ædem sacram cõtinere, sed non nominat, neque meminit Blachernarum, quamuis ita nominarentur antequam Seuerus Byzantium euertisset, vt pòst declarabo, quæ extra vrbem essent non modò eo tempore, quo scripta est illa regionum descriptio, sed etiam viuente Iustiniano, quẽ Procopius scribit ædificasse templum virginis Mariæ ante mœnia vrbis, in loco appellato Blachernis. Miretur hoc templum, inquit, ingressus, ingentem quidem molem citra vllum periculum constitutam, cernens ipsam magnificentiam ab omni insolentia alienam. Puto Iustinianum hoc templũ refecisse, nam Zonaras tradit Pulcheriam Marciani vxorem templum in Blachernis ædificasse, & Mariæ virgini dedicasse. Pomponius lætus hoc à Theodosio conditum tradit, Cedrinus testatur Iustinum nepotem Iustiniani templo Blachernarum duos arcus addidisse. Cùm ex antedictis Procopij constat Blachernas extra vrbem esse, tum ex Agathio. Instantibus, inquit, Barbaris permissu Iustiniani omnia templa extra vrbem sita, quæ à Blachernis initium su-

munt,vsque ad pontum Euxinum spoliabantur armamentis,& intra vrbem seruanda traducebantur, hodie prope Xylo portam & angulum vrbis occidentale inter radices sexti collis,& sinum ædis sacræ intra vrbem sitæ,quam virgini Mariæ sacram dicunt fuisse,eíq; fontem sacrum adhuc scaturientem ostendunt Græci,Blachernámque locum nominant,vestigia extabant, cùm venissem Byzantiũ,quæ funditus nunc ferè effossa sunt, & deleta. Ex imo cliuo sexti collis eminenti supra templum Blachernæum prodiit aquæductus duabus fistulis, eius aqua salit, quarum altera clauditur epistomio, altera perennis fluit, hunc ex Hydrale fluuio antè dixi Andronicum Regem conduxisse in regionem Blachernã,vbi anteà aqua fluuiatilis nulla erat. Anastasius Rex magnum Triclinium ædificauit in Blachernis, quod etiamnum ætate Suydæ dicebatur Anastasiacum, Tiberium Regem construxisse publicum Blachernarũ balneum. Zonaras, & alij scribunt. In Blachernis regium Palatium fuisse etiam nunc ætate Zonaræ, atquè multò infra vsque ad Manuelem Regem ex historia liquet recentiorum, vnde verò locus Blachernas appelletur. In suo anaplo Bosporico docet Dionysius Byzantius, à quo loca descripta à quinti collis radicibus, ad extremum angulum vrbis, & collis sexti,paucis repetã. Post locum,inquit, qui nominatur Mellacopsas, hunc antè dixi fuisse sub radicibus quinti collis, duo loca sunt omni tempore anni piscationem ad depressiones extremas,quas efficiunt singulę collium,& ad sinus profundos quietos à ventis largientia,quorum alter Ingenidas dicitur ab heroe Indigena,alter Piręicus,à Piręo Atheniensi,

niensi, vel vt alij dicunt, ab antiquo quodam incola: in quorum medio locus est nominatus Cittos à copia hederæ ibi facilè prouenientis. Piræico loco continuus est Camara locus procliuis, & ventis obnoxium littus, itaque multum à mari percutitur. Inde supra Thalassa: finis totius sinus Ceretini vbi est initium influentium in sinum fluminum, nominata enim siue ob illorum vicinitatem corrumpentium naturalem maris aquam, siue quòd immobilis, & minus affecta ventis, ac potiùs ab influxu fluminum, assiduam, mollémque materiam afferentium efficiente mare cœnosum, vbi tamen est copia piscium, huius maris marcidi primus locus appellatur Polyrrhetius à viro Polyrrheto. Post hunc Vateia scopia à mari profundo, tertius Blachernas nomen barbaricũ à quodã ibi regnante adeptus, vltimus Paludes.

De ponte, qui est ad diuum Mamantem, & de eius Hippodromo, & Leone æreo, de Mauritij Regis sepulchro.

CAPVT VI.

NON Historici modò, sed etiam Grammaticus Suydas, tradunt ad diuum Mamãtem pontem fuisse duodecim fornicibus constantem, multæ enim aquæ eò defluebãt, vbi etiam Draco æreus statutus erat, propterea quòd illic serpens aliquando habitasse existimaretur, vbi multæ virgines prægnantes fiebant. Basiliscus enim quidam, qui amauit hunc locum, quíque ex cohorte Numeriani Cæsaris fuit, illic habitauit, & templum excitauit, quod postea Zeno euertit. Constantinus Iconomachus Andream Calybitẽ memorabilem virum apud Blachernas in Hippodromo

diui Mamantis flagris interfecit. Zonaras narrat Mauritium Regem ſepultum fuiſſe in templo diui Mamantis prope murum, quem ædificauit Pharaſmanes eunuchus, Iuſtiniani cubicularius. Cedrinus dicit templum Mamantis eſſe prope portam nuncupatã Xylocercon, alij tradunt Crunnam Bulgarorum Regem Conſtantinopolim circuiſſe à Blachernis ad auream portã, quam cùm capere ſe poſſe diffidiſſet, cucurrit ad diuum Mamantem, Palatium illic ſitum incendit, & Leonem æreum poſitum in Hippodromo ſimul & Vrſum, & Draconem, & electa marmora, cùm reuerteretur exportaſſe. Sozomenus loquens de his, qui expulſi ſunt propter Chryſoſtomum, ex vrbe egreſſos ſcribit conueniſſe in locum ſitum ante vrbem, quem Conſtantinus Rex in Hippodromi ſpectaculũ purgauerat, & muris ligneis circundederat, quem arbitror poſtea appellatum Hippodromum diui Mamantis. Zonaras addit Leonẽ Regem metu incendij, quò vrbs conflagrabat exiuiſſe ex vrbe, & plurimùm manſiſſe ad diuum Mamantem. Cedrinus Theophilum Regem dicit certamina equeſtria exercuiſſe ad templum martyris Mamãtis, in Steno ſitum. Ex antè aceruatim collectis patet diuum Mamantem fuiſſe ad Blachernam, pontémque illic fuiſſe, id quod confirmat Ioannes Tzetzes in ſua varia hiſtoria, cùm ait ex Abydi anguſtiis vſque ad pontem Blachernarum Helleſpontum appellari. Ex quo liquet pontem illum fuiſſe vbi pilæ cernuntur lapideæ antiqui pontis, ſed non extra aquam eminentes, niſi aliquando æſtate ſitæ inter angulum vrbis Blacherneum, & ſuburbium, quod Turci appellant Aibaſariũ, hunc illum iam pro-

nuntiare possumus esse, quem antiqua descriptio regionum vrbis appellat ligneũ,& ponit in decimaquarta regione, in qua diximus fuisse suburbium Hebdomum. Hoc vnum aduerte ex Suyda, pontem diui Mamantis habuisse duodecim fornices, itaque lapideum tum fuisse, aut Suydam loqui de alio templo Mamantis alibi sito.

De septimo colle,& duodecima regione,& de columna Arcadij. CAP. VII.

EX COLVMNA Arcadij,quæ etiamnum extat in septimo colle nuncupato Xerolopho diuiso à sex collibus valle lata, colligo fuisse duodecimam regionem,quæ portam auream à ciuitate petentibus in longum plana omnis consistit, sed latere sinistro mollioribus cliuis deducta maris confinio finiebatur: continebat in se portam aureã,porticus Troadeas, forum Thedosiacum, portum Theodosiacum, & columnam intra se gradibus peruiam, quã Arcadius Imperator excitauit in Xerolopho,etiam nũc in nostram ętatem nomen retinente,& supra ipsam collocauit statuam suam, quæ cecidit regnante Leone Conone terræmotu,quo vehementer concussum est Byzantium,& quo multa templa,& domus ceciderunt,multitudóque hominum oppressa est. Cedrinus declarat hãc columnam Arcadij ex omnibus partibus similem columnæ Theodosij in Tauro positæ, habet stylobatem, basim, & capitulum,eius scapus cum spira & capitulo constat lapidibus viginti & vno.Pręterea supra capitulum duo lapides existunt, stylobates constat quinque lapidibus

omni

omnibus adeò coniunctè inter se cōmissis, vt si vel terræmotu, vel vetustate nunquã concussa fuisset, ex vno, eodémque lapide tota columna constare videretur. Hi lapides alij supra alios impositi, & coniuncti tanquam spōdyli intus excauati totum columnæ ambitum vnũ, & perpetuum præstant fenestellis illustrem, & gradus efficiunt. Vnus enim quisque lapis partem graduum efficit, & ambitum scapi velut murum, incœpi numerare à lapide supremo fastigiante columnam vsq; ad imum gradum. Supremus igitur lapis continens portam, qua scanditur supra capituli abacum, altus circiter tredecim pedes, & dodrantem. Concameratus, & conuexus tegit totam columnam, porta alta sex pedes & duos digitos, larga pedes tres & dodrantem: secundus lapis sex pedes altus continet supremum gradum positum supra abacum capituli. Tertius altus quinque pedes & quatuor digitos, continet abacũ, & totum capitulũ. Quartus, altus quinque pedes exceptis duobus digitis. Quintus altitudinem habet quinque pedum minus duobus digitis. Sextus quatuor pedum & dodrantis. Septimus quinque pedum & digitorum duorum. Octauus quatuor pedum, & quatuor digitorum. Nonus sex pedum. Decimus quinq; pedum. Vndecimus quatuor pedum, & quatuordecim digitorum. Duodecimus quatuor pedum, & dodrantis. Decimustertius quinque pedũ. Decimusquartus quinque pedum, & digitorum duorum. Decimusquintus quinque pedum & semipedis. Decimussextus quinq; pedum & semissis. Decimusseptimus quinque pedum & decem digitorum. Decimusoctauus sex pedum & semissis. Decimusnonus quinque pedum,
& di

& digitorum quatuor. Vigesimus sex pedum & semipedis. Vigesimus vnus, qui initium scapi facit, sex pedum, & digitorum quatuor. Infra scapum lapides continentes spiram, stylobatem sunt sex, quorum summus altus quaternos pedes & dodrantem, secundus totidem, tertius quatuor pedes, quartus pedes quatuor, & semissem, quintus totidem, sextus & infimus quatuor pedes. Singuli supradicti lapides ex se gradus faciũt, & ambitum velut murum distinctũ fenestris quinquaginta sex, gradus autem circiter ducenti triginta tres sunt duorũ generũ. Alij enim per anfractus, alij cochleæ in modum, stylobates ascenditur quinque anfractibus normatim assurgentibus, vnusquisq; anfractus areolam vnam habet, qua ascenditur ex vno anfractu in alterum. Primus anfractus habet gradus sex, secundus totidem, tertius octo, quartus nouem, quintus totidem, omniũ infimus vicinus limini infero ianuæ, altus digitos decem, largus pedem vnum, longus pedes duos, & nouem digitos. Similes sunt totius quinti anfractus, cuius area quadrata quoquo versus lata duos pedes & nouem digitos. Post quinque anfractus est initium scapi, cuius gradus primi alti decem digitos, largi iuxta murulum scapi pedem, in medio pedem & dodrantem, longi pedes duos & nouem digitos, vltimi alti nouem digitos, scapus columnę interior habet ambitum viginti octo pedum, crassitudo muri, quo velut thorace gradus clauduntur, est duorum pedum & trium digitorum, in ima columna, at in summa pedis & dodrantis. Iam si quis mé curiosum dicet, quòd singulos lapides mensus sim, curiosiorem dicet illum, quem Thucydides probat, quòd muri

hostilis lateres numerasset, vt altitudinem deprehenderet: ipse exteriorem ambitum metiri non sum ausus, ne demissum perpendiculum Barbari deprehenderent altitudinem, necesse habui intus latens dimetiri interiores singulos lapides, ex quibus innumerum subductis deprehenditur colũnæ Cochlidis altitudo, id quod videtur primùm extare supra terram, sunt duo gradus compositi ex multis lapidibus. Deinde sequitur tertius gradus, is est lapis altus tres pedes & quatuor digitos, la tus quoquouersum triginta tres pedes & semipedẽ. Supra lapidem, qui efficit tertium gradũ stylobates consistit constans quinque lapidibus, quorum incipiens à limine portæ est altus quinque pedes & semissem, in quo quidẽ lapide est plinthus planus altus tres pedes quinque digitos. Torulus quinque digitos, Apophygis cum regula dodrantem, altera regula superior duos digitos, corona scalpta alta dodrantem. Sophorus egregiè scalptus trophæis ex triplici latere, nam latus ad septentrio nes pertinens, continens portã, non est insculptum. Coronis stylobatica inclinatur velut tectum, in qua ima est primûm regula, deinde Astragalus baccatus, tertio loco Echinus, quarto Astragalus intortus vt funis, reliqua pars vsque ad summam curuaturam folia ligata in modum manipulorum, recta quidem, & in se curuata voluta. Stylobates emittit velut abacum, in quo fasces coronario opere laureati bini in singulis lateribus, quorum maior incuruatur vsque ad imam partem abaci. Item in lateribus eiusdem coronati abaci summi existunt septem pueri nudi, tenentes fascem laureum. Ex vnoquoq; abaci angulo eminet aquila, supra stylobatis aba

abacum coronarium exiſtit plinthus columnæ minus proiectus foliis adumbratis, ſupra plinthum torus laureatus alligatus vittis flexuoſis. Toro ſupereſt apophygis, deinde incipit ſcapus columnæ ſcalptus pugnis variis, ſcalptura procedit in modum columnæ, quæ Romę Traiano ſacra eſt inter elices binas cochleæ more ſurgentes. Summus ſcapus nempe Trachelium eſt ſtriis rectis diſtinctus, capituli ima pars apophygis, deinde echinus, tertio loco abacus proiectus extra ſcapum duos pedes, & digitos quatuordecim. Abacus quoquouerſus patet in latitudinem decem & ſeptem pedum, & dodrantis, ſupra abacum exiſtit porta, & velut conus columnę altus portā continens, altior decem pedibus. Hanc Tuſcanam columnam dicere poſſumus cum baſis, & capitulum ſint elaborata opere Tuſcanico.

De ſtatuis, & antiquiſſimo tripode Apollinis in Xerolopho ſtatutis. CAP. VIII.

SVYDAS ſcribit Xerolophon primò quoſdam Thema appellaſſe, ex eo, quòd in eo eſſent quindecim Cochleæ, & Dianæ ſtatua, & Seueri cōditoris, & Themation, tripus vbi hoſtias immolabat Seuerus, vbi multa oracula aliquādo edebantur, & puella virgo immolabatur. Priſcianus, quem mihi in memoriam reuocauit Benedictus Aegius antiquitatis acer inueſtigator tradit Oeles ſolitos fuiſſe interponere F, digamma, quod oſtendunt Epigrammata, quæ egomet legi in tripode vetuſtiſſimo Apollinis, qui extat in Xerolopho Byzātij, ſic ſcripta, δημοφάFων, λαFονάFων. Item alio loco Aeoles ſolēt inter duas vocales eiuſ-

dem dictionis digamma ponere, quos nos in multis sequimur, ὄFις, ouis: δάφος, dauos: ὠFόν, ouum: & quòd hoc verum est, ostendunt Epigrammata vetustissima, quæ literis antiquissimis scripta in multis tripodibus legi, & maximè in tripode Apollinis, qui est Constantinopoli, in loco quem ξηρόλοφον vocant: sunt autem scripta sic, δημόFων, pro δημοφόων: λαFοκόFων, pro λαοκόων. Addunt alij fuisse etiã in Xerolopho iuxta basim columnæ Arcadij columnam Theodosij minoris, & Valentiniani, & Marciani, quę terræmotu ceciderunt. Zonaras dicit Symeonem Bulgarorum principem crudelem, & nunquam quietum contra nationem Chrobatorũ exercitum duxisse, à quibus cùm victus esset, exercitúmque amisisset locorum difficultate, interea quidam Regi Constantinopolitano significauit statuam supra fornicem in Xerolopho collocatam, spectãtem ad Solis occasum, designare Symeonem Bulgarum, ac si quis columnæ caput abscinderet secuturum Symeonis interitum. Itaque Regis iussu caput columnæ abscissum est, & interitus Symeonis ex violento stomachi dolore cognitus est Regi Constantinopolitano diligenter obseruanti illius tempus interitus. Iam verò portus Theodosiacus fuit in hortis, quos hodie appellant Blancham, muro vndique clausis, & sitis in maritima Propontidis planitie, subiecta sub radices septimi collis, cuius ostiũ vergebat ad Solis ortum æstiuum, à quo moles extẽdebatur ad occasum æstiuum: supra quam nunc muri astructi existunt. Vrbis moles adhuc extat larga duodecim pedes, longa sexcentos passus meos, quos conficere soleo in ambulando, portus obrutus est, latissimos hortos

tos

tos habens oleribus cõsitos,& paucis arboribus: ex quibus,vt Fabius ait,non pendent vela,sed poma. Horti irrigui sunt ex lacubus, quos habẽt intra se perennes, vestigia nimirum antiqui portus. Cuius circuitum excessisse milliarium ex mole,& situ loci deprehendo,in faucibus portus adhuc nauium capacibus extra murũ vrbis etiamnum videtur turris vndique mari circundata, & saxa reliquiæ ruinarum. Scriptor ignotus patriæ Constantinopolitanæ tradit primò nuncupatum Thema, vbi Cochleas quindecim diximus fuisse,deinde forum Theodosiacum appellatum:mihi potiùs videtur fuisse Arcadiacum,à proxima Arcadij columna:nam forum Theodosiacum vero propius videtur fuisse prope portum Theodosiacũ,cùm ex architectonica ratione,quæ præcipit forum faciendum esse iuxta portũ:tum ex nomine conditoris Theodosij, qui forum suum commodius efficere non potuit, quàm iuxta sui nominis portum,quem arbitror etiam portum Eleutherij prius appellatum fuisse, si vera tradunt, qui dicunt Constantinum magnum saxa fluctibus obiecisse à mucrone primi collis vsque ad portum Sophiæ,& portum Eleutherij conditum à magno Constantino præsidente operi Eleutherio Patritio, statuámque Eleutherij statutam fuisse marmoream in eo portu, marmoreum calathum ferentem humeris,& palam etiam marmoream tenentem manu,Palatiúmq; Eleutherij ædificasse Hirenam, eiúsque filium Constantinum,atque ab hoc Palatio vsque ad Amastrianum Hippodromum fuisse à magno Theodosio conditũ,quem euertit Hirena. Zonaras scribit Hirenam,cùm ab administratione imperij remota

fuiſſet à filio Conſtantino in domo ſua, quam ædificauerat in Eleutherij partibus vixiſſe. Porticus, quas regionum vrbis deſcriptio appellat Troadeas, alij vocāt Troadeſias, qui dicunt Conſtātinum magnum muros promouiſſe vſque ad porticus Troadeſias, portam auream, quam cōtinebat duodecima regio. Troadeas appellatas arbitror, quòd continerent quippiā eiuſmodi quale Plutarchus tradit continuiſſe porticum Variam nuncupatum. Aiunt, inquit, in porticu olim appellata Pleſiactia, nunc verò Pœcila Polygnotum pictorem Troadeas pingentem Laodicæ faciem in imagine Elpinicæ feciſſe. Nunc ex nomine, quod mutatũ eſt non agnouiſſem, niſi ex fonte portæ vicino collegiſſem, quē etiamnum appellant χρυσοπήγην, à porta aurea nomen retinentem. Is adhuc perennis ſcaturit, & religiosè bibitur à Græcis, qui omnes fontes iuxta templa ſitos ſacros habent, & nominant. Iam templū non extat, quod Procopius deſcribit: Duo templa, inquit, Deiparæ Iuſtinianus conſtruxit ante muros vrbis, vnum in regione appellata Blachernis, alterū in loco nominato πηγῆ, vbi eſt ſylua magna cupreſſorum, & pratum floridum, hortúsque tempeſtiuos & formoſos fructus producēs, & fons ſine ſtrepitu emittens aquam quietam & potabilem. Hęc quidem templa ante muros vrbis fecit illud quidem ad littus maris, alterū prope portas aureas nuncupatas. Quæ quidem templa addit Procopius circa finem murorum eſſe, vt ambo ſint inexpugnabilia vrbis præſidia. Ex quibus coniicio tempore Iuſtiniani angulum vrbis, quem vocant Septem turrium non fuiſſe intra vrbem. Sed murum terreſtrem à porta aurea angu-

lum

lum fecisse vrbis longè interiorem, vt ex studio monasterio colligere licet suburbano olim, quod nunc intra vrbem est penitius, quàm angulus Septē turrium, idem Procopius ait Iustinianum ingredienti portam auream à dextra parte templum diuæ Iæ vetustate collapsum ingenti sumptu restituisse. Iam non modò ex antedictis portam auream assequor vicinam fuisse septimo colli nuncupato Xerolopho, verùm etiã ex Zonara, qui tradit regnante Leone multa templa, multásque domos terræmotu cecidisse, Arcadiíque statuam in columna Xerolophi positam, & in porta aurea Theodosij maioris statuam, & muros vrbis pertinentes ad continētem campestrem. Cedrinus ait eodem terręmotu ad portam auream cecidisse Victoriæ statuam: alij addunt eodem terręmotu quinto Kalendas Nouembris facto ædificia sacra profanáque permulta cecidisse, populúmq; multum extinctum fuisse, & simulacrum, quod stabat supra Attali portam magni Constantini vnà cum ipso Attalo. Longè igitur errant, qui putãt portam auream esse, quàm nunc Oriam vocant, sitam in parte vrbis septentrionali, quam antè dixi portam Neorij, cùm ex antè scriptis liqueat esse in parte vrbis vergente ad Solis occasum æstiuum portam auream, tum ex antiqua vrbis descriptione regionum, quæ tradit vrbis longitudinem à porta aurea vsque ad littus maris directa linea pedum quatuordecim millia septuaginta quinque continere. Cedrinus tradit elephantos collocatos in porta aurea similes esse illis, in quibus olim Theodosius sedens vrbem ingressus est. Quibus adiungunt horũ elephantorum statuas in aurea porta statutas ex æde Mar-

tis Athenienſis deportaſſe Theodoſium paruū, qui conſtruxit vrbis muros vſque ad Blachernas. Cedrinus dicit Regem Macedonium ædificaſſe magnū templum Mocij martyris, & ædem diuæ Annæ in loco appellato Secundo. Procopius ſcribit hoc vtrunque templum Iuſtinianum ædificaſſe, vidi reliquias tēpli Mociani prope ciſternam ſitam in dorſo ſeptimi collis, amplā, non minorem, quàm antè ſcripſi, conſtruxiſſe Iuſtinianum, neque paucioribus columnis ſuſtentatam, quibus nunc ſpoliata ſpectatur, ſolum nomen retinens. Mocia enim nominatur, quam non modò Hiſtorici, ſed etiā Grammaticus Suydas dicit Anaſtaſium Dicorum condidiſſe. Vide an moneta, quā in hac regione ponit antiqua regionum vrbis deſcriptio ſit ædes Iunonis monetæ, an Aerarium: nam reges etiam hodie in regione ſeptimi collis dicuntur caſtello Septem turrium vti pro Aerario Suydas affert ſtatuam Iunonis ſuſtinuiſſe æreum fornicem ad ſimilitudinem forficis capillos tondentis, ſed in quo loco, non explicat: itaque ea, quæ adduxi de moneta, ſint obiter dicta.

De columnis, quæ nunc extant in colle ſeptimo.

CAPVT IX.

AEDES ſacra Studios appellata ab Studio principe ciue Conſtantinopolitano, is, vt ait Suydas, hanc condidit cū illuſtri monaſterio. Studij meminit Iuſtinianus in nouis cōſtitutionibus, cùm ait duas lecticas, quibus mortui efferuntur, in ſacro theſauro ſitas Studij præclaræ memoriæ, & Stephani magnificæ memoriæ. Studium intelligit monaſterium ita

nuncupatum,quod nunc non extat, ædes extat translata in religionem Mametanam, in cuius vestibulo sunt quatuor columnæ cum trabeatione egregiè elaborata, in interiori parte ædium vtrinq; columnæ sunt septem virides, nigris maculis velut fragmentis alterius generis lapidum insertis distinctæ,quarum perimeter est sex pedum & sex digitorum. Denique earum ratio capitulorum,epistyliorum opere Corinthio elaborata eadem est, quæ columnarum vestibuli. Supra illas sex existunt totidem columnæ in parte ædis superiore. In area ædis Studianæ est cisterna,cuius lateritias cameras sustinent viginti tres columnæ excelsæ Corinthiæ, extra vrbem fuit monasterium Studianum olim, nunc est intra vrbem,iuxta viam,qua itur ex columna Arcadij ad portam Septem turrium, quas claudit murus vrbis habens portam nunc obstructam, olim patentem, cuius Parastades sunt duæ columnæ Corinthiæ marmoris maculosi,venis viridibus distincti,sustinentes octo columellas efficientes tres arcus, in latere portæ sinistro exiſtũt sex tabulæ marmoreæ, singulæ habentes latera clausa columellis aliis teretibus, aliis quadratis, continentes statuas eminenter expressas affabrè scalptas,nudas,clauis pugnantes; quarum superiores habent supra se cupidines velut præcipites ad volandum,in latere dextro sunt item sex tabulæ cinctæ similiter columellis. In prima tabula inferiori iuuenis tenens organum musicum iacet supinus,tibiis implexis, supra ipsum impẽdet imaguncula velut Cupido,supra Cupidinem mulier:in tabula superiore est statua nuda tenens clauam erectam, pelle leonis brachio inuoluto,canes ducens manu sini-

ſtra. Supra ipſam eminet Leæna turgens vberibus. Alia tabula continet duos agricolas ferentes calathos vuis plenos. In alia tabula eſt eques alatus, equi frenum retinet mulier. A tergo ſunt mulieres duæ, in ſumma parte tabulæ, alia mulier recubat, è regione huius iacet iuuenis. Hæc addidi ob tabularum antiquum opus ſummo artificio factũ. Præterea vidi in ſeptimo colle cùm alias Mameticas ædes, tum quatuor præcipuas habentes veſtibula marmorea columnis marmoreis ornata, duas quidem in latere orientali, quarum duæ habẽt ſex colũnas in veſtibulo bene proceras & craſſas, duas quidem marmoris Thebæi, quatuor verò obſcurè virẽtes marmoris Miſcellanei. Altera eſt prope columnam Arcadij nuper facta ab vxore Soleimani Regis cum Xenodochio luculento, & Gymnaſio profitentium literas Turcicas, & Arabicas, in quibus numeraui pluſquam ſexaginta columnas varias. In dorſo collis ſpectantur aliæ duæ ædes, quarum vna habet balnea adiuncta, & Gymnaſia literaria. In ædis veſtibulo ſunt ſex columnæ Thebaici marmoris, quarum ambitus eſt ſeptẽ pedum, & velut calcaneum æreum, baſes quidem, & capitula Turcico labore exculpta, ſed ſcapi antiquiſſimi, præſertim duarum cingentium aditum ædis, habentiũ Hypotracheliũ ſubtilius reliquo ſcapo. Hypotrachelij ima pars æqualis ſcapo habet annulum teretem, ſupra annulum eſt alter annulus latus depreſſus: deinde ſupereſt Hypotrachelium depreſſius reliquo ſcapo, vt eſt hominis collum ſubtilius inter caput & thoracẽ: nullámque vidi aliam Byzantij habentem Hypotrachelium, tantoperè accedens ad rationẽ Vitruuij, tradentis Hy-

potra

potrachelium columnæ Doricæ contrahendum, ita vt in tertio libro de Ionicis est scriptum. Alia ædes Mametana est in eodem colle, in cuius vestibulo sunt sex columnæ bene excelsæ: in Gymnasij atrio sunt quatuordecim, totidem in porticu vicina.

De regione tertiadecima vrbis Sycena appellata, & de oppido Galata, siue Pera.

CAPVT X.

GALATAM oppidum fuisse partem Constantinopolis ostendit antiqua descriptio regionum, Nouæ, inquit, Romæ tertiadecima regio est Sycena, quæ sinu maris angusto diuisa societatē vrbis nauigiis frequentibus promeretur, tota lateri montis affixa præter vnius plateæ tractum. Stephanus ait vrbem Sycas contra nouam Romam esse sitas appellatas sua ætate Iustinianas: cur autem ita appellarentur non explicat, sed si ex eo, quòd Iustinianus eas ædificiis ornarit, aut collapsas restituerit, his enim de causis vrbes solent mutare nomina. Miror Procopium non meminisse horum ædificiorum, cùm totius sinus Cornu nuncupati ædificia à Iustiniano ædificata, vel restituta exactè describat, nisi fortasse erratum sit in Procopio scribente Iucundianas pro Iustinianis: cùm ait regias suburbanas Iustinianum renouasse in æreo loco, & loco, quem Iucundianas vocant, aut si in Procopio mēdum non est, erratum videri potest in Stephani Codice habente Iustinianas pro Iucundianis, at Stephanus longè ante Iustinianum scripsit. Itaque, si vitium est, Stephani non est, sed Hermolai Grammatici Constantinopo-

leos, qui Commẽtaria Stephani redegit in Epitomen, quã Iustiniano dedicauit. At verò Iustinianeæ potius, quàm Iucundianæ nominandæ videntur Sycæ ex collatione multorum Codicum non modo Procopij, sed etiam Iustiniani editorum, & manuscriptorum. Iustinianus in suis nouis constitutionibus illud, inquit, manifestum est, si maius interuallum sit, & plures sint Decani feretro inseruientes, & plures scholæ propter feretri pondus pauxillum quiddam ipsis dandum esse. Deinde paulò infrà addit sibi similiter videri, si funus effertur intra nouos vrbis muros, & traiectũ τῶν ἰουστινιανῶν ἤδη συκῶν, hoc est, Sycarum, siue Iustinianarũ, quoniam non longè distant, neque opus est maiore tempore, aut labore ad illuc proficiscendum, sin autem extra muros huius fœlicis vrbis funus ducitur, siue vltra alios traiectus, quàm traiectum Sycenum funus effertur, pretereo cætera. Vbi aduerte πέρασμα Latinè vertendum esse traiectum, non autem terminum, vt habet Latina interpretatio. Ex antedictis patet oppidum Sycas nominatas esse trans sinum, & contra Constantinopolim, sed contra quam Constantinopolis partem non declarat Stephanus: at ex antiqua regionum vrbis descriptione assequor, tradente regionem sextam à foro Constantini vsque ad traiectum Sycenum porrigi, hoc est, Peræum, siue Galatinum nunc appellatum, & ne videar contemnere, recentes afferam. Ex his nonnullos, qui tradunt Absimarum Ducem hostium obsidentium Constantinopolim se recepisse in portum Sycæ, sitæ è regione Constantinopolis. Euagrius scribit capita Longini, & Theodori à Ioanne Scytha Constãtinopolim missa,

ex con

ex contis appensa ad nuncupatas Sycas in vlteriore lit tore opposito Constantinopoli sitas, Regis iussu erecta fuisse iucundum spectaculum Byzantinis. Idem addit Vitalianum vsque ad nuncupatas Sycas incursiones fecisse, contra quem habentem in Sycis stationem mittitur à Rege Anastasio Marinus Syrus pugnaturus. Ambæ igitur classes se præparant, vna ad puppim Sycas, altera Constantinopolim habens: primùm remos inhibebant, deinde post excursiones, & leues pugnas vtrinque factas, prælium nauale commissum est circa loca appellata Vitharia. In fugā se coniessit Vitalianus magna ex parte virium suarum amissa, vt nemo hostium deinde in Bosporo inueniretur. Nec me mouet Strabo, qui videtur extra sinum Sycam ponere. Ex promontorio, inquit, fretum Bosporium in quinque stadia stringente vsque ad portum sub Syca positum esse triginta stadia, ex Syca ad Byzantiorum cornu quinque stadia, quæ non discreparent ab his, quæ antè dixi, si intelligeret Byzantiorum cornu, vt Plinius intelligit promontorium ipsum Bosporium, in quo Byzantium situm est. At Strabo declarat statim subdens cornu esse sinū longum sexaginta stadia. Itaque aut erratum esse Codicis Straboniani arbitror, aut ipsum Strabonem errare cùm ex antè scriptis, tum maximè ex Dionysio Byzātio antiquiore, & suæ patriæ scriptore, tradente Sycodem locum esse iuxta sinum Cornu appellatum, in eo loco vbi hodie extat Galata, vt planiùs declaraui in Bospori circumnauigatione. Longè etiam errant Perotini, qui dictitare solent Ianuenses primos cōditores esse Peræ oppidi, cùm multis antè seculis condita fuerit, quàm Ia-

nuenſes Peram emiſſent, vel nauatæ in bello opere loco mercedis accepiſſent ab Imperatore Conſtantinopolitano. Cùm Iuſtinianus ponat Sycas intra vrbis muros,& Agathius muris clauſas trádat, cùm ait aduentu hoſtium tantum terrorem iniectum fuiſſe ciuibus Conſtãtinopolitanis,vt Iuſtiniani Regis milites armati inſiſterent muris Sycarum,vt promptè obſiſtere hoſtibus poſſent. Quid quòd Stephanus Sycas appellat vrbem, quam poſtea recentes ſcriptores,ſed antiquiores,quàm Ianuenſes Galatam accepiſſent, caſtellum Galaticum vocant, tradentes claſſem Saracenorum ſtationem à Magnaura ad Cyclobion habuiſſe. Poſt autẽ duos dies cùm vehemens ventus flaret ad caſtellum Galatám vſque ad Clidion appulſam partem claſſis exuſtam fuiſſe igne,quem Imperator ex Acropoli iacularetur. Zonaras narrat Michaëlem Imperatorem, cùm terra & mari obſideretur in hanc deſperationem veniſſe,vt catenam contenderet ab Acropoli ad oppidulum in contrario littore poſitum. Adhuc Galatæ porta eſt,quæ appellatur catena,ex eo,quòd ab Acropoli vſque ad eam portam catena extenderetur. Auctam vero à Ianuenſibus non ſemel, ſed iterum oſtendunt muri ſæpiùs promoti adhuc extantes ab Oriente duplices, ab Occaſu triplices, deſignantes varia vrbis incrementa. Iam videre licet antiquas Sycas in media Galata muris clauſas,ſitas contra regionem ſextã, & traiectum Sycenum totas affixas lateri montis, quales deſcribit regionum libellus vrbis, præter vnius plateæ tractum, quem ſubiacentium ſub eundem montem littorum tãtùm præſtat æqualitas. Oportuit hãc plateam latam fuiſſe centum

tum

tum passus Romanos. Nam tanta hodie superest inter montem & sinum planities, & maior fortasse: quoniam tot post annos dilatata fuerit, vt quotidie videmus excrescere ex proiectione purgamentorum, quæ, vt desideant in profundum, retinentur sublicis arcas ligneas stabilientibus, quas fistucis defigunt incolæ studio augendæ planitie littoralis, & oræ maritimæ efficiendæ propius portuosæ. Verùm vt planiùs intelligatur vbi olim Sycena regio fuerit, Galatæ situm, vt nunc est, describam.

Descriptio Galatæ, & de templis Amphiarai, & Dianæ, & Veneris, & theatro Syceno, & foro Honoriano.

CAPVT XI.

SYCENA regio iam vulgò nominata Galata, siue Pera, rectiùs nominãda Perça, vt Iosephus Iudæam transiordanam nominat Peræam, & trans Euphratem Strabo regionem appellat Peræam. Cur autem appelletur Galata, Constantinopolitani omnes iam prædicant, ex eo, quòd illic olim lac venderetur, aut mulgeretur, decepti nominis allusione: nec dubito si scirent Galatam appellatam olim Sycã, quin etiam auderent eam dicere à ficuum lacte ita appellatam esse. Suámque tum aberrationem à vero tueri possent autoritate Dionysij Byzantij, scribentis Sycam appellatam à multitudine, & pulchritudine arborum ficuum ibi prouenientiũ. Quantò rectiùs coniectassent, si à Galatis populis eam Galatam nominatam fuisse arbitrati essent, adducti Ioannis Tzetzæ ciuis Constantinopolitani, & diligentis Grammatici varia historia abhinc

hinc ferè quadringentos annos conſcripta, quæ tradit Brenum Gallum Ducem Gallorum, quos Græci Galatas appellant, profectum Byzantium illinc traieciſſe: indéq; Byzantij locum appellatum fuiſſe Peram ex traiectione Galatarum, à quibus poſtea arbitror etiam Galatam appellatam. Hæc autem ſita eſt partim in colle, partim in planitie ſubiecta ſub ipſum collem, quē duæ valles efficiunt, vna ab Oriente, altera ab Occidente, vtraq; longa circiter vnum miliare. Collis dorſum procedit à Septentrione ad Meridiem, latum vbique non minus ducētis paſſibus, tam longum, quàm valles, quibus vtrinque clauditur: deinde coniungitur cum reliqua continētis planitie, collis meridianum latus, & planitiem ſub ipſum ſubiectam continentes Galatam, circunſcribit ſinus Ceratinus, Iſthmúmq;, & peninſulam ferè ſemicirculam efficit: vt ſi lineam duceres ab ore & faucibus ſinus ad medium receſſum, quem ſinus Ceratinus inſinuat in vallem, quæ collem Galatinū ab occaſu claudit: incluſum videres intra ſemicirculū, quem deſignaret ducta linea Galatā accedentem ad figuram arcus intenti, niſi eius Cornu vergens ad occaſum dimidio largiùs quàm orientale eſſet, & minus longum. Galatæ circuitus muro circundatus patet quater mille & quadringētos paſſus, latitudo varia: nam media eſt ſexcentorum paſſuum, quorum viginti intercedunt inter ſinum & muros. Iam verò planities procurrens inter ſinum & collem, dilatatur in cētum octoginta paſſus, cliuus verò in quadringentos. Latus Galatæ orientale patet in latitudinem primò quadringentorum paſſuum, deinde contrahitur in ducentos ſexaginta paſſus. Latus

perti

pertinens ad Occasum extra veterem Galatam sitũ habet mollem cliuum,& ferè totum ad Meridie͂, tendentem præter exiguam procliuitatem subsidentem ad Solis occasum iuxta muros veteris Galatæ sitã:cliui enim collis Galatini duplici deuexitate inclinantur, vna in valles,altera in sinum. Vnde fit,vt vrbs sit prona triplici procliuitate,vna à Septentrionibus ad Meridiem,altera ad ortum Solis,tertia ad Occasum.Decliuitas per mediam Galatæ latitudine͂ decurrens tendit à Septentrionibus ad Meridiem,ita prona, vt in multis locis cliui gradibus molliantur,vt domus ex parte infera scalis ascendantur, ex supera adeantur plano pede vsque ad primam contignationem: latus verò tam vergens ad Solis ortum,quàm ad occasum duplicem deuexitatem habet, vnam à septentrionibus ad meridianum cardinem, alteram ad Orientem, aut Occidentem: vt non modò viæ rectæ,sed etiam transuersæ procliuitatem habeant, sed orientale latus procliuius in vtranque deuexitatem, occidentale molles cliuos habet tam rectos, quàm transuersos, deniq; Galata sic prona est, vt si eadem altitudine omnes domus essent. Superiores contignationes aspectu maris fruerentur, ex eísque velut ex theatris naues vltra citráque traiicientes spectarentur, neque modò Galata,sed tota ferè Constãtinopolis maris aspectu frueretur,si lex à Zenone constituta,& à Iustiniano sancita seruaretur,iubens intra centum passus neminem posse Constantinopoli impedire maris aspectum,neque rectum,neque obliquum. Plana vrbis pars discurrens inter imos collis cliuos & sinum,nusquã minus stricta ducentis passibus, in cornibus largior est, &

quidem alicubi patet in longitudinem quadringentorum passuum, oppidum triplo longius, quàm latius, latitudo tendit à Septentrionibus ad Meridiem, longitudo ab Oriente ad Occasum, latus occidentale latius quàm orientale. & ferè eadẽ latitudine qua media vrbs: nam per longitudinem quingentorum passuum nusquam minus lata quingentis passibus orientale. latus cõtrahitur molliter, quoad eius extremitas in formam cunei reducitur, vbi lata est ducentos sexaginta passus. Totum littus, quod circuit Galatam, portuosum est, naues admittens vsque dum contingant oram maritimã. Inter mœnia & sinum intermissum est spatium, vbi tabernæ & officinæ mercatorum & cauponæ frequentes, & vacua interualla ad exonerandas naues. Portas habet maritimas sex, quarum tres traiectum frequentem habent ad Constantinopolim. Ita enim cõtra Constantinopolim iacet Galata à septentrionibus, vt primo, secundo, tertio collibus, & valli primæ & secundæ Constantinopolitanis sit aduersa, præ se habens sinum & Constantinopolim, à tergo suburbana ædificia. Nam supra Galatam multæ domus suburbanæ partim in collis Galatini dorso, partim in eius lateribus triplicibus: nam Galata non attingit summum verticẽ collis, imo ex summa vrbe, vbi est excelsissima turris, adhuc restat extra vrbem ascensus trecentorum circiter passuũ, plenum ædificiis, inde iugum planum tendens à Meridie ad Aquilonẽ, largum circiter ducentos passus, longum duo millia passuum, per quod medium discurrit via lata vtrinq; ædificiis cincta hortorum & vinetorum, neque est vlla pars amœnior: ex qua eiúsque lateribus videtur

detur sinus Cerátinus, & Bosporus, & Propontis, & septem colles Constantinopolis, & Bithynia, & semper niuosus Olympus. Denique ædificia non modò in colle Galatino, sed etiam in collibus & vallibus circunuicinis sitis in littore Galatino posito contra Constantinopolim, tot colles & valles habente, quot Constantinopolis, vt iam longè dimidio maiorem, quam sit Galata vrbem efficere possent, ac si centum annos fœlicitas imperij Byzantini durauerit, altera Constantinopolis futura est Galata. Qui scribunt Byzantem conditorem Byzantij templum Amphiarai ædificasse in Syca, aberrant quidem à rei veritate, sed non procul: Nam Dionysius Byzantius tradit post locum Sycenum fuisse templum Amphiarai ædificatum à Coloniæ deductoribus, quorum princeps erat Byzas. Amphiaraum cùm cæteri Græci, tum Megarenses honorabant Deum, vt haberent, sed Amphiarai templum, & si non esset in loco, quem Dionysius appellat Sycenum, tamen eius appellatio dilatata fuit, postquàm Sycena vrbs condita fuit, vt etiam intra Sycas Amphiarai, & Dianæ Luciferæ, & Veneris Placidæ templa inclusa fuerint, vt planè demonstraui in tractatione Bospori. Sed horũ iam nulla restant vestigia, neq; illorum, quæ tradit antiqua regionum vrbis descriptio in regione Sycena fuisse, neq; hominum vllorum memoria viuẽtium recordatur vestigiorum, vbi illa fuerint, imo non modò eorum memoriam, sed ne nomen quidem Sycenæ regionis quisquam iam, qui vel audierit, vel legerit, reperitur. Theatrum tamen & forum Honorianum dũtaxat ex architectonica ratione coniicere licet, fuisse illud quidem in

imis cliuis, vt ſolent eſſe omnia theatra, quorum veſtigia vidi in Græcia. Forum verò in planitie vicina portui, vbi nunc Xenodochium ædificatum eſt in fundamentis templi diui Michaëlis, quod integrum extabat, cùm veniſſem Byzantium, eóque aquæ vberiores adductæ ſunt inuentis cuniculis antiqui aquæductus ſubterranei. Deniq; nihil antiquæ Sycenæ iam apparet, nam columnæ, quæ antiquæ viſuntur in aliquot templis Galatinis à Ianuenſibus foris exportatæ dicũtur, quorum nonnullæ antiquo opere elaboratæ ſunt. Ciſterna diui Benedicti ſpoliata cameris, & columnis circiter trecentis concamerationem ſuſtinentibus, conuerſa in hortorum culturam iam alentium templi ędituum indicat opus fuiſſe antiquæ opulentiæ. Ex antè ſcriptis cognoſcere potes, quæ monumenta Conſtãtinopolis olim habuerit, quæ verò ædificia publica nunc habeat à Turcis, & qua ratione ſint nonnulla à Turcis ædificata, ſeparato volumine eſſent tractanda. Nunc ſummatim pauca exponam: Aedes Mametanas continet plus trecentas, quarum ſumptuoſiſſimæ à regibus, & regũ purpuratis ædificatæ, ſed omnes tectæ plumbeis tegulis, marmoribus, & columnis marmoreis ornatæ ex ſpoliis Chriſtianarum ædium, vt hæ prius ornatæ fuerant ex veterum deorum ſpoliis. Balnea & thermas habet publicas ſupra centum, quarum quinquaginta magnæ & geminæ, & ferè tales quales deſcripſi à Mametho Rege ædificatas. Xenodochia & publica hoſpitia longè ſupra centum habet, quorum illuſtria aquas ſalientes in medio atrio habent ex agris ſuburbanis ductas, ſed præcipuè excellunt reges Turcorum in aquis ducendis

intra

intra vrbem. Eusebius quidem laudat Constantinum, In mediis, inquit, foris videas fontes boni pastoris insignia habentes, his, qui sacras literas norunt explorata, Danielem, scilicet & leones ex ære factos laminis aureis fulgétes. Valens & Andronicus magnis sumptibus flumina procul ab vrbe perduxerunt, partim arcubus adhuc extantibus supra terram, partim opere subterraneo, cateríque reges ingentes piscinas, & lacus subterraneos, quos cisternas posteritas appellauit permultas in omni vrbis regione ingentibus sumptibus ædificarunt, metuentes obsidionem à vicinis hostibus. At Turcica Constantinopolis iam adeò longinquos habet hostes, vt cisternas, aut diruant, aut in alios vsus conuertat quàm aquarum, atque copia aquarum salientium fruitur perductis ex omni agro suburbano etiam longè remoto: nullum enim est celebre templum, nullum Xenodochium, nullum publicum hospitium, nullæ thermæ nobiles, quæ non habeant aquas salientes in media area. Prætereo bassarum, cæterorúmque purpuratorum domos, omitto Regem ipsum, cuius claustrum, occupans vetus Byzantium, passim perennes fluuios habet longè extra vrbem adductos, prætereò lacus, & castella vbique in foris, in viis creberrima non modò largos potus largientia, sed etiam ex vsibus hominum exeuntia, immunditias vrbis in mare euerrũt, & impuriorem spiritum & causas grauioris cœli auferunt, quibus vrbes haberi solent infames. Prætereó nunc narrare, vt omnia ædificia Constantinopolitana sint facta ex ruinis incendiorum terræmotuum humilia, vt non multa habeant duas contignationes, lapide cæmentitio, aut latere non

modò cocto, sed etiam crudo refecta, excipio domos Galatæ à Ianuensibus conditas, & domos aliquot purpuratorum regiorum. Christiani Græci suas sexcentas ædes sacras amiserunt, ex quibus nullam retinent nobilem præter ædem monasterij, vbi habitat Patriarcha, reliquæ aut funditus euersæ, aut in vsus religionis Mametanæ conuersæ sunt: nam quas habent ædes iam sacras circiter septuaginta obscuræ sunt, Franci circiter decem habent, Armenij septem, Iudæorum verò synagogæ plusquam triginta, vix capientes multitudinem maximæ nationis. Ex antè scriptis faciliùs fortasse cognosces absens, monumenta antiqua, quæ tradit antiqua regionum vrbis descriptio, quam sine his præsens videas Constantinopolim, quod experietur; qui similia inuestigare post me conabitur, quod vt quiuis propriùs possit, adiungã statim de regionibus nouæ Romę Constantinopolitanæ (incerto authore, sed illo tamen antiquo) libellum scriptum ante Iustiniani tempora.

Regio prima.

PRima regio continet domũ Placidiæ Aug. domum nobilissimæ Marinæ, thermas Arcadianas, vicos, siue angiportus viginti nouem, domos centum decem & octo, porticus perpetuas duas, balneas priuatas quindecim, pistrina publica quatuor, gradus quatuor, curatorem vnum, qui totius regionis solicitudinem gerat. Vernaculum vnum, velut seruum in omnibus, & internuntium regionis. Collegiatos vigintiquinque è diuersis corporibus ordinati, qui incẽdiorum solent casibus subuenire. Vicomagistros quinque, quibus per noctem

tuendæ

tuendæ vrbis cura mandata est, quos P. Victor, ac siue Sextus Ruffus vocat, vernaculos fuisse in antiqua Roma, hic in noua Roma appellat denuntiatores. Collegiatorum non meminit, neque Ruffus, neque Victor, omnes meminerunt Vicomagistrorum, quos distinxisse videtur Constantinopolitana descriptio in collegiatos, & Vicomagistros, Latiniùs quidem Vicorum magistri appellarentur ex inscriptione adhuc extante in Capitolio antiquæ Romæ:

Imp. Cæsari diui.
Traiani Parthici fil.
Diui Neruæ nepoti.
Traiano Adriano.
Aug. Pontif. maximo.
Tribunic. Potestat. XX.
Imp. II. con. III. P.
Magistri Vicorum XIIII.

Regio secunda.

SEcunda regio ab initio theatri minoris, post æqualitatem sui latenter molli subleuata cliuo, mox ad mare præcipitiis abrupta descendit, continet in se Ecclesiam magnam, Ecclesiam antiquam, Senatum, Tribunal purpureis gradibus extructum, thermas Zeuxippi, Theatrum, Amphiteatrum, vicos siue angiportus triginta quatuor, domos nonaginta & octo, porticus magnas quatuor, balneas priuatas tredecim, pistrina priuata quatuor, gradus quatuor, curatorem vnum, vernaculum vnum, collegiatos triginta quinque, Vicomagistros quinque.

Regio

Regio tertia.

TErtia regio plana quidẽ in superiori parte, vtpote in ea circi spatio longiùs explicato, sed ab eius extrema parte nimis prono cliuo mari vsque descendit, continet in se eundem circum maximum, domũ Pulcheriæ Augustæ, portum nouum, porticum semirotundam, quæ ex similitudine fabricæ Sigma Græco vocabulo nuncupatur, tribunal fori Constantini, vicos septẽ, domos nonaginta quatuor, porticus magnas quinque, balneas priuatas vndecim, pistrina priuata nouem, Curatorem vnum, Vernaculum vnum, Collegiatos viginti & vnum, Vicomagistros quinque.

Regio quarta.

REgio quarta à miliario aureo collibus dextra, læuâq; surgentibus ad planitiem vsque valle ducente perducitur, continet in se idem miliarium aureum, Augustęum, Basilicam, Nymphæum, porticum Fanionis, liburnã marmoream, naualis Victoriæ monumentum, ecclesiam siue martyrium sancti Memnæ, stadia, scalam timasi, vicos triginta quinq;, porticus magnas quatuor, balneas priuatas septẽ, pistrina priuata quinque, gradus septem, Curatorem vnũ, Vernaculũ vnum, Collegiatos quadraginta, Vicomagistros quinque.

Regio quinta.

REgionis quintæ non modica pars in obliquioribus posita locis planitie excipiente perducitur, in qua necessaria ciuitati ædificia continentur, continet in se thermas Honorianas, cisternam Theodosiacam,

Prytaneum, thermas Eudoxianas, strategiũ, in quo est forum Theodosiacum, & obeliscus Thebæus quadratus, horrea olearia, Nymphæum, horrea Troadentia, horrea Valentiniana, horrea Constantiaca: portum habet Probosphorianum, scalam Chalcedonensem, vicos viginti tres, domos centum octuaginta quatuor, porticus magnas quatuor, balneas priuatas vndecim, pistrina publica septem, pistrina priuata duo, gradus nouem, macellos duos, Curatorem vnum, Collegiatos quadraginta, Vicomagistros quinque.

Regio sexta.

Regio sexta breui peracta planitie, reliqua in deuexo consistit, à foróque Constantini scalam vsque siue traiectum Sycenum porrigitur spatiis suis, continet in se columnam purpuream Constãtini, Senatum, eiusdem loci Neorium portum, scalam Sycenam, vicos viginti duos, domos quadringentas octuaginta quatuor, porticum magnam vnã, balneas priuatas nouem, pistrinum publicum vnum, pistrina priuata decem & septem, Curatorem vnum, Vernaculum vnum, Collegiatos quadraginta nouem, Vicomagistros quinque.

Regio septima.

Regio septima in comparatione superioris planior, quamuis & ipsa circa lateris sui extremitatem habeat in mare decliuior. Hæc à parte dextra columnæ Constantini vsque ad forum Theodosij continuis extensa porticibus, & de latere aliis quoque pari ratione porrectis, vsque ad mare, velut seipsam inclinat, & ita

deducitur. Habet autem in se ecclesias tres, hoc est Hirenem, Anastasianam, & sancti Pauli, columnā Theodosij intrinsecus vsque ad summitatem gradibus peruiam, equites magnos duos, partem eiusdem fori, thermas Carosianas, vicos octoginta quinque, domos septingentas vndecim, porticus magnas sex, balneas priuatas vndecim, pistrina priuata duodecim, gradus sexdecim, Curatorem vnum, Collegiatos octoginta, Vicomagistros quinque.

Regio octaua.

OCtaua regio ex parte Tauri nulla maris vicinitate cōtermina, angustior magis quàm lata, spatia sua in latitudinem producta compensat, continet in se partem fori Constantini, porticum sinistram Taurum vsque, Basilicam Theodosianam, Capitolium, vicos viginti vnum, domos centū octo, porticus maiores quinque, balneas priuatas decem, pistrina priuata quinque, gradus quinque, macellos duos, Curatorem vnum, Vernaculum vnum, Collegiatos decem septem, Vicomagistros quinque.

Regio nona.

REgio nona prona omnis, & in Nothū deflexa, extensi maris littoribus terminatur, continet in se ecclesias duas, Cenopolim & Omonœam, horrea Alexandrina, domum nobilissimæ Arcadiæ, thermas Anastasianas, horreum Theodosianum, vicos sexdecim, domos centum & sexdecim, porticus maiores duas, balneas priuatas quindecim, pistrina priuata quindecim,

pistri

piſtrina publica quatuor, gradus quatuor, Curatorem vnum, Vernaculum vnum, Collegiatos triginta octo, Vicomagiſtros quinque.

Regio decima.

REgio decima in aliud ciuitatis latus à nona regione platea magna, velut fluuio interueniente diuiditur, eſt verò tractu planior, nec vſquam præter maritima loca inæqualis, longitudini eius latitudine non cedente, continet in ſe eccleſiam, ſiue martyrium ſancti Acatij, thermas Conſtantinianas, domũ Auguſtæ Placidiæ, domum Auguſtæ Eudoxiæ, domum nobiliſſimæ Arcadiæ, Nymphęum maius, vicos viginti, domos ſexcentas triginta ſex, porticus maiores ſex, balneas priuatas viginti duas, piſtrina publica duo, piſtrina priuata ſexdecim, gradus duodecim, Curatorem vnum, Vernaculum vnum, Collegiatos nonaginta, Vicomagiſtros quinque.

Regio vndecima.

REgio vndecima ſpatio diffuſa liberiore, nulla parte mari ſociata eſt, verùm eius extenſio tam plana, quàm etiam collibus inæqualis, continet in ſe martyrium Apoſtolorum, palatium Flaccilianum, domum Auguſtæ Pulcheriæ, Bouem æreum, ciſternã Arcadiacam, ciſternam Modeſtiacam, vicos octo, domos quingentas tres, porticus maiores quatuor, balneas priuatas quatuordecim, piſtrinũ publicum vnũ, piſtrina priuata tria, gradus ſeptẽ, Curatorem vnũ, Vernaculum vnum, Collegiatos triginta ſeptem, Vicomagiſtros quinque.

Regio duodecima.

REgio duodecima portam à ciuitate petentibus in longum plana omnis consistit, sed latere sinistro, mollioribus cliuis deducta maris confinio terminatur, quam mœnium sublimior decorat ornatus, continet in se portam auream, porticus Troadeas, forum Theodosiacum, columnam itidem intra se gradibus peruiam, monetam, portum Theodosiacum, vicos vndecim, domos trecentas sexaginta tres, porticus maiores tres, balneas priuatas quinque, pistrina priuata quinque, gradus nouem, Curatorem vnum, Collegiatos decem & septem, Vicomagistros quinque.

Regio decimatertia.

TErtiadecima regio Sycena est, quæ sinu maris angusto diuisa, societatem vrbis nauigiis frequentibus promeretur, tota lateri montis affixa, præter vnius plateæ tractum, quam subiacentium eidem monti littorum tantum præstat æqualitas, continet in se ecclesiam, thermas Honorianas, forum Honorianum, theatrum, naualia, domos quadringentas triginta vnã, porticum maiorem vnam, balneas priuatas quinque, pistrinum publicum vnum, pistrina priuata quatuor, gradus octo, Curatorem vnum, Vernaculum vnum, Collegiatos triginta quatuor, Vicomagistros quinque.

Regio decimaquarta.

REgio sanè quartadecima licet in vrbis quartadecima numeretur parte, tamen quia spatio interiecto diuisa est muro proprio vallata, alterius quodammodo

speciem

ſpeciem ciuitatis oſtendit. Eſt verò progreſſis à porta modicum ſitu plana, dextro autem latere in cliuū ſurgente vſq; ad medium fere plateæ ſpatium nimis prona, vnde mare vſque modioris hæc, quæ ciuitatis continet partem, explicatur æqualitas, continet in ſe eccleſiam, palatium, Nymphæum, thermas, theatrum, luſorium, pontem ſublicium, ſiue ligneum, vicos vndecim, domos centum ſexaginta ſeptē, porticus maiores duas, balneas priuatas quinque, piſtrinum publicum vnum, priuatum vnum, gradus quinque.

Collectio Ciuitatis.

COgnita vrbe per partes, fas eſt etiam ſitum occluſæ iam vniuerſitatis aperire, vt magnificentiæ vnicum decus, non ſolùm videatur opere & manu confectum, ſed etiam conſpirantibus elementis naturæ fœlicitate munitum. Prouidentia ergo diuina tot futurorum hominum domiciliis conſulente longo tractu in promontorij qualitatem ſpatioſior terra faucibus pontici maris oppoſita, ſinuoſis portuoſis lateribus, anguſtior latitudine circumflui maris tutela vallatur. Hoc quoque ſpatium, quod ſolum apertum maris circulus dereliinquit, duplici muro acies turrium extenſa cuſtodit. Intra quas ſepta ciuitas continet in ſe omnia ſigillatim memorata, quæ nunc ad infirmioris memoriæ qualitatem ſummatim collecta referemus. Habet ergo vrbs Conſtantinopolitana palatia quinque, eccleſias quatuordecim, domos diuinas Auguſtarum ſex, domos nobiliſſimas tres, thermas octo, Baſilicas duas, fora quatuor, Senatus duos, horrea quinque, theatra duo,

luſoria duo, portus quatuor, circum vnũ, ciſternas quatuor, Nymphæa quatuor, vicos trecentos viginti duos, domos quatuor millia trecentas octaginta octo, porticus quinquaginta duas, balneas priuatas centum quinquaginta tres, piſtrina publica viginti, piſtrina priuata centum viginti, gradus centum decem & ſeptem, macellos quinque, Curatores tredecim, Vernaculos quatuordecim, Collegiatos quingentos ſexaginta, Vicomagiſtros ſexaginta quinque, columnam purpuream, columnas intra ſe peruias duas, Coloſſum vnum, Tetrapylum aureum vnum, Auguſtæum, Capitolium, monetam, ſcalas maritimas tres. Habet ſanè longitudo vrbis à porta aurea vſque ad littus maris directa linea pedum quatuordecim millia ſeptuaginta quinque, latitudo autem pedum ſex millia centum quinquaginta. Quòd autem quatuordecim regiones non continerẽt, niſi quatuor mille & trecẽtas octuaginta octo domos, intelligere oportet domos principum ciuium maiores, vt Sex. Ruff. & P. Victorem tradentes quatuordecim regiones Romæ domos continere circiter mille & ſeptingentas quinquaginta quinque, interpretari neceſſe eſt illuſtres & capaces: cùm vtraque Roma vetus, & noua maxima eſſet, & frequentiſſimè habitaretur. Nam, vt prætercam veterem Romam, profectò noua Roma Conſtantinopolitana adeò frequens erat eo tempore, quo hæc regionum vrbis deſcriptio conſcripta eſt, vt etiam, qui habitarent apud vias latas & fora, anguſtè habitarent: adeóque connexa fuiſſe ædificia, vt vix locum ſub dio apertum inueniretur, vt cœlum quis aſpicere poſſet, ſuburbanáque ædificia latiſſimè vſque ad

Silymbriam, & mare ponticum continuarentur, marísq; non exigua pars ambientis vrbem obrueretur defixis sublicis ædificia sustinentibus. Hæc idem monumenta & longè plura olim fuerunt Constantinopoli, quæ nunc nulla extant præter columnam purpuream, & Arcadianam, & ædem Sophiæ, & Hippodromum spoliatum, & cisternas aliquot. Nam quæ fuerint Byzantij antiqui antequàm euersum fuisset à Seuero monumenta, nemo scribit, quamuis plurima coniicere liceat, florentis diu heroicis temporibus cùm ingenia omnium artium erant in pretio, cum Rhodus tria millia signorum habebat non prꝺstantior Byzantio, ex cuius muris tanta arte constructis, quantopere interiora niterent existimare possumus. Hoc duntaxat scimus, Darium, Philippum, Seuerum, Byzantij monumenta vastasse, & Byzantios ipsos cum omnia cõsumpsissent, tamen Seueri militibus restitisse lignis, quæ ex ædificiis detrahebant, & statuis, quas in hostes proiiciebãt. Qui autem à Constantino reædificati Byzantij tot monumenta perdiderunt, partim autem Attici, partim summatim perstringam. Primùm imperatores dissentientes, deinde incendia creberrima non modò fortuita, sed etiam ab hostibus tam externis, quàm dissidentibus variarum factionum partibus iacta, quorum nonnulla tres, alia quatuor dies exurere non cessàrunt, non modò apta ad comburendum, sed etiam ex marmore statuas & signa, atque omnem structuram ex quauis materia constructam, velut quippiam accommodatum ad exurendum aceruos ruderum exagerantia instar collium ex omni genere materiæ accumulatorũ, priorem aspe-

ctum

ctum confundentia, vt ne illi quidem, qui ipsa construxissent agnoscere possent, quid, vel vbi ea ipsa prius fuissent. Neque modo ab hostibus antiqua monumenta euersa sunt, sed etiam ab imperatoribus etiam Constantinopoli amicissimis, inter quos primus Constantinus magnus, quem Eusebius scribit templa deorum diruisse, vestibula vastasse, tecta detraxisse, eorum statuas æreas sustulisse, quibus tot seculis gloriabantur, eásq; in omnibus foris Constantinopoleos proposuisse non ad honorem, sed ad ludibrium, totámque vrbem sui nominis impleuisse æreis operibus summa & antiquissima arte elaboratis, vt eas spectatores ludibrio haberent, aureas autem deorum statuas, argenteásque è medio sustulisse, reliquásque ex pretiosa materia factas spoliasse, statuas verò ex ære factas reliquisse abiectas. Deinde auget Eusebius, quàm infestus Constantinus fuerit Gentilium monumentis, vt ex toto imperio ea deleri curarit, vt lege edixerit Gentilium templa euertenda esse, quàm etiam ipse Eusebius iis infestus fuerit, quàm etiam reliqui scriptores Christianæ religionis, percipitur ex eorum scriptis: nempe tam acerbos fuisse in deorum monumenta, quàm Mametani nunc sunt in nostrates statuas non modò mediocres, sed etiam illi Coryphæi Basilius, Gregorius, qui non modò in monumenta lapidea deorum sæuierunt, sed etiam in eorum libros, qui de eis lasciuè scripsissent. Quid alios commemorem imperatores Constantini successores omnibus notos, qui adeò infensi imaginibus fuerunt etiam Christianæ religionis, vt non solùm ipsas euerterint, sed etiam earum pictores, scalptores, fictores insectati sint,

vt ex

vt ex earum insectatione, velut alij Parthici ex Parthia deuicta, sic hi Iconomachi nominati. Sileo terræmotus non modò illos scriptis celebratos, quibus sub Zenone, Iustiniano, Leone Conone, Alexio Cõneno vrbis non modò præclara ædificia funditus euersa sunt, sed etiam tota ferè vrbs, eiúsque mœnia corruerint, vt ea in antiqua sede consistere vix perciperetur, nisi Bosporus & Propontis, antiqui Constantinopolis limites æterni locum, in quo olim fuerit, circunscripsissent. Prætereo vastas vrbis regiones post longa incendia, & bella diu iacuisse desertas inopia ciuium, deinde promiscuè ædificari cœptas nulla cura habita vicos dirigendi, sed omisso discrimine ædificasse in ruinis incendiorum, & terræmotuum, ea fuit causa, vt non modò sicut de Roma incensa Liuius inquit, veteres cloacæ, sed etiam aquæductus & cisternæ per publicum ductæ, nunc priuata passim subeant tecta, formáque sit vrbis occupatæ, magis quàm diuisæ. Prætereo regum Turcicorum claustra ingentia mediam vrbem occupantia, regiorúmq; purpuratorum septa integras vrbis insulas claudentia, & vias publicas occupantia, vel longè auertentia, fundamentáque non modò supra terram extantia, sed etiam substructiones subterraneas abditissimas sagacissimè inuestigatas funditus demoliuntur, ac nisi vidissem per id tempus, quod ego egi Byzantij permulta templa, & palatia adeò penitus à fundamentis imis deleta, & Turcicis structuris postea referta, vt recognoscere nequirem pristinum eorum situm, non tam facile coniecissem, quid demoliri potuissent ab vrbe capta,

quam quotidie, etsi ædificiis publicis ornare student, tamen horridior est, atque obscurior, interdiu, quàm olim noctu, in qua pernoctantium luminum claritudo, sicut Marcellinus ait, dierum solita imitari fulgorem ædificiorum splendorem illustrabat. Nunc diei fulgor casarum obscuritatem detegens reddit obscuriorem. Vnde fit, vt si vel Constantinus, qui illam restituit, ornauit, vel alij, qui eam auxerunt, reuiuiscerent: antiquorum ędificiorum situm non agnoscerent. Quid ego externus, quem non antiquorum ædificiorum vestigia, non statuæ, non inscriptiones, non numismata, non habitatores studiosi antiquitatis me informarunt, qui alienissimi sunt ab omni antiquitate, sed potiùs inquirentem impedierunt, vt nihil metiri, nihil percuntari liberè ausus sim, non modò à Barbaris, sed ne à Græcis quidem, quibus nihil à literis alienius, nihil nomini Latino infestius, quod vt caninum mordent, dente canino detestantur, execrantur, neque offa vlla eos mitigare queas, sed multo succo vuæ, quos vt impleueris, nisi crebras inuitationes feceris, nisi Græco more exclamaueris te bibere, operam & vinum perdideris: neque tamen ab eis quicquam reportaueris, nisi leuia quædam, nisi morem bibendi, quem solum retinent ex moribus antiquorum Byzantiorum. Ad has incommoditates id accedit, quòd ex antiquis scriptoribus Græcis non adiuuari potes ad Constantinopolis cognitionem: non enim Dionysius Halicarnasseus, non Liuius, non Strabo, non Vitruuius, non Varro, non alij infiniti, ad cognoscendam nouam Romam sicut antiquam

quam mihi auxiliati sunt, non Blondus, non Fulgosius, non alij plerique mihi digitos ad fontes intenderunt, non ignotus scriptor patriæ Constãtinopolitanæ quicquam me docere potuit: ille enim meras nugas habet, & duntaxat docet quis ædes sacras ædificauit; sed in quo loco sitæ fuerint, non docet; qui si reuiuisceret, earum positiones ignoraret: adeò omnia immutata sunt, vt non modò, quæ supra memoriam viuentium antiqua dicere possumus, sed etiam, quæ sunt supra singulos cursus ætatis antiqua dici possunt. Sic enim quotidie vastantur, vt senex nesciat, quæ puer vidit; neque modò ædificia antiqua deleta, sed etiam locorum nomina, quæ illa tenebant, amissa sunt, aliáque barbara successerunt, & planè Scythica, inaudita. Sic enim hæc gens suam linguam amat, vt omnium locorum, quæ inuaserit, statim immutet nomina, aliáque imponat noua incognita, non pristinorum nominum interpretationem habentia, sed quiduis aliud potius significantia: nondum enim se rerum potiri putant, nisi nominum potiantur, sic enim Græca & Latina suspecta habent, vt timeant vel à nominibus ipsis. Quid igitur inuestigasti? exigua profectò vestigia cùm ex hominum memoria tum ex scriptis authorum quidem tempore recentium, sed vsu antiquorum: quicquid enim est supra memoriam nostram, dicere antiquum possumus in recognitione locorum. Ex illis paucis velut ex vnguibus leonem, deprehendi quatuordecim regiones potiùs, quàm ex earum descriptionibus non propriis, sed communibus, & ambiguis, aut

ex vestigiis ædificiorum, quæ illæ continebant,& memoria paulò post extinguetur, si Turci valebunt: itaque fiet, vt ne me quidem multò diligentiores postea vlla vestigia reperiant regionum vrbis, eiúsque monumentorum, quibus si succurrere magis, quàm anteuertere conatus sum,& vendicare ab interitu proximè peritura, siquidem fortasse errauerim, excusandus sum, & mea mora Byzantina diuturnior, quàm voluissem, non accusanda, sed damnanda fortuna, in quam me coniecit Francisci Regis mors, cuius nutu in Græciam accésseram non diu vt desiderem Byzantij, sed vt conquirerem Codices Græcorum antiquos, vt non vnius Byzantij, sed multorum locorum situs describerem, vt iuuarem, si quid possem literas. A quo conatu depulsus, veritus sum redire priusquàm quippiam conatus essem, quamobrem venissem. Itaque meo tenui vectigali Asiam, Græciámque peragrare conatus sum, vrbésque nobiles describere: quod addere volui, ne quis putet reditum meum retardatum, vel ab aliqua myro Byzantia, vel ab Asiaticis delitiis, quas omnes exopto his, qui maluerint meam fortunam calumniare, quàm probare studium, ad quod non vtilitas, non existimatio, cùm domi meliora, & illustriora præstare potuissem, in animi tranquillitate, & salutari corporis ratione, non Leonis Byzantij, non Pasiadis facetiæ me retinuerunt, sicut nec me retinuit pronuntiandi vehementia Byzantij Pythonis, quem Demosthenes etiam apud inferos horrere dicitur, non Barbarorum voces asperæ, truculentæ, quæ etiam non modò tardigradas

beluas